

وارلیق

تورکجه - فارسجا کولتورل درگی
فصلنامه فرهنگی ترکی-فارسی

اوتوز بیرینجی ایل، پاییز-فیش ۱۳۸۸، سایه ۱۰۵-۱۰۴
سال سی و یکم، پاییز-زمنستان ۱۳۸۸، شماره ۱۰۵-۱۰۴

بیر عؤمرون سالنامه سی

ISSN ۱۰۲۳-۷۱۸۶

وارلیق

ویژه نامه

اۆزل سایى

بیر عۆمرون سالنامه سی

(پروفیسور دوکتور جواد هیئت)

حاضر لایان: بابک دلالی ممقانی

موندريجات

۴. نامه رياست جمهورى اسلامى ايران، آيت ... خامنه اى به دكتور هيئت در سال ۶۶.....
۵. اؤن سؤز (بابك دلالي ممقاني).....
۶. سخترانى فيروز دولت آبادى سفير وقت ج.ا.ايران در آنكارا.....
۸. نظامى خوديشف (جواد هيئت دونياسى).....
۱۷. حميد نطقى (عزيز دوست).....
۲۶. محمد رضا هيئت (پروفيسور دوكتور جواد هيئتىن حياتى و اثر لرى).....
۳۵. احسان دوغراماجى (دوكتور جواد هيئت).....
۳۶. ائلچين (دوكتور جواد هيئت حاقيندا دوست سؤزو).....
۳۹. آتار (جواد هيئتىن وارليغي).....
۴۱. ميصير مردانوف (مسلكى جراحلىق، عشقى ايسه ادبيات اولان عالم).....
۴۵. بكير نبي يثف (وطن پرور عالم و ايجتماعى خاديم).....
۵۰. بختيار وهايزاده (دوستوم جواد هيئت).....
۵۵. عليرضا اردبيلى (۲۵ ياشيندا بير مكتب: وارلىق).....
۶۱. على اينسانوف (يوكسك آماللى شخصيت).....
۶۵. نورالدين رضايثف (معنويت و مدنيتين جواد هيئت زيروه سى).....
۷۳. ترانه توفيق قيزئ (بير عؤمرون سالنامه سى).....
۸۰. احمد فروغ (اوشاقلق و گنجلىك خاطيره سى).....
۸۲. آيدين حاجئ يثف (دايم آختاريشدا كئچن عؤمور).....
۸۶. ابراهيم رفر (دوكتور جواد هيئت فنومنتى).....
۸۸. سونا باقىرووا (موقدس زيارت).....
۹۰. حسن م. جعفرزاده (وارليغيميزئ ياشادان وارلىق).....
۹۴. پروانه ممىلى (جواد هيئت فنومنتى و «وارلىق» درگيسى).....
۱۰۲. حسن آغا تورابوف (شخصيت جاذيبه سى).....
۱۰۴. حسين حكمت (اولو اينسان و گؤز كملى اوستاد).....
۱۰۷. نزاكت اسماعيلووا (وارلىق درگيسى ناخچيواندا تدقيق ائديلىدى).....
۱۱۱. م.ا. نوروز اوغلو (بؤيوك عالم، مشهور حكيم، نادير شخصيت).....
۱۱۲. مارال هيئت (بيز اؤتونلا غورور دو بوروق).....
۱۱۳. حسين احمدوف (بيجاق و قلمين وحدتى ياخود پروفيسور دوكتور جواد هيئت زيروه سى).....
۱۱۷. ائلشاد عبدا... يثف (دونيا بنش گونلوك دنئيل).....

- شاهمار اكبرزاده (گوونديگيم داغدير او) ۱۲۰
- بهر روز آخوندوف (وطن سنه اوغول دئييب) ۱۲۴
- عين ا... مدتلى (دوكتور جواد هيئت آذربايجان تاريخى نين كئشيكينده) ۱۳۵
- صلاح الدين خليل اوف (گون باتان فيكيريلى، گون دوغان دوغولو بير سيما) ۱۴۱
- عباسعلى حسن اوف (ايكى تايين آغ ساققالى) ۱۴۴
- ويلايت قولى يئف (ميايتى نين اوونونده گئندن اينسان) ۱۴۷
- بهر روز صفرعلى يئف (نورلو آدام) ۱۵۱
- راسيم اوز اورك (جان دوستو، ياخشى، عالم، صميمى اينسان) ۱۵۴
- كاميل ولى نريمان اوغلو (منيم تانيدىغيم جواد هيئت) ۱۵۶
- اوقتاي افندى يئف (تاريخيميزين ييليجيسى) ۱۵۹
- صاير روستم خانلى (آنسيكلوپئديك ذكا صاحيبى) ۱۶۲
- توفيق حاجى يئف (جواد هيئت غيبرت مولكونون سولطانى دير) ۱۶۷
- پروفوسور دوكتور آيگون عطار (سايين اوستاديميز پروفوسور دوكتور جواد هيئته حوزمتريلمه) ۱۷۳
- اهليمان امير آسلانوف (وطن اوغلو - وطنين صادق دوكتورو) ۱۷۵
- كاظم يئتيش (دوكتور جواد هيئت) ۱۸۰
- «تورك دىلى و لهجه لرى نين تاريخى» ترجمه سى اوزه رينده (پروفوسور دوكتور مورسل اوزتورك) ۱۸۳
- محمدعلى مصدق (وارليغيميزين طبيى) ۱۸۶
- محرم قاسملى (يئتميش ايلين ايشيغى) ۱۹۰
- فيروز دولت آبادى (ييلگين شخصيت، حاذيق حكيم و بؤيوك جراح) ۱۹۵
- ياشار قارايف (ايكى تايين لوغمانى) ۱۹۷
- شؤوكت تقى يئوا (گونئىلى - قوزئىلى آذربايجانين دردلى ايله ياشايان وطنداش عالم) ۲۰۴
- حميد محمدزاده («وارلىق» ايرمى بير ياشيندا ۲۱۵
- جواد هيئتى قوتلاماق بوتون توركلرى قوتلاماقدير ۲۲۳
- دوكتور جواد هيئته و «وارلىق» درگيسنه حصر اولونموش شعرلر ۲۲۴
- پروفوسور دوكتور جواد هيئته گؤندريلميش مکتوب و تبريكلردن سئچيلميشلر ۲۴۹
- دوكتور جواد هيئتين اثرلرى نين بيليوگرافياسى ۲۵۶

جمهوری اسلامی ایران
ریاست جمهوری

" بسمه تعالی "

دانشمند ارجمند جناب آقای دکتر هیات دام عزه و توفیقه

پس از سلام ، نامه ی گرامی شما خطاب به حضرت ریاست جمهوری به همراه دو کتاب ارزشمند " تاریخ زبان و لهجه های ترکی " و " نگاهی به تاریخ و فرهنگ ترکان " از لحاظ مبارک معطله گذشت . ایشان که شماره های پراکنده و غیرمجلد مجله ای ارزشمند و اریق را نیز متناوبا " مورد مطالعه قرار داده اند ؛ امر فرمودند که مراتب تقدیر و تشکرشان را نسبت به تالیفات بسیار محققانه و مفید آن جناب و نیز مجله و اریق که هر کدام بنوبه خود ، فعلی جدید در تاریخ ادبیات سرزمین اسلامی ایران گشوده و ادبیات عمیق و عریق و بر محتوای مردم غیور آذربایجان و زبان پرمایه ی ترکی آذری را از نوا حیا کرده است ، به حضور جناب عالی ابلاغ کنیم . ضمنا " یادآوری فرمودند که " موضوعات مجله رنگ و بوی انقلابی و اسلامی بیشتری داشته باشد . "

ضمن ابلاغ پیام تقدیر و لطف حضرت ریاست جمهوری توفیق آن وجود ارزنده و دانشمند محترم را برای ادامه ی خدمات علمی، فرهنگی و ادبی از خداوند مهربان خواهانم .

مشاورت فرهنگی

محمدجواد حجتی کرمانی

۱۱/۳/۴۴

اۇن سۆز

سۇن زامانلاردا مملەكئىمىزىن ئىچە تلوزىيون پروقراملارىندا ايران عاليملىرىنى، باشقا مملەكئلر اۆزلىرىنە حصر ائتمە سىندن بىلدىرى وئرىب، آپارىجىلار تأسوفلرىنى بىلدىرىرلر. البتە كى عاليملىرى سىنيرلار اىچە رىسىندە حصر ائتمك ياخشى، دئىيل و منجه دار چرچيوه اىچىنە گئىر مەك هئىچ مومكون اولماز، بلكى اوتلار بوتون بشرىتىن گوندىگى اينسانلار دىر و خىدمتلىرىدن تامام دونيا و بشرىتىن فايدالانماسى گره ك دىر. جواد هىئت اوتلاردان بىرى دىر.

دوكتور جواد هىئى غىاباً و «وارلىق» درگىسىندن تانىردىم اما اليمە چاتان باكىدا و آنكارادا چاپ اولموش بىر ئىچە كىتابدا اوتونلا ارتىق تانىش اولدوم. سونرا ايسە ياخىندان اوتو گورمك منە قىسمت اولدو. بورادا ايران تلوزىيونونون آپاردىغى وئرىلىشده آپارىجى نىن تأسوفونو يئرسىز بىلب بىر شاعىرىن دئدىگى بو سۆز عاغلىما گلدى:

چون نىك نظر كرد پر خویش در آن دید

گفتا ز که نالیم که از ماست که بر ماست.

اگر چى موسلمان، قارداش و قوشو اولكه لرده جواد هىئى آغىرلاماق - بىزىم گوره وىمىزده دىر - مراسىمىنى يئرىنە يئىرىلر اما ياخشى اولماز دىمى اىلك دفعە بىز جواد هىئى دىرلندىرك؟

اىلك دفعە ايراندا بۇرىك كۇچورمه و آچىق اورك عملىاتلارنى موقىتله آپارماق، پارىس جراحلار جمعىتى كىمى اعتبارلى بىر جمعىتىن عوضو اولماق و ايران تمىلچىسى كىمى تانىماق، حنىوانلاردا اورك كۇچورمه عملىاتىنى اوغورلا آپارماق، طىب ساحە سىندە اۇنملى آراشدىر مالار و مقاله و كىتابلارنى يازماق، ئىچە مشهور خستە خانانى تأسىس ائتمك، ادىيات و دىل ساحە سىندە اهمىتلى كىتابلار و مقاله لرى تىرىب وئرمك، ۲۴ اىل « دانش پزىشكى» و «وارلىق» كىمى مؤعتبر درگىلرى نشر ائتمك و اىرمى دن ارتىق مؤعتبر اونورسىتە و جمعىتلىرىن فخرى دىپلوم و دوكتورلوق لۇوحە لرىنە لايىق گورونمك، پروفوسور دوكتور جواد هىئى ايران و قوشو موسلمان و تورك مملەكئلىرىن اورتاق كۇربوسونە چئورمىشىدىر. اوتلار هرچند آز، اما جواد هىئى، ائىدىگى خىدمتلىرىن خاطرە آغىرلامىشلار. منده اوزومه بورج بىلدىم اىنىزدكى كىتابىن كۇچورمه سى اىلە بوباندىغىمىزىن قارشىسىنا چىخىمىش اولام. بلكە بو كىتاب بو گوركملى عالىمىن بشرىتە ائىدىگى مىنلر خىدمتى نىن قارشىسىندا بىر كىچىك تشكور و قدردانلىق سايبلا.

بابك دلالى مقانى

سخنرانی آقای فیروز دولت آبادی سفیر وقت جمهوری اسلامی ایران در آنکارا
به مناسبت مراسم بزرگداشت هشتادمین سالگرد تولد پروفسور دکتر جواد هیئت از سوی
دانشگاه احمد یسوی در آنکارا

بنام خدا

به عنوان نماینده و سفیر جمهوری اسلامی ایران، بسیار مفتخرم که در مراسم با شکوه بزرگداشت شخصیتی حضور پیدا کرده ام که عمر پر برکت خود را صرف خدمت به کشورهای دوست و همسایه ایران و ترکیه نموده و برای گسترش هرچه بیشتر روابط این دو کشور صبور از هیچ کمکی دریغ نکرده اند. این شخصیت دانشمند، پزشک حاذق و جراح بزرگ همانطوری که جان تازه ای به بسیاری از انسانها بخشیده، روح همدلی و همزیستی میان مردم ایران و ترکیه را نیز تقویت کرده، به تبلیغ دوستی و برادری میان این دو همسایه بزرگ پرداخته و تلاش کرده تا آرمان برادری این دو ملت را جامه عمل بپوشاند.

حضار محترم، دانشمندان گرامی،

بدون شک، همانطوری که در گذشته حرکت و جریان آزاد تفکر، اعتماد و اطمینانی که به بواسطه شخصیت های با فرهنگ، اندیشمند و عالم میان دو کشور ایجاد شده و همچنین تجارت آزاد و تأمین نیازهای مردم دو کشور از طریق قانونی و مشروع و امنیت آن موجب اقتدار، عظمت و عزت ایران و ترکیه گردیده، در شرایط کنونی جهان نیز تنها راه پیشرفت، تقویت اقتدار و تضعیف دشمن بشمار می رود.

اگر هستند کسانی که هنگام صحبت کردن از ترکیه قدرتمند، خواستار محدودسازی روابط آن با ایران شده و یا هنگام سخن گفتن از قدرت جمهوری اسلامی خواهان محدود ساختن مناسبات با جمهوری ترکیه می شوند، بدون شک یا سیاه دل هستند و یا اشتباه چنین راهی را نشان می دهند. کسی که چنین راه نادرستی را نشان می دهد، باید مشی خود را درست کند. زیرا اینگونه تلاش ها نشان می دهد که وی خواهان قدرتمند شدن دو کشور نیست. او یا جاهل است و از درک مسئله عاجز، و یا دشمنی است در سیمای دوست.

شخصیت های بزرگی چون جناب آقای دکتر جواد هیئت که عمر خود را وقف این راه کرده و بزرگی و عظمت ایران و ترکیه را در همبستگی این دو ملت می بینند، سرمایه و گنجینه واقعی این دو کشور هستند. قدردانی از ایشان، قدردانی از ایرانیان و تمامی ترکان است. گرامیداشت و بزرگداشت کسانی که در این راه

گام برمی دارند، در واقع بها دادن به فرهنگ غنی مشترک و روح با عظمت دو ملت و نیز گرامیداشت انسانهایی است که به پایان ناپذیری سرمایه معنوی دو کشور باور دارند.

امروز برادران و استادان ارجمند دانشگاه احمد یسوی و دیگر اندیشمندان ترکیه، با گرامیداشت جناب آقای دکتر جواد هیئت این اندیشه را تشویق و حمایت می کنند که مدافعان واقعی اقتدار و عظمت ایران و ترکیه، کسانی هستند که به همبستگی این دو ملت اندیشیده و از آن دفاع می کنند. آنچه که آنها می خواهند، همدلی و برابری است. به گفته شاعر: همدلی از هم زبانی بهتر است.

من هم به همراه این بزرگواران احترام و قدردانی خود را خدمت جناب آقای دکتر هیئت عرض می کنم. امیدوارم همه ساله مراسم های مشابهی برای بزرگداشت چنین شخصیت هایی از جمله دکتر احمد پینارلی که با جان و دل برای همبستگی ایران و ترکیه تلاش کرده اند، برگزار شود.

جواد هیئت دونیاسی

نیظامی خودیئف

آذربایجان تله ویزیا و رادیو و تریلیشلی
طوسی اونورسیتیه سی نین اسکى رکتورو
میلت و کیلی ، فیلولوژی علملر دوکتورو ، پروفیسور

تورک دونیاسی نین ان قودرتلی اوولادلاریندان بیرى، بوتون دنیا تورکلری نین غورور و فخارت یشری اولان، بیر الینده قلم، بیر الینده بیجاق، اؤز خالقى نین، میلیتى نین، بوتؤلوکده اینسانلارین فیزیکی و معنوی ساغلاملیغی نین کشیگینه سرحد عسگری کیمی سرواخت دایانان، اللرینین حکیمتى، سیرى سحرى ایله مؤعجوزه لریارادان مؤحترم دوکتور جواد هیئتین ۸۰ ایلیک یوبیلیسى تامام اولور.

فخرله قید ائتمک ایسته بیرم کی، عؤمرو بویو حثیرت آمیز درجه ده میئلسیز ایشلره ایضا آتان جواد هیئت حاقیندا ایندییه دک منده بیر سیرا مقاله لر یازمیشام، ۲۰۰۲ اینجی ایلده «آذربایجان تله فیلم» نین چکدیگی «جواد هیئت وارلیغی» آدلئ سندلی تله ویزیا فیلمی نین سناریوسونون مولیفی یم، گؤرکملی عالیمین ۸۰ ایلیک یوبیلیسینه حصر ائتدیگیم کیتاب ایسه بو یاخیلاردا ایشیق اوزو گؤره جک.

یشری گلیمشکن، اونوندا دئیم کی «جواد هیئت وارلیغی» فیلمی، بؤیوک عالیمین باکیدا کئچیریلن ۷۰ ایلیک یوبیلیسین ویدئو یازیسی، اوتا حصر اولونموش داستان، «دورناتلی» و تریلیشلی تله ویزیا میزین قیزیل فونوندا قورونور.

وعزیز دوستومون یوورالاق یوبیلیسى قارشیسیندا بیرداها اونون حاقیندا یازدیقلاریمایا دیقت یشیردیم، سناریوسو اساسیندا چکیلمیش فیلمه باخدیم. بوتؤلوکده دوکتور جواد هیئتین کئچدیگی معنالی، شرفلی عؤمور یولونا نظر سالدیم. اعتراف ائدیم کی، اونون قیسا زامان کسگینه حیاتا کئچیردیگی و بیر اینسان عؤمرونه سیغمایان قدر بؤیوک ایشلرین قارشیسیندا یشنه ده حثیرتیمی گیزله ده بیلمه دیم.

جواد هیئت کیمدیر؟ اوتون آذربایجان، ایران، بوتؤلوکده دونیاعلمینین، طبابتینین و مدنیتینین اینکیشا فیندا هانسی خیدمتلری وار؟ طبیعی کی بو سوآللارا بیرمقاله ده جاواب و نرتمک چتین دیر. چونکی جواد هیئت یارادیچیلیغی ائله احاطه لی، چؤخ شاخه لی، آنسیکلونیدیک مضمون و سجیه داشیر کی، اوتون آراشدیریلماسی، اؤیره نیلمه سی و دیرلندیریلمه سی بؤیوک واخت و زامان طلب ائدیر. چؤخ قیسا دئسم، ۲۰ اینجی عصرین مؤعجوزه سی حساب ائدیریم. دونیانین ان اوستا، ان ماهیر جراحلاریندان، طبیلریندن بیرى اولان جواد هیئت باشقا

جورقیمتلندیرمک مومکون دئیل. تصادوفی دئیل کی، اونون یاریم عصر اوّل گۆردویو ایشلر ائله بوگونده یئنیلیک تزه لیک سایلیر.

تورک دونیاسی نین دونیا علمینه بخش ائتدیگی بو بؤیوک عالیمه، علم آدامینا، جواد هیئت شخصیتینه هانسی یۇندن، هانسی پریمادان یاناشسان، اوتون یارادیجیلیغینی هانسی آسپکتدن آراشدیرسان، اینسانلیغا باش اوجالیغی گئیرن عملرله قارشیلانسان.

جواد هیئت عۆمرون، طالعین سئجیدیکلریندن دیر، تانری نین سئچلمیش بنده لریندن دیر. بئله اولماسایدی، او، بیر نچه ساحه ده پارالل اولراق بئله بؤیوک اوغورلار قازانماز، شۆهرت تاپمازدی.

جواد هیئت ائله بیر عۆمور یاشاییب کی، او عۆمرون سالنامه سینی یاراتماق هم آساندیر هم چتین دیر، همده چۆخ مسولتلی دیر، بو عۆمور ائله بیر عۆموردور کی، اوندان عالیم و ادیب قلمی بیرلشیب، یوکسک معنوی آماللار اوغورلاندی. بو عۆمور اینسانلارین، خالقلارین بیرلیگینه خیدمتده کئچیب. بو عۆمور یالئیز بیر خالقا، بیر میلته مخصوص اولماییب، بشریته خاصدیر. بو عۆمور اۆز داھی سلفلرینین عنعنه سینی لیاقتله داوام ائتدیرمگه صرف اولونوب.

بس جواد هیئت بو نوفودو، بو شۆهرتی نچه قازانیب؟

اولا، من تام مسولتله دئمک ایسته بیرم کی، او هر بیر اوغورلانا زحمتی، چالیشقانلیغی، بیرده تانری نین اوتنا بخش ائتدیگی ایستعدادی سایه سینده ناییل اولوب. دیگر طرفدن، او اۆز بیلگیینی یورولمادان، اوسانمادان آراییب آختارماقلا زنگینلشدیریب.

ایکینجیسی، بئله بیر مشهور دئیم وار: اوت کۆکو اوسته بیتیر. بو کلامدا بؤیوک حکمت وار، چونکی کۆکو اولمایان بیر آغاج تئز چورویر، آباق اوسته دوروش گتیره بیلمز. اصلی نسل، سوئی کۆکو اولمایان بیر اینسان دا قایناز قازانا بنزر دونیادا، ناراحات دینزده گمی کیمی چالخالانان زمانه ده تئز ایتیب باتار، حیاتین دینینه یورولار. جواد هیئت ده ائله بیر کیشی نین عایله سینده بؤیویوب کی، او ائله جواد هیئت اولمالیدئی. اوتون باشقا جور اولماغا حاقی یوخ ایدی. بلی بوگون بوتون دونیانین تانیدیغی، علمینی و سۆزونو قبول ائتدیگی جواد هیئت تانینمیش بیر ضیالی نین عایله سینده تربیه آلیب. آتاسی میرزه علی هیئت گۆرکملی ایجتیماعی و دؤولت خادیمی، حقوق شوناس عالیم، معاریف پرور ضیالی اولوب. مسؤل وظیفه لرده چالیشیب و بو کیشی اون اولادئی نین اوتونودا عقیده لی، مسلکلی، ساوادلی، وطن پرور، غئیرتلی وطنداشلار کیمی بؤیودوب.

«الله اینسانا حوریت، سئچمک ایمکانی وئریب. منده آزاد اولماق اوچون حکیملیگی سئچدیم» دئین جواد هیئت اولجه تنه راندان، سوترا ایستانبولدا، داها سوترا آوروپادا- پاریسده موکمل تحصیل آلیب، بیر مودت ائله پاریس اونورسیتته سی نین جراحلیق کلینیکاسیندا چالیشیب ۱۹۵۲ اینجی ایلده ایختیصاصلی جراح کیمی تنه رانا قایدیب.

بیر رقی ده غورورلا دیله گتیرمک ایسته بیرم: عؤمرونو، طالعی علمه، طبابه باغلایان جواد هیئت شرقده ان اونیکال، جراحیه عملیاتلاری نین موالیفیدیر، عومومیتله او ۵۲ ایلیک حکیملیک تجروبه سینده ۲۰ میندن چوخ جراحیه عملیاتی آباریب، مینلرله اینسانین حیاتی خیلاص اندیب.

جواد هیئت دتمک اولار کی، هر یترده بیرنجی اولوب و اوزوده بونو اعتراف اندیر. بیرنجی اولماغین نه قدر چتین، مسولیتلی اولدوغونو ایسه، منجه هر کس چوخ یاخشئی آنلاییر. «جراحیق هم علم همده صنعتدیر. من همیشه اینانیدیغم حقیقتلری حیاتا کنچیرمک ایسته میشم.» دئین جواد هیئت ۱۹۵۴ اونجو ایلده اورک عملیاتلاری آپارماغا باشلایب ۱۹۶۱ اینجی ایلده ایران موحیطی اوچون بویوک اوغور ساییلان، ایلک دفعه بویوک موفقیته کئچن آچیق اورک عملیاتی دا جواد هیئت عاید دیر. او ایراندا انکسپریمنتال جراحیه نین بونوره سینی قویوب، ایلک دفعه اورک قابقلارینی دیشدیریب. تهراندایلک بویوک کؤچورمه عملیاتلاری دا محض جواد هیئتین آدی ایله باغلیدیر. بو نایلیتلره گؤره او، ۱۹۶۳ اونجو ایلده بئین الخالق جراحیق آکادئمیاسی نین عوضو سئچلیب.

آز واختدا اورک جراحیه سی نین اونجولو کیمی مشهورلاشان جواد هیئت ۱۹۸۳ اونجو ایلده دونیانین ان شوهرتلی جراحیه قورمو اولان پاریس جراحیه آکادئمیاسینا عوضو سئچلیب.

طیبه عاید چوخلو سایدانسانباللی کیتابین، جراحیه یه عاید ۳ جیلدلیک درسلیگین موالیفی ۱۲ ایل «دانش پزشکی» - «طیب علمی» درگیسی نین ناشیری اولان دوکتور جواد هیئت ۱۹۸۸ اینجی ایلدن آزاد ایسلام اونورسیتیه سی نین جراحیه پروفیسورودور، اونورسیتیه نین جراحیق شعبه سینین رهبریدیر. بو هم ده او دتمکدیر کی یئنی جواد هیئت یتیشیر. جواد هیئت اوز علمینی، اوز بیلگیینی اسیرگه دن طلبه لرینه اؤیره دیر. دتمک «چالیشمیشام کی، حیاتدا علم اؤیره نم و علم اؤیره دم. اینسان حیاتدا بیلگیله یاشامالیدیر» دئین جواد هیئت هم ده بویوک موعلیم دیر. ایسلام دونیاسی نین بویوک شخصییتی حضرت علی نین بئله بیر فیکری وار: کیم منه بیر حرف اؤیرتسه عؤمروم بویو اوتا قول اولارام. بو معنادا، طلبه لری جواد هیئت چوخ بوجلودولار.

بوتون بو صدالایقلا ریمین هامیسی بلکه ده دیلده چوخ آسان سسلنیر آما بونلارین آرخاسیندا یوخوسوز گنجه لر، گرگین وهر طرفلی چالیشمالار، نظریه و بو نظریه یه اساسلانان پراکتیکا، بویوک صبر، تمکین، ایراده دایانیر. اوزونون دئدیگی کیمی بو ایشر اوتا هیجان، اموسیا، استرنس، ایضطراب باها سینا باشا گلیب.

هر بیر صنعت صاحیبی ایلک آددیمینی هیجانلا خاطرلاییر: ایستر حکیم، ایستریازیچی - شاعیر، ایسترسه ده دیگر پشه صاحیلری. جواد هیئت ده کنچیردیگی ایلک جراحیه عملیاتی، اوزوده چوخ اوغورلو عملیاتی هم سئوینه سئوینه، هم هیجانلا خاطرلاییر. بونون اوزوده خوشبختلیکدیر.

دوئيا شۆهرتلى كوريفئى جراحلاردان بىرى اولان دوكتور جواد هيئتىن علمى فعالئى تىكجه طبابته محدود لاشمىر. او، همده بۇ يوك تارىخچى عالم و فيلولوقدور.

عۇمرونون اؤنملى بىر حصه سىنى تورىك - آذربايجان تارىخى نىن، دىل و ادبىياتى نىن تدقيقينه حصر ائدىب، علمى تورىكولوژى آراشديرمالارلا مشغول اولوب ناشىرلىك ائدىب. جواد هيئت صنعتى، ادبىياتى، دىلچىلىگى، تارىخى ده بىر حكيم كىمى تدقيق ائدىب و اوزو دئمشىكن، بونوندا خىيرىنى گۇروب.

جواد هيئتىن ان بۇ يوك خىدمتلىرىدىن بىرى ده اونون « وارىلىق » ئى دىر. ايراندا اسلام اينقىلابى نىن غلبه سىندن سوترا وئرىلن نىسى دىل آزادلىغىندان بهره لىن آلوقلو وطن پرور ضىالى دوستلارنى ايله بىرگه « وارىلىق » درگىسى نىن نشرىنه باشلايرىنه. آزه، نه چوخ، دوز * ۲۶ اىلدىركى، آذربايجان تورىك دىلى، ادبىياتى، تارىخى و فولكلورونو بو ژورنال واسيطه سى ايله بايرىر.

من « وارىلىغىمىزىن ايفاده سى و سىندى اولان » آزادلىق قوشو « وارىلىق » حاقىندا خصوصى دانىشماق ايسته بىرم. « وارىلىق » ! اينانمىرام ايندى كىمىنسه بو درگى حاقىندا اينفورماسياسى، معلوماتى، بىلگىسى اولماسىن. اينانمىرام، ايندى كىمسه بو درگى حاقىندا اثىتمه مىش اولسون. اينانمىرام ايندى كىمسه بو درگى ايله اؤيونمه سىن، فخر ائتمه سىن. بو اؤيونجو، غورور حىسنى بىزه بخش ائدن ايسه، سۇزون حقيقى معنا سىندا، بۇ يوك آذربايجانلى اولان دوكتور جواد هيئت دىرو ۲۶ اىلدىركى، بو ژورنال بىزىمده دىر. بلكه ده بئله اوزون عۇمورلو ايكىنچى بىر ژورنال، درگى عاغلىمىز، خىالىمىز، گىتيره بيله رىك، مطبوعات تارىخىمىزه نظر سالىق گۇره رىك كى، مطبوع اورقانلارنىمىزىن اكثرىتى چوخ قىسا عۇمور ياشايب، « وارىلىق » ايسه ۲۶ اىلدىركى بىزىمده يول گلىر. بىز ايندى جواد هيئتى آغ ساققال عالمىمىزى، بۇ يوك طىبىمىزى، گۇركملى ناشىرلىمىزى تىكجه ۸۰ اىللىك يوبلىنى مونا سىبىتى ايله دئىيل، هم ده تملىنى، بونوزوره سىنى قويدوغو بو ژورنالنى ۲۶ اىللىگى مونا سىبىتى ايله تبرىك ائدىرىك. جواد هيئت گۇزونون نورونو، ذكاسىنى، ايشىغىنى، عۇمرونو، همده بو ژورنالنى صحيفه لرىنده شام كىمى ارىدىب. مىن بىر زحمته، اذىته قاتلاشراق گۇزل بىر اولاد دا بۇ يودوب. جواد هيئت بو لايىقلى اؤولادىن اوستونده اسىم اسىم، اسىب و اونو بوتؤو تورىك عالمىنه بخش ائدىب اؤز دوغما دىلىنده يازان « وارىلىق » حقيقاً ده وارىلىغىمىزىن آيناسىنا، مۇوجودلوغوموزون گوزگوسونه چئورلىب. دىگر طرفدن، بو درگى ده اؤز ناشىرىنه اؤز يارادىچىسىنا بورجلو قالمىب، اونو اؤز صحيفه لرى نىن يادداشينا حكك ائدىب. اؤزوده هميشه لىك.

جواد هيئت ايران اينقىلابىندان سوترا تئهراندا « وارىلىق » درگىسىنى چاپ ائتدىر مىكله تورىك معنوى بىرلىگىنه قابى آچدى، همده بىر مكتبه چئورلىدى. بو ژورنال آز و اخندا بۇ يوك اوغور قازاندى: مىلى فىكرىن فورمالاشماسى،

* وارىلىق بو ايل اوتوزبىرىنچى اىلىنى ياشايرىر.

ادبی دلیلین یاییلماسی، اوئای بوتای مسأله سینده اؤز سؤزونو دئدی. جواد هیئتین یاراتدیغی «وارلیق» مکتبی ایران تورکلری نین میلی مدیتینی هانسی سا ایدئولوژیایا باغلیلیقدان آزاد ائتدی. بوندان باشقا، ایراندا اونودولموش فیکیر صاحبیلری ادبیات و مدنیّت خادیملری نین آدلاری و اثرلری «وارلیق» واسیطه سی ایله تانیدیلدی، تبلیغ اولوندو. استکهلم دا یاشایان سویداشیمیز علیرضا اردیلبی نین تعبییرینجه دئسک، «وارلیق» مکتبی دونیامیزین جوغرافیا سینی بیزه تانیتدیرماقلا دونیا خریطه سینده دوردوغوموز یثرین کواوردیناتلاری ایله بیزی تانیس ائتدی.

نه گؤزل کی، بو گون ان کوتله وی مطبوعات اورقانی اولان «وارلیق» هر سایندا اؤز اوخوجولارینی علمین، ادبیاتین، فولکلورون سئچمه نومونه لری ایله تانیس ائدیر، دیلمیزی تبلیغ ائدیر. بورادا چاپ اولونان سیلسیله مقاله لر دیلمیزین تاریخی، قراماتیکاسینی، ادبیات تاریخیمیزی، فولکلوروموزو عکس ائتدیریر. هم ده آنا دیلمیزین نه قدر عظمتلی، زنگین، گؤزل، موسیقیلی بیر دیل اولدوغونو نومایش ائتدیریر، ادبی دیلمیزین آیدنلیغینی و شفافلیغینی گؤستریر. «وارلیق» هر صحیفه سینده ادبی دلیلین نه قدر طبیعی اولدوغونو بیر سند کیمی اورتا یا قویور. بیر سؤزله وارلیغین ادبی دیلمیزین پوئولیارلاشما سیندا اوینادیغی رول دانیلماز دیر.

من بیر مقامی، اینجه بیر نوآنسی دا خصوصی و ورغولاماق ایسته بیرم. هئچ شوبهه سیز «وارلیق» ژورنالی نشر ائتمک دوکتور جواد هیئت اوچون هئچ بیر یؤندن آسان اولماییب. او، حکیملیگیندن، عالیملیگیندن قازاندیغینی اوف دئمه دن بو ژورنالین مصرفلرینه صرف ائدیپ، مجازی دیله دئسک، میلتین وارلیغینا خرجیلیب. من هله ایستیراحتیندن، دینجلیگیندن کسیدیکلرینی، معنوی ناراحتلیقلارینی، عذاب- اذیتلرینی دئمیرم. بو معنادا، جواد هیئت قهرماندیر. بوژولماق بیلمه دن اؤز مسلکی اوغروندا موباریزه آپاران و سوندا غالب گلن قهرمان. عشق اولسون زمانه میزین بو فداکار قهرمانینا!

اوتودا مطلق قئید ائتمک لازیمدیر کی «وارلیق» هم ده قاراقوش اولوب، اوتون آردینجا ایراندا آنا دیلینده اونلارلا مطبوع اورقانی، قزئت، ژورنال چاپ اولونماغا باشلایب.

«وارلیق» ین داهایر بؤیوک خیدمتی ایسه اوتدان عیبارتدیر کی، او، شیمالی آذربایجانین ایستقلال موباریزه سینی ده اؤز صحیفه لرینده موذیفه ائتدی، ارمنی تجا ووزونو بیسله دی. بو گون ده اؤز موذیفه قالدیر.

اوخوجولاری ایله دیل تاپان، اونلارین قلبینه حاکیم اولان بیر مطبوع اورقان اولان «وارلیق» آذربایجاندا دا بؤیوک ماراقلار اوخونور. درگیدن سئچمه نومونه لر مونظم اولاراق قزئت و ژورناللاردا درج ائدیلیر، گنیش اوخوجو کوتله سینه چاتدیریلیر، بنله لیکله، فداکار یارادجیلیغین بهره سی اولان «وارلیق» خالقین وارلیغینی، اوتون حاق سسینی، معنوی ایستکلرینی ایفاده ائدیر، ائللین سئوینجه، دردینه شریک اولان، معنوی یارالارینا ملهم قویان، اونا کئچمیشینی، بوگونونو، آنلادان، صاباحی نین یولونو گؤسترن نوفوذلو بیر سؤز کورسوسودور.

بیر دها قنید اندیریم، دوکتور جواد هیئت اؤز همکارلاری ایله بیرلیکده «وارلیق»ین صحیفه لرینده آذربایجانین تاریخی، ادبیاتی، دیلی و فولکلورونون اؤیره نیلمسینه سیلسیله مقاله لر حصر ائتمیش، بو ساحه ده بیر آکادئمیانین گؤره بیله جه بی ایشی گؤرموشدور. آذربایجان ضیالیلاری بو عوضسز معنوی ثروتلره گؤره بؤیوک اوستاد جواد هیئت و وارلیق درگیسی نین موالیفلر هیأتینه سوْن درجه مینتدادریر.

دوکتور جواد هیئت بؤیوک عالیمدیر. اونون تورکولوژی آراشدیرمالارا داییر اوچ یوزه قدر، طیبه عاید ایهسه یوزه یاخین مقاله سی، علمی اثری موختلیف ایللرده ایران، تورکیه، آذربایجان، اروپا اؤلکه لری و آمریکادا یایملانیب. اوْتون تورکولوگیایا عاید کیتابلارینی مخصوصی قنید ائتمک ایسته بیرم: ایکی جیلده «آذربایجان تاریخینه بیر باخیش»، «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی»، «تورکلرین تاریخ و ادبیاتینا بیر باخیش»، «ادبیات شوناسلیق»، «ایکی دیلین موقایسه سی»، «تورک دیلی و لهجه لری نین تاریخی». بو کیتابلارین هر بیر آیری - آیرلیقد آذربایجان ادبیاتی نین، آنا دیلی نین تدقیقینه، آراشدیریلماسینا حصر اولونان، بؤیوک اهمیت کسب ائدن اثردیر و عالیمین بوتون بو اثرلری ایندی ال - ال گزیر.

جواد هیئت، همچنین دوْستو و همکار، رحمتلیک حمید نیطقی ایله بیرلیکده ایراندا علمی تورکولوگی نین اساسینی قویوب. او ۱۹۹۳ اونجو ایلده تورکیه نین تئهران بؤیوک ائلچیلیسی کورکماز حق تانیرلا بیرگه تئهراندا تورک کولتور مرکزینی آچیر. جواد هیئت تورکولوگی ساحه سینده آپاردیغی آراشدیرمالارا و علمی اثرلرینه گؤره تورک دیلی قورومونون عضوو سئچیلیب، ایستانبول اونورسسته سی طیب و ادبیات فاکولته سی نین آلتون و فخری دیپلومالارینی آلیب، آذربایجانین بیر نئچه نوفذلو اونورسسته سی نین فخری پروفور و دوکتورو سئچیلیب، بیر چوْخ اؤنملی علمی - مدنی قوروملارین موکافاتلارینا لایق گؤرولوب.

جواد هیئت وطنیمیزده چوْخ سئویلیر، اولدوقجا حؤرمتملی توتولور. او ۱۹۸۲ اینجی ایلدن آذربایجان علملر آکادئمیا سی نین نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتونون علمی شوراسی نین، ۱۹۹۲ اینجی ایلدن آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین فخری عضوودور. جواد هیئت آذربایجان مدنی و علمی نین اینکیشافینداکی خیدمتلرینه، ایران - آذربایجان مدنی - ادبی علاقه لری نین مؤحکم لندیریلمه سیندکی فعالیتینه گؤره ۱۹۹۱ اینجی ایلده میلی یارادیجیلیق آکادئمیا سی نین فخری آکادئمیک، ۱۹۹۲ اینجی ایلده باکی دؤولت اونورسسته سی نین فخری دوکتورو، ۱۹۹۳ اونجو ایلده نصیرالدین توسی آدینا آذربایجان پنداقورزی اونورسسته سی نین، ۱۹۹۴ اونجو ایلده ن. نریمانوف آدینا طیب اونورسسته سی نین، ی. محمد علی یثف آدینا ناخچیوان دؤولت اونورسسته سی نین، باکی خزر اونورسسته سی نین فخری پروفور و، آذربایجان جراحلاری علمی جمعیتی نین فخری عضوو سئچیلیب. باکی اونورسسته سینده پروفور - موعلم هیئت ایله گوروشلری، طلبه لر قارشیسیندا ماراقلی موحاضیره لری، خسته خانالاردکی اوغورلو جراحیه عملیاتلاری عالیمی دها سئودیریب. جواد هیئت باکیدا طلبه لر قارشیسیندا کیتابی ده ده قورقودون یارانما تاریخی و س. مؤوضوعلاردا

اوخودوغو موحاضیره لر هم تاریخی - فیلولوژی، هم ده لینگویستیک باخیمدان خصوصی ماراغا سبب اولوب . ایندییه دک اوئون چیخیش و معروضه لری مؤعتبر علمی سمپوزیوم لاردا سسله نیب، اینگیلتره، فرانس، ائله جه ده آوروپانین دیگر اؤلکه لرینین ان نوفوذلو درگیلرینده چاپ اولونوب.

بلی دوکتور جواد هیئت طیب و تورکولوگیا ساحه لرینده چالیشمالارینا گۆره دونیادا، خصوصیه تورک دونیاسیندا مشهور لاشیب، آدینى اؤز ساغلیغیندا ایکن ابدی لشدیریب.

دوکتور جواد هیئت آنا دیلمیزین بؤیوک قایغیکشی و تعصوبکشدیر. او بؤیوک وطنروردیر، خالقینی، میلتینی، وطنینی، عولوی، تمیز، تمناسیز، آلؤللو محبتله سئون بیر اولدادیر، آذربایجان اولغلودور. اوئون بو بؤیوکلووی ایله باغلی ایکی مقامی هر دفعه خاطرلایاندا چوخ تأثیرلنیرم. بیرینجی فاکت او دور کی، جواد هیئت «وارلیق» ین ایلكه سایندا بؤیوک آذربایجان شاعیری بختیار وهابزاده نین «آنادیلی» شعرینی چاپ ائدیپ و بونونلا نه قدر میثلسیز بیر ایش گوردویونو بیز بو گون ده بؤیوک ممنونیت و میتندارلیقلا دیله گتیریریک . ایکینجی جواد هیئت ۱۹۷۱ اینجی ایلده اوستاد شهریارى عایله سی ایله بیرلیکده تئهرانا دعوت ائدیر، اونلاری ۵ آیدان چوخ ائوینده قوناق ساخلاییر. بونونلادا او، اوستاد شهریارین یارادجیلیغیندا یئنی صحیفه آچیر شاعیرین آنا دیلینده یازیب یاراتماسینا شرایط یارادیرو بؤیوک شهریار یئنیدن تورکجه شعرلر یازماغا باشلاییر. بو بؤیوکلووی و خئییر خاهلیغی ایله جواد هیئت ائله اؤزو دندگی کیمی « فارس شعرى نین زیروه سینه چیخان و موعاصیر ایرانین حافظی سایلیر» شهریارى سانکی بیزه یئنیدن قایتاریر. ادبیات دونیامیزا، سؤز صنعتیمیزه حیدر بابایا سلام آدلی بیر صنعت اینجیسی، سؤز میروارسیسی، چوخ موقدس بیر اثر بخش ائدیر.

دوکتور جواد هیئت قاراباغ موحاریبه سی ایله باغلی آذربایجانین حاق سسی نین دنیا ایجتیماعیتینه چاتدیریلماسینا دا بؤیوک فداکارلیق گؤستریپ و گؤسته ریر. ایرانداکی قاراباغ موسلمانلارینا یاردیم کومیتة سی نین صدری کیمی جواد هیئت دونیانین بیر چوخ دؤولت باشچیلارینا موراجعت ائدیپ. اونون ۱۹۹۳ اونجو ایلده بؤیوک اورک آغریسی ایله تورکیه نین پرزیدنتی جناب سلیمان دمیراله یازدیغی آچیق مکتوبونداکی سؤزلری هیجانسیز اولخوماق مومکون دئییل: « من بو سظیرلری گؤز یاشلاریمین قاباغینی آلایلمه دن یازیرام و بو آندا آلاه تعالی دان خالقیمیزا قورتولوش، یا اؤزومه اولوم ایسته ییوم.» جواد هیئت همین مکتوبدا آذربایجانى دوشدوگو فلاکتدن چیخارماق اوچون سعی لری گوجلندیرمه یه بؤیوک دؤولتلرین سیلاحلاری ایله تپه دن دیرناغادک سیلاحلانمیش ارمنیلر قارشیسیندا آذربایجانلیلاری مودافیه ائدیپ، سوئی قیریمینا مانع اولماغا چاغیریر.

جواد هیئت ۱۹۹۲ اینجی ایلده قاراباغ ساواشی نین ۱۸۰ یارالیسی نین، قاراباغ علیلی نین تئهراندا بولسوز موعالیجه سینی تشکیل ائدیپ، ان آغیر یارالیلاری ایسه شخصاً اؤزو عملیات ائده رک حیاتا قایتاریپ.

من اوئلاردان بیرسی نین جواد هیئت حاقیندا دندیکلرینی ده اونودا بیلیمیر بو قاراباغ موچاریه سی علیی معاریف علی یثین سؤزلری دیر: منیم آغ جیگریم تامام داغیلیمیشدی،قارا جیگریمده ده قلبه لر قالمیشدی . منی فئورالین آده اوپراسیا ائله دی . عملیات مووفقیته قورتاریمیشدی. عملیاتدان سوئرا من آیلمامیشدیم. گؤرون جواد هیئت نیله میشدی . منیمله بیرگه آذربایجاندا گلن اوشاقلاری گتیرمیشدی کی، آذربایجان دیلینده، باکی لهجه سینده، آذربایجان لهجه سینده دانشسینلار. معاریف آناسی نین، آناسی نین، باجیسی نین، قارداشی نین آدینی چکیردی، او آدلاری سیزده چکین کی عصبیرینه توخونسون، بلکه نارکوزدان آیلسین. جواد هیئت همین واریاتلا منی نارکوزدان آیلمتمیشدی، گلین اعتراف اندک کی بو همده اینسان طالعینده بیگانه قالمایان هومانیت، خئییرخاه بیر حکیمین حرکتیدیر، جواد هیئت بؤیوکلو بودور.

جواد هیئت آذربایجانا هومانیتار یاردم توپلانماسی، اونون قاجقینلارا، یاراللارا و شهید عایله لرینه چاتدیریلماسی ایشینده بؤیوک امک صرف اندیر. بیز بوتون بونلارا گؤره ده اوئا بووجلویوق. اؤز فعالیتینده ایکی پارلاق ساحه نین وحدتینی یارادان، ایکی قوطبو بیرلشدیرن، ادبیاتی طبابت، طبابتی ادبیات قدر دریندن منیمسه ین، بیلن جواد هیئتین باکییا هر گلشی اصل توی، بایراما چنوریلیر. او مستقیل آذربایجانین ان عزیز قوناغی اولور.

بیلیرسیز کی اون ایل اوئل دوکتور جواد هیئتین ۷۰ ایللیی باکی میزدا دؤولت سوئه سینده، آذربایجان ضیالیلاری و علمی ایجتیماعتین ایشیراکی ایله گئنیش قئید اندیلیب. دؤولت تله ویزیاسی ایله نومایش اتدیریلن بو یوبیلتی گئجه سینه بوتون آذربایجان باخدئ. بوتون جواد سئورلر باخدئ، خالقیمیز بیر داهای بو وطن اوغلونون قودرتی نین شاهیدی اولدو.

خالقیمیزین عموم میلی لیدئری، دونیا شؤهرتلی سیاستچی حیدرعلی یثف ده جواد هیئت شخصیتینه، جواد هیئت علمینه، جواد هیئت وطنپرورلیگینه یوکسک دیر وئریدی، اونا بؤیوک حؤرمته یانا شیردئ. اولو اؤنده ریمیز جواد هیئت باکیدا قبول اندرکن خئییرخاهلیغینا، وطن اوچون اهمیتلی ایشلرینه و ایرانلا آذربایجان آراسیندا دوستلوق کؤرپوسو یاراتدیغینا گؤره اونا میتدارلیق ائتمیشدی .

دوکتور جواد هیئتین قلبی داییم وطنپرورلیک احتراصی ایله دؤیونور. او بوتون وارلیغی ایله خالقن نین خوشبختلیگی اوچون چالیشیر. بیر مقامی دا نظره چاتدیرماق ایسته بیرم: اگر جواد هیئت تکجه جراح، حکیم، طیب کیمی فعالیت گؤستره دیدی، یئنه صنعتین زیروه سینده دایاناجقادی. اگر جواد هیئت تکجه تورکولوگیا ایله مشغول اولسایدی، یئنه تاریخده ان مشهور تورکولوق عالیم کیمی فالاجاقدی . اگر جواد هیئت تکجه وارلیغین ناشیری اولسایدی، یئنه ده آذربایجانین ان سئوملی اولادلاریندان بیری اولاراق تانیناجقادی. یعنی او هر ساحه ده اؤز سؤزونو بؤیوک مهارتله، اوستادلیقلا، پئشه کارلیقلا دئییب.

منیم بوتون بونلاری صدالاماقدا مقصدیم وار.

بو گون جواد هيئت عؤمرون زيروه سينده ديرو همده مودريكليگين زيروه سينده دير. عؤمرون زيروه سينه چاتماق اولار، آما اؤز ساغليغيندا مودريكليگين زيروه سيني كشف ائتمك هر كسه نصيب اولان خوشبختليك دئييل. آما دوكتور جواد هيئت بو زيروه ني كشف ائديب و او بو زيروه ني كشف ائتمك اوچون نفس درمه دن يوئل گليب ايندى بو زيروه دن دونيايا، اونو سئونلره غورورلا، آلتني آچيق باخماغا تام حاقني وار. بو گون جواد هيئتني اؤيونمه يه تام حاقني وار.

جواد هيئت يوكسك سريشته لي حكيم - جراح ، فيلولوق - عاليم، تاريخچيدير. او ايندى ده ايران اسلام رئسپوبليكاسي ايله آذربايجان آراسيندا ، جنوبي آذربايجانلا شيمالي آذربايجان آراسيندا معنويت كؤرپوسونه چنوريليب . قوي بو كؤرپو سارسيلماز اولسون!

ايكي تايين آغ ساققالي، هاميميزين ايفتيخاري، مودريك اينسان! بيز فخر ائديريك كي، دؤوروموزون آنسيكلوپئديك بيليه ماليك عالمي، گؤركملي طبيعي، آلوولو وطن پروردوكتور جواد هيئتني موعاصير لري ييك .

بؤيوك اوستاد! سزاورك حكيمي سيني! و اينديه دك گؤردويونوز هر ايشي صيدق اوركله گؤرموسونوز! قوي اوره يينيز دايم ساغلام اولسون، مؤحك اولسون! اؤز صاحييني هله نئچه- نئچه شرفلي ايللره چاتديرسين. بيز آرزومو ايسه همكارلاريمدان بيريئين سيزه عونوانلاديغي ميصراعلارلا بيلديرمك ايسته بيم:

مين عؤمور اوزاتدين بخش ائتدين حيات،

نه بيز اينسان اولسون، نه بيز گول سولسون!

گون او گون اولسون كي آي جواد هيئت،

بؤلونموش اوركلر يئنه بيز اولسون!

يوز ياشا ، اوستاد!

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۶

عزیز دوست

حمید نطقی

ایرانددا رابطه اینستیتوتونون قوروجوسو

و اسکئی باشقانی، پروفیسور

اونونلا ایلک گوروشوم، اللی ایلدن چوخ بوندان قاباق ایران « تمیز دیوانی نین » باش اعضاسیندان ، آذربایجانین تهرانددا یاشایان آدلی - سانلی شخصیتلریندن اولان مرحوم میرزه علی آقا هیئتین، دوکتور جوادین آتاسی نین هیئتله فارسجا نشر اولونان « آذربایجان » قرنتی نین ایداره سینده، (باشیما، یاشیما باخمایاراق) باش رداکتور صیفتله ایشلیدیگیم زامانا تصادوف ائدیر. یادیمدا قالدیغینا گوره ایلک صؤجت اونون طب فاکولته سینده بیر آتومیا کیتابینی تصویرلندیرمه یه وظیفه لئمنسندن گئدیردی. منه ائله گلمیشدی کی گله جه بین بیر رسام - حکیمی، یاخود حکیم - رسامیلا قارشئ قارشیا دایانمیشام.

سوئرا « آذربایجان » قرنتی و اونون اطرافیندا توپلانمیش قروپون حکمتی - وجودو اولان مدنیتمیز مؤوضوعسو بوتون صؤجتلریمیزه حاکیم کسیدلی. او تورکجه نی دریندن اؤیرنمه یه شؤوق گؤستریردی. بو مونتنظم گوروشمه لریمیزه گؤزل بیر زمین یاراتدئ. اونون بو یولدا سورعتله ایره لیلنمه سی تعریفه لایققدی. حتا بیر آذربایجانلی تورک اوچون بو حثیرتلندیرجی اینکیشافین ایضاحی، شوبهه سیز اونون کسکین ذکاسی و دیل مدنیتمیزه گله جکده اودلو بیر عشقه دؤنه جک علاقه سی ایدی.

مملکتین تافوقو ایله تورکیه یه تحصیل آلمانا گؤندریلن ایرانین موختلیف قؤوملرینه منصوب یوزدن آرتیق گنجدن عیبارت قروپدا من ده (حقوق دوکتوراسی تحصیلی اوچون) واردیم. او زامانکی (۱۹۴۳) اونجو ایلین پاییزی) موحاریبه شرایطینده ترتیلنن پروقرام اوزره ییزی بئش دسته ده تهراندان آنکارایا، اورادان دا تحصیل آلاجاغیمیز اونورسیتته لرین بؤلوندوغو مرکزله گؤندردیلر. من ایکینجی دسته ده ایدیم. بو سفره چیخان اکثر بولداشلاریم کیمی، حیاتیمدا ایلک دفعه عایله مدن آیریلیردیم. حتا تبریزده اورتا مکتبی بیتیریب او زامان تبریزده عالی تحصیله ایمکان اولمادیغیندان ، تحصیلیمی داوام ائتدیرمک اوچون تهرانا گئندنه ده

آتام و اۇڭنى ئانام منىملە برابر گلەمشىدلىر. تىھراندا دا اۇڭنى ئانامىن باجىسى گىلدە اوزون زامان قوناق قالەمشىدىق و بو تەدىرلە غوربت غوصە سىنى بىردن و درىندن چكەمشىدەيم.

عائىلە دن قوپماغىن گرچكك آجىسىنى بو سفر بىر پايىز سحرى نىن سرىنىندە قاتار اھوازا حركت ائىدىنچە دويدوم. واقونون پنجرە سىندن عائىلە مى سون دفعە دۆلموش گۆزلرلە دومانلار اىچىندە يمشلر كىمى گۆرە بىلدىم. اىلك اوزون دەمىر بول موسافىرتى نىن وئردىگى ذۇوق ، ھمسفر طلبە لرلە باشلايان صۇجبتلر غم - غوصە مى ياواش - ياواش داغىتەئى. قافىلە مىز اھوازدا انىگىلسلرلن اىشغال ائىدىگى حرىبى قاتارلا خرمشەرە (اھوازدا يانلىش بىر قاتارلا مېنمە يېمىزلە باشلايان ماجرا و سوئراكى سرگذشت لردن بورادا سۆز آچماياجاغام) ، اورادان ئىتە دەمىر بوللا بصرە - بەداد - موصل - سورىە دن كىچرە ك تور كىە يە و نھايت آنكارا يايىتىشىدى. بو بىر ھفتە يە ياخىن ترئىن يولچولوغوندا طاقتدن دوشموشدوك. بىزە «دۇورى دايم» كىمى گلن سفرىن سونونو گۆسترن او گونكر اورتا حاللى آنكارا خىالىمىزدا يىتىشمك شۇوقىلە جاذىبە لشدىكجە بىر سحرلى شەرە دۇندو. « قاتار» آدلئى چۇخ اسكى بىر شىرىمى (گۆزدن كىچىرە رك) او زامانكى دوىغولارىمىن ترجومانى اولاراق بورا يايىرام:

اىللىر اىلە رايلارىندا سورونوب گئدن قاتار

منىم اوچون ترە ىدى .

بوتون سفر بوئونجا

توتدوردوغو بىر تىك رىتمى منە تىكرار ائىدىردى

دۇنە - دۇنە بىر سىرى

سانكى

آچماق اىستىردى.

آرادا بىر يوزولموش

ماشىن

تۇيشون آليردى :

بعضاً دە كئىفە گلېب

سىسى يىتىدىگى قدر

بوغازىنى بىر تاراق

گۆر بىر نعرە آتاراق

چۆللرە كوى سالىردى...

دره گتديك
 دوز گتديك
 گنجه و گوندوز گتديك ،
 بير آرا
 دالى قالميش يوخومدان اويانينجا
 پنجره دن باخينجا بيردن - بيره
 اوزومو اوزگه عالمده ساندیم .
 آل - الوان دوئون گنميش
 دوست اوزلو شن سون باهار
 گولومسه بيردى بيزه ؛
 پيشوازا گلमيش كيمي
 صف باغلاميشدئ داغلار .
 قاتار اوزون سفرين آخيرينا چاتميشدئ
 مؤحتشم بير ايستاسيون
 قوجاغيني آچميشدئ .
 شهر سلام وئره رك
 اللريمى سيخماغا
 اليني اوزاتميشدئ .

بيزى عيني قاتارلا آنكارانين بير نچه كيلومتر ليگينده اولان مووقتي منزيلميز «ايتيمسكوت» (Etimeskut) آپارديلار، اورادا فاصيله لرله گله چك دسته لرین بيزه چاتماسيني گؤزلديك. دوكتور جواد دا دسته لرین بيرينده ایدی. او دا منیم كيمي اوزون يولچولوغون «سو و اؤد تنست» يندن كئچميشدی. قيسا اولسا دا بير عؤمورلوك حسرت آرخاميزدا و بير دونيا اؤنوموزده يئنى بير حياتين آستاناسيندايدىق. بئله جه اونونلا ايکينجى و داها اوزون گؤروشممىز ايتيمسكوت دا باشلاندى.

***

اينسانلار گنجه لى - گوندوزلو برابر ياشاينجا قدرلرى، گونده ليك مسأله لرى، يوللارى، پروقراملارى، حتا ائحتياجلاى اورتاقلاشينجا بير بيرلرينى داها دريندن تانيبا بيلرلر. لاکين اونيورسيته يه و طلبه « يورد» لاريميزا

تعیین اولونوب ایستانبولاً گئتدیکن سوئرا دوکتور جوادلا منیم مسافم یئنه آچیلدی : او باشقا بیر یورد و فاکولته ده یئرلشدیرلمیشدی.

سیره کلشن گوروشمه لریمیزده دوکتور جوادئ دایما چالیشان و فعال گوردوم. اطرافیندا تشکول ائدن بیر قروپلا داورانیشیندا ، اونداکئ غربلی لرین دندیکلری « sprit d'equipe » ایشتیاقیلا غنچه لنن لیدرلیک ایستعدادئ و (چوخ سوزو کئچیب آز تاپیلان) وفا، صفا و صمیمیلیگین گرچک لیاقتی گوزه چارپیردی. او زمانلار دا اونون حاقیندا دوشوننده اونداکئ سجه لر کیتابلاردا یازیلان و زامانیمیزدا اؤرنه یینی نادیر حال لاردا گوردویوموز اسکی « اهل فتوت » منسوبلارئ نین خیالی ذئنهیمده جانلانیردی : هانی او دیلی دوز، سوزو سوز ایگیدلر جینسیندن؟...

دایم اولدوغو اوزره بو تیپ اینسانلارین غایت صمیمی دوستلارئ کیمی فیکیر و ایناندیقاریندا ثبات و سوزلرینده دورولوق، بالتاقلیقدان اوزاق صراحتلری اوزوندن آچیق - گیزلین دوشمنلری ده آز اولماز. دوکتور جواد حیاتیندا بئله لرینین آدیقلارئ جور به جور ایتیهام اوخلارینا دفعه لرحه آماج اولموش و ایستر - ایسته مز بونلارلا قارشیلشمیشدیر. درس لرینده قاباقجیل و ذاتاً چوخ یاخشئ طلبه اولدوغونو بیلیردیم ؛ بئله جه واختیندا دوکتوراسینی آلدئ و ایشینی قورتاردئ. دوکتور جواد طلبه لیک خاصیتینی هئچ بیر زمان ایتیرمدی. اونون ۱۹۵۱ اینجی ایلده پارسیده بولوندوغوموزدا دا چوخ ایره لی سطح ده چتین بیر طلبه لیک حیاتینی سوردویونون شاهیدی اولدوم. او اوخویوب اؤیرنمکدن هئچ بیر شراییطده اوزاق دوشمدی. ایندی بئله ان بؤیوک شیکایتی ایسته دیگی قدر اوخویاماماسیدیر.

***

ایش حیاتینا گیرینجه ایلرحه بیر - بیریمزدن خبرسیز قالدیق. او تئهراندا اکثر واخت و انرژیسینی ، ائله بیلیرم طیبه و جراحلیغا حصر ائتمیشدی. من ده ایرانین جنوبوندا آباداندا نفت شیرکتینده یدیم. ایشله دییم مواسیسه دونیادا یئنی دب اولموش زامانیمیزدا اینکیشاف ائدن شراییطین گتیره جه یی وضعیتئ قاباقجیدان سئزمک و ایشلرین داها و ثریملی (محصولدار) اولماسئ اوچون اینسانی موناسیبتلرین گون کئچدیکجه آرتان اهمیتینی گؤز اؤنونه آلماق ایسته یی ایله بیر ایداره آچمیشدئ. من ده غربلیرین دندیی کیمی بو «public relations» (تورکیه ده «خالقلا ایلیشگیلر» دئییلر) ایداره سی نین ایلک عوضولریندن بیری اولدوم. بئله جه دوکتور جواد دان آیرئ دوشموشدوم ، آرامیزا چؤلر و داغلار گیرمیشدی. باشیمز ائله قاریمیشدئ کی بیر بیریمزدن حتا خبر بئله آلامیردق. منیم ایشیم تئهرانا اینتیقال ائدینجه موناسیبتلریمیز یئنه تره لندی. بو سفر بوتون قارا - قورخولارا رغماً مین بیر احتیاطلا قورولموش « آذربایجان جمعیتی » نین آلیق ناهار توپلانتیلارئ بیزیم ده

مونتظم گۆروشمه ییمیزه سبب اولدو. بونون خاربیچینه عایله لیکجه ده گنت - گله باشلادیق. منیم اونورسته یه اینتیقالیمدان سوئرا اوزومه یتیشمک اوچون داها چوخ فورصتیم واردی. نهایت دوکتور جوادلا برابر دیک. او زمان تهرانداکئ آذربایجانلیلار موختلیف آدلار آلتیندا و جور به جور بهانه لرله گۆروشمک و آنا دیلینده شعر اوخوماق، موسیقی دینلمک، نئجه دئیرلر، «اؤزلرینه گلیمک» اوچون قوناقلیق و توپلانتیلار ترتیب ائدیردیلر. دوکتور جواد بونلارین چوخونون ایچینه دیدی. من اونون واسیطه سیله شاعیر سهندله تانیش اولدوم سوئرا اونولا دا گنت - گلیمیز آرتدی. شهریار تبریزدن گلیب دوکتور جوادین اوزون زمان قوناغئ اولدوغوندان او سوئیملی اوستاد شاعیرله ۱۹۴۰ اینجئ ایله باشلامیش آشینالیق درینلشدی. اطرافیمیز آنا دیلینده یازان بیر چوخ شاعیر و موسیقیچیلرله دولدو. تورکی دیلین خوش آهنگین یازیلئ نشریاتا عکس ائتمه سی قاداغان ایسه ده بو توپلانتیلارین قورولدوغو سالونلاردا وار قووتیله چاغلاییردی. قولقلار ایلرجه حؤکم سورن مزار سوکوتوندان سوئرا آنا دیلیمیزین سؤز و سازیلا اوخشاناراق یتیندن آشینا اولوردو.

بعضی لری اوچون شاعیر یحیی کمالین دئدی کیمی بو آشینالیق بیردن سؤنمز بیر عشقه دؤندو. (بیر عشق اولو وئردی آشینالیق). شرایط ده گنت - گنده موناسیبلشیر، اوفوقلر آچیلیر و شاعیر عاکیفین دئدیگی کیمی «حاقین بیزه وعده ائدیگی گونلر» یاخینلاشیردی. آذربایجان جمعیتی نین بیر قیش توپلانتیسی بئله بیر تاریخی لحظه یه تصادوف ائتدی: جمعیتده کی نئجه دئیرلر، «اگر مگرچی»، «هم نالا هم میخا ووران»، «اتلیه سولدویه توخونمایان»، «بئینلری باسقی دؤرونون قلیلرینده شکل آلمیش، قارالیق «آیدینلار»، اؤز دیللرینده ساوادسیزلار گروهو بیر ایگیدین قالخیب ایبلردن بری مجلسلردن قوولوموش، آنا دیلینده نطق ایراد ائتمسیندن اورکدولر، خالق تعبیریله، اغیزلاری بیر قاریش آچیلدی. بو ایکی دؤرون آراسینا خط چکن ناطیق و آذربایجان آدینا قورولان توپلانتیا داراشمیش پارازیتلری داغیدان و جمعیته گره کن ایستقامتی وئرن ایگید دوکتور جواد دیر.

***

سوئرا حادثه لرین ریتمی سورعتلندی. اؤز مدنیتیمیزه و آنا دیلیمیزه قارشئ دویولان سوسوزلوق سون حدینه گلدی. بئله جه دوکتور جواد عؤمرنون ان بؤیوک ماجراسینا و حقیقتده قزاسینا آتیلدی. لاکین بو آتیلیش افسانه لرین دئدیسی لئسبوس آداسینداکئ لئوناس داغیدان عشق اوچورومونا دوشمک دئیل، معنوی عشقلرده اولدوغو کیمی بیر یوکسلیش، بیر سورود و حتا بیر کولتورل عروج ایدی. بئله جه «وارلیق» ژورنالی گؤزلرینی حیاتا آچمیش اولدو!

***

« واریق » ژورنالی واریغیمیزین رمزی و بایراغی اولدو. دوکتور جواد ۱۶ ایل* « واریق » ئ قوجاغیندا ، الینین امه یی ، آلتینین تری و باغرینین قانی ایله بسله بیر.اونو گۆزونون گیله سی کیمی آفتلردن قوزویبودور.گونونو – گنجه سیننی اونا وئریب.«واریق» ین ده یرینی اؤزکیملیگینین شعوروندا اولانلار یاخشئی آنلامیشدیلار. شهریارین وارلیغا گؤندردیگی مکتوب و داواملی تلفونلاری و نهایت « آزادلیق قوشو واریق » شعرى بو منیمسه لرین گۆزل نومونه شعرى دیر. «واریق»ئ بئله سالاملامیشدی:

هرچند قورتولماق هله یوخ دارلیغیمیزدان ،
آما بیر آزادلیق دؤغولوب وارلیغیمیزدان.

« واریق » نه بیزیم تکجه آزادلیق قوشوموزدور،
بیر مؤژده ده وئرمیش بیزه همکارلیغیمیزدان.

«واریق» ین ان بؤیوک روئو حقیقتین صاف آیناسیندا اؤزوموزو بیزه گؤسترمک و قؤومی شعوروموز حاقیندا بیزی آگاه و هوشیار ائتمکدی... شهریارین بو باره ده ده گۆزل بیر ایشاره سی وار:

هوشیار اولاسیز دوشمنی مغلوب ائده جکسیز،
دوشمنلریمیز قورخوری هوشیارلیغیمیزدان.

بو « قورخو » اوزوندن دوکتور جواد تصوور ائدیلمز چتینلیکلرچکدی. لاکین او آتیلان بوتون ايفتیرا پالچیقلا رینا اعتینا ائله مدی.التریندکی قلمی قاتیل بیجاغی کیمی ایشلندلرین نامرد حمله لرینه کؤکسونو گردی. بؤیوک بیر توکول له شیطانلارین آلینا آلدانمادی. گرچک عشقین وئردیگی ایلهامین یولوندان چاشمادی. هئچ بیر واخت ادب و نزاکت خودودونو آشمادی. حاق بیلدی یولون یوزولماز یولچوسو اولدو. منصور حلاج میثالی یاخیندان اوزاقدان گلن ملامت داشلارینا دؤزدو... مین شوکورلر اولسون کی زامانیمیزدا «آلتین – دانا پرستیش کاری» نین کعبه سی،بورسا و بازارلاردان باشلایب،شیدتله اسن آپورتونیزمین عالم گیر سام یتلی بوتون اورکلری قوروتمايیب و داشا چئورمه بییدیر.هله ده گرچک ایده آلچیلار ، « منفعت – ضرر » خطلری نین

*واریق بو ایل اؤنوزبیرنجی ایلینی یاشاییر

خارجىچىندە كۆنلۈنۈن ايلھامى ايله بللە دىكلرى حاق اولدوزونون اىستىقامتىندە گئندلر تاپىلىر. حاق يولو سالىكلرىنن هر داورانىشى شىخ سعدى نىن دئىبى « دار گۆزلۈ دونىدارلارا» گۆرە آنلاشيلماز اولار. بونلار اونلارنى اۆزلىيله قىاس اندرلر و طبعى اولاراق هئچ بىر شى باشا دوشمزلر. مولانا جلال الدين رومى نىن دئىگى كىمى (سليمان نحيفى نىن ترجمە سىلە):

هر كىشى ظننجه منە يار اولور،
صۇحبىمدن طالب اسرار اولور.
سىرىم اولماز نالشىمدن گرچى دور
لئىك بوخ هر چشم و گوشا فيض نور.
اولدو آتش، صئتى ننى سانما هاوا،
كىمدە بو آتش بوخ ايسە، حئيف اونا!

ايشته دوكتور جواد بو « اؤد » دا يانماقدا دىر. اونون فعاليتىنى گونده لىك معيشت اۆلچولرله اۆلچمك سهودىر... فاناتىزم دن اوزاق بئله بىر سئودالى نىن دىشدان گلن تهديدلر و وسوسه لره قارشى دايانماقدا گؤستردىبى موقاويمت ايشىن آنجاق بىر طرفى دىر. اونلارنى قارشىلاشدىغى اساس كشمكشىن صحنه سى ايچ دونيالارنى دىر. بو سبب دن دىر كى، شاعىرلىرىمىزىن ديوانلارنى، سئوگىلىرىندىن شىكائتله دولوب داشار. گرچك و آزاده سئودالىلارنى طالعى ائله بىل، فضولى نىن بو ابدى مىصراعلارىندا يازىلىدىر:

دوست بى پروا، فللك بىرحم، دؤوران بى سوكون
درد چؤخ، هم درد بوخ، دوشمن قوى، طالع زبون.

بو ايضطىرابلى چىللە لرى چكرلر، ايشگنجه لى تردود بؤحرانلارنى كئچىرلر، تكرر- تكرر « عشق آتشى جاندىر » دئىرلر، لاكلن سئودادان واز كئچمزلر. زىرا، بو آجيلار سئودالىلارنى گرچك شربتى، اىلاهى « نئقتار » لارنى دىر. دوكتور جوادىن دا طالعى بونلاردان فرقلى دئىل. او، و اوتا بنزر ايدە آلچى سئودالىلارنى حاقىندا يازدىغىم « سئودا » شعرىمدن بىر نئجه مىصرع ايله بو بختە سوؤن وئىرىم:

سئودا دئىل بس بو نه دىر:

داس قلىبىنە كعبە دىمم؟
ياللىن آياق يانا - يانا
يانغىن يىرىندە يىرىمم؟
اوزوب الى ائلدن - گوندن
اوزولوب قهرين اوزوندن
اوزونه حسرت قالدېغىم؟
بىر كۆز اولدوزون ايزىندە
اوقۇقلىرىنە دالدىغىم؟
اوجوب آرزو قانادىيلا
گۆيلردە ھاوالاندېغىم؟
خيالىمدا گول سىنە ندن
امزىرىلىب دە داندېغىم؟
شېرىن - شېرىن بوخولاردان
آغلا يارق اۋياندېغىم؟
گۆزلىرى نىن دىزىندە
يىلكىلەر آچىب گىتىدىگىم؟
چىخماز يۇللاردا آواره
گىتىدىكچە آزىب ايتدىگىم؟
ساجلارنى نىن گىتچە سىندە
رۇيالار قوروب ياتدىغىم؟
قهرىنى لوطف ،
زهرىنى قند
آدلاندېرىب
اۋز - اۋزومو آلداتدىغىم؟
ھىلال قاشىن چاتىلاتدا
گۆيلرىمدە گونش سۇلور.
كەكشەنلارنىم بىخىلىر ،
باشىما سامان سۇورولور.

يالانينا ان موقدس
گرچک کیمی اینانیرام ،
سئودا دئیل ، بس بونه دیر ؟
آلارینی بیله بیله ، یتنه سنه آلدانیرام .

* * *

دوکتور جواد هیئتین چوخ طرفلی بیر شخصیت اولدوغونو یوخاریدا قئید ائتمیشم. اوندان بحث ائدرکن ده فاکتلاردان آرتیق اونون یاراتدیغی اوْبرازدان دانیشاجاغیمی دا دئیمشدیم. بورادا قورقود ده ده میزین عنعنه سینه اویارق ، سوزومه اورکدن گلن بیر «آلقیش» لا ، سون وئیریم:

اؤل اوْگدیگیم یوجا تانری دوست اولوبانی مدد ایرسون !

یثرلی قارا طاغلارین بیغیلماسون!
کؤلگلیجه قبا آغاجین کسيلمسون !
قامن آخان گورکلو سویون قوروماسون!
قانادلارین اوجلاری قیریلماسون!
چاپارکن آغ – بوْز آتین بودره مسون!
چالیشاندا قارا پولاد اوز قیلینجین قودلمسون!
دورتوشرکن آلا گوندرین اوفانماسون!
حق یانديران چیراغین یانا تورسون!
قادیر تانری سنی نامرده مؤحتاج ائيلمسون!

دوکتور جوادین « سن و اسن » وارلیغی مدنیتیمیز، یوردوموز ، دیلیمیز و ائلیمیز اوچون چوخ بویوک غنیمت دیر .

اینگیلتره ، ناتینگهام ، ۱۹۹۵

منبع: Bıçaq və qələm

پروفیسور دوکتور جواد ہیئتین حیاتی و اثرلری

م. رضا ہیئت

پروفیسور دوکتور جواد ہیئت ایسنانلیغا ، تورکیه و ایران - تورکیه - آذربایجان دوستلغو و قارداشلیغینا گؤستر دیگی اونودولماز خیدمتلری ایله تانینان؛ اثرلری، چیخیشلاری و فعالیتلری ایله یئتیشدیردی یئنی نسیل طرفیندن «عصریمیزین یاشایان ده ده قورقودو» اولاراق بیلینن نادیر شخصیتلر دندیر.

دوکتور جواد هیئت آتاسی علی هیئتین یالنیز اوغلو دئییل، عینی زاماندا اونون ان یاخشی طلبه سی اولموش ، تورکلوک شعورونو دا ایلك دفعه اوندان آلمیشدیر. اونا گۆره ده آتاسینی تانیمدان دوکتور جواد هیئت حاقیندا فیکیر سؤیلمک دؤغرو اولایلمز.

پروفیسور دوکتور جواد هیئتین آتاسی علی هیئت ۱۸۸۹ اینجی ایله تبریزده دونیایا گلیمشیدیر. ایلك و اورتا تحصیلینی تاماملادیقدان سوئرا نجف شهرینده مشهور ایسلام عالمی آخوند ملا کاظم خراسانی دن فقه و اصول درس لرینی و آخوند شریعت ایصفهانیدن ده ایجتیهاد درجه سینی آلمیشدیر. او ینددی ایل ایلاهیات درس لرینی آلا رکن حکمت ، کلام، ریاضیات، طبیعیات، هیئت و نجوم - سی - عالی استدلالی (یوکسک آسترونومیا) ، اسکی و یئنی فلسفه درس لرینی ده معقول (فلسفه و کلام علمی) موعلیم لریندن اویرنمیش و آخوندون اوزل طلبه سی و بین الخالق علاقه لر اوزره اونون تمثیلچسی اولموشدور . ۱۹۰۶ اینجی ایله آخوند خراسانی ، آیت ... مازندرانی و آیت ... تهرانی طرفیندن گۆنده ریلن بیر هیئتین باشیندا مشروطیتین یئشیدن جانلناماسیندا اؤنملی رول اوینامیشدیر. علی هیئت نجف ده تحصیلینی قورتاردیقدان سوئرا بیر ایل مودتینجه ایستانبول و قاهره یه گئتمیش، اوراداکئ علمی مرکز لرده آراشدیرمالار آپارمیش و ایرانا قایتدیقدان سوئرا تبریزین دارالمعلم اینده حکمت و شریعت درس لری وئرمیشدیر. او بیرینجی دونیا موخاریبه سی ایلرینده (۱۹۱۸) عوثمانلیلارلا بیرلیکده اتحاد اسلام جمعیتینی قورموش و ایران طرفیندن جمعیتین رئیسی اولاراق فعالیتله باشلامیشدیر. ۱۹۱۹ اونجو ایله ارمنی لرین شیدتلی تظییق لرینه معروض قالان ناخچیوانلیلار، قاجار ولیعهدی محمد حسن میرزه دن یاردیم ایسته میش. ولیعهد ده تهرانبین تصدیقینی آلا راق یاردیم اوچون علی هیئتی رسمی بیر مکتوبلا ناخچیوانا گۆندرمیشدیر. ایرانبین یئنی عدلیه سی نین قورولماسیندا اؤنملی بیر رولو اولان علی هیئت ۱۹۲۶ اینجی ایلدن اعتبارن حاکملیگه باشلامیش و ۳۰ ایل ایران عدلیه سینده ایشله میشدیر. اؤنجه همداندا عدلیه رئیسی (ایستیناف رئیسی) اولان علی هیئت ، داها سوئرا تبریزده آذربایجان عدلیه رئیسی (۱۹۳۶-۱۹۳۵) و آردیندانداندا تهرانداندا تمیز محکمه سینده موستشار و شؤعه مودیری اولاراق چالیمیشدیر .

۱۹۴۳ اونجو ایلده ایران موْتفیق دؤولترین ایشغالیندا ایکن، علی هیئت ایرانین ۴۵۰ سیاسی شخصیت ایله بیرلیکده اینگیس لر طرفیندن حبس ائدیلمیش و موخاریبه نین سونونا قدر، یعنی اوچ ایل بوْیونجا حبسده قالمیشدیر. موخاریبه دن سوْترا قوام السلطنه نین باش ناظیرلیگی دؤورونده تمیز محکمه سی باش موْدعی العمومی (ایرانین باش پروکورو) سنجیلمیش و علی منصور دؤورونده عدلیه ناظیری اولموشدور. ژنرال رزم آرا نین ایش باشیندا اولدوغو دؤورده ایش سیزقالان علی هیئت ، دوکتور مصدقین باش ناظیرلیگینده یئیندن عدلیه ناظیری اولاراق فعالیتّه باشلامیشدیر. علی هیئت بیر چؤخ اؤنملی وظیفه ده ایشله میش و نهایت ۱۹۶۷ اینجی ایلده اورک خسته لیگیندن وفات ائتمیشدیر.

رحمتلیک علی هیئتین ان ایستعدادلی و باجاریقلی اوغوللاریندان بیرى اولان دوکتور جواد هیئت ۱۹۲۵ اینجی ایلده تبریزده دونیایا گلمیشدیر. ایلک مکتب، اورتا مکتب و لسه یی همدان، تبریز و تهراندان اوخودوقدان سوْترا ۱۹۴۱ اینجی ایلده تهران اونورسته سی نین طب فاکولته سینه قبول ائدیلمیش، آنجاق اونورسته نین ۳ اونجو صیغ اینده ایرانندان تورکیه به گئدن ایلک طلبه قوروبو ایله بیرلیکده ایستانبول گنتمیش و ۱۹۴۶ اینجی ایلده طب دوکتورو اولموشدور. دوکتور جواد هیئت ایستانبولدا اوچ ایل جراحیق ایختیصاصی گوردو کدن سوْترا ایختیصاصینی تاماملاماق اوچون پاریسه گنتمیش و اوچ ایل پاریسه قالدیقان سوْترا، ۱۹۵۲ اینجی ایلده تهرانا قایداریق جراحی عملیاتلارا باشلامیشدیر. ۱۹۵۳ اونجو ایلده هیدایت خسته خاناسی و عینی زاماندا عدلیه خسته خاناسی نین جراحیق کلینیکالارینی قوران جواد هیئت ۱۹۵۴ اونجو ایلدن اعتیارن عمومی جراحیق عملیاتلاری ایله یاناشی، اورک عملیاتلارینا باشلامیشدیر. ۱۹۵۶ اینجی ایلده ایراندا ایلک دفعه آئورتا قباغی دارلیغی عملیاتینی مووفقیته حیاتا کئچیرن دوکتور جواد هیئت ۱۹۶۲ اینجی ایلده عدلیه خسته خاناسیندا هیپوترمی (سویوما) متودو ایشله درک، یئنه ده ایراندا ایلک دفعه آچیق اورک عملیاتینی گرچکلشدیرمیشدیر. ۱۹۶۷ اینجی ایلده اول حیوانلاردا، سوْترا ایسه اینساندا اورک و آغ جیگر جیهازئ ایشله درک آچیق اورک عملیاتلارینی حیاتا کئچیرمه به باشلامیش، بیر ایل سوْترا ایسه اورک قاپاقلارینی ده ییشدیرمه عملیاتلارینی و تهراندان ایلک دفعه بؤیرک کؤچورمه و ایتلرده اورک کؤچورمه عملیاتلارینی مووفقیته حیاتا کئچیرمیشدیر.

دوکتور جواد هیئت ایراندا و آذربایجاندا ایلک دفعه آپاردیغی عملیاتلارلا یاناشی، علمی نشریات ساحه سینده ده اؤنملی تشبؤلر گؤسترمیشدیر. او ۱۲ ایل (۱۹۷۶-۱۹۶۴) دانش پزشکی (طب علمی) آدلئ بیر درگی یاینلامیش و بو درگی ده ۶۰ دان چؤخ مقاله سی نشر اولونموشدور. دوکتور هیئت عینی زاماندا بیر چؤخ داخلی و بین الخالق جراحیق قورولتایلاریندا اؤز تجربه لرینه دایاناراق معروضه لر اوخوموش و ۳۰ دان چؤخ علمی مقاله سی ده دونیانین مؤعتبر ژورناللاریندا یاینلانمیشدیر. ۱۹۷۶ اینجی ایلده محمدرضا شاهین

سلطنتی نین ۱۵۰ اینجی و ایران شاهلیغینین ۲۵۰۰ اونجو ایل دؤنومو موناسیبتی ایله یازئی نشر اتمدیگینه گؤره بودرگی ساواک طرفیندن باغلانمیشدیر.

دوکتور جواد هیئت ۱۹۶۳ اونجو ایلدن اعتبارن دنیا جراحلار جمعیتینده ایرانی تمثیل اتمیش، ۱۹۸۳ اونجو ایلده ایسه فرانس جراحیق آکادئمیاسینا عضو سئچلمیشدیر. او ۱۹۸۸ اینجی ایلدن بری تهرانی آزاد ایسلام اونورسیتیه سینده تدریس اتمیش و اوزون مودت اونورسیتیه نین جراحیق کافندراسی نین مودیری و پروفیسورو اولموشدور.

باکی موخبیرلرین بیرینه وئردیگی بیر موصاحیه ده جراحیقلا ادبیاتی نئجه بیرلشدیره بیلدینیز سوآلینا « پشم جراحیققدیر، عشقیم ایسه ادبیات » جومله سی ایله جاواب وئرن دوکتور جواد هیئتین دیله و ادبیاتا اولان ماراغی اوشاقلیغیندان باشلامیشدیر. او ۱۹۳۶ اینجی ایلده ایلك مکتبی بیتیرکن جنوبی آذربایجانین اوچونجو طبله سی سئچیلدیگی اوچون مشهور ایران شاعیری حافیظین دیوانی ایله موکافاتلاندیریلیمیشدئ. بیر طرفدن کیتابداکی شعرلری ازیرله ین گنج جواد هیئت، دیگر طرفدن ده آناسی نین ایسته یی ایله اونا حافیظین دیوانیندان فال آچاراق شعرلرین درین معناسینی اؤیره تیب آناسینا ایضاح اتمه یه چالیشیردئ. بو حادیه دوکتور جواد هیئتین ادبیاتا اولان سئوگیسینی آرتیرماغا باشلامیشدئ. هله اوشاق ایکن یاتاق اوتاغیندا باشی اوستونه بو آشاغیداکی مضموندا فارسجا بیر شعر آسمیشدئ:

« بؤیوکلوک آسلانین آغزیندا اولسا بئله تهلوکه نی گؤزه آل و اونو آسلانین آغزیندان

چیخارت. یا بؤیوک، عزیز و گوجلو اولماق، یا خود دا ایگیدلر کیمی اولومله اوزلشمک »

دوکتور جواد هیئت طیب تحصیلینی تاماملاماق اوچون تورکیه یه گئدرکن آناسی اونا « اوغولوم من سنی باکییا گؤندرمک ایسته بیردیم ، آنجاق آرامیزدا دمیر پرده واردیر. من سنی ایستانبول گؤنده ریرم کی، طیب علمی ایله یاناشی دیلمیزی، ادبیاتیمیزی و تاریخیمیزی ده اؤیره نه سن » دئی اؤنملی بیر تئوصیه اتمیشدیر. دوکتور جواد هیئت تورکیه ده اولدوغو مودتده تورک دیلی ، ادبیاتی و تاریخیی اؤیرنمیش ، ایرانا قایتدیقدان سوئرا تورکجه نین قاداغان اولدوغو بیر دؤورده آذربایجانین مشهور شاعیرلری سهند ، شهریار و دیگر دوستلاریلا بیرلیکده اؤز ائوینده شعر مجلسلری قورموش ، حتی تکرار تورکجه شعر یازماغا تشویق اتمک مقصدی ایله شهریار تهرانا دعوت ائده رک ۶ آی اؤز ائوینده قوناق ساخلامیشدیر.

دوکتور جواد هیئت ۱۹۷۹ اونجو ایل اینقیلابیندان درحال سوئرا بیر نئچه دوستویلا بیرلیکده « وارلیق » درگیسینی نشر اتمه یه باشلامیش و اورادا یاینلادیغی مقاله لرله ۶۰ ایل تعطیل ائدیلمیش بیر دیلی و ادبیاتی بئیندن جانلاندیرماغا و دیرچلتمه یه چالیشمیشدیر. ایلك سایی ۱۹۷۹ اونجو ایلین آپرئلینده چیخان « وارلیق » درگیسی گونئی آذربایجانین تورک دیللی مطبوعاتی نین آناسی اولماسی اعتباریلا « اکینجی » نین، نشر ساحه سی گئئشیلگی، اوخوجودا بوراخدیغی تأثیر و مکتب حالینا گلمه سی اعتباریلا «ملا نصرالدین» ین ودیل و

مفكوره اعتباريلا دا «ترجومان» ين داوامچيسي اولاراق ده يرلنديريله بيلر. درگينين ديلي اساساً آذربايجان توركجه سي و بير قيسي ده فارسجادير. پروفوسور جواد هيئت و رحمتليک پروفوسور حميد نيطقي نين مقاله لري داها چوخ اورتاق توركجه ايله يعني هم آذربايجان، همده توركيه اوخوجولارينين باشا دوشه بيله جكلري بير ديلده يازيلميشدير.

«وارليق» درگيسي ايران توركلري نين ميلى شعورونون اويانماسيندا بويوك رول اويناميش، كيمليگيني تانيان، توركلويو ايله فخر ائدن يئني بير نسيل يتيشمه سيئه سبب اولموش و گونئي آذربايجان تاريخينده ميثلي گورونمه ميش بير دؤنم باشلاميشدير. «وارليق» درگيسي، توركلويو اؤن پلانا چيخاراراق توركجه نين سياسي ايدئولوگيالارين تاثيريندن قورتاريليب، خالقين بوتون زومره لري آراسيندا ياييلماسيني تامين ائتمه يي باجلاميشدير.

«وارليق» درگيسي بو گونه دك بير چوخ ليسانس، يوكسك ليسانس و دوكتورلوق ديسرتاسياسي نين و علمي مقاله نين مؤوضوعسو اولموشدور. پروانه محمدووا «وارليق» ژورناليندا ادبيات مساله لري (دوكتورلوق ديسرتاسياسي، باكي، ۲۰۰۰)، نزاكت ايسماعيلووا «وارليق» ژورناليندا شيمالي آذربايجان ادبياتي نين نشري (دوكتورلوق ديسرتاسياسي، ناخچيوان، ۱۹۹۷) سونئل بوسنالي ايراندا تورك وارليغي و «وارليق» درگيسي (يوكسك ليسانس ديسرتاسياسي، پارس)، محمدرضا هيئت «وارليق» درگيسينده ديلچيليكه باغلي مقاله لر) ليسانس ديسرتاسياسي، باكي، ۱۹۹۸) و، س.

پروفوسور جواد هيئت ۱۹۷۹ اونجو ايلدن بو گونه دك تام ۲۶ ايلدير* كي، ايران نفوسونون بويوك قيسميني تشكيل ائدن توركلرين، اؤزليكله ده آذربايجان توركلري نين ميلى شعورونون اينكيشافي، آذربايجان توركجه سي ادبي ديلينين قوزئي آذربايجاندا ايشله ديلن يازئي ديليندن قومادان عيني ايستيقامتده اينكيشاف ائتديريليب خالق آراسيندا يايغينلاشديريلماسي و ايراندا پهلوي دؤنه ميندن اعتيبارن باشلايان وهله ده داوام ائدن تاريخي تحريفلرين و يالانلارين دوزه لديلمه سي يولوندا قورخمادان، يورولمادان موجاديله وئرملكه دير. او «آذربايجان ادبيات تاريخينه بير باخيش» ۱-۲ (۱۹۹۰-۱۹۸۰)؛ «مقايسه اللغتين» (۱۹۸۴)؛ «آذربايجان شيفاهي خالق ادبياتي» (۱۹۸۸)؛ «توركلرين تاريخ و مدنيتينه بير باخيش» (۱۹۸۸)؛ «تورك ديلي و لهجه لر نين تاريخي» (۱۹۸۴) و «ادبيات شوناسليق» (۱۹۹۵) كيمي اؤنملي و علمي اثرلري و اؤزليكله «وارليق» درگيسينده يايينلاديغي مقاله لري ايله ايراندا توركولوغيانين تمليني قويموش و بو ساحه دكي بوشلوقو بويوك بير اؤلچوده دولدورموشدور.

* وارليق بو گون ۳۱ ياشيندادير.

دوكتور جواد هيٿين مقاله لرئين بير قيسمينين موضوعونو دا ايراندا فارس شووينستلري نين آسيميلياسيا سياستلري دؤغرولتوسوندا يازديقلارئ مقاله لره وئرلين علمي جاوابلار تشكيل ائدير.

گوئي آذربايجان توركلويونون ميلي شعورونون اينكيشاف پروسسيني اينجه له مك باخيميدان اولدوقجا اونملی اولان بو ايندعالارو اونلارا وئرلين جاوابلار آيريجا آراشديريلماسي گره کن مؤوضوعلارداندير.

دوكتور جواد هيٿي دايما دوشوندورن مسأله لردن بيری ده قاراباغ مسأله سی اولموشدور. « وارليق » درگيسي نين تخمیناً بوتون سايلاريندا بو پروبلئمه باغلي يازيلارا ويا شعرلره يئر وئرن و اونو هر زامان جانلي توتماغا چالیشان دوكتور جواد هيٿ اونون حلي اوچون ده اليندن گلنه ني اسيرگه مه ميشدير. او ايران دؤولت آداملارينا يازديغي مکتوبلارلا ياناشي، تورکيه جمهور باشقاني سليمان دمير اله يازيلان تاريخي و کدر دولو بير مکتوبون دا موليفيدير. ۱۹۹۳ اونجو ايلده گؤز ياشلاري و اورک آغريسيللا يازيلان بو مکتوبو آغلامادان اوخوماق مومکون دئييلدير.

دوكتور جواد هيٿ مکتوبون بير قيسمينده بئله يازير:

«...موسلمان آذري قارداشلاريميزين فجييع دورومونو و تاريخي دوشمانلاري اورتاسيندا يالقيز، کيمسه سيز قالديقلاريني آچيقلاماغی لازيم گؤرمورم. بوسنيادا دینداشلاريميزا انديلن صئرب-کروات ظولم و تجاوووزونه اوره ييميز سيزلارکن، اوزاقدا اولدوغوموز اوچون تأثيرلي بير يارديم ائده بيلمه دييميزدن ويجدان عذابي چکيريک . بونون آجيسيني دوبارکن لاپ يانيميزدا، گؤزوموزون اؤنونده آذري قارداشلاريميزين داها آجي و داها قورخونج فلاکتينه شريک اولوروق. بو گون آرازين قوزئينده کي دینداش و سويداشلاريميز، يعني قارداشلاريميز تاريخده آز راستلاشديغيميز بير فاجيعه و سؤي قيريمينا (قتل عام) معروض قالميشلار، هم ده بؤيوک بير ميلت و يا گوجلو بير دؤولت طرفيندن دئييل، بوتون تاريخ بويو حيمايه ميز آلتيندا ياشايان و عدالتيميز سايه سينده بوتون انساني حاقلاردان فايدالانان ارمني لر طرفيندن!... بئله بير دوروم قارشيسيندا موسلمان دونياسی نين، تورکلرين، تورکيه و ايران اسلام جمهوريتينين و اولوسلاريميزين وظيفه و مسوليتلري نه اولاييلر؟

بو مظلوم، سايلاسيز، اوردوسوز و اسارتدن ينيجه چيخميش قارداشلاريميزي يالقيزمي بوراخمالي ييق؟ ارمني-داشناک اوردوسونون اونلارين يوردلارينا حياسيز جاسينا تجاوووزونه، قادين و کيشيلريني، قوجا و اوشاقلاريني آجيمادان اولدورمه لرينه تاماشاچي مي قالاجاييق؟ بو، بيزلرين شرفينه، تورکلويه و موسلمانليغا، نهايت، اينسانليغا ياراشارمي؟ بو، ييزيم شانلي تاريخيميزه سيغارمي؟

... سايين باشقان، لوطفاً، منى عفو ائدين، بو سطيئرلى گؤز ياشلاريمين قاباغيني آلا بيلمه دن يازيرام و بو آندا آلاه تعالى دان خالقيميزا قورتولوش، يا دا اؤزومه اولوم ايسته بيرم. ... بوگون منيم ايمدكى قلم- كاغيد و قورو نفسيمدن باشقا بير شئييم يوخدور. اونلاريدا مظلوم خالقيميزين يولوندا سئوه- سئوه وئرمه يه راضى يام. بيليرم كى، بو گون خالقيمين قلمدن چوخ سونگويه احتياجى واردير.

آلتين قلم صاحيبى آدسيزين موسولينيه خيطاباً يازديغى شعرى:
قلم، فير چا نه دير؟ بيرر او يونجاق،
شاه اثر لر سونگولرله يازيلير آنجاق!-

سانكى بيزيم بو گونوموز اوچون سؤيله ميشدير.

بئله بير دورومدا ايستر - ايسته مز بو سوآللار قارشيسيندا قاليرام : عجبا، بو گون بيزده بير صلاح الدين ايوبى يوخدورمو؟ بيز سلجوقلورالرين اوولادلارنى دئييليك مى؟ عجبا، نورى پاشا، على احسان پاشا و انور پاشالارين نسلى قوروموش مو؟

بيلديگينيز كيمي، ۱۹۱۸ اينجى ايلده چار قوشونو توركيه يه گلمك مقصدى ايله باكينى ايشغال ائتميش، سوترا «آذريلر آراداكى كۇرپو و يوللارنى داغيئديلار»، - دئيه اونلارنى قيرماغا باشلاميشديلار. او زامان عثمانلى دؤولتى مغلوب اولموش، بؤلونمه و داغيلما عرفه سينده قالميشدى. بئله بير بۇحرانلى وضعيتده مرد، ايگيد بير تورك ژنرالنى اولان نورى پاشا كوماندانلىق ائتديكى تورك عسگرلى ايله اسلام اوردوسو آدينا آذرى كؤنوللورى ايله بيرليكدە آذربايجانا يورودو و باكينى، باكيلى قارداشلاريني ارمنى ايستىلا و قيريميدان قورتاردى.

بو گون توركيه نين وضعيتى هر باخيمدان عثمانلى دؤولتى نين ۱۹۱۸ اينجى ايل دؤوروندىن گوجلودور. داخيلده كورد مسأله سى نين اولدوغونو بيليريك و بونا قارشى چوخ اوزوتو دويوروق. فقط، بو و يا هر هانسى باشقا بير مسأله توركيه نين و تورك ميلىتى نين گوجونو توكنديريب مسوليتيني آرادان قالديرا بيلمز. ايراندا پهلوى رژيمي نين قالقلاريندان اولان بعضى آشيرى آرياپرست ميلىتچى لر و عيرقچيلر اسلامين و توركلويون عليه اينه اولدوقلاريندان، دينسيز، تجاوووزكار ارمنيلىرى موسلمان آذريلردن اوستون توتورلار. بونلار حؤكومت و جمعيت ايچينده مظلوم آذربايجانليالارين علئيهينه منفى تاثير ياراديرلار. آما توركيه ده وضعيت بونون تام ترسينه دير. اوراداكى ميلىتچى لر بو آجى و غيرى اينسانى حيس و ملاحظه لرى تلافى ائتمه ليديرلر. عجبا، اونلار نه اوچون سوسورلار، موسلمان سويداشلارنى نين سؤى قيريمينا نئجه گؤز يومورلار؟ ... ايران اسلام جمهوريتى خصوصيله

سۇن زامانلاردا ھومانىتار ياردىم گۇسترمىگە دىر. بىز ھۆكۈمىتىمىزدىن داھا فعال داورا نىمىسىنى گۈزلە بىرىك. فقط، قارشىمىزدا، دوران و بهانه آرايان آمىرىكانى و ھم فېكىرلىرىنى دە نظره آلماق مجبور تىنىدە بىك. بونا گۇرە و داھا باشقا سبب لرە گۇرە ھۆكۈمىتىمىزدىن بوندان آرتىق داھا بىر ايش اوما يىلمە رىك... تور كىە دۇولتى نىن خارىجىدە و داخىلدە بىر سىرا چتىنلىك لرى وارسا دا، تور ك مىلتى نىن، آيدىنلارنى نىن، خصوصىلە تور ك مىلتىچىلرى نىن گۈزلرى اۇنۇندە قارداشلارنى نىن فاجىعە لى شكىلدە و حقارتلە سۇى قىرىمىنا سىرچى قالمالارنى باغىشلانىلماز بىر گوناھ دىر... »

فخرى عونوانلار و دىپلوملار

پروفىسور دوكتور جواد ھىت بوتون علمى، طبى و مدنى خىدمتلىرىنە گۇرە باشدا آذربايجان و تور كىە اولماقلا دونيانى بىر چۇخ اونيورسىتە سى و علمى مركزى طرفىندىن فخرى عونوانلار و دىپلوملارلا دا تلىف ائدىلىشىدىر. دوكتور جواد ھىت آذربايجان جراحلارنى علمى جمىتىنى نىن فخرى عوضو (۱۹۸۹)، آذربايجان مىلى يارادىچىلىق اكادىمىياسى نىن فخرى اكادىمىكى (۱۹۹۱)، محمد امين رسولزادە آدىنا باكى دۇولت اونيورسىتە سى نىن فخرى دوكتورو (۱۹۹۳)، سى. محمد على يىف آدىنا ناخچىوان دۇولت اونيورسىتە سى نىن فخرى پروفىسورو (۱۹۹۳)، نصيرالدىن توسى آدىنا آذربايجان پىداقورنى اونيورسىتە سى نىن فخرى پروفىسورو (۱۹۹۳)، نىرمانوف آدىنا آذربايجان طبى اونيورسىتە سى نىن فخرى دوكتورو (۱۹۹۴)، خزر اونيورسىتە سى نىن فخرى دوكتورو (۱۹۹۵)، آذربايجان علملر اكادىمىياسى ادبىيات اينستىتوتونون فخرى پروفىسورو، آذربايجان اونيورسىتە سى نىن فخرى پروفىسورو (۱۹۹۶)، تور ك دىل قورومونون شرف عوضو (۱۹۹۶)، اىستانبول اونيورسىتە سى نىن فخرى تور كولوگيا دوكتورو (۱۹۹۷)، آذربايجان علملر اكادىمىياسى دىلچىلىك اينستىتوتونون فخرى دوكتورو (۲۰۰۰)، آذربايجان بشىن الخالق اونيورسىتە سى نىن فخرى پروفىسورو دور (۲۰۰۲).

پروفىسور جواد ھىت عىنى زاماندا آذربايجان يازىچىلار بىرلىگىنىن م.ف. آخوندوف موکافاتى (۱۹۹۱)، دە دە قورقود آسسوسىياسى نىن محمد آراز موکافاتى (۱۹۹۴)، تور ك دىل قورومونون اوستون خىدمت موکافاتى (۲۰۰۴)، حسين قاضى وقفى درنە يىنىن تور ك كولتورونە خىدمت موکافاتى (۲۰۰۴)، تور ك كولتورونە خىدمت وقفى نىن تور ك دىلى شرف موکافاتى (۲۰۰۴)، بىل كىت اونيورسىتە سى نىن تىرىك لۇوحە سى (۲۰۰۴)، كانادا مهندس آدىنا معمارلىق درنە يىنىن تىرىك لۇوحە سى (۲۰۰۴) و قوزنى كانادا آذربايجان كولتور جمىتىنى نىن لۇوحە سى اىلە تلىف ائدىلىشىدىر. او تىهراندا شاه دۇنىمىندە ايراندا اىلك دفعە مووقىتلە

آپاردیغی آچیق اورک جراحیسی و بؤیرک کؤچورمه عملیاتلارینا گؤره ایرانین بیرینجی درجه کوشش (چالیشما) نیشانی (اؤردن) ایله تلطیف اندیلمیشدیر.

پروفوسور دوکتور جواد هیئتین شخصییتی:

یاخین قوهومو اولدوغوم و گنجلیگیمین ایلك گونلریندن اعتیارن پروفوسور دوکتور جواد هیئتله بیرلیکده چالیشدیغیم اوچون اونو یاخشئی تانیدیغیم دوشونور و دوشونجه لریمی بو شکیلده ایفاده اندیرم.

دوکتور جواد هیئت ذکی، چؤخ و داواملی چالیشان، مقصدلرینی اولدن تعین ائدن و سئچدیگی مقصد لره دوغرو قورخمدان ایره لیله یین و موجادیله ائدن بیر شخصیته صاحیبدیر. او سؤزلرینی آچیقجا سؤیله یر، فیکیرلرینی آچیقجا ایفاده ائدر. ایناندیغی پرینسیپلره بوتون حیاتی بو یو صادق قالار. او، عالیم اولماقلا بیرلیکده خالقئ نین، میلتئ نین و اولکه سی نین قابیغیسینی چکن، طالعیی خالقئ نین طالعی ایله بیرلشدیرن بیر ضیالی دیر. او عینی زاماندا تواضع کار، ضعیقلره قارشئ یومشاق، ایتقیدار صاحیبلی قارشئ سیندا ایسه ایلمز بیر شخصیت دیر. دوکتور جواد هیئت گنجیش کولتوره (تورک مدنیتی، ایسلام مدنیتی) و آنسیکلوپندیک معلوماتئ ایله تانییر. صؤحبتلرینده همیشه یئنی سؤزلر دانیشار، مصاحیبینی ایناندیرماغین یولونو بیلر. صؤحبتلیری علمه و منطیقه اساسلانیر. یالان دانیشماز آتجاج دئیلمه سی مصلحت اولمایان سؤزلری ده دئمک ایسته مز.

دوکتور جواد هیئت دوستلوقلاریلا دا مشهور دور. دوستلارینی داها چؤخ پیس گونده آختارار. اونون اوچون ده اونا «حاکیمی مظلوم دوستو» دئییرلر.

جواد هیئت جمعیتده و سیاست عالمینده آزادلیغی و حقیقتی هرشین اوستونده توتار. خالقینی، وطنینی، دیلینی و مدنیتینی چؤخ سئور، اونلارا اورکدن باغلی اولان بیر شخصیته صاحیب اولماقلا بیرلیکده، یئنه ده حاقئ و حقیقتی اونلارین اوستونده توتار.

پروفوسور جواد هیئت آلاها بوتون وارلیغی ایله ایناندیغی کیمی، ایسلام دینی اوزه رینده ده جیلدی آراشدیرمالار آپارمیشدیر. اونون فیکرینجه، ایسلام دینی تورک، فارس و عربلرین میلی اساسلارینی تشکیل ائدیر. ایسلام، تاریخده اورتا شرق خالقلاری آراسیندا بیرلشدیریجی رول اوینامیشدیر. او، فرانسادا یاشادیغی ایللرده باشیندان کنچن بیر حادثه نی بئله آنلادیر:

بیر گون بیر فرانسیز مندن هارالی اولدوغومو سوروشدو. منیم «Iranian» جاوایمی او عراقلی باشا دوشدو. من اونا عراقلی دئییل، ایرانلی دئدیگیمی سؤیله دیم. اودا بیزه فرق ائله مز، چونکی هاسینیز موسلمانسینیز - دئدی.

جواد هیئت چؤخ آیدین دوشونجه لی و موحاکیمه قابیلیتی چؤخ گوجلو بیر موتفگیر دیر. هر نوع فاناتیکیلی یه قارشئ اولوب، هر ایشده علمی، عاغیلی و منطیقی اساس آلیر و عاغیلا اویمایان هئچ بیر شئی اینانمیر. او حیاتیندا موبالیغه دن اوزاق اولدوغو کیمی، یالتالیقدان و احتیاج اوزوندن کیچیلیمکدن ده نفرت ائدر.

دوكتور جواد هيئت آنا ديلينه و توركلويه اوركدن باغلي دير. اؤزونون دنديگينه گوره، بو سئوگي و آنلايشي ايلك اؤنجه آتاسيندان آلميشدير. او ۶۰ ايلدن چؤخ تورك ديلي، ادبياتي، فولكلور و تاريخي اوزه رينده آراشديرمالار آپارميش و بو ساحه ده قيمتلي اثرلر اورتايا قويموشدور. بوندان ۲۰ ايل اول فارس ديلينده يازديغي «تورك ديلي و لهجه لرئين تاريخي» كيتابيني يازماق اوچون توركيه و غرب قايناقلاريني اينجه لديكدن سوئرا ۲دفعه كئچميش سوئترلر ايتفاقينا گنتميش و اوراداكى قايناقلار اوزه رينده ده آراشديرمالار آپارميشدير. قوزنى آذربايجانين مشهور توركولو قو رحمتليك دوكتور واقيف آسلانوف بو كيتابي «ديوان لغات الترك» اثرى نين ايكينجي جيلدى اولاراق تقديم اندير. دوكتور جواد هيئت بو كيتابي فارسجا يازماقدان مقصدى ايراندا توركلويو دانان و توركجه نى فارسجانين بير لهجه سى اولاراق گؤسترمه يه چاليشانلارا حقيقتى آنلاتماقلا بيرليكه، تورك اولوب آتجاج آنا ديلينده يازيب اوخوماغي بيلمه ين سويداشلارينا ميلى شوعور وئرمك و اونلارنى اؤز ديللرينى اؤيرنمه يه تشويق ائتمك اولموشدور. ايراندا علمى توركولوغيانين باشلانغيچى اولاراق بيلين بو كيتاب پان فارسسترلر هوجوملارينا معروض قالميش، جواد هيئت ده اونلارين ايفتيرا آتسینه تولموشدور. اونلارا گوره اجنبي لر خاريجدن، دوكتور هيئت ايسه داخيلدن يراني پارچالاماق ايسته بير. دوكتور هيئت وئردىگى منطيقى جاوابلارلا بوتون بو هوجوملارين عؤده سيندن گلمه يى باچارميش و كيتابي داها اوج دفعه ايراندا نشر انديلميش.

پروفوسور دوكتور جواد هيئت آريجا آراشديريلماسى گره كن بير چؤخ كاراكتره صاحيدير. بير مقاله ده اونو تانيتماق، اونون شخصيى اينجه له مك ايمكانسىز دير. او آلاھين آذربايجان و ايران توركلرينه و عوموميتله ده توركلويه و اينسانليغا بخش ائديگى بير نعمت دير.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۱۸

دوكتور جواد هيئت

پروفيسور دوكتور احسان دوغراماجى

تورك دونياسى نين يئتيشديرديگى، اؤز داھى سلفلرينين عنعنه سيني لياقتله دوام ائتديرن بؤيوك شخصيتلردن ايراندا ايلك دفعه آچيق اورك عملياتى ياپان مشهور جراح پروفيسور دوكتور ساين جواد هيئت ۱۸۰ يىللىك بويلىقى عرفه سينده اوستادا جان ساغليغى ، اوزون عؤمور، ايندييه دك اولدوغو كيمي ديانتلى و يورولماز اورك آرزولاييرام .

اوتون حاقيندا چوخ يازيلدى ، چوخ چيزيلدى . مقاله لر، خاطيره لر نشر ائديلدى . جراح جواد هيئت مدنيت ، ادبيات و اجتماعى فيكىر تاريخمizde ده ، فيلوژوى ساحه سينده ده آراشديرمالارنى ، قيمتلى كيتابلارنى و بونلارين آراسيندا « وارلىق » درگيسى ده بس دير .

صاديق اورك جراحى ساين جواد هيئت سانباللى عالملردن ييرى دير . جراحلىق فعاليتى اوتون دونيا شؤهرتى قازانديريب . جواد هيئت آئورتا ده ليگينين دارالماسى ، اورك قاپاقلارنى نين آتادان گلمه و قازانيلميش قصورلارنى *fallo triada* و *pentadasi* شكلينده تظاهر ائدن *anomalia* لارين آرادان قالديريلماسى اوچون خسته لر اوزه رينده چوخ سايلى عملياتلار آپارميش، او اولومه محكوملوغو لابود سايلان اينسانلارا ايكىنجى بير حيات بخش ائتميشدير . ايسته اونون بؤيوكلويو، اونون اوچالغى، اوتون جراح مؤحتشملىقى بودور. اونو اولكه لرين مشهور عالملرى تانييربو اولكه لرين عالملرى، جراحلارنى اونو اوركدن آلفيشلايرلار . منده تورك وطنينين ديانتلى اوغلو، اورك جراحى، صاديق دوكتورونو، عزيز دوستومو، ميلىتى نين چوچوغونو وطن محبتى، وطن شوگيسى، وطن سايقيسى ايله آلفيشلايرام. عزيز دوستوم، تورك دونياسى نين بؤيوك جراحى، ادبيات شوناسلىق ساحه سينده گؤركملى عالم، آغ ساققاليميزنى اوركدن تبرىك ائدير، مؤحكمان جان ساغليغى، اوزون عؤمور، « يوز ياشا ! » دئيريم . آلاه سيزى اوچالاردان اوچا اولان ان موقدس آرزونوزا چاتديرسين .

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۳۰

دوكتور جواد هيئت حاقيندا دوست سؤزو

انلچين

خالق يازيچيسي، فيلولوژي علملري دوكتورو پروفيسورو

دوكتور جواد هيئت حاقيندا بو كيچيك دوست سؤزونو يازماغا باشلاركن فيكريمده ايستر- ايسته مز دوز ۲۱ ايل بوندان اولين خاطيره لري جانلاندئ، او واختلارين كي من آذربايجان يازيچيلار ايتفاقي نين جاوان بير كاتبيديم و بيز هامئ ميز چوخ قاينار بير ادبي حيات ياشايرديق.

او قاينار ادبي حيات نه ابدئ؟ نه نجه ابدئ؟ نه اوچون ابدئ؟ بو سوآللارين جاوابيني بير سؤزله ايفاده اتمك مومكون دئييل، چونكي زنگين، چوخ جهتلي ابدئ، آما هر حالدا همين بير سؤز- ميللييك او ادبي پروسئسي، او حيس و هيجانلارئ او ايستك و آرزولارئ سجه لندن اساس مفهوملاردان بيرى و بلكه ده بيرينجيسى ابدئ. والته كي، حاكم ايدنولوگيانين آذربايجاندا جنوب سؤزونون اوزونو بله ياساق ائله ديگي بير زماندا، جنوبلا باغلي تعصوبكشليك، مارق، اينتظار، ناراحاتليق بيزيم ايچيمزدكى، فيكريمزده كي، قلميمزده كي، همين ميلليگين چوخ جيدئ بير تركيب حيصه سئ ابدئ.

بله بير اختدا بيز او دؤور اوچون بؤيوك بير روح يوكسكليگينه، غريبه چوخ تميز شفاف بير نيك بينليگه، هيجان دؤلو بير ماراغا سبب اولان و بيزي داخيلن ايسدن خبر ائشيتديك: ايراندا آذربايجان ديلينده «وارليق» آدلئ بير ادبي ژورنال چيخماغا باشلايب.

جنوبلو قلم دوستلاريملا - بالاش آذر اوغلو يلا، اونودولماز مدينه گولگون و سهراب طاهيرله (اونا سهراب عمى دئيرديك)، حميد محمدزاده و مرحوم پروفيسور غلامحسين بيگدلى ايله، ميرزه عباسلى يلا، رحمتليكلر غفار كندليله، قاسم جهانى و غلامرضا جمشيديله و باشقالار ييلا (بو ايشيقلئ، ساده و زحمتكش اينسانلار ميلئ منليگيميزين ديرچلمه سئ پروسئسينده همين منليگين ذرينلرده كي كؤكلريني گورمه بيميز اوچون چوخ اذيتلر چكيلر!) بو حادئته نئ موذاكيره ائديرديك و اوڟا ياخشئ ياديمدادير كي، من ايلك دفعه دوكتور جواد هيئين آديني آذربايجان نامينه دايمانه آختاران و تابان علاقه لر يارادان و هئچ زمان دا يورولمايان، روحدان دوشمه ين عباس معلمدن بو گون يئري چوخ گورونن پروفيسور عباس زامانوف دان ائشيتديم.

بیزی بو درجه ده هیجانلاندیران و ایلک نؤمره سی توتیه کیمی الدن - اله گزن وارلیغین تأسیسیجیسی و باش رداکتورو دوکتور جواد هیئت الله او زاماندان دوغما خالقئ نین معاریف و مدنتیتی نین، آنا دلی و ادبیاتی نین اینکیشافی اوچون اصل وطنداش غایه لری ایله و انفکته فعالیت گؤسترن بیر موتفکیر کیمی اورکلره یول تاپدی، حؤرمت قازاندی .

ایندی اوزاقلاردا (ابدی بیر کئچمیشده) قالمیش ۷۰ اینجی ایلرین سون ، ۸۰ اینجی ایلرین اوللرینده شیمالی آذربایجانلا دوکتور جواد هیئت آراسینداکی معنوی کؤرپو، اگر بئله دئمک مومکونسه ، غیابی دایاقلار اوزه رینده قورولموشدو ، چونکی آرادا کئچیلمز (قورخونج!) سرحد وار ایدی و گیزلتمیرم ، او زامان من تصور اتمزدیم کی، تاریخی باخیمدان چؤخ قیسا بیر مودت کئچه جک و دوکتورلا بیزیم همین غیابی تانیشلیغیمیز عیانی لشه جک ، شخصی دوستلوغا چئوريله جک.

من دوکتور جواد هیئتله دوستلوغومو همیشه فخارتله یادا سالیرام چونکی عؤمرونو میلتن اینکیشافینا ، اوئون گله جه بی نامینه، کئچمیشنین معنوی - استاتیک تدقیقینه حصر اتمیش بو اینسانین تمناسیزلیغی منیم اوچون چؤخ قیمتلی بیر جهتیر.

دوکتور تهراند، ایستانبول، پاریسده موکمل تحصیل آلمیش و بئین الخالق سوئه ده تانیمیش گؤرکملی بیر طیب عالیمی، جراح، صحیه تشکیلاتچیسیدیر و البته اوئون آنا دلی، میلی ادبیات و فولکلورلا باغلی بو درجه ده ائحتراصلئ فعالیتی، ۲۱ ایلدن بری اؤز شخصی وسایطی حساین « وارلیق » ین نشرینی داوام ائتدیرمه سی، اصلینده طیب ساحه سیندکی دهاها بؤیوک اوغورلاری نین، شخصی فیراوانلیغینین، مادی جهندن قازانا بیله جکلرینین باهاسینا باشا گلیر.

یوخاریداکی او تمناسیزلیق سوزونو ایشلتدیکده ده ، من ایلک نؤبه ده بونو نظرده توتورام . بلی دوکتور جواد هیئت میلی مدنتیمیزله، ادبیاتیمیزلا ، میلی معنویاتیمیزلا باغلی فعالیت گؤستریر، آما اونون شخصیتی نین، ایستعدادی نین، زحمتکشلیگی نین میقیاسی یالنیز بو شرفلی فعالیتله توکنمیر، او بیر موتخصیص کیمی عومومیتله، اینسانلیغا خیدمت ائدیر.

جواد هیئت بیر طرفدن « Tromboflebit » و معالیجه سی « مونوقرافیاسینی، اویری طرفدن ایکی جیلدهده » آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش اثرینی یازیر.

بیر طرفدن « عومومی جراحیلق » و « جراحیه درسلی » اویری طرفدن « آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی » ، « تورکلرین تاریخ و مدنتینه بیر باخیش » ، « تورک دلی و لهجه لرینین تاریخی » ...

بیر طرفدن جراح بیجاغی ایله اینسانلارین عؤمرونو اوزاتماق، پاریس جراحیلق آکادئمیاسی ، بئین الخالق جراحلار جمعیتی کیمی دونیا میقیاسیندا بئین الخالق قوروملاردا فعالیت گؤسترمک، اویری طرفدن ده یوزجوره گونده لیک قابیغیلارلا، عذاب - اذیتله وارلیغی نشر اتمک ...

والېته ، بوتون بونلارين آرخاسيندا خيصلتي نين معنوي زنگينليگي دايانير.

دوكتور بر كده دادا يتيشن اعتبارلي بير دوستور.

نئچه دفعه اولوب كي، من بيزيم بير سيرا گوركملي صنعت آداملاريميزين، ضياليلاريميزين چوخ جيدي ساغلامليق پروبلنملري ايله باغلي باكيدان تعجيلي تهرانا، دوكتور جواد هيته تلفون آچميشام ارک يانا خواهيشلريمي ائتميشم و ايراندا او آداملارين مين بير اذيتيني چكيب، اونلارا شفا و ثريب و اونلار باكييا قايديب بوگون ده ياشايب ياراديرلار.

بوندان سوئرا بو دوستوقلا نئچه فخر ائتمه يه سن، عزيزيم دوكتور؟ تريكور و جان ساغليغي آرزولاري ايله.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۳۱

جواد هیئتین وارلیغی

آنار

آذربایجان خالق یازیجیسی (یازیچیلار بیرلیگی نین صدری)

دوکتور جواد هیئت نه یازیق کی، واختسیز ایتیردیگیمیز بؤیوک موتفگیر شاعیر و عالیم حمید نیطقی ایله بیر سیرادا بیزیم اوچون گونئی آذربایجانیمیزین رمزی اونون مدنیتی نین، ادبیاتی نین دَیرلی تمثیلجیسی، میلی دیلین قورویوجوسو، میلی روحنون ایفاده چیسی، بیر سؤزله ازلدن بری آرازین او تاییندا یاشایان خالقیمیزین میلی وارلیغی نین پارلاق سیموولدور. بوشونا دئیل کی، جواد بیک تملینی قویدوغو و اوزون ایللر بویو موختلیف چتینلیکلره دؤزه رک یاشاتدیغی درگینی ده «وارلیق» آدلاندیرمیشدیر.

وارلیق - حیات، کائنات، دونیادا گوردویوموز و یاشادیغیمیز بوتون هر شئین کؤکو دئمک دیر. آما جواد هیئتین بو آدلا نشر ائتیردیگی ژورنال، ایلک نؤبه ده، ایران دؤولتی نین ایچینده اؤز میلی مدنیتی، ادبیاتی، دیلی اولان بیرخالقین - آذربایجان تورکلری نین وارلیغی دئمکدیر.

جواد هیئت دونیادا تانینمیش بیر حکیم - جراح دیر، آما جراحلیق اونون چوخ سئودگی و یاخشى باجاردیغی بیر پشه دیرسه، ادبیاتیمیزا، تاریخیمیزه، دیلیمیزه خیدمت دوکتورون حیات آمالی دیر. آذربایجان خالق نین تاریخینه عائد آراشدیرمالار، گونئیلی قوزئیلی ادبیاتیمیزا عائد دَیرلی تدقیقاتلار، کیتابلار جواد هیئتین زنگین یارادیجیلیق عؤمرونون بهره لری دیر.

سون ایللر جنوبلا علاقه لریمیز گون گوندن گنیشلندیکجه تنهراندا، تبریزده، اورمیا دا کئچیریلن هر تدبیره جواد هیئت بیزی شمالدان گلیمیش دوستلارینى مهربانلیقلا، قوناق پرورلیکله قارشیلاییب و قوزئی آذربایجاندا، باکیده، گنجه ده کئچیریلن هر ادبیات، صنعت بایرامیمیزین ان قیمتی موسافیرلریندن بیری ده جواد بیگ اولوب. البته جواد بیگی باکیده، شمالی آذربایجاندا موسافیر آدلاندیرماق دوزگون دئیل. اینسان اؤز وطنینده قوناق ساییلیرمی؟ موسقیل آذربایجانین بیر چوخ علمی و فخری آدلارینى آلمیش، او جومله دن، یازیچیلار بیرلیگی نین عوضو اولان جواد هیئت آراسیرا تنهراندا کی، تبریزده کی منزیل لریندن باکیده کی،

گنجه دكى، ناخچيوانداكى ائولرینه تشریف بویورورسا، بو هنج ده ، بیریردن باشقا یتره قوئاق گتتمک دئیل، واحد وطن توریاغینی گزمه یه چیخماقدیر، یوردون بیر گوشه سیندن باشقاسینا سفر اتمکدیر. اوزون ایللرین زامان سفرینده ده بو وطن ایچینده و وطن دیشیندا مکان گزینتیلرینده ده جواد هیئته بوللو بوللو خوش ساعاتلار، گونلر، ایللر آرزولاییرام و چالیشدیغی بوتون ساحه لرده اوغورلار دیله ییرم. جواد هیئتین اوزونون وارلیغی و نشر ائتدیگی «وارلیق» ین وارلیغی – معنویات دونیامیزین یاشاماسی ، زنگینلشمه سی ، قورونماسی دئمکدیر.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۳۶

مسلكى جراحلىق ، عشقى ايسه ادبيات اولان عالم

ميصير مردانوف

آذربايجان ريسپوبليكاسى نين تحصيل ناظيرى

« ياخشىلغا اؤيرنميش و عالم شخص اينسانلارين ان ياخشى سيدير » محمد (ص)

پروفوسور جواد هيئت حاقيندا بؤيوك ممنونيتله يازديغيم بو سطريرلر اوره ييمين ذرينليگينده چوخدان يئر آلميش خوش مراملى، عولوى حيصه لرین تظاهورو. دونيادا تانيميش گؤركملى جراحا تورك دونياسيندا اؤزونه مخصوص دست خطى ايله سئچيلن توركولوق عاليمه، سؤزون گننیش آنلاميندا حقيقى آذربايجان ضيايسينا بسله ديگيم حؤرمت و ائحترامين ايفاده سيدير.

سوْن درجه صميمى، اوركلى، هومانيست اينسان كيمي تانيدىغيم پروفوسور جواد هيئت ايستر طبابت علمينده ، ايستر توركولوگيادا ، ايستر سه ده اينسانلىق عالمينده رئال حياتدا چوخلارنى اوچون ال چاتماز زيروه لرى فتح ائتميش هله ساغليغيندا يئنى نسيل طرفيندن « عصر يميزين ياشايان ده ده قورقودو » كيمي تانينان خوشبخت طالعى ميللى ضياليلار يميزدان، توركچولويون آلؤولو تيليغاتچيلاريندان بيريدير.

پروفوسور جواد هيئت حاقيندا دانيشاندا ايلك اؤنجه يادىما مشهور بير شرق حيكمتى دوشور. اورادا دئيرلر: «
دوينا دؤرد ديرك: عاليملرين حيكمتى، حاكيملرين (حؤكمدارلارين) عدالتى ، مؤمينلرين عيبادتى و قهرمانلارين جسارتى » اوزه رينده داينير.

دؤغرو داندا، اؤزونده عكس ائتديرن موتفكير عاليم، قايقكش موعليم، اينسانلارين ساغلامليغي كئشىگينده دوران بؤيوك لوغمان، ساده ليك، تواضع كارلىق، لياقتليليك، خئير خاهلىق، هومانيزم كيمي اوستون كيفيتلرى اؤزونده بيرلشديرن ده ده قورقود ميثاللى تورك اوغلو تورك كيمي موعاصير ميللى مدنيت تاريخيميزه داخيل اولموش شخصيت دير. اونون عؤمور يولو، زنگين حيات تجرويه سى بوتؤولو كده اينسانليغا خيدمتينين بؤيوكلويو ايله، توركيه- ايران - آذربايجان دوستلوغو و قارداشليغينين تيليغينه وئردىگى توحفه لرین ميقاسى ايله هر بير آذربايجان توركونون اصل ايفتيخار منبعينه چئوريلميش ، بوتؤولو كده جواد هيئتى ميللى ده ير سويه سينه يو كسلىتميشدير.

آذربایجان خالقى نین مشهور بیر دئییمینده دئییرکی «اوت کؤکو اوستونده بیتیر». حقیقتاً بئله دیر. جواد هیئتین بو گونکو تورکلویه، تورکچولویه خیدمت میسییاسی اونا گئن یادداشی ایله دؤورونون بؤیوک ضیالیسی کیمی تانیمیش آتاسی مرحوم علی هیئت دن ایرتأ کئچمیشدیر. ایلاهیات، حکمت، کلام، ریاضیات، آسترونومیا، فلسفه و ایسلام حقوقو ساحه سینده یوکسک و ده رین بیلکله صاحیب اولان، دؤورونون تانیمیش شخصیتلریندن سایلان علی هیئت اوزون ایللر تبریز اونیورسیتیه سینده موعلملیک ائتمیش، ایران عدلیه سینده یوکسک وظیفه لرده چالیشمیشدیر. بیرینجی دونیا موچارویه سی ایللرینده (۱۹۱۸) عونمانلارلا بیرلیکده تورک-ایسلام بیرلیگی اوغروندا مباریزه آپاران «اتحاد اسلام» جمعیتی نین قورولماسیندا یاخیندان ایشتراک ائتمیش، ایران طرفیندن جمعیتین صدری کیمی فعالیت گؤستریش علی هیئت ۱۹۱۹ اونجو ایله ارمنیلرین شیدتلی باسقینی ایله اوزله شن ناخچیوانا گلیمیش، ناخچیوانلیلارین مودافیعه سی نین تشکیلینده لایقلى خیدمتلر گؤستمیشدیر.

ایلك تورکلوک شعورونو، تورکلویه خیدمت ایده یاسینی آتاسیندان اخذ ائدن ۱۹۲۵ اینجی ایله تبریزده دونیا گؤز آچان جواد هیئت ابتدایی، اورتا و لیسی تحصیلینی همدان، تبریز و تهراندا باشا وورموش، ۱۹۴۱ اینجی ایله تهران اونیورسیتیه سی نین طیب فاکولته سینده داخل اولموش اوج اونجو کورسدان اعتبارن تحصیلینی ایستانبول اونیورسیتیه سینده داوام ائتدیرمیش و ۱۹۴۶ اینجی ایله اورانی بیتیرمیشدیر. بیرمودت ایستانبولدا حکیم کیمی چالیشان جواد هیئت سوئرا فرانسایا گئتمیش، پارسیده ایختیصاصینی داهادا آرتیرمیشدیر. سوئرالار تهراندا دؤن جواد هیئت قیسا مودتده ایستر شرق اولکه لرینده، ایسترده ده غربده مشهور حکیم کیمی تانیمیشدیر. او تکجه حکیملیکله مشغول اولمامیش، هم ده علمی آختاریشلار آپارمیش، جراحیه یه دائیر چوخ سایی علمی اثرلر یازمیش نتیجه ده بوتون بونلار بو بؤیوک عالیمه دونیا شؤهرتی قازاندیرمیشدیر. تصادوفی دئییل کی او ۱۹۶۳ اونجو ایلدن دونیا جراحیلار جمعیتینده ایران ایسلام رئسپوبلیکاسی نین تمیلچسی میسییاسینی یئرینه یئتیریر. ۱۹۸۳ اونجو ایله فرانسایا جراحیه آکادئمیا سینا عضو سنجیلن پروفوسور جواد هیئت اوزون ایللر تهران آزاد ایسلام اونیورسیتیه سینده پروفوسور، کاندرا مودیری کیمی پئداقوروی فعالیتلره مشغول اولموشدور.

پروفوسور جواد هیئت موعاصیر آذربایجان تاریخینده اوزونون جراح بیجاغی ایله تکجه طبابت عالمی، مشهور جراح کیمی تانیمیر، او عینی زاماندا موفتکیر عالم قلمی ایله ادبیات، دیل، مطبوعات، تاریخ ساحه سینده دیرلی اثرلر یارادان ادبیات شوناس، دیلچی، تاریخچی عالم کیمی ده چاغداش تورکولوگیا علمینه اوز ایضاسینی قوموش تورکولوق کیمی ده مشهور دور. جواد هیئتین چوخ ساحه لی فعالیتی نین سیمولونا چئوریلیمیش «بیچاق و قلم» جوتلویو بو بؤیوک عالمی تورک دونیاسینا، او جومله دن آذربایجانا باغلیان اساس پارامترلردن بیردیر. موصاحیه لرینین بیرینده باکی موخبیرلریندن بیرین «جراحیلا ادبیاتی نئجه بیرلشدیرمیسینیز؟»

سوآلینا پروفیسور جواد ہیئت : « مسلکیم جراحلیقدیر، عشقیم ایسه ادبیات » دئیہ جاواب وئرمیشدیر. حقیقتاً بو بؤیوک عالیمین جراح بیجاغی اینسانلارین فیزیکی ساغلاملیغینا، موفتگیر، عالیم قلمی ایسه آذربایجان تورکلری نین، بو تؤولو کده تورکلویون قدیم و زنگین مدیتی نین دونیا چاتدیریلما سینا، جنوبلو هم وطنلریمیزین معنوی وارلیغی نین قورونوب ساخلانماسینا لیاقتله خیدمت اندیب، بو گونده اندیر و صاباح دا انده جکدیر. بورادا ماراقلی بیر مقامی خاطر لانا مق ایستردیم. جواد هیئت طبّ تحصیلینی تاماملاماق اوچون تورکیه یه گئدرکن آتاسی اونا : « **اؤغلوم من سنی باکیبا گؤندرکم ایستردیم آنجاق آرامیزدا دمیر پرده واردیر. من سنی ایستانبولا گؤنده ریرم کی طبّ علمی ایله یاناشی، دیلیمیزی ، ادبیاتیمیزی و تاریخیمیزی ده اؤیره نه سن!** » دئیہ اؤنملی بیر تؤولیه ده اتمیشدی. آتاسی نین بو تؤولیه سینی اؤزونون حیات و فعالیتی نین آنا خطی کیمی قبول ائندن جواد هیئت تورکیه ده اولدوغو مودتده تورک دیلی ، ادبیاتی و تاریخینی ده ریندن اؤیرنمیش ایرانا قایتدیقدان سوئرا آذربایجان تورکجه سی نین ایراندا قاداغان اولدوغو بیر دؤورده جنوبی آذربایجانین مشهور شاعیرلری سهند ، شهریار و دیگر دوستلاریلا بیرلیکده اؤز ائوینده شعر مجلسلری قورموش ، حتی تکرار تورکجه (آذربایجان تورکجه سینده) شعر یازماغا تشویق اتمک مقصدیله بؤیوک آذربایجان شاعیری محمد حسین شهریارئ تهراندا دعوت ائنده رک ۶ آی اؤز ائوینده قوناق ساخلامیشدی.

پروفیسور جواد هیئت ایراندا ایسلام ایقتیلابیندان (۱۹۷۹) درحال سوئرا ادبیات ساحه سینده آرزو و ایده یالارینی گرچکلشدیرمک مقصدیله بیر نچه مسلکداشی ایله بیرلیکده «وارلیق» آدلئ درگی (ژورنال) نشر ائتمه یه باشلامیش ، اونون صحیفه لرینده درج ائدیگی مقاله لرده ایشله دیلمه سی یاساق ائدیلمیش آذربایجان تورکجه سی و ادبیاتینی یئئیدن دیرچلتمه یه، میلی روحو یوکستلمه یه چالیشمیشدیر. ایلك سایئ ۱۹۷۹ اونجو ایلین آپرئلیندن ایشیق اوزو گؤرن «وارلیق» ژورنالی جنوبی آذربایجانین تورک دیلی مطبوعاتئ نین آتاسی اولماقلا یاناشی ، شمالی آذربایجان مطبوعاتئ نین اساسینی قویان «اکینچی» قزئتین دیل و مفکوره سی باخمیندان ۲۰ اینجی عصرین اوللرینده ادبی مکتب یاراتمیش « ملا نصرالدین » و «فیوضات» ژورناللارینین بو تؤولو کده ایسه دیلده ، فیکرده و ایشده بیرلیک ایده یاسئ آلتیندا تورکچولویو یابان ، «ترجومان» قزئتین لایقلی واریشی، همین مطبوعات اورقانلارئ نین مترقی ایده یال لارین داوامچیسئ کیمی میلی تاریخیمیزه داخیل اولموشدور.

بؤیوک ایفتیخارلا دئمه لیبیک کی جواد هیئتین اصل وطنداشلیق غیرتی سایه سینده نشر ائدیلمن «وارلیق» ژورنالی جنوبلو سویداشلاریمیزین آذربایجان تورکلری نین میلی شعورونون او یانماسیندا بؤیوک رول او یانامیش، میلی کیملیگینی تانیان، تورکلویو ایله فخر ائندن یئنی بیر نسلین یئتیشمه سینه سبب اولموش، نتیجه ده جنوبی آذربایجانین معاصیر تاریخینده یئنی بیر دؤنه مین باشلانماسینا گوجلو تکان وئرمیشدیر. «وارلیق»

ژورنالی فعالیت گۆسترديگی ۲۶ ایل مودتینده سوزون گنیش معناسیندا تورکچولویون اصل تریبوناسینا چئوریلیمیش، جنوبی آذربایجاندا آنادیلی و ادبیاتیمیزین، تاریخ و مدنیتیمیزین تبلیغینه میشلیسز تۆحفه لر وئرمیشدیر. اعتراف ائتمه لیبیک کی بو ساحه دکى بوتون اوغورلار بۇیوک آذربایجان عالمی پروفیسور جواد هیئتین آدی و عمللری ایله بیر باشا باغلی دیر.

او، عالیم اولماقلا یاناشی، میلتی نین، دؤولتی نین و اولکه سی نین قایغیسینی چکن، طالعی خالق نین طالعی ایله اوزلاشدیران، دیلینی، تاریخی، مدنیتینی، قلباً سئون، میلی منافی هر زامان اوجا توتان وطن پرور آذربایجان ضیالیسی کیمی ده هموطنلرینین، سویداشلارین نین قلبینده اؤزونه ابدی هیکل اوجالتمیش بیر اینسان دیر.

پروفیسور جواد هیئت آنا دیلی و ادبیاتیمیز، بوتولوکده تورک تاریخی و مدنیتینه قلباً باغلی بۇیوک تورکولوقدور. او، ۶۰ ایلدن آرتیق بیر مودتده تورک دیلی و ادبیاتی، فولکلور، تاریخی و مدنیتی ساحه سینده آردیجیل آراشدیرمالار آپارمیش، چۆخ سالی، اثرلر یاراتمیشدیر. اونون قلمیندن چیمیش « تورک دیلی و لهجه لرینین تاریخی»، « آذربایجان ادبیاتی تاریخینه بیر باخیش» (۲ جیلده)، « مقایسه اللغتين»، « آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی»، « تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش»، و دیگر اثرلری تورکولوقلارین ستولوستو کیتابلارینا چئوریلیمیشدیر. سئویندیجی خالدیر کی محض بو کیمی دیرلی علمی اثرلرینه، آذربایجان خالقینا خیدمتلرینه گۆره پروفیسور جواد هیئت ایستر آذربایجان رئسپوبلیکاسی نین علم، تحصیل موسسه لری نین، ایسترسه ده بیر چۆخ خاریجی دؤولتلرین، اونورسته لری نین فخری علمی آدلارینا، بیر سیرا موکافاتلارینا لایق گۆرولوب. بو گونلرده بۇیوک عالمین ۸۰ ایللیک یوبیلی مونسیتیه آنکارادا کئچیریلن یوبیلی تدبیرینده منده ایشتیراک ائدیردیم. سوز سوز، آذربایجان رئسپوبلیکاسی تحصیل ناظیرلیگی آدیندان رسمی تبریکیمیز، چیمیشیمیز دا اولدو. من همین تدبیره پروفیسور جواد هیئت تورکیه ده بسله نیلن بۇیوک حؤرمتمین، اصل تورکچو عالیمه ائحتیرامین جانلی شاهیدی اولدوم. بیر آذربایجانلی کیمی جواد هیئت گۆستریلن حؤرمت و ائحتیرامدان میلی غورور حیسسی کئچیردیم. سئویندیم کی، نه یاخشی آذربایجان تورکونون آدینی دونیادا تانیدان جواد هیئت کیمی یتیلیمز عالمیمیز، وطن پرور ضیالیمیز، بوتون عمللری اصل میلی غورور منبعی اولان عصریمیزین یاشایان ده ده قورقودو وار، بیر الینده جراح بیجاغی، بیر الینده موتفکیر قلمی اولان مودریک لوقمان - فیلسوفوموز وار...

بو یازی نین سونوندا پروفیسور جواد هیئت ۸۰ ایللیک یوبیلی مونسیتیه بیر داها صمیمی قلبدن تبریک ائدیر، زمانه میزین تانیمیش آذربایجان ضیالی سینا حؤرمت و ائحتیرامیمی یتیریر، اولو تانری دان اونا مؤحکم جان ساغلیغی، اوزون عؤمور، ثمره لی علمی فعالیت آرزولاییرام.

وطن پرور عالیم و ایجتیماعی خادیم

بکیر نبی ییفت

آکادئمیک

بؤیوک عالیم، مشهور حکیم، یوزولماز ایجتیماعی خادیم، پروفیسور دوکتور جواد میرزه علی اوغلو هیئتین ۸۰ یاشئ تامام اولور. آلین یازئ میزا چئوریلیمیش بو چؤخ مورگب زاماندا ۸۰ ایل عؤمور سورمک، هم ده بوتون شوعورلو حیاتی بو یو فعال یارادیجیلیق امه بی ایله مشغول اولماق، اوزو ده اجتیماعی وارلیغین فیرتینلار قوینوندا چالخالانان دریا سیندا خالقا، جمعته خیدمت ائتمگین دوزگون یولونو مو عین اندیب بو بؤیوک آمالا فاصیله سیز و تمنا سیز خیدمت گؤستمک حقیقتاً ده بؤیوک بیر قهرمانلقدیر.

جواد هیئتین بیر فیکیری آرتیق قانادلی ایفاده کیمی اونون حاقیندا چاپ اولونموش کیتاب و مقاله لره دو شوموشدور. دوکتور بؤیوک ایفتیخار حیسسه دئمه بی خوشلاییر کی «پشم جراحلیق دیر، عشقیم ایسه ادبیات» جراحلیق پشه سی ساحه سینده اونون الده ائتدیگی چؤخ بؤیوک نائلتیری، دنیا میقیاسیندا تقدیر اولونان اوغورلاری تکجه بیرجه فاکتی گؤستمکله اساسلی شکیلده تثبیت ائتمک اولار: بو شفا داشییجیسی هله ۱۹۸۳ اونجو ایلهده پاریس بئین الخالق جراحلیق آکادئمیا سینا عوضو سئچیلیمیش و آذربایجان عالیم لریندن بیرینین حاقلی سؤز لری ایله دئسک، بونونلادا طبابتین، علمین چؤخ اوجا مقامی اولان جراحلیق زیروه سینی فتح ائتمیشدیر. بو باره ده موتخصیص لر اوز سؤز لری نی دئیه جکلر. من ایسه یالیز عالمین ادبیات شوناسلیق، دیل چیلیک، تورکولوگیا ساحه سینده فعالیتی حاقیندا چؤخ موختصر دانیشاجاق، اونو بیر آذربایجانلی، بیر وطنداش، بیر خالق مواهیدی کیمی سجه لندیرمه چالیشاجام.

***

جواد هیئت چؤخ حیدئ شخصی اینتظاما مالیک اولان عالیم و آراشدیریجیدیر. بیز بو دقیقلیگی، وئردیگی سؤزه صداقتی عالیمه اونستیده اولدوغوموز اوزون ایللر بویو هم موختلیف اولکه لردکی علمی ییغینچاقلاردا ایشتراک ائندنه، هم دوکتورون تهراندائی کلینیکاسیندا، هم ده اونون «وارلیق» ژورنالی نین رئاکسیاسیندا کی فعالیتینده گؤرموشوک. او، سؤز وئردیمی، ۱۰۰ ایشین ایچینده ایمکان تاپیب معروضه سینی واختیندا حاضر یلا یاجاق، مقاله سینی واختیندا یازاجاق بو کوهنسال یاشیندا آذربایجاندا، ایراندا، تورکیه ده، روسیا دا،

آوروپا و آمریکادا کئچیریلن بئین الخالق سیمپوزیوملاردا دا واختیندا قاتیلاجاقدیر. من بونون سیرینی دوکتورون ترجمه یی حالی ایله یاخیندان تانیش اولاندا باشا دوشدوم : بلی، او، اورتا تحصیلینی حربی مکتبده آلیب و چوخ جیدی اینتیظام اوزه رینده پروریش تاپمیش همین مکتبی فرقلنمه دیپلومو ایله بیتیریدیر.

پروفیسور جواد هیئتین زنگین ترجمه یی حالی نین بوتون ایللری چوخ مهم علمی، ادبی، طبیی، مدنی، ایجتیماعی حادثه لرله علامتدار اولموشدور. لاکین بو ۸۰ ایلین سیرالانماسیندا ۱۹۷۹ اونجو ایلین اؤزونه مخصوص چوخ شرفلی بیر یئری وار دیر. محض ۱۹۷۹ اونجو ایل هم ایران،همده آذربایجان ایجتیماعی فیکری تاریخینده جواد هیئتین تاسیسیجیسی، رداکتور و و ده ییشمز ناشیری اولدوغو مشهور «وارلیق» ژورنالی نین نشری ایله علامتدار اولدو.من بوگون بؤیوک ممنونیتله اعتراف اندیرم کی،هر ایکی تایدا یاشایان آذربایجان ضیالیلاری نین بیر چوخو کیمی شخصاً منیم اوچون ده ایراندا قارتمیش شاهلیق رژیمی نین چؤکمه سی ایلک نؤبه ده تئهراندا آذربایجان دیلینده «وارلیق» ژورنالی نین نشره باشلاماسی ایله یاددا قالدی. جواد هیئتین تشبوت کارلیق گؤستمک ایکی جوت، بیر تک مسلکداشی ایله «وارلیق» کیمی سانباللی بیر ژورنالی حاضر لاییب مونظم اولاراق کوتله وی تیراژدا نشر ائتدیرمه سی، قلم ومسلك دوستوموزون ۲۵ ایل داوام ائدن اصل ضیالی قهرمانلیغیندان خبر وئریر.

بوتون دیگر آکتوآل مؤوضوعلاری ایله یاناشی «وارلیق» ژورنالی نؤمه دن نؤمه یه اوغورلا داوام ائتدیریلن مؤعتبر بیر آذربایجانچیلیق،تورکولوگیا درگیسیدیر.ایراندا،آذربایجاندا،تورکیه ده، آوروپادا و آمریکادا یاشایان قلم صاحیلرینین بو مؤعتبر ژورنالین صحیفه لرینده درج اولونان تاریخ،دیل،ادیبات، صنعت مساله لرینه دائیر مقاله لری بیر قاعده اولاراق اؤز علمی اینانیدیرجیلینگی ایله فرقلنیر، هارادا مسکونلاشماسیندان آسیلی اولمایاراق،بوتون آذربایجانلیلارین بؤیوک ماراغینا سبب اولور و اونلارین قلبینی داغا دؤنده ریر.

«وارلیق» ژورنالیندان بو جور تأثیرلنن آذربایجان ضیالیلاریندان بیرى ده ۲۰ اینجی عصرین قودرتلی صنعتکار لاریندان سید محمد حسین شهریار اولموشدور. بؤیوک شاعیر همین ژورناللا آزادلیق قوشو « وارلیق» آدلئ خصوصی بیر شعر حصر اتمیش،اونون قوروجوسونو،اوخوجولارینی ممنون – ممنون تبریک اتمیشدی:

هرچند قورتولماق هله یوخ دارلیغیمیزدان،

آما بیر آزادلیق دوغولوب وارلیغیمیزدان.

« وارلیق » نه ییزیم تکجه آزادلیق قوشوموزدور،

بیر موزده ده وئرمیش ییزه همکارلیغیمیزدان.

به به ، نه شیرین دلیلی بو جنت قوشو طوطی،
قندین آلیب ایلهام ایله دیندارلیغیمیزدان.

دیل آچمادا کارلیق دا گئدر، لاللیغیمیزدا،
چون لاللیغیمیز دوغموش ایدی کارلیغیمیزدان.

دوشمن بیزی ال بیر گۆره تسلیم اولو ناچار،
تسلیم اولوروق دوشمنه ناچارلیغیمیزدان.

هر اینقیلابین وور- بیخی سون بتالیق ایستر،
دستور گه رک آلماق داها معمارلیغیمیزدان.

هوشیار اولاسیز دوشمنی مغلوب انده جکسیز،
دوشمنلریمیز قورخوری هوشیارلیغیمیزدان.

« بیرلیک » یارادین ، سۆز بیر اولار بیز کیشیلرده،
بوخلوقلاریمیز بیتدیره جک « وارلیق » یمیزدان.

جواد هیث ایرانین و من دئیریم کی بوتون یاخین شرقین چوخ محصولدار آذربایجان شوناس، تورکولوق عالیملریندن بیری دیر. اوئون اؤز تدقیقات اوینکتینه موناسیبتینده بیر فوندامنتالیزم اؤزونو گؤستریر. ایران، تورکیه، اؤزبکیستان، تورکمنیستان، قازاخستان، قیرغیزستان و قاقااوز کیمی اؤلکه لرده نشر خرونولوگیا سیندان آسیلی اولمایاراق، ایندیکی حالدا دوکتور جواد هیثین بو کیتابلاری تورک تاریخی، آذربایجان دلی، فولکلوروموز، آذربایجان ادبیاتی، عوموماً تورکولوگیا یا دائیر منطیقی آردیجیلیقلا اساسلی بیلکله وئرن مؤعتبر منبع لردیر:

ایلک اؤنجه «تورکلرین تاریخینه و مدنیتینه بیر باخیش» مؤتوقرافیاسینی نظر دن کئچیرن اؤخوجو آذربایجان و دیگر تورک خالقلاری نین مین ایللر بو یو کئچیب گلدیگی تاریخی اینکیشاف یولونو ایزله بیر. «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» کیتابینداکی تحلیل لراساسیندا فولکلور خزینه مین اینجه لیکلرینه واریر. «آذربایجان ادبیاتی تاریخینه بیر باخیش» کیتابی نین صحیفه لریندن ادبیاتیمیزین اینکیشاف مرحله لرینی و کلاسیک نوماینده لرینین یارادیجیلیغینی اؤیره نیر.

نهایت، عالیمین « تورک دیلی و لهجه لرینین تاریخی » اثری اوخوجونون نظرینده دیلمیزین تاریخی و دیلچیلیک علمیزین چاغداش وضعیتینی جانلاندیریر.

جواد هیئت وطنداشی اولدوغو ایرانا، اورادا یاشایان بوتون خالقلارا شرفله خیدمت ائدن جفاکش ضیالی، غنیرتلی آذربایجان اولدودور. اوتون ایران ایسلام رئسپوبلیکاسی ایله آذربایجان رئسپوبلیکاسی آراسیندا قارشیلیقلى علاقه و موناسیبتلرین اینکیشافیندا بؤیوک خیدمتلری وار. ارمنستانلا آذربایجان آراسیندا قاراباغ موناقیشه سی حاقیندا ارمنی بربرلرینین ایشغالا معروض قالمیش آذربایجان بؤلگه لرینده توره تدیکلری جنایتلری حاقیندا دوکتور جواد هیئتین یازیب، دوناین بیرسیرا اولکه لرینده یایدیغی حقیقتلر اوتون خالقیمیزین وطن پرور اوولادی کیمی گؤستردیگی ثمره لی فعالیتی نین نتیجه لریندیر.

ارمنی تجاوووزکارلارینا قارشى دؤیوشلرده یارالانمیش آذربایجان عسگرلرینین بؤیوک بیر دسته سی نین ایراندا تمّاسیز موعالیجه ائدیلمه سی، او جومله دن ائحتیاجی اولانلار اوزه رینده لازیمی جراحیّه عملیاتلارین آپاریلماسی جواد هیئتین ترجمه یی حالی نین ان علامتدار صحیفه لریندن بیرینی تشکیل ائدیر.

بؤیوک حکیم، تانینمیش عالیم جواد هیئتین حلال موکافاتلاری نین، فخری آدلاری نین گؤستریجیلرینی یان - یانا دوزسک، بؤیوک بیر سیاهى آلینار. تکجه پاریس بشین الخالق جراحیق آکادئمیاسی نین حقیقی عوضو آدی بو تۆو بیرارادیجی اینسان عؤمرونون علمی اکویوالتی کیمی ان بؤیوک ده یره مالیک دیر. اثرلری آسیا، اروپا و آمریکادا نشر ائدیلن عالیم ۱۹۸۲ اینجی ایلدن AMEA نیظامی آدینا ادبیات اینستیتوتو علمی شوراسی نین فخری عوضو، ۱۹۹۱ اینجی ایلدن آذربایجان یازیچیلار بیرلیگینین عوضو و « م . ف . آخوندوف » آدینا موکافاتین لائورئاتیدیر. ۱۹۹۴ اونجو ایله جواد هیئت « ممد آراز » موکافاتینا لایق گؤرولموشدور. او، آذربایجان رئسپوبلیکاسیندا فعالیت گؤسترن اوئدان آرتیق اونیورسیتتین علمی شوراسی نین فخری عوضو، فخری دوکتورو، یاخود فخری پروفور سئچلمیشدیر.

جواد هیئتین اوئن ایللر بؤیو یوزولماق بیلمه دن داوام ائدن چؤخ ساحه لی و محصولدار علمی - ایجتیماعی فعالیتینی خولاصه ائندنده، هله اون ایل بوندان اول عالیمه حصر اولونموش، بیر مقاله نین سرلؤوحه سی یادما دوشدو:

جواد هیئتیم منیم

جواد حثیر تیم منیم. (پروفور ن. رضایف)

بو ایل عالیمین بو حثیرانلیق و حثیرت دؤغوران فخری آدلاری نین سیاهیسینا اوتون خصوصیه یوکسک قیمتلندیردیگی بیر شرفلی مقام دا علاوه اولوندو. ۸۰ ایلیک یوبیلی و محصولدار علمی، ایجتیماعی فعالیت

موناسیبتی ایله آکادئمیامیزین ریاست هیئاتی یشک دلیلیکله جواد هیته AMEA (آذربایجان میلی علملر آکادئمیاسی) نین فخری دوکتورو آدینی وئردی.

هم بو گؤزل موکافات موناسیبتی ایله ، هم ده شانلی ۸۰ ایللیک یویلیتی ایله علاقه دار اولاراق دوکتور جواد هیته، بؤیوک حکیم و عالیمی، گؤزل اینسانی، عزیز دوستو، منیم بؤیوک قارداشیمی، آغ ساققالیمی نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتونون عالیملری آدیندان اورکدن تبریک ائدیر، و اوئنا ، مئهریان عایله سینه، قدریلن اؤولادلارینا ، گؤزل نوه لرینه ، قلم و مسلک دوستلارینا بؤیوک سعادت آرزو ائدیرم!

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۴۳

دوستوم جواد هیئت

بختیار وهابزاده (آذربایجان خالق شاعیری)

اینان آدینی داشیان هر کسین اینسانلیغی اونون نه یاشیندا، نه تحصیلینده، نه بئشه سینده، نه ده ظاهیری علامتلیرنده دیر. اینسانین اینسانلیق درجه سی جمعیتین کیچیک بیر مودئلی اولان عایله سینه، منصوب اولدوغو میلته، او میلتین تاریخینه، عادت و عنعنه سینه، آنادیلینه و دینینه مونا سبیتده، بیر سؤزله، دنیا گؤروشونده اؤزونو گؤستریر. سهو، یاخود گرچک، من ایلک گنجلیگیمدن اینسانلاری بو اؤلچو ایله اؤلچموش و اؤز تعیناتیمدا یانلما میاشام.

من اوزون ایللردن بری تانیدیغیم و ائله ایلک تانیلیغیمدن سئو دیگیم بؤیوک شخصیتلردن بیر گونئیلی قارداشیم، جراح پروفیسور، تاریخ و ادبیاتیمیزین گؤزل بیلجیسی جواد هیئت دیر.

من فداکار عالیم خیرخاه اینسان، دونیادا تانیمیش قودرتلی جراح جواد هیئت دوستوم، پروفیسور نورالدین رضایف واسیطه سیله تانیمیشام. نورالدین رضایف ایسه اونونلا ۱۹۷۱ اینجی ایله جراحلارین مؤسکوادا کئچیریلن عموم دونیا کونقره سینده تانیش اولموش و سوئرا بو تانیلیق دوستلوقا چئوریلیمیشدیر.

۱۹۸۲ اینجی ایله جواد هیئت نورالدین دعوتی ایله عایله لیکله باکیا گلدی. بورادا بیز بو بؤیوک آذربایجانلی عالیملر، یازیچیلار و اینجه صنعت خادیملری ایله تانیش ائتدیک. ۱۹۸۷ اینجی ایله ایکینجی دفعه باکیا گلدی. همین گونلرده میرزه فتحعلی آخوندزاده نین ۱۷۵ ایلیک یوبیلی کئچیریلیردی. بو مونا سبیتله بیز اونو شکی یه آپاردیق. شکی ده یوبیلی شنلیکلرینده ایشتیراک ائتدی و من بو شرایطده جواد هیئتین اینسانی دیغولاری ایله یاخیندان تانیش اولدوم. من گوردوم کی وطنیمیزین جنوبوندا یتیشن بو عالیملر عالملیگیندن اؤنجه بؤیوک وطندا شدیر.

بو غئیری عادی اینسان اوچون شخصی دیغو، شخصی ایستک، دئمک اولار کی یوخدور. او بو اؤته ری دونیامیزدا گوردو بو هر شیه وطنین بو گونو و گله جگنین گؤزلری ایله باخیر. یاخشی ایشلریمیزده، اوغورلاریمیزدا اوشاق کیمی سئوینیر، قوصورلاریمیزا ایسه بو وطنین مودریک آغ ساققالی کیمی کدرلیر. او ۲۱* ایلدر کی ایراندا اؤز وسایطی ایله آنادیلینده وارلیق درگیسینی بوراخیر. اونون تکجه بو فعالیت نین

* وارلیق بو گون اوتوزبیر یاشیندادیر.

دېرىنى بو گون هئچ بير اولچو واحيدى ايله اولچمك اولماز. اونا گوره كى آنادىلىنن هر يتردن قوولدوغو بير اولكه ده خالقىلا اوتون اوز دىلىنده دانىشماق او خالقين وارلىغى قدر قيمتلى دير. بئله اولدوغو تقدىرده خالقين وارلىغىنى قوروماق، اونون ياشاماسى اوچون اليندن گلن هر فداكارلىغى اسيرگمه مك هانسى معيارلا قيمتلندىرىله بىلر؟

من اوتون چاپ اولونان بوتون كىتابلارنى بۇيوك هوسله اوخوموش و بو كىتابلاردان اويرنمىشم. اوتون آذربايجان تاريخينه داير كىتابى، دئمك اولار كى ماسا اوستو كىتابىمدىر. سون ايلره قدر بيزيم تاريخىمىزى باشقا مىلتلرین عالملىرى يازمىش ان پىس حالدا دا اوتو باشدان آياغا قدر ساختاشدىرىب سۇى كۆكوموزو كىمىنسە قويروغونا جالامىشلار. جواد هيتتىن كىتابى منيم اوچون بير ده اونا گوره قيمتلى دير كى بو كىتاب تورك اورە يى و تورك دوشونجه سى ايله يازىلدىغىندان اوردادا منيم مىلى وارلىغىم اولدوغو كىمى گورونمكده دير.

شكى ده اوتون بيزه انله ديگى بير صۇجبتى عؤمروم بۇيو اونوتامارام. او دئدى كى، من بورا گلنده ايرانين مشهور دين عالملىرى دینه و آلاها موناسىتتىمى بىلمك اوچون منه بئله بير سؤال وئردىلر :- آلاھين وارلىغىنا داير نه دئيه بىلرسىنيز؟ بو سؤالين قارشىسىندا من گولدوم. اونلار مندن گولوشومون سببىنى سؤراندا من دئدىم كى بو سؤالى سىز منه يوخ، من سىزه وئرمىم. اونا گوره كى هر دفعه اينسان اوزه رينده جراحى عمليات آپاردىغىم زامان من آيرىلىقدا بير حوججيره نين بوتؤولوكده اينسان بدننين مورگبلىگى و قانونا اويغونلوقو قارشىسىندا دؤتور و آلاھين ياراتدىغى بو موعجوزه يە حثيرتلىرىم. من هر عمليات زامانى آلاھين موعجوزه سى ايله راستلاشير و آلاھين وارلىغىنا ايمانلا ايناندىغىم حالدا، سىز دين خادىملرى آلاھين وارلىغىنى اعتقادلا قبول انڈىرسىنيز.

بو چوخ بۇيوك سؤزدور. منيم آتام و آنام دىندار ايدىلر. اوتلارن هر گنجە ياتاقدا گتيردىكلرى شهادت هله اوشاق ايكن منه ده تاثير اندير و آتا- آتامين سؤزسوز قبول اتتىكلرى اينام منيم ده اينامىما چئوريليردى. بۇيويوب والدين تاثيرندن چىخاندان و اوخودوغوم سوؤت مكنتىنده ياد تاثيرلره اوياندان سوئرا منده ساوادسىز والدينلر يمىن اينامىنا بير شۇبه اوياندى. لاکين گنتدىكجه حياتى، اطراف موचितى و خصوصيله طبيعتى موشاهيده اتتىكجه، اوتون دركى چتىن اولان سىرلى قارشىسىندا حثيرتلندىكجه تدرىجاً شوبهم ايناما چئوريلمە يە باشلادى. طبيعتده كى هارمونىانى و قانونا اويغونلوقلارنى گورمكده، اوتون بيزه معلوم اولمايان هانسى قووه نىنسە الى ايله نىظاملا تىب يارادىلماسىنى درك انده بىلمه مك عاجىزلىگى شوغورلو اولاراق منى ايناما گتيردى. بونا گوره ده من اعتقادلا دئيل ايناملا ايمانلا گلدىم.

بو آياقدان ايجتماعى علملر اوزره اثرلرنى يازمامىشدان اول طبيعتين بير پارچاسى اولان اينسانى، اوتون آيرى آيرى اورقانلارنى نين بير بيريله آهنگدار علاقه سىنى موشاهيده اندن جواد هيتتىن يوخارىدا دئدىگى سؤزون نه

قدر طبیعی اولدوغونو و اوْنا بو اینامین هانسئ یوللاردان کئچیب گلدیگینی باشا دوشور ، اوْتون یوخاریدا میثال گتیردیگیم سؤزلرینین آلتیندان ممنوتیله قول چکیرم.

بو اینجه مطلبین بیر قدر ده آچیقلاماسی اوچون مرحوم دوستوم خودو نون محض بو مسأله یه موناسیتیندن سؤز آچماق ایسته بیریم. من خودو نون دفعه لرله الینده توندوغو آلتئ لچکلی بیر چیچکه ساعاتلارلا باخدییغی نین شاهیدی اولموشام. او ، عینی بیچیمده ، عینی رنگ و عینی چالارلارلا بزمنیش بیر رنگدن باشقا قوهوم رنگه کئچیدلر آراسینداکی هارمونیا دیقته باخیب دئیردی : - ایندی گل عینی آهنگه بیر - بیرینی تکرار ائدن بیر ساپلاقدا جمعلنیش بو آلتئ لچکی بیر بیریندن آیر گوروم نجه آیریرسان؟ بونلارئ عینی دوزومده عینی بیچیمده، عینی رنگ آهنگینده یارادان او گیزلی ال قارشیندا نجه حئر تلمنه سن؟

گئولوق اولماسینا باخمایاراق، جانسیز عالمه جانلی عالم آراسینداکی علاقه و کورپونو اویرنمه یه چالیشان، طبیعتین سیر و مؤعجوزه لری قارشیندا سارسیلان خودو بو موهم سیر و مؤعجوزه لری آلهین عادئ بیر چیچکه کی تظاهورو قاورا بیردئ. بونا گوره ده من خودو ایله جواد هیث آراسیندا بیر معنوی یاخیلیق گورموش، اونلارین موحاکیمه لریندکی علمه دایانان منطقه ، ده رین عاغیلا دایانان حقیقته والته اولموشام. نورالدینین ده جواد هیثله دوستلغو همین بو منطقه یعنی دوشونجه طرزینین عینلیگینه دایانیر. بورادا ایستر ایسته مز بیر ائل میثالی یادا دوشور : « سن دوستونو گؤستر، من دئییم سن اوزون نجه آدامسان؟ » .

بو دوستلغون اوزو ده عینی هارمونیا ایله بیر ساپلاقدا توپلاشان لچکلر بیرلیگینی خاطرلا تیر می؟ معلوم سیبلره گوره آتئیست سووتینده قوزئی آذربایجاندا دین یاساق اندیلدیگیندن بیر نجه نسیل موقدس کیتابیمیز اولان قورآنین اصل ماهیتینی، معنا و حکیمتینی بیلمه دی او جومله دن ده من و منیم یاشیدلاریم. آتالاریمیزین تاپیندیغی و بیزیم ده منصوب اولدوغوموز اسلام دینی نین نه قدر موترقی و ساغلام تمللره دایاندیغیندان دا خبرسیز اولدوق. بونولا علاقه دار ایچینده یاشادیغیمیز رژیم ، بویوک دین خادیملریمیزی ، اسلام اولکه لرینده موکمل دینی تحصیل گورموش روحانلریمیزی محو ائندیگیندن کومونیزم تعلیمی ایله تربیه لنمیش یثنی نسیلله کؤهنه نسیل آراسیندا باغلار دا قیریلدیغیندان بو ساحه ده بیز تامامیله ساوادسیز ایدیک. آما قلیمیزین درینلیگینده بیز بونون آغریسینی چکیردیک.

جواد بیک له ایلکه تانیشلیغیمیزدان من باشا دوشدوم کی طبابت علمی نین بویوک اوستادلاریندان اولان بو آدام روح آدمی دیرو اسلامین ماهیتینن ده گؤزل بیلجیلریندندیر. اوز نؤوبه سینده جواد بیک ده بیزیم روحانی دونیادان و دینیمیزین اصل معنا و حکیمتیندن خبرسیز اولدوغوموزو باشا دوشموشدو. بونا گوره ده او، باکیا گلشینده بیزه قورآندان آیه لر اوخویور، بو آیه لرین داخلی معناسینی ایضاح ائدیر و بیزه دینیمیزی سؤدیرمه یه چالیشیردئ. من هر دفعه اوْتون عرب دیلینی و بو دیلده یارانمیش موقدس کیتابیمیزی ده ریندن بیلدیگینه حئیران کسیمیشم.

جواد بېك نه دن دانیشر دانیسین مطلق مؤوضوعون ماهیتینه وارمالی دیر. بئله کی آلهین بخش ائتدیگی آنالیتیک عاغیل جواد هیئت شخصیئی نین ماهیتیئی تشکیل اندیر.

جواد هیئت آنسیکلوبندیك ذکایا مالیک اولان هر طرفلی عالیمدیر. منیم فیکریمجه بیلک قازانمالیدیر، عاغیل فیطری... بیلگی موطالیعه ایله الدهه ائتمک مومکوندور. عاغیلی ایسه سوترادان قازانماق مومکون دئییل. فیطری عاغیلا مالیک اولمایان اینسان موطالیعه ایله قازاندیغی بیلگی دوزگون ایستیقامتلندیره بیلیمز. دئمک اساس مسأله بیلکده دئییل، او بیلگین هارا و نئجه صرف اولونماسیندایدیر. بیلگین هارا صرف اولونماسی و طنداشلیق مسأله سیدیر. چوخ علمی آدمالاریمیزین مالیک اولدوغو بیلگین وطنین و میلتین خئیرینه دئییل، عکسینه، ضررینه خرچلندیگینی گورموشوک. بئله لرین بیلگی اوزونه یعنی عایله سی نین گوزرانینا خئیر گتیره بیلر، اما بو دونیادان کؤچنده اوزو ایله لعنت آپارار. جواد هیئت حکیملیکدن قازاندیغی ثروتینی میلتی نین معنوی یوکسلیشینه صرف ائدن معنویات فدایی سیدیر. طبابت مادی علمدیر، او طبابتدن الدهه ائتدیگی مادی گلیری خالقین معنویاتینا خرچله مکله مادی دونیائی معنوی دونیایا فدا اندیر. او حکیم کیمی آدمالارین و وجودونو، ناشیر، ادبیاتچی و تاریخیچى عالم کیمی ایسه و طنداشلاری نین معنویاتینی موعالیجه اندیر. اوللاری اوز سوئی کؤکونه یعنی معنوی وارلیغینا قایتاریر. من منصوب اولدوغوم خالقا بوندان بویوک خیدمت تانیمیرام و گونئیلی فیکر و عقیده قارداشیمین او شرایطده ائله دیکلرینین بویوکلو یو قارشیسیندا سجده اندیرم.

من جواد هیئتین بیر نئجه اوزونه مخصوص خارا کتر علامتلریندن دانیشماق ایسته بیرم: جواد هیئت اوچون حقیقت هر شی دن اوستوندور. او حقیقته بوتون وارلیغی ایله ایناندیغی و تاپیندیغی دین قدر سجده اندیر. جواد هیئتین هئج کسین قارشیسیندا ایلمه ین باشی یالنیز حقیقتین، حاقین قارشیسیندا ایلمگه حاضریدیر. من امینم کی اوتون تاپیندیغی حاق و حقیقت، اگر اوتون اوز منافعینه و جانق قدر سئودیگی میلتی نین منافعینه ضیلد اولسادا او حقیقتدن کنچمز، حقیقتی آياقلاماز. بونا گوره ده ۷۵ ایلیک حیاتیندا جواد هیئتین ان بویوک اولچوسو حقیقتدیر. او اوز اطرافیندا اوز صنعتینه، خیدمت گؤستردیگی دوغما خالقینا، بیر سؤزله، هر شئی یالنیز و یالنیز حقیقتین گؤزو ایله باخیر. دونیایا یالنیز حقیقتین گؤزلرله باخماق ایسه منه گوره اینسانلیغین زیروه مرتبه سیدیر. اوزون ایللر آدینی ائشیدیب اوزونو گورمه دیگیمیز جواد بیک باشدا اولماقلا گونئی آذربایجانین شهریار، سهند، نیطقی، سؤنمز، ساوالان کیمی لیاقتلی ضیالیلاری ایله بیزیم آرامیزدا کوربو اولان شرق شوناس پروفوسور روستم علی یثف بیزیم سسیمیزی گونئی، گونئین سسینی ایسه بیزه چاتدیراردی. او زامان بیز روستم واسیطه سی ایله اؤیرندیک کی جواد هیئت بویوک شهریار عایله سی ایله برابر تبریزدن تئهرانا گتیرمیش، اوز ائوینده اوتا یئر و ثرمیش و خسته شاعیرین موعالیجه سی ایله مشغول اولموشدور.

من او زامان بونو ائشیدنده غیرایختیاری خسته صابیری شاماخی دان تیفلیشه گتیریب اوتا ائوینده یئر و ثره رک موعالیجه سی ایله مشغول اولان بویوک جلیل محمد قولوزاده یادیدا دوشدو. صابیرین بویوکلو یونو واختیندا

باشا دوشن، اوئندان اؤترو اليندن گلنى اسيرگمه ين ميرزه جليله شهريارين بؤيوكلويونو واختيندا قيمتلنديريپ اونون خيدميتينده دوران جواد هيئت منيم نظريمده قوشالاشدى. عشق اولسون بوتؤو آذربايجانين ايكي داهيسى نين اؤز ساغليقلاريندا خيدمتلرينده دوران بؤيوك ميرزه جليل و بو گون بيزيم موعاصيريميز اولان جواد هيئتميزه!

۱۹۷۹ اونجو ايلدن بو گونه قدر گوزگو كيمي وارليغيني ميلتيميزه گؤسترن اونون ديلينده دانیشان « وارليق» درگيسيني هر جور عذابا قاتلاشيب نشر ائدن جواد هيئت، بو بؤيوك عملى ايله منه ميلكى مطبوعاتيميزين اساسيني قويان حسن زردآبى نى خاطيرلادير. اؤز ساغليغيندا حسن زردآبى نين بو خيدميتيني يالئيز او دؤورون م . ف . آخوندزاده كيمي ضياليلارى قيمتلنديره بيلدى ، بونونلا بئله كاپيتان سولطانوف كيمي زردآبى يه هوجوم چكنلر، اونون بؤيوك خيدميتيني ترسيه يوزانلار دا اولدو. آما آلاها مين دفعه شوكورلر اولسون كي "جواد بيك" نين خيدميتيني اونون اؤز ساغليغيندا هم گونئيده هم ده قوزئيده آنلايانلارين سايى چوخدور. آنلامايانلار ايسه قوئى اؤز عاغيللارنى نين ناقيصليگيندن اوتانسينلار.

جواد هيئت ۷۰ ايلليك يوييئيني ۱۹۹۵ اينجى ايلده آذربايجان علملر آكادئمياسى نين بؤيوك آكت سالونوندا كئچيرديك. بو يوييئى گئجه سينده جواد سئور ضياليلاريميز اونون عونوانينا دئديكلرى چوخ گؤزل سؤزلرله اونو تيريك ائتديلر. ايندى جواد هيئت ۷۵ ايلليك يوييئينه حاضيرلاشيريق. ايندى همين يوييئى گئجه سينده يئنه اونو سئون دوستلارنى بو عوضسيز علم و مدتت خاديمي نين عونوانينا داها نه دئيه جكلرى باره ده دوشونورلر.

من كيچيگ مقاله م ده جواد هيئت بو ميلت اوچون ائله ديكلرينين يالئيز آز بير حيصه سيني دئيه بيلديم. سون سوزومده يالئيز بو آرزومو دئيه بيله رم :

- عزيزيم جواد بيك، او گؤزه گؤرونمز خودا سنه آرزولاريني حياتا كئچيره بيله جك قدر عؤمور وئرسين. اصلينده سنين آرزولارين ۳۰ ميليونلوق بؤيوك بير ميلتين آرزولارى دير.

منبع: Bıçaq və qələm

۲۵ یاشیندا بیر مکتب: وارلیق

علیرضا اردبیلی

خالقیمیزین مطبوعات تاریخینه باخاندا، فرحلی حیستلره برابر، بیر کدر حیسی ده آدمین سوراغینا گلیر. مطبوعات اورقانلاریمیزین چوخونون عؤمر و قوش عؤمر و کیمی قیسا اولموشدور. سون ایللرده خاریجده نشر اولونان مطبوعات دا بو قایدان کناردا قالمامیشدیر. آما بو گون غورور حیسی ایله « وارلیق » درگیسی نین ۲۵ ایللیگینی بو اوجاغین تمیلینی قویان و اونو دایما آلؤللو، ایشیقلی ساخلایان ضیالیلاریمیزا تبریک دئییریک. تبریک دئییه - دئییه ده فیکرلشیریک: ایرمی بئش ایل؟! نه دیر بو موعمانین رمزی؟ هانسی یانا- یانا ارییب، آما توکنمه یین ووجودلارین ئمره سیدیربو « وارلیق »؟ کیملر بو ایشیقی بیزه ارمغان ائتمکده اؤزلرینی فدا ائتمیشلر؟ بو کیمی سوآل لارقارشیسیندا « وارلیق » درگیسی نین رداکسیا هیأتی و اؤز جیگر گوشه سی کیمی بو ووجودو بويا باشا چاتدیریب ۲۵ یاشلی اولماسینی تورک عالمینه عیان ائدن دوکتور جواد هیئت یادا دوشور.

بو ۲۵ ایللیک حیاتین بارلی بهره لی اولدوغو بیر مدیتت آدمینا آیدین اولدوغو حالدا اونو دوغرودان دا بیر مؤعجوزه اولدوغونو آنلایب، بو مؤعجوزه نین نه دن و نجه اولدوغونون سیرلرینی آچماغی، آنجاق ایران تورکلری باجارا بیلرلر. آخی، بو درگی اؤز دوغما دیلینده یازیب - اوخوموش تورکلره بیر درگی کیمی گؤرونه ییلر، آما « وارلیق » ییزین بیر درگی اولمادیغینی بیز یاخشئی آنلاییریق. یوخ بو کیچیک بیر سؤزدور، « وارلیق » یین بؤیوکلویونو ایفاده ائتمکده عاجیز بیر سؤز، بیز ایسه اونو مؤعجوزه آدلاندیرمالی ییق. بو مقاله نین مضمونو ائله همین مؤعجوزه نین سیرلرینی آچماقدیر.

« وارلیق » فیرتینالی بیر دونیا یا گؤز آجدئی. هر شئی ده ییشیردی، هئچ کس صاباحی حاقیندا فیکرلشه بیلمیردی. یاد و تائیش ایدنولوگیالار موددایدیلار. دوغما مدیتین قایغیسینی یا چکن یوخ ایدی، یا دا اوندان یاد ایدنولوگیالارین بریزه گی کیمی ایستیفاده اولونوردو. یادلارین سؤیله دیگی حالدا، جاوانلاریمیز اؤزوموزه و دوغمالاریمیزا یادجاسینا یانا شیریدیلار. ادبی دیلمیز باغلی و آنجاق کیچیک ضیالی محفیللرینده تائیش ایدی. قوزئی دکی باجی - قارداشلاریمیزا قارشئی باجی - قارداشلیق موناسیبتی گؤسترمک « مودا » سایلمیردی. او تایدا یاشایان یاریمیز، مستقبل بیر وارلیق کیمی یوخ، هانسی سا بیر ایدنولوگیانین یاراتدیغی جئت و یا هانسی سا ایدنولوگیالارین خوشونا گلمه یین بیر یئر ایدی. ایدنولوگیالار و سیاسی بلوک لاردان مستقبل بیر مدنی، میلی باخیشلا شیماللا باخماق هئچ عادی و یاقین بیر حال دئییلدی. قوزئی قارشئی بئله موناسیبتلرین بسلندیگی حالدا، اولکه لرده یاشایان دیلداشلاریمیزا بسله نن موناسیبتلرین نه یترده اولدوغونو ظن ائتمک (فیکرلشمک)

اۇلار. بوتون بونلاردان علاوه مىلى مديتيميزين آيرى - آيرى ساحه لرى حاقدان اۇلان و يايىلان معلومات، ماتريال لارو قايناقلار چۇخ كاسيب بير دورومدايديلار. وارلىق مكتىبى تىك باشينا بو دۇزولمز شرايطه قارشى موباريزه بايراغىنى قالدېردى. مكتىب سۇزو ايله دوكتور هيئت و س. وارلىقچيلار « وارلىق » ين نزدېنده و اوندان موستقىل يازىب - ياراتدېقلارى اثرلرى بيرلىكده نظره آيرام. بو مكتىب اۇنجه يىنى اوفوقلرين ايشىغى و پرسپكتيويى تنظيم انديب سۇترا بو اوفوقلره دوغرو آددىم - آددىم، سايى - سايى، كىتاب - كىتاب و اثر - اثر ياخيلاشماغا باشلادى. بير جاوان عۇمرو قدر چالشمالارين نتيجه سى اهميتلى نايىلتلراولموشدور. بو نايىلتلرى اوچ اهميتلى ساحه ده ايضاح ائتمك اۇلار:

۱. مىلى فيكرين فورمالاشماسى:

وارلىق مكتىبى ايران توركلرى نين اوز مىلى مديتيلرى نين طالعى ايله ماراقلانمالارنى هانيسا ايدئولوگيايا باغليلىقدان آزاد ائتدى. هنج بير سياسى فيكرى نه دستكله يىب، نه بئله بير فيكره قارشى دورمادان آذربايجانلىقلار هر هانسى بير سياسى فيكرين آراسيندا برابريلىك ايشاره سىنى سيلمه يه مووقۇ اولدو. بو ايش مكنين آپاريجى قووه لر نين بو فيكرى موستقىلليگينه صداقتله اينانمادېقلارى حالدا موكون اۇلا بيلمزدى. بو پرىنسيپه اۇلان اينام، اينامين صداقتينه « وارلىق » رداكسياسى و ايشىجى هيأتى نين تركيىنى ثوبوت كيتيرمك اۇلار. هاميا معلوم اولدوغو كيمي، وارلىقچيلارين آراسيندا موختليف دونيا گۇرۇشو و حتا موختليف نسللرين نومائنده لر نى گۇرمك اۇلار. خاريجده تام دموكراتىك اولكه لر ين چۇخ الوثرىشلى آتموسفرينده بير بير نى آتلايب، بير بيرى ايله يولا گنده بيلمه ينلره يقين كى، بو ايشين تئهراندا اولدوغونون نه بۇيدا مووقىت اولدوغو تام آيدىن دير. وارلىق مكتىبى عىنى خالقا بيزىم معنوى دونياميزين جوغرافياسىنى تانيتدېرماقلا، دونيا خريطه سينده دوردوغوموز يثرين كوۇردىناتلارنى ايله بيزى تانىش ائتدى. بو ايشده دوكتور جواد هيئت جنابلارنى نين آرتىق كلاسيك بير اثر اولدوغو، علم عالمينده دوست - دشمن طرفيندن تصديق اولموش « سىرى در تاريخ زبان و لهجه هاى توركى » ادلى اثر نين خيدمتلرى بۇيوك اولموشدور. موألف بو اثرده آلفيشلارا لايىق علمى بير شهامتله (جسارتله) هنج بير ايدئولوگيانين دېده اولوب - اولماماسيندان، هر هانسى سياسى فيكرين مزئه سيندن آسپلى اولماياراق، معنوى دونياميزدا يئرلشن بوتون مديتيلر و بو مديتيلره باغلى حاديه لر و بو زمينلرده تورك دىل نين و لهجه لر نين بوتون اينجه ليكلرنى و جوغرافياسىنى آچىب، آيدىنلاشديرير.

باشقا طرفدن ايراندا رنگ به رنگ دامغالارلا بوياىب اونودولموش فيكىر صاحبلرى، ادبيات و مديت خادىملر ميزين آدلارنى و اثرلرى « وارلىق » ين صحيفه لر نين تانيدىلىب، اوز اوخوجولار نى ممد امين رسؤلزاده، احمد جواد، آلماس ايلدېرىم، على بيك حسين زاده و س. اونودولموش داهيلر ميزله تانىش ائتدى.

۲. ادبى دىلين يايىلماسى:

« واریق»ین گۆز آچدیغی دنیا تکجه فیرتینالی دئییلدی، بو دنیا هم ده ایران تورکلری نین اؤز دیل و مدنیتلرینه قارشئ قارائلیق فیرت دؤورانی نین سونونا تصادوف اندیردی. پهلوی رژیمی نین قانلی- قالدالی ایللرینده جاوانلاریمیز اگر فیکیر باخیمیندان اوکئآتین او بیرری تایندا یئرلشن اؤلکه لر ایله اؤز دوغما یوردلاریندان آرتیق تانیس ایدیلرسه، اؤز ادبی دیللی ایله هئچ تانیس دئییلدیلر. بو دؤوراندا « ساواک»ین رادیو- تلویزیا واسیطه سی ایله یاراتدیغی، اصلینده «پیحین» یا، « کرئول» بیر دیل اولان « تورک دیلی» ایران تورکلری نین اصل دیلی و بیزیم ادبی دیلیمیز، « ترکی باکویی» آدلانیردئ. « واریق» بؤیوک متانتله آنا دیلیمیزین ادبی شیوه سینه صادیق قالدئ. آما مکئین بو ساحه ده گۆردویو ایشین بؤیوکلو بو بونولا بیتمدی. « واریق» ادبی دیلیمیزین آیدینلیغی و شفافلیغینی گؤستریب، هر صحیفه سینی ادبی دیلین نه قدر طبیعی اولدوغونو بیر سند کیمی آرایا قوئدو. دوکتور جواد هیئت، دوکتور محمدعلی فرزانه، پروفسور حمید نیطقی، پروفسور حمید محمدزاده و اونلارلا برابر، بیر چوخ یازیچی و ادیبلرین قلم اثرلری ادبی اولماقلا برابر سون ایللرده خاریجده آرایا چیخان قوندارما دیل نومونه لریندن فرقلی اولاراق آخار سو کیمی آخیچی و کۆرپه اوشاق اوچون آنانین تانیس اولدوغو قدر تانیس ایدی. بو طبعیلیک جاوانلاردا ادبی دیله قارشئ هوس اوئادیب، اونلارئ آنا دیللی نین ادبی شیوه سینی اؤیرنمه یه ترغیب اندیردی. داها شاه رژیمی و اوئون قوللوغوندا اولان جین توتانلار و طالعه باخانلارین ایدئعا اتدیگی کیمی، باکئ، تبریز، اردبیل، دیلی یوخ، شیفاهی دانیشیق دیلی و ادبی یازئ دیلی آنلاملارئ اؤز یئرینی آلدئ. بو موقوفیتی تکجه ادبی دیلین داخللی گوجونون حشاسبنا یازماق اولماز. چوخ علمی و دوزگون مسأله لر کوتله آراسینا بعضاً چتین آلینیر. عادتاً، کوتله تانیس اولدوغو مؤوهوماتئ (آنتی علملری) علمین چتینلیک و یادلیغیندان راحت قبول اندیر. بو دؤورکی « واریق»ین ادبی دیلیمیزین پوپولیارلاشماسیندا اوئنادیغی رول چوخ بؤیوک اولموشدور. ایشاره اولوندوغو کیمی، بۇ ایشده « واریق»ین صحیفه لرینده آدلئ- سانلئ دیلچیلر، عالیملر و ادیبلریمیزین ایمضاسی یلا یارانان آتوریت اهمیتلی رول اوئینامیشدیر، یوخسا بیز بو گون ایران تورکلری آراسیندا بیر ادبی دیل نؤوعونون و آز- چوخ واحد یازئ قایدالارئ یئرینه مین بیر عجایب دیل شیوه سی و مکتب گۆرمه میش عالیملرین هرج مرچلیگینه شاهد اولاردیق.

۳. او تاي - بو تاي مسأله سی:

« واریق» انله بیرینجی ساینندان بختیار وهابزاده نین « آنا دیلی» شعرینی وئرمکله، مدنیت و خصوصیه آذربایجان مدنیتی نین سیاسی سرحدلره تابع اولمادیغینی اعلان اندیب، بوتون بو ۲۵ ایل عرضینده بو پرینسیپه صادیق قالدئ. سوئرالار « واریق» هم شمالی آذربایجان خالقئ نین ایستقلال موباریزه سینی ایزله ییب اونون حاقلی اولدوغونو مودافیه اتدی، هم ده ارمنی تجاوزونون بوتون تفروعاتی حاقدا معلومات وئرمکله اینسانلارین بیر بیرلرینه باغلیلیغینی، هئچ بیر سرحد قیرماغا قادیر اولمادیغینی نومایش اندیردی. هر نه دن

اهمیتلی، «وارلیق» بوتون سایلاریندا او تایللی بو تایللی قلم صاحیبلری نین اثرلرینی وثرمکله بو رابیطه لرین طبیعی اولدوغونو گؤستمیشدیر. باشقا بیر فاکت کیمی «وارلیق» ین داییمی همکارلاری آراسیندا پروفوسور حمید محمد زاده، پروفوسور غلامحسین بیگدلی کیمی او تایدا یاشایب تحصیل آلمیش عالیملریمیزین جانلی و فعال حوضورونو قئید ائتمک اولار. قئید ائتمک لازیم دیر کی، بو ایللر ده سوؤنلرین داغیلماسی ایله گل - گنت گوندن - گونه آرتمیش، آما «وارلیق» ین صحیفه لری نین شهادت وئردیگی کیمی، بو درگی انتحیاطلا حادثه لرین آرخاسیندان یوخ، ذاتاً بو ساحه ده ده اؤز زامانیندان ایره لیده اولموش و بونا گؤره ده قاباقجیل، موترقی و نوواتور سؤزلرینه تامامیله لاییق دیر.

۴. شوعار وئریمک یئرینه تأثیر قویماق سئحرینه مالیک اولماق:

«وارلیق» ین بیرینجی دفعه آیاق باسدیغی دونیانین باشقا علامت لریندن بیرى ده شوعار وئرمه یین مؤد اولماغی و کسکین - کسکین شوعارلارین بوللوغو ایدی. آما بو فاکتا باخما یارق، «وارلیق» قیشقیریب - چیغیریب، باغیرماق یئرینه ایضاح ایقناع یولونو سئچمیشدیر. «وارلیق» اؤز اوخوجو کوتله سی یله اؤزو آراسیندا هارمونیک بیر موناسیبت یارادیر، اونلارین ایناملاری و پسیکولوگیالاری یلا موخاریبه یه قالخیر، اولارلا بیرلیکده علم، حقیقت، مدنیّت عالمینده سئیره چیخیر و بو سئیرین فایدالی اولدوغو سؤز سوزدور.

بو نؤکته یه تأکید ائتمک یقین بیر چؤخلارینا یئرسیز گؤرونه بیلر، آما بعضی آجی تجربه لری نظره آلساق، «وارلیق» ین بو مووفقیتی نین تامامیله دیقته لاییق اولدوغونو گؤره بیلر. حقیقت بودور کی، بعضی مطبوعات اورقانلاری بوتون چکیلن زحمتلره رغماً تأسوفله اؤز اوخوجولاری و اونلارین پسیکولوگیاسی، دنیا گؤروش لرینده ضیدیتده اولدو و نتیجه ده، هئج بیر ایز بوراخماغا مووفق اولمادئ. «وارلیق» ین یوخاریدا ایشاره اولونان اوغورلاری نین هر اوج اساس ساحه سینده بو پرنسیپیه صادیق قالماغینی گؤرمک اولار. هراوج پلاندان «وارلیق» اؤز اوخوجولاریلا موشرک دیل تاپماق و اولارین ذکالارینا یول آچماق کیمی اهمیتلی ایشه مووفق اولموشدور. بونا گؤره ده «وارلیق» ین گؤردویو ایشین اهمیتینی آنلاماق اوچون کاغیدلاردا ثبت اولونموش سؤزلرین توبلوسو هئج دوزگون اولچو اولما بیلمز. «وارلیق» مؤعجوزه سی نین نه کیمی مؤعجوزه اولدوغونو گؤرمک اوچون، اونون بوراخدیغی ایزی و داها دا موهوم، بو ایزلرین درینلیگینی گؤرمک لازیمدیر. یوخسا انله ملودرام سینما فیلملری ده اؤز پولیکوملارینا تأثیر قویور. بو باخیمدان «وارلیق» ین قویدوغو تأثیر چؤخ اهمیتلی دیر و ظن ائتمک اولار کی، بیر نچه نسیل بو تأثیرین خئیرینی گؤره جکدیر.

۵. شینل، پوست قوطوسو و مکتب:

«وارلیق» مکتبی نین ان اوزون مودتلی تأثیرینی یقین کی، بورادا تریبه اولونموش گنج ایستعدادلاردا گؤرمک اولار. بو مکتب گنج نسلین یاد و تانیس، آما هر حالدا دوغما اولمایان ایدئولوگیالارین هؤرومچک تورلاریندا چابالادیقلاری ایللرده دونیا یا گؤز آچدی. زامان کئچدی کجه بو ایدئولوگیالارین ایچ اوزو جاوانلارین گؤزونده

گۆرونمه يه باشلادئ و نهايت برلين ديوارلارئ نين ييخيلماسيندا سيمووليزه اولان طوفان قويدو. بوتون بو بۇحران ايللرينده «وارليق» اؤز وارليغيني زامانين بدلريندن قورويوب و گنج نسلي خالقيميزين وارليغيني نين كئشيكينده دورماغا چاغيريردي. بو دا تاثيرسيز قالماييب، آذربايجانلي و غير آذربايجانلي توركلرين گنجلري آراسيندا چوخ سايلي ميلي فيكيريلى ضيالييلارين يارانماسينا سبب اولموشدور. وارليق مكتبي نين حتا بو گون اؤز قينلاريني بگنمه ينلر آراسيندا تاثيري سؤزسوز اولموشدور.

روس يازيچيلارئ آراسيندا نيكولاي گوگول «شينل» آدلي نووئلاسي نين اؤزوندن سوتراكي روس ادبياتچيلارينا قويدوغو تاثيره گوره ينله بير ايفاده وار: «بيز هاميميز گوگولون شينلي نين آلتيندان چيخميشيق!» شمالي آذربايجان يازيچيلارئ دا ميرزه جليل ممدقولو زاده نين «پوست قوطوسو» آدلي بيرينجي نووئلاسي نين اؤزوندن سوتراكي آذربايجان يازيچيلارينا قويدوغو تاثيره گوره ينله بير ايفاده وار: «بيز هاميميز ميرزه جليلين پوست قوطوسوندا چيخميشيق!» منجه، ايرانين آذربايجانلي و غير آذربايجانلي تورك ضيالييلارئ نين سون نسلينده غورورلا ينله بير ايفاده اولمالي ديركي، بيز هاميميز «وارليق مكتبي» نين چيخميشيق!

٦. كؤروپو

بوخاريدا وارليغين او تايلي بو تايلي آذربايجان آراسيندا كؤروپو رولو اوينايدغينا ايشاره اولدو. اما بو مكتب داها گنئيش بير آنلامدا كؤروپو رولو اوينايميشدي. ١٣٢٥ ايجي ايلدن سوترا آذربايجان ضيالييلارئ نين بؤيوك بير قيسي ايراندا اولدورولوب، يا اوزاق يرلره سورگون اولونموشدور. او تاي آذربايجانا پناه گتيرنلري ده باشيلنلري سيد جعفر پيشه وري كيمي اولدورولوب، يا دا سيبير چؤللرينه سورگون اولونموشلار. بو ايللردن سوترا ايراندا آذربايجان اوچون ان قارائليق دؤور باشلانير. خوشبختليكله ٣٢ ايل تبريزين سوقوطنوندا سوترا شاه رژيمي دئوريلدي. بو قانلي قادالي ايللرين فاجيعه لرinden جان قورتاران ضيالييلاريميزين سايع بير-ايكي الين بارماقلاريندان آرتيق دئييلدي. آنجاق شاه رژيمي دئوريلركن آذربايجان گنجلري نين بؤيوك اكثريتي يا دنيا پرولتارياتيني نين اللريندن اسارت زنجيرلريني قيرماق ايسته ييردي، يا طبقه سيز بير توحيدي جاميعه ياراتماق آرزوسوندا ايدى. ايران اهاليسي نين ايكينجي درجه لي وطنداشي كيمي ياشاماقدان اولان تورك ياراسيني بو گنجلر يا گؤرموردو، يا دردلري نين درمانيني...

زامان كئچديكجه، بو گنجلر اؤزونو و اؤز ميلتيني تانيماعا باشلادئ. اؤز حياتيني، اؤز ميلتي نين خوشبختليگينه و آزادليغينا صرف ائتميش ضيالييلارين نوماينده لريني ايراندا اولانلارئ نين بو گنجلرله تماس چوخ لازيم ايدى. قديمدين دئييلر كي، اوت اؤز كؤكو اوزه رينده بيتير. ائله بونا گوره ده بو ايكي نسلين كئناكتي چوخ فايдали و لازيم ايدى. «وارليق» بو رولو بوينا اوليب، لياقتله عؤده سيندن گلدى. ايشاره اولوندوغو كيمي، وارليقچيلارين آراسيندا هم بروجرد- خرّم آباد سورگونوندا قاييدانلار وار ايديلر، هم ده سيبيرين اولوم دوشر گلريندن جان قورتارانلار. اگر «وارليق» ين بو رولو اولماسايدئ، اونا آتا بابالاريميزين تجروبه لري نين،

درسیرینی و بو آز سایدا اولان عالیمین ینتی یتمه نسیله کنتاکتلارئ نجه، هانسی پلاتفورمادا مومکون اولای بیلردی؟!
۷. خولاصه:

«وارلیق» ین حساس و طوفانلی بیر زاماندا ایشه باشلامیغنا باخمایاراق، اوز داواملیغی و هر طرفلی فعالیتیه آذربایجان مطبوعات تاریخی و جنوبی آذربایجانین تفکوری تاریخی و تاریخی تفکورونون فورمالاشماسیندا میثلسیز رول اوئامیشدیر. باشقالاری اوچون هر درگی بیر «درگی» دیرسه، بیزیم اوچون ایللر بوئو «وارلیق» یگانه درگی اولموشدور. بونونلا بنله «وارلیق» ین گوردویو ایشین عظمتی اوئون یگانه لیگیندن یوخ، اوئون گوردویو ایشین و اوزوندن بوراخدیغی ایزلرده دیر. اوزاق گورتلیک و دوزگون یول توتماق، البته بو درگینی یارادان اینسانلارین و عالیملرین درین ذکا اهلی اولدوقلاریندان ایرکی گلمیشدیر. بو آشکار بیر حقیقت دیر کی، مظلوم میلتلرین باجاردیقلائی هر بویوک ایشی بیر یا نجه بویوک قوربان تضمین ائتملیدیر. «وارلیق» ا گلدیکده، بو قوربان اولماق دوکتور جواد هیئت جنابلاری نین پایینا دوشموشدور. معلومدور کی، «وارلیق» ین بو ۲۵ ایلیک حیاتی، اصلینده دوکتور جواد هیئت جنابلاری نین اوزو و عایله سینه بورجلو اولدوغو واخت و ایمکانلار حئسابینا مومکون اولموشدور.

تریون رداکسیاسی درگی نین بیرینجی ساینی دوکتور جواد هیئت و پروفیسور نطقه یه ایتحاف ائتمیشدیر. درگیمیزین دوردونجو ساینی «وارلیق» ین باشقا همکارئی دوکتور محمد علی فرزانه جنابلارینا تقدیم ائتمیشیک. بیر درگی نین بیر شخصه ایتحاف اولونماسی معناسیز و تصادوفی بیر ایش اولایلمز. یوخاریداکی سطرلر «وارلیق» مؤعجوزه سی نین سیرلرینی آچماقلا برابر، تریون بیرینجی و دوردونجو سایلاری نین ایتحاف اولونماسی کیمی سیمولیک بیر ایشده یاتان معناین آچماسی کیمی ده گورونملیدیر.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۱۱۰

یوکسک آماللی شخصیت

علی اینسانوف

(آذربایجان رئسپوبلیکاسی نین صحیّه ناظیری ، آکادئمیک)

جنوبی آذربایجان جراحلیق مکتئبین ان گورکملی سیماسی ، مشهور عالیم - جراح جواد هیئت ۱۹۲۵ اینجی ایلده تبریز شهرینده اوز دؤورونون تانیمیش ایجتیماعی - سیاسی ، دؤولت و دین خادمی علی هیئتین عالیله سینده دونیا یا گوز آچمیشدیر. علی هیئت ایراندا عدلیّه نین اساسینی قویانلاردان بیری اولموش و عدلیّه ناظیرلیگینده بیر سیرا مسول وظیفه لرده ، او جومله دن عدلیّه ناظیری ایشلمکله یاناشی ، علمی آراشدیرمالاردا آپارمیش و ایراندا شریعت درس لرینین وئرلمسینده آکتیو ایشتیراک اتمیشدیر.

علی هیئتین ان لایقلی و ایستعدادلی اوغلو اولان جواد هیئت ایتیدایی و اورتا تحصیلی همدان ، تبریز و تهراند اتمیشدیر. او ۱۹۴۱ اینجی ایلده تهران اونورسیتیه سی نین طب فاکولته سینه داخل اولموش ، ۲ ایل بورادا اوخودوقدان سوئرا آتاسی نین مصلحتی ایله ایستانبول اونورسیتیه سی نین طب فاکولته سینده تحصیلی داوام ائدییره رک ۱۹۴۶ اینجی ایلده طب دوکتورو اولموشدور. دوکتور جواد هیئت عالی تحصیلی باشا ووردوقدان سوئرا ۳ ایل ایستانبول اونورسیتیه سی نین ایکینجی جراحلیق کلینیکاسیندا چالیشاراق جراحلیق ایختیصاصینا بیه لیمیشدیر. سوئرا ایسه ایختیصاصینی تکمیللشدیرمک مقصدیله پاریسه گتمیش و ۳ ایل پاریس اونورسیتیه سی نین طب فاکولته سینده چالیشمیشدیر. ۱۹۵۲ اینجی ایلده او کامیل جراح - موتخصیص کیمی تهرانا قایتمیش و آکتیو جراحی فعالیتیه باشلامیشدیر. ۱۹۵۳ اونجو ایلده هیدایت خسته خاناسیندا و عدلیّه ایشچیلرینه مخصوص خسته خانادا جراحی کلینیکالار یاراداراق عومومی جراحلیق عملیاتلاری ایله یاناشی ، ۱۹۵۴ اونجو ایلدن ا اورک اوزه رینده عملیاتلار آپارماغا باشلامیشدیر. دوکتور جواد هیئت ایراندا ایلک دفعه اولاراق ۱۹۵۶ اینجی ایلده موقفیتله آورتا قاپاغی دارلیغی عملیاتی ، ۱۹۶۲ اینجی ایلده ایسه Hipotermia متؤدو تطبیق ائده رک آچیق اورک عملیاتی آپارمیشدیر. دوکتور جواد هیئت ایراندا انکسپریمنتال جراحیّه نین بونؤوره سینی قویموشدور. ۱۹۶۷ اینجی ایلده اول حیوانلاردا سوئرا ایسه اینساندا آچیق اورک عملیاتلارینی آپارمیش ، ۱۹۶۸ اینجی ایلده اورک قاپاقلارینین ده بيشدیریلمه سی

، ۱۹۶۹ اونجو ایلده ایسه تهراندایلیک دفعه اولاراق بؤیرک کؤچورمه و ایتلرده اورک کؤچورمه عملیاتلارینی اوغورلا حیاتا کئچیرمیشدیر. طیب ساحه سینده الده ائتدیگی بو یوکسک نایلیتلره گوره جواد هیئت دؤولت طرفیندن بیرینجی درجه لی خدمت اوردئینه لایق گؤرولموشدور.

دوکتور جواد هیئت پراکتیک فعالیتتیه ایله یاناشی علمی آراشدیرمالار دا آپارمیش ، جراحیه نین موختلیف آکتوآل ساحه لرینده حصر ائدیلمیش چوخ سایی علمی اثر و مقاله لر درج ائتدیرمیش. او ۱۹۶۴ اونجو ایلده « دانش پزشکی » آدلای ایکی آیدان بیر چیخان ژورنال نشر ائتدیرمیشدیر. بو ژورنالدا عالیمین ۶۰ دان چوخ علمی مقاله سی درج ائدیلمیشدیر. ۱۲ ایل فاصیله سیز نشر ائدیلمیش و ۱۹۷۶ اینجی ایلده صحیفه لرینده محمدرضا شاهین سلطنتی نین ۵۰ اینجی و ایران شاهلیغی نین ۲۵۰۰ اونجو ایل دؤنومو موناسیتیه مقاله درج ائدیلمه دیگینه گوره باغلانیلان « دانش پزشکی » ژورنالی نین فعالیتتیه سونرالار یئتیدن بریا اولونمامیشدیر.

جواد هیئت جراحیلارین ایراندا ، ائله جه ده بیر سیرا دیگر اولکه لرده بئین الخالق میقیاسدا کئچیریلن قورولتای ، کوئفرانس ، کوئفرانسلاریندا دفعه لرله معروضه لرله چیخیش ائتمیشدیر. عالیمین ۱۰۰ دن آرتیق علمی مقاله سی ایراندا و بئین الخالق میقیاسلی مؤعتبر طیب ژورناللاریندا درج ائدیلمیشدیر. او ۳ مونوقرافیانین مؤالیفیدیر.

عالیمین « Tromboflebit » و موعالیجه سی « (۱۹۵۷) مونوقرافیاسی ، بیر جیلدلیک « عومومی جراحیلیق » (۱۹۶۵) و « جراحیه درسلی » (۱۹۹۷) کیتابلاری قیمتلی اثرلر اولماقلا ، طبله لرین و پراکتیک جراحیلارین ستولوستو کیتابلارینا چئوریلیمیشدیر. جراحیه ساحه سینده آپاردیغی علمی آراشدیرمالار و الده ائتدیگی نایلیتلر اوتا تکجه ایراندا دئییل ، بیر چوخ خاریجی اولکه لرده ده بؤیوک شوهرت قازاندیرمیشدیر. جراحیلیق علمی نین اینکیشافیندا کئی موسستنا خیدمتلرینه گوره جواد هیئت ۱۹۸۳ اونجو ایلده فرانسای بئین الخالق جراحیلار آکادئمیاسی نین عوضو سئچیلیمیش ، ۱۹۶۳ اونجو ایلدن اعتبارن ۳۳ ایل فاصیله سیز اولاراق بئین الخالق جراحیلار جمعیتینده ایرانی تمثیل ائتمیشدیر. عالیم گنج جراحیلار نسلینین یئتیشدیریلمه سینده ده بؤیوک خیدمتلر گؤستریمیشدیر. او تهران آزاد ایسلام اونورسیتیه سینده تدریس ائتمیش و اوزون مودت همین اونورسیتیه نین جراحیه کافندراسی نین مودیری اولموشدور.

دوکتور جواد هیئتین فعالیت داییره سی نین دیپازونو چوخ گئنیشدیر. او ، علمی - پراکتیک فعالیتله یاناشی ، ادبیات و تاریخله ده جیدی مشغول اولموش ، بو ساحه لره دائیر چوخ سایی سانباللی اثرلر نشر ائتدیرمیشدیر. ادبیاتا اولان سئوگیسینی « پشم جراحیلیقدیر ، عشقیم ایسه ادبیات » سؤزلری ایله بیلدیرن جواد هیئت ، هله ۱۲ یاشیندا ایکن جنوبی آذربایجانین اوچونجو طبله سی سئچیلیمیش و مشهور ایران شاعیری حافظین دیوانی ایله موکافاتلاندیریلیمیشدیر. جواد هیئت تورکیه یه گئدرکن آتاسی نین اونا وئردیگی بیر تئوصیه نی اوز یارادیجیلیغیندا داییم رهبر تئوموشدور: « اوغولوم من سنی باکیا گؤندرمک ایسته بیردیم ، آنجاق آرامیزدا دمیر برده واردیر. من سنی ایستانبول گؤنده ریرم کی ، طیب علمیه یاناشی ، دیلمیزی ، ادبیاتیمیزی و تاریخیمیزی ...

اؤیره نه سن . آتاسی نین بو تۇوصیه سینه او یغون اولاراق ، جواد هیئت تورک دیلینی ، ادبیاتی و تاریخی دریندن اؤیرنمیش، ایرانا قاییتدیقدان سوئرا تورک دیلینین قاداغان اولدوغو بیر دؤورده، گؤرکملی شاعیرلریمیز شهریار، سهند ایله بیرلیکده چؤخ ساییلی شعر مجلسلری تشکیل ائتمیشدیر. او، ۱۹۷۹ اونجو ایله آذربایجان دیلینده نشر اولونان « وارلیق » ژورنالی نی تأسیس ائتمکله ، ایراندا تورک دلی و ادبیاتی دیرچلمته یه نائیل اولموشدور. خصوصی قئید ائدیریک کی ، بو ژورنال ایران تورکلری نین میلی شوغورونون اویانماسیندا بؤیوک تاریخی رول اوینامیشدیر. جواد هیئت « مقایسه اللغتین » (۱۹۸۴) ، تورک دلی و لهجه لرینین تاریخی (۱۹۸۶) ، آذربایجان ادبیات تاریخه بیر باخیش ۱ - ۲ (۱۹۹۰ - ۱۹۸۰) ، آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی (۱۹۸۸) ، تورکلرین تاریخ و مدتیته بیر باخیش (۱۹۸۸) ، ادبیات شوناسلیق (۱۹۹۵) ، کیمی سانبالی علمی اثرلری و « وارلیق » ژورنالیندا درج ائتدیردی مقاله لری ایله ایراندا تورکولوگیانین اساسینی قویموشدور.

جواد هیئت مقصد یؤللو، آردیجیل ، جسارتلی، اؤز پرینسیپلرینه داییم صادق قالان، اؤز خالق نی قایغیسینی چکن گئنیش میقیاسلی و یوکسک آماللی بیر شخصیت دیر. اوشاق یاشلاریندا ایکن یاتاق اوتاغیندا باشی اوستونه آسدیغی بیر شعر پارچاسیندا دنیلن حکمتلی سؤزلر جواد هیئتین آمالی اولموشدور : « بؤیوکلوک اصلاین آغزیندا اولسا بله تهلوکه نی گؤزه آل و اونو آسلاتین آغزیندان چیخارت. یا بؤیوک ، عزیز و گوجلو اولماق ، یاخود دا ایگیدلر کیمی اولومله اوزلشمک ».

بیر سؤزله، چؤخ شاخه لی علمی - پراکتیک فعالیت، ادبیات و تاریخ ساحه سینده آپاردیغی آراشدیرمالار و بو ساحه لرده الهه ائدیگی ناییلتلر جواد هیئت دنیا شوهرتی قازاندریمیشدیر. بوتون بونلارین نتیجه سیدیر کی، حاضیردا اوتون آدی دنیانین تاینمیش عالیملری ایله بیر سیرادا چکیلیر. او، دنیانین بیر چؤخ اونیورسیته لرینین و علمی مرکز لرینین مشهور تتوللارینا و فخری آدلارینا لایق گؤرولموشدور. عالیم آذربایجان و تورکیه ایله علمی، ادبی، مدنی و ایجتیماعی علاقه لرین مؤحکم لندیرمه سیندکی بؤیوک خیدمتلرینه گؤره آذربایجان جراحلاری علمی جمعیتی نین فخری عوضو (۱۹۸۹) ، آذربایجان میلی یارادجیلیق آکادئمیاسی نین فخری آکادئمیک (۱۹۹۱) ، محمد امین رسولزاده آدینا باکی دؤولت اونیورسیته سی نین فخری دوکتور (۱۹۹۲) ، ی . محمد علی یشف آدینا ناخچیوان دؤولت اونیورسیته سی نین فخری پروفوسور (۱۹۹۳) ، ن . توسی آدینا آذربایجان پئداقوژی اونیورسیته سی نین فخری پروفوسور (۱۹۹۳) ، آذربایجان طیب اونیورسیته سی نین فخری دوکتور (۱۹۹۴) ، خزر اونیورسیته سی نین فخری دوکتور (۱۹۹۵) ، آذربایجان علملر آکادئمیاسی ادبیات اینستیتوتونون فخری پروفوسور، آذربایجان اونیورسیته سی نین فخری پروفوسور (۱۹۹۶) ، تورک دیل قورومونون شرف عوضو (۱۹۹۶) ، ایستانبول اونیورسیته سی نین فخری تورکولوگیا دوکتور (۱۹۹۷) ، آذربایجان میلی علملر آکادئمیاسی دیلچیلیک اینستیتوتونون فخری دوکتور (۲۰۰۰) ، آذربایجان بئین

الخالق اونیورسیتە سی نین فخری پروفیسور (۲۰۰۲)، آذربایجان طیب ژورنالی نین رنداکیسیا هیئتینین عوضو (۲۰۰۲). پروفیسور جواد هیئت عینی زاماندا آذربایجان یازیچیلار بیرلیگینین م . ف . آخوندوف موکافاتی (۱۹۹۱)، ده ده قورقود آسوسیاسی نین ممد آراز موکافاتی (۱۹۹۴)، تورک دیل قورومونون اوستون خیدمت موکافاتی (۲۰۰۴)، حسین قاضی وقفی - درنه یینین تورک کولتورونه خیدمت موکافاتی (۲۰۰۴)، تورک کولتورونه خیدمت وقفی نین تورک دیلی شرف موکافاتی (۲۰۰۴)، بیل کنت اونیورسیتە سی نین تبریک لؤوحه سی (۲۰۰۴) و قوزئی کانادا دا آذربایجان کولتور جمعیتی نین لؤوحه سی ایله تلطیف ائدیلیمشدیر.

پروفیسور جواد هیئت آنادان اولماسی نین ۸۰ ایللیگی عرفه سینده ده چوخ شاخه لی فعالیتینی و گله جک نسللر اوچون اؤرنک اولان حیات یولونو ایناملا داوام ائتدیریر.

ایتانیریق کی، اؤز حیاتی نین مودریک چاغلارینی یاشایان پروفیسور بوندان سوئرا دا اؤز بیلیمینی، باجاریغینی، علمینی و فعالیتینی ایران-آذربایجان-تورکیه دوستلوغو و قارداشلیغی نین مؤحکمندی یلمسینه یؤنلده جکدیر.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۵۶

معنویت و مدنیتین جواد هیئت زیروه سی

نورالدین رضایشو (جراحی پروفیسور)

بئین الخالق جراحلار جمعیتی نین و آذربایجان یازیچیلار بیرلیگینین عضوو

۱۹۹۵ اینجی ایله جواد هیئتین باکیدا کنجیریلیمیش طنطنه لی ۷۰ ایللیک یوبیلئینه حصر اولونموش، ایچه ریسینده منیم ده مقال اولان کیتابی بیرده ورقلدیم. چوخ آدلی سانلی ضایلایریمیزین اوئون حاقیندا یازدیقلاریننی یادداشیمدا تزه لدیم. ۵ ایل نجه ده تتر کنجیمیشدی. آنجاق بو قیسا مودتده یورولماز و آغلا سیغماز قدر چوخ طرفلی علم و صنعت، دیل و ادبیات، تاریخ و فلسفه، طبابت و سیاست فداییسی نه قدر یئنی ایشلر گورموشدور. نه یازیلانلاری اونوتماق، کوهنه لمیش حساب ائتمک، نه ده بو بش ایل اولکی ۷۰ ایلدن آیرماق مومکون دئییل. جواد هیئتین فعالیتی ده شخصیتی کیمی بؤتؤدور، تام دیر. آنجاق اوئون حیاتی و فعالیت حاقیندا بیر نفرین بو بؤیوک بوتؤولویو تام احاطه انده بیله جک اثر یاراتماسی چتین دیر. اوئون معنویات و مدنیتین بو قدر گئیش و تملی ساحه لرینی بئله یوکسک و پروفیسونال سویه ده نجه احاطه ائتدیگینه حیران قالماماق مومکون دئییل. جواد هیئتین عؤمور یولونو آنجاق یوکسک سویه لی مخصصیصلر قروبو لایقینجه ایشیقلا ندیرا و قیمتلندیره بیلر.

هامی منی جواد هیئتین تکجه ان یاخین دوستو کیمی دئییل، هم ده اوئون شمالی آذربایجان ایجتیماعیتینه تانیتمیش، داها دوغروسو، تقدیم ائتمیش بیر شخص حساب اندیر. بو ایش منسیر ده مطلق گورولجکدی. اوئون حیات یولو دانیشیقسیز بو منزله گلیب چیخاجاقدی. منیم خوشبختلیگیم اوئدا اولدو کی، بیزیم یولاریمیز اوئونلار هر ایکیمیزین گویا اساس یولو اولان جراحیلیغیمیز، حکیملیگیمیزده کسیددی. اصلینده ایسه اوئونلار بیز معنوی اکیزلیگیمیزی ائله بیرنجی گوروشوموزده آنلادیز، بیر - بیریمیزین حیاتینا همیشه لیک باغلاندیق. هئج کس یانیلماسین! من جواد هیئت سویه لی اوئلارلا، بلکه ده یوزلرله دونیا شوهرتلی جراح آدی چکه بیله رم. جواد هیئتله بیزیم صؤحتلریمیز مؤوضوعلارینین آز بیر حیصه سی صنعتیمیزه عایید اولموشدور. ساده جه اولاراق، بیزیم لیلی میز بیر اولموشدور. من جواد هیئت بو رقابتده سنچیمش اونو تاپماقدا منه واسیطه اولموش جراحیلیغیم اوئودولماز موعلیمیم، بؤیوک آذربایجان عالیمی - جراحی - فؤاد افندی یئنه درین میتدارام. موعلیمیم و جواد به یین ۱۹۶۳ اونجو ایله روئادا هر ایکسی نین عضو اولدوقلاری بئین الخالق جراحلار جمعیتی نین کوتقرئسینده چکدیردیکلری فوتو شکلی من بؤیوک فخر حیسی ایله جواد به یه ایلک گوروشوموزدن ۸ ایل اؤنجه دن اؤز یازی ماسامین اؤرتوک شوشه سی نین آلتیندا ساخلا بیردیم. آخی، او منیم

آدینی اثشتیدیگیم بیرنجی جنوبی آذربایجان جراحی، اؤز ده گنج اولماغینا باخمایاراق، بئله بیر جمعیتین عوضو ایدی! اون ایل سوئرا ۱۹۸۲ اینجی ایلده آرتیق اون ایللیک دوستوم جواد هیئت منیم همین جمعیتیه عوضولویومه سس وئر میشدی و تهراندان تلفونلا منی تبریک ائله میشدی ۱۹۷۱ اینجی ایلده موسکوادا کئچیریلن جراحیلیق کوئفرئسنیده تائیش اولدوغوم جواد به یه منیم اوئو چؤخدان تائیدیغیمی دئینده، حتا بیر آز قورخوموشدو کی «بو منی هاردان تائی ییر؟ نه او خارایجده اولماییب، نه من سوؤئترده». سوئترادان اوئنا شکیل احوالاتینی سؤیله ینده ساکیئتلیب منیم چئکیست اولمادیغیما اینانمیشدی. موسکوا گؤروشونده من همیشه لیک و قطعی آنلادیم کی «هیمیز بیر گوشین ذره سی ییک، هیمیز بیر یووا پرورده سی ییک» (آ. شایق). گوشیمیز، میلتیمیز، یووامیز آذربایجاندیر. بئله جه قارداشلاشدیق. اون ایل تلفونلا، مکتوبلا علاقه ساخلادیق، گؤروشمه یه چالشدیق، نهایت ۱۹۸۲ اینجی ایلده خالق شاعیریمیز نبی خزری نین خارایجی اولکله لرله دوستلوق جمعیتی صدری نین عوضسیز یاردیمی ایله اوئو باکی یا دعوت ائله دیم. جواد هیئت باکی هاوا منیدانیندا من، بختیار و خودو موسکوا رئیسی ایله قارشیلادیق (ایراندان آذربایجانا او زامان باشقا یول یوخ ایدی). سون بئشیک قیزی ساناز و اؤزونه لایق حیات یولداسی فریده خانیم دا اونونلا ایدیلر. بو بیر آیدا جواد ییکه دئمک اولار کی آذربایجانین بوتون اساس شهر و ناحیه لرله، ادبیات، دیل، تاریخ و البته جراحیلیق مواسسه لری ایله تائیش ائتدیم. او زامان جواد به بین اؤزوندن آرتیق سئودگی ایلك معنوی اوولادلاریندان بیرى و ان سئومیلیسی «وارلیق» ژورنالی نین ایکی یاشی تامام اولماق ایدئی و ادبیاتچیلاریمیزدان بعضی لری اونون ایلك سایلارینی اوخوموش، ناشیرین و اساس موالیفلردن بیرینن آدینی اثشتیمیشدیلر. جواد هیئت سوسولوقدان یانان اینسان کیمی، نهایت کی تابدیغی سرین چشمه دن سو ایچن تک یوخاری آذربایجانین معنویاتینی دویمادان ایچیردی و ایچدی کجه یانغیسی ائله بیل آرتیردی. ائله اولوردو کی، اومیدی خوشبختلیک گؤز یاشلارینا قالیردی. طلبه لریمیزه جراحیلیقدان کونفرانسلار وئردی، حکیملریمیزله گؤروشدو، بیرلیکده جراحیلیق عملیاتلاری آپاردیق. جواد هیئت همیشه لیک آذربایجانین علمی، طبیی، ادبی، تاریخی، دیلچیلیک، فلسفی داییره لرینده تائیندی و نوفوذ قازاندى.

بو بیر آیدا تائیدیغیم جواد هیئت اون بیر ایل اؤنجه ایلك دفعه گؤردویوم شخص دئیلدی. او خئیلی دئیشمیشدی. دوزدور بو مودت عرضینده بیز مکتوبلاشیردیق، تلفونلا دانیشیردیق. موسکوادا ایلك گؤروشوموز زامانی اونونلا تائیش ائتدیگیم مرحوم، بؤیوک شرق شوناس عالمیمیز، دوستوموز رستم علی ینف بو ایللرده ایرانا اوزون و قیسا مودتلی اعزامتیلری واختی (او زامان رستم ایران شاهی نین شخصی تاپشیردیغی ایله فردوسی نین شاهنامه سی نین یئنی علمی - تنقیدی نثری اوزه رینده ایشله بیردی) بیزه جواد هیئتدن یئنی - یئنی خوش خبرلر گتیریردی. چوخ احتیاطلا ایستیفاده ائتدیگیمیز مکتوب و تلفون علاقه لریندن بیلیردیم کی، جواد هیئت

آرتیق منیم تهراندایاشایان ۱۹۳۸ اینجی ایله شمالی آذربایجاندان - گده به یدن (Gədəbəy) ایرانا سورگون اولونموش آتا و آنا قوھوملاریملا تائیش اولموش و دوستلاشمیشدیر.

بیز، یعنی بختیار، خودو، مرحوم ایستعدادلی شاعیریمیز شاهمار اکبرزاده، جنوبلو دوستلاریمیزدان ادبیاتچئ صابیر امیروف و باشقالارئی بیلیردیک کی، جواد هیئت روستمین فعال ایشیراکئی ایله او زامان تبریزده خسته یاتان داهی شاعیریمیز شهریارئ عایله سی ایله برابر تهرانا گتیرمیش و آلتئ آی اؤز ائوینین بیر مرتبه سینی اؤتون سرانجامینا وئرمیش، موعالیجه سی ایله مشغول اولموش و بوتون مادی ائحتیاجلارینئ اؤده یه رک خالقیمیز قارشیسیندا فایدالی و فداکار بیر ایش گؤرموشدو. خالق ایچه ریسینده و دؤولت داییره لرینده بؤیوک نوفوذ سایه سینده، او زامان جواد هیئت نئچه - نئچه آذربایجانلی نین، او جومله دن ده مرحوم شاعیریمیز، «سازیمین سؤزو» پئوماسیندا ده ده قورقودوموزو موعاصیر آذربایجان دیلینده نظمه چکمیش سهندین (بولوت قاراچؤرلو) حیاتیئ خیلاص ائتمیشدی. افسوس، سهندیمیز چوخدان گؤزله دیگی و بو یولدا دفعه لرله حیاتیئ قوربان وئرمک مقامینا یوکسلدیگی آزدالیق گونشینین دؤغدوغو شاهلیق رژیمینه سون قویولدوغو گونو گؤرمه دی، غفلتا دونیاسینئ ده ییشدی و «وارلیق» ین بیر نؤمره سی اؤنا حصر اولوندو.

جواد هیئت ۵۰-۶۰ اینجی ایللرده آرتیق دنیا جرأحلیق ایجتیماعئی طرفیندن تائینمیش و بشین الخالق جرأحلاز جمعئتینده ایرانین دایمی نوماینده سی سئچلمیش اؤن ایکی ایل مودئتینده فاصیله سیز نشر اولونان «دانش پزشکی» آدلئ طبیی ژورنال یاراتمیشدئ، جرأحلیغا عاید ایکی درسلیک و اؤنلارلا نوفوذلو بشین الخالق ژورنالدا درج اولونموش درین علمی مقاله لر یازمیشدئ، ایران طبابتی تاریخینده ایلك اولاراق آچیق اورک و بؤیرک کؤچورولمه سی کیمی ان مورکب جرأحلیق موداخیله لرئ آپارمیشدئ. حتا انکسپریمئننده اوغورلا اورک ده کؤچوره بیلیمیشدی.

۷۰ اینجی ایللرین سؤتوندئا، ایراندئا شاه رژیمئ دئوربلدیکن سؤنرا، جواد هیئتین حیات و یارادیجیلیغیندا اساسلی ده ییشیکلیکلر باش وئرمیشدی. او بؤیوک جرأح کیمی فعالیتینئ اوغورلا داوام ائتدیرمکله یاناشئ، اؤزونه مخصوص یؤرولمازلیق، جیدئلیک و ایناملا ادبیاتیمیز، دیلمیز، تاریخیمیز و ایجتیماعی فلسفی پروزبلئم لریمیزله ده آچیق مشغول اولماغا باشلامیشدئ. فیزیکی خسته لیکلریمیزین موعالیجه سینی ایکنجی پلانا چکب، وار قووه سیله معنوی دردلریمیزه علاج آختارماق ایشینه قوشولموشدو.

۱۹۷۹ اونجو ایله نشرینه باشلانیمیش «وارلیق» ژورنالئ نین بیرینجی سایندا «آذربایجان تورکلری نین ادبیاتئ تاریخینه بیر باخیش» مقاله سی ایله جواد هیئت اؤزو اؤزو ایله دوستلارئ و هم فیکیرلری ایله غئیری رسمی گؤروش و صؤحتلرینده یانا - یانا دانشیب و دوشوندوکلرینئ آرتیق جوهره تله دؤوری مطبوعات صحیفه لرینه چیخاریردئ. شرقلی، مسولئتی آغیر جرأحلیق صنعتی یوللاریندا ۳۰ ایلدن برئ اوغورلا آددملایان و دنیا جرأحلیغینین اؤن جرگه لرینده اؤز لایقلى یئرینی توتموش بؤیوک حکیم، آیرئ آیرئ

فردلرین فیزیکی دردینین علاجی ایله باناشی، منسوب اولدوغو و یولوندا حیاتیندان کئچمه یه حاضر اولدوغو آذربایجان تورکلری نین ایجتیماعی پروبلملرینین حلّی اوغروندا موباریزه یه باشلادئ. ایرانلا آذربایجان آراسینداکی مین ایلیک لرین مؤحتشم کؤریوسونون تملینی بیر داها مؤحکملتدی. ژورنالین اطرافیندا جنوب آذربایجانین میلّی غیثرتلی، ضیالی، نواینده لری - مرحوم شاعیریمیز و موتفکیر عالیمیمیز حمید نیطقی، گؤرکملی ایجتیماعیتچی و علم خادیملریمیز م. فرزانه، ح. محمّد زاده، غ. بیگدلی، کمالی، ساوالان و باشقالارئ بیرلشمیشدیر. ۲۱ ایلدیر کی اوغورلا و جورآله ایره لی آددیملایان بو ژورنال اوتایلی بوتایلی بوتؤو آذربایجانین معنویات و مدنیت کؤریوسو وظیفه سینه شرفله قوللوق ائده رک مشهورملآنصرالدین ایمیز ایشینی یئنی کیفیت سویه سینده داوام ائتدیردی. ژورنالین ایستیناسیز اولاراق بوتون سایلاریندا اوتون ناشیری، صاحبی، باش رداکتور و و آپاریجی موالیفلریندن بیر ج. هیث آذربایجان و عموم تورک ادبیاتی نین، دیلینین، تاریخی نین، فلسفه سی نین ان واجب پروبلملرینه حصر ائتدیگی ۱۴۸ مقاله سینی نشر ائتدیردی...

ایلیک سایلاریندا ژورنالدا سیستماتیک اولاراق جنوب آذربایجان ادبیاتدان چؤخ سایللی نومونه لرله برابر، بوتای یازیچی و شاعیرلرین اثرلری ده، حاقلا ریندا مقاله لرده درج اولونوردو. «وارلیق» ین سایه سینده تاریخیمیز، ادبیاتیمیز، دیلیمیز ۱۷۰ ایلیک آیریلقدان سوئرا اوغورلا بوتؤولشدی.

۱۹۸۷ ایلنجی ایلده جواد هیث ایکینجی دفعه باکی یام. ف. آخوندوفون یوبیلئینه گلدی، اوزو ده الی بوئش دئیل، ایکی ماراقلی مونوقرافیا ایله - «آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» (تئهران ۱۹۸۰ بیرینجی جلد)، «مقایسه اللغتنین» (تئهران ۱۹۸۴ فارسجا). سوئرالار هر ایکی کیتاب آذربایجاندا دا نشر اولوندو. ایکینجی کیتاب خصوصی مارات دوغوردو - آذربایجان اوخوجوسو بیلدی کی، فارسلا ر بیزیم دیلدن گئتینه بولونا فایدالانمیشلار و بیرده هئچ بیر شؤبهه قالمادئ کی آنادیلیمیز هئچ ده بعضی فارسو فیلرین دوشوندو یو کیمی فارس دیلیندن کاسیب دئیل. آز قالا جواد هیث ۵۰۰ ایل اؤنجه داهی نین یازدیغی عینی مؤوضوعلا اثری یئنی سویه ده و یئنی میثال لارلا داوام ائتدیره رک دیلیمیزین اوستونلو کلرینی ده گؤزلجه آشکارلادئ. بو گلئشینده بیز دوستوموزون ادبیاتیمیز، فولکلوروموز و دیلیمیزین بیلجیسی اولماسیندان باشقا، دنیا فلسفی فیکری تاریخینه ده درین بلدیگینه حئیران قالدیق - او بیزیم گونده لیک «چؤره ییمیز» اولان مارکسیزم - لئنینیزی ائله تحلیل ائتدیردی کی ائله بیل بیزیم کیمی ج. هیث ده بوندان باشقا هئچ بیر ایشی یوخوموش!

سوئراکی بئش ایلده جواد هیث همین اثرلری باکیدا آذربایجان دیلینده نشر ائتدیردی و علاوه اولاراق تئهراندا داها اوچ کیتابی نشر اولوندو: «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» (۱۹۸۸)، «تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش» (۱۹۸۷)، «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» (ایکی جلد ۱۹۹۰). داها سوئرا همین کیتابلار باکی دا و تورکیه ده یئتیدن آذربایجان و تورکیه تورکجه سینده چاپدان چیخدی. علمده او تورکولوقدور غایه

سی تورک دونیاسی نین معنوی و مدنی بیرلیک حالیندا بشری بیرلیگین لایققلی عوضو کیمی اؤزونو تصدیقی دیر.

۱۹۸۹ اونجو ایله دوستلوقوموزون تاریخینده هر ایکیمیز اوچون خصوصیله، منیم اوچون سون درجه اهمیتلی بیر حادثه باش وئردی. نهایت ۲۰ ایل نتیجه وئرمه ین جیداً جهددن سوئرا جواد هیئت منی حیات یولداشیم Ofeliya خانیم و سون بنشیمیز دومرول لا برابر بیر آیلغا شخصی قوناق کیمی ایرانا دعوت ائتمه یه ناییل اولدو. من عاغلیم کسندن بو آرزو ایله یاشاییردیم. اوللر ۱۹۳۷ اینجی ایله ایرانا سورگون اولونموش قوهوملاریم و اوشاقلیق دوستلاریم گورمک اوچون سوئرا ایسه وطنیمین بؤیوک یارئ سیندا سوئی داشلاریم، یوخولاریمدا یاشادیم اوتای آذربایجانیم، تبریزی گورمک اوچون. بیر آی مودتینده آنجاق گونده ۴ - ۵ ساعات یوخونو چیخماق شرطیله بیر یئرده اولدوق. مشهده، اصفهانا، قوما گنتدیک. تهران و تبریز اونورسته لرینده (سونونجو دا طلبه لرین تأکید ایله آنا دلیمده) کونفرانسلار وئردیم، بیرلیکده جراحلیق عملیاتلاری آپاردیق. علمی توپلاتیلاردا ایشتیراک ائتدیک. ایرانین او زامانکی خارجی ایشلر ناظیری ولایتی نین قبولندا اولدوق - او، جواد هیئتین طلبه سی اولموش pediatr (اوشاقلار خسته لیکلری) پروفیسورودور. داهی شهریارین شاعیرلر مقبره سیندکی قبرینی، ستارخان موزه سینین زیارت ائتدیک. « وارلیق» ین رندا کسپا هیتی ایله گوروشلر کنچیردیک.

تهرانلا اصفهان آراسیندا آتوموبیلله اوباش بو باشا ۱۲ ساعاتلیق یول بویو جواد هیئتین ۱۵۶ صحیفه لیک بیر کیتابی نین کیریل الیفبالی و عرب قرافیکالی نوسخه لرینی بیرلیکده نؤوبه ایله اوخویوب، دینله ییب، اوسلوب و اورتوقرافیک دوزه لیشلر آپاردیق. اینانلاجاق دئیل آنجاق فاکت دیر. یاخشکی کی ماشیندا کوندیسونئر وار ایدی، یول بویو ایسه تاماشالیک هنج بیر شئی یوخ ایدی. هنج نه ایتیرمدیم. بو تفصیلاتین جواد هیئتین ایش قابیلیتی و رژیم باره ده تصور اوچون فایدالی اولاجاغینی دوشونورم.

آذربایجانین کتچمیش آغالاریمیز، شیمالی قونشولاریمیزین مکرلی و اوزاق هدفلی فیتواسی ایله ارمنی میلتچیلرینین تجاوزونه معروض قالماسی ایله علاقه دار جواد هیئتین گوردویو ایشلری اونونماق مومکون دئیل. ۲۰ یانوار فاجیه سیندن سوئرا ج. هیئت تهران مسجدلرینین بیرینده شهیدلرین یاسینی توتدو، احسانلار وئردی. یوزلرله قاراباغ محاربه سی یارالینا تهران خسته خانالاریندا جراحلیق یاردیمی گؤسترلمه سی نین تشبوت کاری، تشکیلاتچیسو و بیلاواسیط حکیم کیمی ایشتیراکچیسو اولدو. اونون تورکیه جمهور باشقانی سلیمان دمیر اله یازدیغی دؤوری مطبوعاتدا درج اولونموش سارسیدجی، جرأتلی آچیق مکتوبو گنیش عکس صدا دوغوردو. بونو آنجاق میلتی نین فداکار اوغلو انده بیلردی.

سون بش ایله جواد هیئتین علمی، ایجتیماعی و حکیملیک فعالیتی اوغورلا داوام ائتمکده دیر. باکی یا هر گلشینده حکیم همکارلاری ایله گوروشور. خسته خانالاردا و هوسپیتال لاردا اولارلا خسته یه باخیر، مصلحت

وثریر و اگر ایراندا موعالیجه یه احتیاج واردیرسا ، یاردیمچی اولور، لازیم گلیرسه اوزو جراحی موداخيله آپاریر.

سون ایللرده تورکیه ده اول یازدیغی کیتابلارین بیر نچه سی یثنی دن نشر اندیلیمیشدیر. باکی دا ۱۹۹۷ اینجی ایلده « ادبیات شوناسلیق » آدلئ ییغجام ، لاکین ایندییه قدر آذربایجاندا بو موضوعدا یازیلیمیش اثرلردن کؤکلو فرقلنن اوریزنال کیتابی نشر اولوندو. بورادا ادبیات شوناسلیغین اساسلاری سوؤت پارتیالی ، مارکسیست قالیبندن آزاد اولموش و کومینستلرین رد ائتدیگی ماراقلی یثنی غرب نظریه لرینه ده گئیش یثر وئرمیشدیر- شرق ترمینولوژیسی ایله یاناشی، غرب آنلایش و ترمینلری ده اوخوجولارا چاتدیریلیمیشدیر. بئله بیر فایدالی کیتابا احتیاج بؤبوک ایدی.

بیر مسأله دقتی جلب اندیر: کیتابلارین بعضی لری ایکی دفعه تئهراندا و باکیدا بعضی لری ایسه اوچ دفعه تئهراندا ، باکیدا و تورکیه ده نشر اولونموشدور. دقتله باخیلارسا ، بو کیتابلارین تکرار نشرلرینین خصوصی و واجب بیر مقصده قوللوق ائله دینیسی گؤرمه مک مومکون دئییل. عومومیتله یثری گلیمشکن قئید اولونمالی دیر کی جواد هیئت نه « وارلیق » ژورنالی نه ده کی مونوقرافیلارینی نشر اندرکن آد - سان و یا پول قازانماق مقصدی گودمه میشدیر. هامییا معلومدور کی من جانلی شاهیدم کی موالیف جراحیلقدان قازاندیققلارینین یاریدان چوخونو بو تاریخی اهمیتی ژورنال و اثرلرین نشرینه صرف ائتمیشدیر. او کی قالدئ آد - سان و شوهرت، اوئون دونیا میقیاسلی جراحیغی بونلاری تامامیله تأمین اندیردی. جواد هیئت علمی، ایجتیماعی- سیاسی فعالیتته قوشولماقلا آنجاق و آنجاق ناراحتلیق گرگینلیک قازانیردی. میلیونلارین آلقیشی و محبتی ایله یاناشی آجئ توهمت مکتوبلاری دا آلیردی. تاسؤفلر کی بو مکتوبلارین بیر قیسمی نین موالیفلری اوز میللیگینی ایتریمیش «سویداشاریمیز» ایدی. نه قورخو، نه تحقیرلر، نه تهدید و تعقیبلر و میلت فدایسی جواد هیئت توتدوغو شرفلی یولدان قایتارا بیلمه دی . ۷۰ ایللیک یوبیلئی دن کنچمیش بش ایل مودتینده او، قطعاً اسکیمله ین قودرت و انرزی ایله ایشینی داوام ائتدیریر. هر ایل بیر نچه دفعه (آرتان تنزلیکله) آذربایجاندا و تورکیه ده کنچیریلن ادبی، تاریخی ، لینگویستیک ، علمی قورولتایلاردا ایشتیراک اندیر، سؤن درجه آکتوآل پروبلملره عاید معروضه لرله چیخیش اندیر. علمی ایجتیماعیت و خالق بو میثلسیز وطنپرورلیگی یوکسک قیمتلدیریر. جواد هیئت آذربایجاندا و تورکیه ده اوئللارلا علمی جمعیتین، اونورسته نین، ایجتیماعی و دؤولت قوروملارینین فخری عضو و یا پروفسورودور. حکیملیگینی ده هئج واخت یاددان چیخارمیر. هر ایل یوزلرله خسته نین حیاتیئی خیلاص ، یاشاماق اومیدینی برپا اندیر. اوئلارین بیر قیسمی موعالیجه اوچون آذربایجاندا ایرانا گئندلر دیر. هامی اوئو اوزونونکو ساییر و اوئا ارکله موراجعت اندیر.

من فخر اندیرم کی اوئون فخری عضو سئچیلدیگی بیرینجی علمی جمعیت - آذربایجان جراحیلار جمعیتی اولموشدور و امل دوستوما او دیپلومو صدر کیمی من ایضالامیشام و تقدیم ائله میشم. خوشبختلیکدن الیم

یونگول اولدو - تکجه آذربایجاندا آلدیغی فخری عضو و پروفیسور دیپلوملاری نین سایب آرتیق اونلارلادیر. ۱۹۹۶ اینجی ایلده ایستانبول اونورسیتیه سی نین طیب فاکولته سی مآذونلاری نین ۵۰ ایللیک یوبیلیشی زامانی مآذونلاردان بیرى اولان جواد هیثه بیر ایجلاسدا آفخری پروفیسور جوته سی اوست - اوسته گئیندیریلدی ، بئله بیر حادثه نی ایلک دفعه گؤروردوم.

عومومیتله جواد هیث اورژینال و اونیکال شخصیت دیر.او، هنج بیر شئیده یاریمچیق دئیل - بوتؤدور. حقیقتی هنج نه یه ده یشمیر، نه دوستلوغانه آد - سانان، نه وظیفه یه.اؤزونه مخصوص یوکسک مدنیت ، تمکین و ادب قایدالاری داخیلینده حاقی مودافیعه اندیر.البته بو، علمه،صنعت، دینه عایید مساله لر دیر.گونده لیک معیشت مساله لرینده ایسه او، دؤزوملو،قایغی کنش و صبرلی دیر.شؤنینیزم و اونون بیج ، منفور اوولادئ اولان موستملکه چیلیگین دوشمنی دیر. جواد هیث شخصیتی کیمی قورخماز دیر.اؤتن ایل مورکب اولوق (بود) سوموگونون سینیغنا گوره کئچیردیجی جیدئ عملیاتدان،اؤیناغینین صونعی منتال پروتزله عوض اولوندوغوندان ۳- ۴ آی سوترا لیف ایشلمه دیی اوچون، گؤرکملی جراحیمیز چرکز جعفروفون دوققوزونجو مرتبه دکى منزلینه آیاقلا قالمیشدئ. او یاخشئ ییلردی کی بو حرکت غیرعادی دیر و مصلحت دئیل... آنجاق نزاکت قورخویا اوستون گلدی... ماکسیم قورکی یاخشئ « جسورلارین دللیگینه شرف نغمه سی اوخویوروق ».

عادتاً یوبیلی توپلوسوندا مقاله لر بیغجام اولمالی دیر و باشقالارینا دا دئمه یه سؤز و یثر قالمالی دیر، آنجاق داها بیر وازکنجه یلمیه جگیم علاوه ایله مقاله می بیتیرمک ایسته یریم. جواد هیثین هم دنیا شؤهرتلی عالم - حکیم - حراح ، هم ده گئیش دیاپازونلو، پروفئسیونال سوپه لی تورکولوق دیلچی ، تاریخچی، ادبیاتچی و فیلسوف کیمی تاینماسی نین سیرئ،نده دیر،نه بین سایه سینده او بو قدر عاغلاسیغماز گئیشلیکله درینلیگی بیر عؤمره یثرلشدیره ییلمیشدیر؟

بیرینجی اولاراق دئمه لیم کی جواد هیثله اولدوقجا چؤخ سایی ، داواملی و گئیش صؤحتلریمیزین انله سی اولماییب کی،اونون مرحوم آتاسی ، ایرانین بؤیوک ایجتیماعی و دؤولت خادیمی،حقوق شوناس و عینی زاماندا ایمانلی دین آدامی - موجتهیدی ، آدینا تهراندان کوجه قویولموش ،خالق طرفیندن سؤیلن میرزه علی هیث یاد اولونماسین.

۱۹۱۹ اونجو ایلده ارمنیلرین ناخچیوانی آذربایجان دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی نین ترکییندن آیریپ اؤزلرینه بیرلشدیرمک مقصدی داشییان سیاسی و حربی تضیقینه قارشئ خالقئ نین یاردیمی اوچون ایرانا موراجعتینه جاواب اولاراق میرزه علی هیثین باشچیلیغی ایله خصوصی نوماینده هیثی ناخچیوانا گؤندرلیمیشدی و بو تاریخی غلبه نین تامیننده ناخچیوانین ADR (آذربایجان دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی)

نېن تركيپينده قالماسيندا موعين رول اويناميشدئ. دئمه لي ADR ين يارانديغي گونلردن ميرزه علي هيتين سياسي و وطنداشليق مؤوقعي تام معلوم ايدى.

آلتئ اوغلوندان بيري جوادين حيات يولونو يۇنلدىن ايلك موعليمى ده محض آتاسئ اولموشدور، اونو ايستانبولدا عالي تحصيله گۇنده رركن دئميشدى كى، « من سنى باكييا گۇنده ررديم آنجاق اورا دمير پرده ايله قاپالى دير. ايستانبولدا عالي تحصيليني آلاسان، تورك كيمي يئتيرسن، سوترا پاريسده ايختيصاص آلاسان ». بئله ليكله توركيه موحيطى جواد هيتين ميلى معنوياتينين، سوتراكئ پارس ايللرى ايسه يوكسك عمومى و پروفئسيونال مدنى سويه سى نين تملئ اولموشدور. هئچ ده تصادوفى دئييل كى جواد هيت ۱۹۸۳ اونجو ايلده پارس جراحليق آكادئمياسى نين عوضو سئچيلميشدير. ميرزه علي هيتين اوپيرى اوولادلارئ دا اونون آدينا لاييق علمى، اينضيباطى، ايجتماعى مؤوقع صاحيبديرلر.

جواد هيتين فوق العاده مقصد يۇنلو زحمتكشليگى و اوزونه اينامى، « بير ايشى كيمسه باجارميش، گورموشه دئمه لي من ده گوره بيلرم » شوعارئ اونون حيات يولو ايله دوغرو لموشدور. قارشيسنا نه مقصد قويموشسا، اونا ناييل اولاي بيلميشدير. بو اينام و استعداد جواد هيتته مومكونسوز حنساب انديلنى رنالكلاشديرا بيلمك ايمكانئ قازانديرميشدير. قارداشيم و دوستومون بو اينامى، زحمتكشليگى و ايش گوزارليغي منى هميشه حثيران ائتميش و اونا بنزمه يه سؤوق ائتميشدير. اعتراف انديم كى اونا چاتا بيلمه ميشم.

عزيز دوستوم، معنوى قارداشيم، مسلكداشيم، همكاريم، علميميزين موجهيدى و فخرى جواد هيتته اوزون عؤمور و ساغلامليق آرزولا بيلرم. قالانى اوزو يارانا جاقدير. ايكي شئى مومكون دئييل: بيري خالقين اوره بينه يول تاپميش شخصى زورلا اورادان چيخارماق، بيري ده زور حنسابينا اينسانلارين اوره بينه گيرمك. جواد هيتين خالقينى و اينسانلارئ سئومه سى و بو آمالا ويجدانلا قوللوقو باهاسينا فتح ائنديگى معنويت و مدنيت زيروه سى ابدى دير.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۶۱

بیر عۆمرون سالنامه سی

ترانه توفیق قیزی

فیلولوژی علملری نامیزدی

تورک دونیاسی تاریخ بوئو بشریته علمین ومدنیتن اینکیشافیندا خصوصی خیدمتلری اولان بؤیوک شخصیتلر بخش ائتمیشدیر. بو شخصیتلرین فعالیت داییره سی یالنیز بیر خالقا، بیر میلته مخصوص اولماییب بوتون اینسانلیغی احاطه ائدیر. شرق فلسفی فیکرینی آوروپادا یامیش ابن سینا، نصیرالدین توسی، اوز داهیانه اثرلری ایله شرق بدیعی فیکرینی دنیا خالقلائی نین معنوی ثروتینه چئورمیش نیظامی، فوضولی کیمی نادیر سیمالارین بشریته خیدمت عنعنه سی چاغداش دؤوروموزده ده یاشاماقدادیر.

تورک دونیاسی نین یتتیدی، اوز داهی سلفلری نین عنعنه سینی لیاقتله داوام ائتدیرن بؤیوک شخصیتلردن بیر ده مشهور جراح، دنیا شؤهرتلی عالیم، تورکولوق، ادبیاتچی، تاریخچی و موحریر دوکتور جواد هیئت دیر.

حضرت محمد پیغمبرین بیر کلامیندا دئییلیر کی، ان خئیرلی اینسان ان فایدالی اولان دیر. عۆمرونون ۷۵ اینجی باهارینا قدم قویموش جواد هیئتین حیات صحیفه لرینی ورقلدیکجه اونون بو جهتدن نجه شرفلی بیر عۆمور یاشادیغی نین شاهی دی اولوروق. ائله بیر عۆمور کی، عالیم و ادیب قلمی ایله میلیونلا رلا اینسانین معنوی ساغلاملیغی اوغروندا چارپیمیش، اونلارین قلبینه سئوینج، بئینینه نور، ذکاسینا شفق ساچمیشدیر. ائله بیر عۆمور کی، همیشه یوکسک آماللارا خیدمت ائتمیش، اینسانلارین، خالقلا رین بیر بیرینه یاخینلاشماسیندا، دوغمالاشماسیندا معنوی کؤرو رو لونو اوینامیشدیر. میلیونلارین سئوملیسینه چئوریلیمیش جواد هیئت بو آنلامدان اینسانلارین ان خوشبختی، بؤیوک پیغمبریمیزین تعبیرینجه دئسک، اینسانلارین ان خئیرلیسی و آلاها یاخین اولان آداملارداندیر.

***

جواد هیئت ۱۹۲۵ اینجی ایل مای آیی نین ۲۳ ده تبریزده دونیا یا گلیمیشدیر. آتاسی میرزه علی هیئت دؤورونون معاریف پرور ضیالیسی، حقوق شوناس عالیمی، موجهیدی و ایجتیماعی خادیمی ایدی. او، ایران مشروطه اینقیلابی نین فعال لاریندان اولموش، ۱۹۰۶ اینجی ایلده اونون باشچیلیق ائتدیگی هیأت محمد علی شاه طرفیندن لغو ائدیلیمیش مشروطه نین یئیندن غلبه سینده و برپاسیندا موستنا رول اوینامیشدیر. سوئراکی

دوورلرده میرزه علی هیئت ایرانین عدلیّه قوروجولوغوندا ایشتیراک ائتمیش، باش پروکوروژ، سناتور، تمیز محکمه سی نین صدری، عدلیّه ناظیری و س.اهمیتلی دؤولت وظیفه لرینده چالیشمیشدیر.

میرزه علی هیئت تورک دونیاسی و موسلمان دؤولتلی آراسیندا دوستلوق، وحدت، معنوی و مدنی علاقه لر تشبوتونون اؤنچوللریندن اولموش، بو بیرلیک ایده آلینی سؤیداشلارینا و اؤولادلارینا دا تلقین ائتمیشدیر.

۱۹۱۹ اونجو ایلده عوثمانلیلارلا برابر یارادیلان مشهور « اتحاد ایسلام » جمعیتینه ایران طرفیندن میرزه علی هیئت رهبرلیک ائدیپ. همین ایلده ناخچیوانا ارمنی تجاویزو زامانی ایراندان یاردیما گلن هیأتین باشیندا دا میرزه علی هیئت دورودو.

بنله نوفذلو هیأتلره باشچیلیق ائده رک اوغورلو نتیجه لر قازاندىغی و ائله جه ده هیئت (کوسموقرافیا) عالمی اولدوغو اوچون اونا « هیئت » تخلصو وئرلمیش و سوئرالار بو تخلص هیئت لر نسلی نین سوی آدینا چئوریلیمشیدیر.

وطن، خالق محبتی، یورد تعصوبکنشلیگی میرزه علی هیئتدن اؤولادلارینا، خصوصاً سئوملی اوغلو جوادا قالان ان ده یرلی میراث اولموشدور. جواد هیئت آتاسینی همیشه اؤزونون موعلمی، اوستادئ و معنوی رهبری حساب ائتمیشدیر. او، ایجتیماعی حیاتا آتیلماق اوچون ایلك خئیر دوعانی میرزه علی هیئتدن آلمیش، آتاسی نین یوکسک ایده آللاری داییم اونون عؤمور یولونا ایشیق سالمیشدیر.

آتاسی معصومه سلطان فروغ طایفاسی نین باشچیسى، تانیمیش موجتهید حاجی میرزه محمد بن قیزی ایدی. آذربایجان فولکلورونون نادیر اینجیلرینی سئوه - سئوه حافظه سینده یاشادان معصومه خانیم اؤز شیرین، دوزلو - مزه لی صؤحتلری ایله هله اوشاقلیقدان بالا جا جوادا دیلمیزه، ادبیاتیمیزا درین مارق، ایستک یاراتمیشدی. اینتیدایی تحصیلی تیریزده، اورتا تحصیلی ایسه تئهراندا حربی مکتبه آلان جواد هیئت اؤز ایستعدادی، قابیلیتی، علمه - صنعته وورغونلغو ایله اطرافداکی لاردان سئچیلردی. او، مکتبی بیرنجیلیکله قورتاراراق ۱۹۴۱ اینجی ایلده تئهران اونیورسیتیه سی نین طیب فاکولته سینه داخیل اولور. لاکین ایکی ایلدن سوئرا آتاسی نین مصلحتی ایله تورکیه یه گئده رک تحصیلی ایستانبول اونیورسیتیه سی نین طیب فاکولته سینده داوام ائتدیریر. میرزه علی هیئت خصوصی محبت و امید بسله دیگی اوغلونو گؤنده ررکن دئمیشدی: « من چوخ ایستردیم کی، سن باکیدا تحصیل آلسان اما باکی دمیر پرده آرخاسیندا اولدوغوندان هله لیک سنی تورکیه یه گؤنדרمه یه ایمکان تاپیرام کی، گئدیپ دیلمیزی، ادبیاتیمیزی دا اؤیره نسن. بلکه نه واختسا قسمت اولدو، دمیر پرده لر آرادان قالدیریلدی، گئدیپ باکینی دا گؤره بیلدین».

قاینار اونیورسیتیه حیاتی ان فعال طلبه لردن اولان گنج جوادین قارشیسیندا گئنیش اوفوقلر آچیر و دنیا گؤروشونون فورمالاشماسیندا اهمیتلی رول اویناییر. او، طیب علمی نین اینجه لیکلرینی منیمسکله باناشی، تورک خالقلاری نین تاریخ و ادبیاتی ایله ده دریندن ماراقلاتیر. تورک، ایران، اسلام مدنیت و تاریخلرینی

مختلف منبعلردن، قاینقلاردان گنج - گوندوز یورولمادان مطالعه اندیر، مطالعه اتدیکجه ده ماراغی آشیب، داشیر.

۱۹۴۶ اینجی ایلده اونیورسسته نی بیتیرن جواد هیئت طبّ دوکتورو اولاراق اوچ ایل مودّتینده ایستانبول اونیورسسته سی نین ایکینجی جراحلیق کلینیکاسیندا چالیشر. سوئرا ایختیصاصینی تکمیللشدیرمک اوچون پاریسه گئدیر و ۱۹۵۲ اینجی ایلده کامیل مخصصیص - جراح کیمی تهرانا قایدیر. ۱۹۵۳ اونجو ایلدن ایشچیلره مخصوص هیدایت و عدلیه خسته خانالاریندا جراحلیق کلینیکالاری قوراراق اولارلا رهبرلیک اندیر. قارشیا چیخان بوتون مانع لره متانتله سینه گره ن ایستعدالی جراح تزلیکله ایراندا اکسپریمنتال جراحیّه نین تملینی قویور. ۱۹۵۴ اونجو ایلده قبالی اورک عملیاتی، ۱۹۶۲ اینجی ایلده آچیق اورک عملیاتی آپاریر. ۱۹۶۹ اونجو ایلده او، داها جسارتلی آددیم آتاراق تهراندا ایلک دفعه بؤیرک کؤچورمه (« ترانسپلانتاسیاه»)، عینی زاماندا حیوانلاردا اورک کؤچورمه عملیاتی، اوغورلا حیانا کئچیریر. طبّ ساحه سینده الده اتدیگی بو یوکسک نایلیته گوره پروفوسور، دوکتور جواد هیئت دؤولت طرفیندن بیر درجه لی خیدمت اؤزدنینه لایق گؤرولور. بوتون بونلار کجه ایراندا و یاخین شرقده دئیل، دونیانین مختلف اینکیشاف اتمیش اولکه لرینده بنله بؤیوک عکس - صدا دوغورور و جواد هیئتین شوهرتی نین هر طرفه یایلماسینا سبب اولور.

عومومیتله، ایراندا مختلف اینسان اورقانلاری اوزه رینده آپاریلان ۲۰ دن چوخ ایلک جراحی عملیات محض بو گؤرکملی جراح - عالمین آدی ایله باغلی دیر.

دوکتور جواد هیئت جراحی عملیاتلارلا یاناشی جراحیغا داییر نظری آراشدیرمالار دا آپاریر. ۱۹۶۴ اونجو ایلدن اون ایکی ایل داوام ائدن « دانش پزشکی » آدی ایکی آلیق ژورنال نشر اتدیریر. لاکین او، ۱۹۷۶ اینجی ایلده پهلوی شاهلیغی نین ۵۰ اینجی ایل دؤنومو ایله باغلی مقاله یازمادیغیندان درگیسی ایطلاعات (میلی تهلوکه سیزلیک) ناظیرلیگی طرفیندن باغلانیر.

گؤرکملی عالمین « تروموفلیت و موعالجه سی » (۱۹۵۷) مونوقرافیسی، بیر جیلدلیک « عومومی جراحیق » (۱۹۶۵) و « جراحیه درسلی » (۱۹۹۷) کیتابلاری طبّ ساحه سینده یازلمیش چوخ قیمتی درسلیکلر دیر و اوزون ایللر دیر کی، ایراندا طبّ تحصیلی آلان طلبه لرین ستولوستو کیتابینا چئوریلیمیشدیر.

جراحیه علمی نین اینکیشافینداکی میثلسیز خیدمتلرینه گوره دوکتور جواد هیئت ۱۹۸۳ اونجو ایلده پاریسده بئین الخالق جراحیق آکادئمیاسی نین عوضو سئچیلیر. او، ۳۷ ایلدیر کی، بئین الخالق جراحلار جمعیتینده ایران اسلام جومهوریتی نین تمثیلچسی دیر. بیر چوخ بئین الخالق جراحیق فورولتای و توبلانتیلاری نین ایشتراکچسی اولموش، اؤز تجروبه لرینه اساسلانان یوکسک اهمیتی معروضه لر وچیخیش اتمیشدیر. ۱۰۰ دن آرتیق علمی مقاله سی ایران و دونیانین مؤعتبر طبّ ژورنال لاریندا درج اولونموشدور.

اوستاد جراح عینی زاماندا جراحلیغین تدریسی و یشی ایستعدادلی جراحلار نسلی نین یشیشدیریلیمسی ایله مشغولدور. ۱۹۸۸ اینجی ایلدن ایران آزاد ایسلام اونیورسیتیه سی جراحیه کافتدراسینا مهارتله رهبرلیک ائدیر...

هله طلبه لیک چاغلاریندان اینسانلارین فیزیکی ساغلاملیغی ایله برابر معنوی ساغلاملیغی حاقیندا دا آرامسیر دوشونجه لره دالان، ایراندا حؤکم سورن شاه رژیمی نین ظولمو آلتیندا ازیلمیش خالقئ نین دردینی- آلمینی قلیبنده گزدیرن جواد هیئت آنلایردئ کی، تک فیزیکی ساغلاملیغا ناییل اولماقلا هنج ده خوشبختلیگی الله اتمک مومکون دئییل. خالقا بیرینجی نوبه ده معنوی ساغلاملیق لازیمدیر. بویوک و شرفلی کئچمیشه مالیک اولان خالقئ نین دیلینن، تاریخی نین، ادبیاتی نین یاساق اولونماسی، اؤز دیلینده مکتب، کیتاب، قزئت- ژورنال اولماماسی و خالقین کوتلوی صورته ساوادسیزلیغا محکوم ائدیلمه سی جواد هیئتین اوره یینده ساغالماز بیر یارا آچمیشدئ، او، گنجه گوندوز دوشونور، خالقینی بو بلالاردان قورتارماغین حلی یوللارینی آراییر، اوره ییندکیلری دیله گتیره یه ایمكان آختاریردئ...

و نهایت، بله بیر ایمكان یاراندئ. ایران ایسلام اینقیلابی ظولم و ایستیداد یوواسی اولان پهلوی رژیمینی داغیتدئ، شاهین شووینست سیاستنه سون قوبولدو. بو اینقیلاب ایران آذربایجانلیلاری نین دا یاشایشیندا چئوریلش ائتدی. آذربایجان دیلینده قزئت و ژورنال لار، کیتابلار ایشیق اوزو گورمه یه باشلادئ. بله جه ۱۹۷۹ اونجو ایلده جواد هیئت ائلی نین- اولوسونون یاریم عصردن آرتیق تاپدانیمش و قاداغان اولونموش دیلینی، ادبیاتینی و مدتیینی دیرچلتمک و سویداشلارینا اؤیرتمک اوچون عقیده دوستلارینی اؤزو کیمی سون درجه ساوادلی، یوکسک دوشونجه لی، اردملی آذربایجانلی ضیالیلاری اطرافینا توپلایاراق اؤز شخصی وسایطی حساسینا « وارلیق » درگیسینی دونیا گتیردی. دنیا شوهرتلی جراحین فیلولوژی علمینه گلشی ده محض بو درگیدن باشلادئ. تأسیسیجیسی، ناشیری و باش رداکتورو اولدوغو « وارلیق » درگیسی واسیطه سیله جواد هیئت ۲۱ ایلدر کی، آذربایجان خالقئ نین وارلیغی اوغروندا، اونون ایجتیماعی پروبلملری نین حلی اوغروندا آردیجیل مباریزه آپاریر. اگر او، بیر حکیم کیمی اؤز فعالیتینده فیزیکی آغریلاری آرادان کؤتورمه یین، یارالاری ساغالتماغین یشی اوصوللارینی آختاریب آراییرسا، بیر تورکولوق، ادیب و محریر کیمی اؤز اثرلری ایله خالقین معنوی دردلرینی، پسیکولوژی آغریلارینی موعالیجه ائدیر، یارالارینا ملهم قویور. اونا اؤز تاریخی کئچمیشینی آنلادیر، میلی کؤکونو تانیدیر.

یاراندیغی گوندن جواد هیئتین « وارلیق » ئ او تایللی بو تایللی بوتؤو آذربایجانین معنویات و مدتی کورپوسو میساسینا شرفله چیلیرینده داشییر. قوزئی آذربایجانین یازیچی و شاعرلری نین اثرلرینن حاقیندا مقاله لری درج ائده رک ۲۵ میلیونلوق گونئی خالقینا تانیتماقلا یاناشی، قوزئی آذربایجانین دردلرینه ده لاقئید قالیر، دوچار اولدوغو بلالارا، تورباقلاری نین ارمنیلر طرفیندن تجاوزونه قارشئ اؤز اعتراض سسینی اوچالدر.

توکنمز انرژی ایله یازیب یارادان جواد هیئتین آنا دلی، فولکلور، تورکولوگیا و ایسلام شوناسلیغا دایر سایسیز حسابسیز مقاله و آراشدیرمالارای ۵ دیلده ایران، آذربایجان، تورکیه، فرانسا و آمریکا مطبوعاتلا ریندا درج اولونموشدور. مودریک عالیم آرتیق نئچه ایلدیر کی، تورکیه و آذربایجاندا کئچیریلن ادبی سیمپوزیوملاردا، تورکولوژی کونفرسلرده گئیش علمی- ادبی ایجتیماعیت قارشیسیندا چوخ ماراقلی موضوعلاردا چیخیشلار ائدیر. دوکتور جواد هیئت هم ده تورک خالقلاری نین کئچمیشی، آذربایجان تورک دیلینن منشایی، آذربایجان ادبیاتی تاریخی حاقیندا سانباللی اثرلرین مولیفیدیر. اونون یتنی فاکتیک معلوماتلار و اورژینال علمی ملاحظه لرله زنگین اولان ۲ جیلدلیک «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» (تههران، ۱۹۸۰، ۱۹۹۰؛ باکی، ۱۹۹۳)، «مقایسه اللغتین» («ایکی دیلین مقایسه سی») (تههران، ۱۹۸۴؛ باکی، ۱۹۸۹)، «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» (تههران، ۱۹۸۸؛ باکی، ۱۹۹۰)، «تورکلرین تاریخ و مدتیته بیر باخیش» (تههران، ۱۹۸۸؛ باکی، ۱۹۹۳)، «تورک دلی و لهجه لری نین تاریخینه بیر باخیش» (تههران، ۱۹۸۶، ۱۹۸۷) و «ادبیات شوناسلیق» (تههران، ۱۹۹۵؛ باکی، ۱۹۹۷) کیتابلاری ایران و آذربایجان اوخوجولاری نین درین رغبتینی، محبتینی قازانمیشدیر.

جواد هیئت هم ده گورکملی ایجتیماعی خادیمدیر. او، بو گون آتاسی و اوستادی میرزه علی هیئتین موسلمان خالقلاری، خصوصاً ایران، تورکیه و آذربایجان آراسیندا معنوی، مدنی و ادبی علاقه لره خیدمت عنعنه سین لایقینه داوام ائتدیریر.

هله ۴۰ ایل بوندان اؤنجه آتاسی و قارداشی فیروزلا برابر ایران- تورک دوستلوق و مدتیته جمعیتنی یارادان جواد بیگ ۱۹۹۳ اونجو ایلده تههراندان تورکیه سفیری ایله بیرلیکده تورک کولتور مرکزی آچمیشدیر. او، کئچیردیگی مدنی کونفرانسلارلا بؤیوک تورک و آذربایجان یازارلاری نین، مدتیته نین ایراندان تانیماسینا، ایران- تورکیه- آذربایجان دوستلوقونون گوجلندیریلمسینه یوکسک امک صرف ائدیر.

دونیانین طیب، ایجتیماعی و سیاسی عالمینده موعین نوفوذا مالیک اولان قوجامان عالیم قاراباغلا باغلی قوزنی آذربایجانین دوچار اولدوغو موصیتلری و خالقیمیزین حاق ایشینی یورولمادان دنیا ایجتیماعیتینه چاتدیریر و بشریتین بوتون دموکراتیک قوه لرینی آذربایجانین بو پروبلمی نین حلینه کؤمک گؤسترمه به چاغیریر. ایراندان قاراباغ موسلمانلارینا یاردیم کومیته سی صدری جواد هیئتین قاققینلار، شهید عایله لرینه هومانیتار یاردیم اولونماسی مسأله سینده ده زحمتی بؤیوکدور. قاراباغدا یارانمیش ۱۸۰ دن آرتیق آذربایجان عسگری بو خئیرخاه اینسانین کؤمکلیگی و رهبرلیگی ایله ایرانین موختلیف شهرلرینده پولسوز موعالیجه اولونموشلار. اونلاردان بعضیسی محض دوکتور جواد هیئتین جراحی موداخیله سی ایله اولومدن و شیکستلیکدن خیلاص اولموشلار.

گۆرکملى عاليم آذربايجان علم و مدنيتى نين اينكىشافينداكئ و ايران- آذربايجان ادبى- مدنى، ايجتيماعى علاقه لرى نين مؤحكملنديريلمسينده كى بۇيوك خيدمتلرينه گۆره آذربايجان مىلى ياراديجيلىق آكادئمياسى نين فخرى آكادئمىكى (۱۹۹۱)، ممد امين رسولزاده آدينا باكى دؤولت اونيورسيته سى نين (۱۹۹۲)، ن. نريمانوف آدينا طيب اونيورسيته سى نين (۱۹۹۴)، خزر اونيورسيته سينين (۱۹۹۵) فخرى دوكتورو، آذربايجان مىلى علملر آكادئمياسى نين ادبيات اينستيتوتونون (۱۹۸۲)، نصيرالدين توسى آدينا آذربايجان پنداقوژى اونيورسيته سى نين (۱۹۹۳)، آذربايجان اونيورسيته سى نين (۱۹۹۶) فخرى پروفوسورو، آذربايجان جراحلارنى علمى جمعيتى نين فخرى عوضوو (۱۹۸۹) سئجيلميشدير. آذربايجان يازيچيلار بيرليگى نين « م. ف. آخوندوف آدينا موکافات» ينا (۱۹۹۱) و « ده ده قورقود» آسوسياسى نين تاسيس انديگى « ممد آراز» موکافاتينا (۱۹۹۴) لاييق گؤرولموش، همين موکافاتلاردان آلدیغى پولو قاجقينلارا پايلاميشدير.

جواد هيئت همچنين ايستانبول اونيورسيته سى نين فخرى تورکولوژى دوكتورو، همين اونيورسيته نين ايستانبول طيب فاکولته سى نين طيب دوكتورو و تورک ديل قورومونون فخرى عوضوودور.

هيئتلىر نسلى ايراندا چوخ بۇيوك نوفوذا ماليك، سوئى كؤكونون نجيب معنوى عنعه لرینی ياشادان، نهنگ بير آغاجين قول- بوداغینی خاطرلاردان شؤهرتلى بير نسيلدير. هيئتلىر شجره سى نين باشچيسى ميرزه على هيئتین ۱۰ اؤولادئ، آلتئ اوغلو و دؤرد قيزئ اولموش، حالى حاضيردا ۳۵ نوه سى و چوخلو نتيجه لرى وار. اؤولادلارئ نين هاميسى موکمل تحصيل آلميش، جمعيتده حؤرمتلى مؤوق توتموشلار. اونلاردان مرحوم يوسف بيك و مصطفى بيك - والى، دوكتور ضيالدين - ايقتصاد پروفوسورو، مرحوم آلباى (پولكوونيك) و دوكتور مرتضى هم حربجى - حقوق شوناس هم ده حكيم اولموشدور. كيچيك قارداش فيروز ايسه ديپلومات اولوب، توركيه ده ايرانين باش كونسولو كيمي چالشميش، حاضيردا آمريكادا ياشاير.

جواد هيئتین عؤمور- گون يولداسئ فريده خانيم گؤزل انو صاحبيه سى، نجيبليگى، قايعئ كئشليگى، دؤزوملولويو ايله سئچيلن و حياتدا ارينه معنوى داياق اولان لياقتلى بير قاديندير. دوكتورون بئش قيزئ وار. مهيئله مارال آتالارئ نين يولونو توتاراق حكيمليك صنعتينه بييه لئميشلر. مهيئ توركيه ده، مارال ايسه آمريكادا ياشاير. مليحه ايستانبولدا دؤرد ديل اوزره ترجمه چى ايشله بير. منيژه تئهراندا ياشايب موحاسيبيلىك پئشه سينده چالشير. سون بئشيك ساناز ايسه آزاد اسلام اونيورسيته سى نين بيلگى سايار بؤلمه سى نين سون كورس طلبه سيدير.

دوكتور جواد هيئت هم ده ۳ قيز، ۲ اوغلان نوه سى اولان خوشبخت بابادير. نوه لرى نين بئشى ده اونيورسيته ده تحصيل آليز. اونلار اؤز نور چؤهره لى بابالارينئ چوخ سئوير، اوندان اؤيرنمه يه، حياتدا اونون كيمي متين، موباريز، خئيرخاه و اينسانلارا گره كلى اولماغا چالشيرلار.

دوکتورون باجیسی و قارداشی اوغلانلاری دا هر بیر یوکسک تحصیلی، موغین ایختیصاصا بییه لنمیش و ایجتیماعی حیاتدا نوفوذلو مؤوق صاحیبیدیرلر. دوکتور جهانگیر و دوکتور جهانشاه مشهور حکیمدیرلر. دوکتور نادر هیئت، موهندیس باقر هیئت تنز تنز باکینی زیارت اندیرلر. تدقیقاتچی- فیلولوق ، « وارلیق » درگیسی نین امکداشی محمد رضا هیئت ممد امین رسولزاده آدینا باکی دؤولت اونورسیتیه سی نین مآذونودور. دوکتور آغابیک آذربایجانینی رسپوبلیکامیزدا یاخشئ تانییرلار. او، آلمانادا یاشاییر. ایختیصاصجا حکیم- آنستزیولوقدور. بئین المیلل طبّ یاردیمی مرکزی نین صدری دیر. دوکتور آغابیک آلمانیا و باکی دا آلمان- آذربایجان دوستلوق جمعیتینی قوموشدور و اؤز ده اونون ویتسه پرزدنتی دیر. ایللر بوئو آذربایجانا گتیردی بی درمانلار، طبیی آپاراتلار، یارالیلار اوزه رینده آپاردیغی موعالیجه لرله خالقیمیزا اهمیتلی یاردیمیلار ائتمیشدیر.

آدئ دونیانین طبّ کوریفیلری ایله بیر سیرادا چکیلن، ۵۵ ایلیک جراحیلیق فعالیتی عرضینده اون مینلرله اینسانا شفا وئرن داهی اوستاد، ۷۵ یاشلی مودریک عالیم دوکتور جواد هیئت بو گون ده بیتیب- توکنمه ین انرژی ایله جالی شیر، جراح بیجاغی نین و قلمی نین قودرتیله مؤعجوزه لر یارادیر. اونو هله نئچه- نئچه یازیلمامیش اثرلر، ذکاسی نین نورونا، اللری نین شفاسینا احتیاجی اولان اینسانلار گؤزله بیر...

منبع: Bıçaq və qələm

اوشاقلیق و گنجلیک خاطرہ لری

احمد فروغ

حیکمت مدرسه سینده تقریباً ۶۰ ایل اول اولان بیر حادثه هله ده یادیمدادیر. ایستیراحت ساعتیندا اوشاقلارین بیر دسته سی مدرسه نین بیر گوشه سینده توپلانمیش و ائله بیل بؤیوک بیر حادثه نی چوخ هیجانلا سنیر اندیردیلر. اوشاقلاری آرالایب، من ده نه احوالات باش وئردیگینی بیلیمک ایسته دیم. بیردن گوزوم او زامان سککیز یاشیندا اولان عزیز قارداشیم جواد هیته ساتاشدئ. او، میل دوروموشدو و اللری اوستونده او طرفدن بو طرفه یئری بیردی. بو چتین و ماراقلی حرکت بوتون اوشاقلارین حثیرتینه سبب اولوردو و هامی اونا چوخ تعجبوله باخیردئ. من بونو گورنده یانیمداکی اوشاقلارا فخرله: «بو منیم خالوغلومدور»، - دئدیم. ایکینجی حادثه اوج ایل اوندان سوئرا اولدو. او زامان مدرسه لریمز آیری ایدی. من حیکمت، جواد هیته ایسه رشدییه مدرسه سینده تحصیل آلیردیق. بیر یای گونو ایکیمیز ده فردوسی مدرسه سینده ایدمان اندیردیک. او زامانلار حیکمت مدرسه سینده مولوی آدلئ بیر گنج ایدمانچی وار ایدی کی چوخ ایدمانلاردا خصوصاً ده پارالل ده اوستا ایدی. اونون پارالل اوستالیغی تکجه مدرسه ده یوخ، بوتون شهرده مشهور ایدی. جواد هیته پارالل ده مشغول اولدوغو زامان مولوی ده بشش - آلتی یولداشی ایله پاراللین یانینا گلیب بو کیچیک اوشاغین حرکتلرینه باخیردئ. بو آرادا مولوی نین یولداشلاریندان بیر ایصرارلا مولوی دن خاهیش ائله دی کی، اودا اوستالیغینی گؤسترین. مولوی بیر آز او یان - بویانا باخیب بئله جاواب وئردی: «بو کیچیک اوشاغین حرکتلرینی گؤردوکدن سوئرا من اونون قارشیسیندا پاراللله چیخماقدان اوتانیرام».

***

جواد هیته بئله جه ماهیر آتلت اولماقلا یاناشی، مدرسه نین آکادئمیک پروقراملاریندا دا عینی درجه ده و حتا داها قووتلی ایدی. مثلاً او ریاضیاتی شهرده هامیدان یاخشی بیلردی. بونا گوره هرکس اونون مقامینا چاتماغین حسرتینی چکردی. یادیمدادیر، منیم آتام بو هوشلو جوانی چوخ سئوردی و همیشه اونون مندن نه قدر ایره لی ده اولدوغونو سؤیلردی. فقط من اونون آیاغینا بئله چاتمازدیم. بونونلا برابر او هر زامان منیم الیمدن توتوب حیاتین پیله لریندن یوخاری چیخاردئ. جواد هیته تبریزدن تهرانا گئدیب اورادا حربی لیسه یه گوردی. او هر ایل یابدا تبریزه گلردی و بو سفرلردن بیرینده منی ده اوزو ایله تهرانا آپاریب حربی مکتبه قویدو، اوزو ده

طیب فاکولته سینده تحصیله باشلادی تهراند اولدوغوم زامان دنیا موحاریبه سی داوام اندیردی. جواد هیئتین آتاسی مرحوم میرزه علی هیئت آذربایجانین بیر نئچه بویوک آداملاری ایله آذربایجان جمعیتینی تشکیل ائتدی. بو حادثه بیزیم اولدن ده فیکریمیزده اولان آذربایجانچیلیغا بویوک تأثیر گؤستردی. چوخ تأسوف ، بو آرادا موْتقیقلر ایرانین بیر چوخ بویوک آداملارینی او جومله دن ژنرال لارینی توتدولار و تهراتین خارایجینه حبس ائتدیلر. بونلاری گنذب گؤرمک البتّه چوخ چتین بیر ایش ایدی آما جواد هیئت اوچون چتین ایش یوْخدو. بیزیم حربی لیسّه یین ضابطلریندن بیری جواد هیئتین اورایا گنّدیینی ییلدیکده بو حثکایتی چوخ حثیرتله آنلاداراق دئیمشیدی: « من فخر اندیرم کی ، منیم بنله طلبه م وار ». بو زامان ایستانبول گنّتمک ایمکانی یاراندى. جواد هیئت همیشه اولدوغو کیمی یئنه ده منی ایستانبول آپاردی و حتّا زورلا آدیمی طیب فاکولته سینده یازدیردی.

جواد هیئت ایستانبول گلر – گلمز ایستانبول تورکجه سی ایله آز تانیش اولماسینا باخمایاراق بوتون طیب ایمتاحانلارینی چوخ باجاریقلا وئردی. یادیمدادیر کی ، اونون تورک یولداشلاری بونو گؤرچک دایما دئیردیلر: « بو جواد چوخ یامان جوجوق ».

ایستانبولدا درسدن سوْترا گونوموزون چوخو همیشه جواد هیئتین باشچیلیغی ایله آذربایجان اوستونده موناقیشه و موجدایله ایله کئچیردی کی ، شرحینی وئرمک اوچون بیر کیتاب یازماق لازیمدیر. بیر نئچه ایلدن سوْترا او ایختیصاصینی تکمیللشدیرمک اوچون پاریسه گنّتی. او زاماندان سوْترا بیز آیری دوشدوک. او پاریسه من ایستانبولدا ، او تهراندان من آمریکاادا اولموشوق ، آما هر ایکی ایلدن بیر اونو گؤرمک سعادتى منه نصیب اولموشدور.

گؤروشمه دئییمیز زامانلاردا یئنه مکتوب و یا تلفونلا علاقه ساخلامیشیق. اوزون ایللر گؤروشمه دئییمیز حالدا ، فیکیر و دوشونجه لریمیز هر زامان عینی اولموشدور.

منبع: Bıçaq və qələm

داییم آختاریشدا کئچن عؤمور

آیدین حاجی یتف

فیلولوژی علملری دوکتورو، پروفیسور

« وطن منه اوغول دئسه نه دردیم ،

مامیر اولوب قایاسیندا بیتردیم. » (م. آراز)

خالقا ، وطنه آغ ساققاللیق ائتمک هر آداما نصیب اولمور. بعضی لری آغ ساققاللیغی ساچلارین آغارماسی ایله شرطلندیریر. بئله دوشونلر سهو ائدیرلر.

آغ ساققاللیق عاغلین، شوعورون، یارادیجی تفکوروبون دوزگون فعالیتی ایله ، خئییرخاه ایشله ، باشقالارینا عاغیللی مصلحت وئرلمسی، دوغرو یول گؤسترلمه سی ایله اؤلچولور. « آغ ساققال آجدیغی قاپیدان بوش قایتماز » - دئمیشلر. آذربایجان خالقن نین بئله آغ ساققاللاریندان بیرى ده حاقیندا صؤحبت آجدیغیمیز دوکتور جواد هیئت دیر. جواد هیئت او تایللی بو تایللی آذربایجانلیلارا رغبت بسله مک ، اونلارا قیزیل بارماقلاری ایله یاردیم ائتمک، اؤز خالقینی اورکدن سئومک باخیمیندان عوضسیر بیر شخصیت دیر، آغ ساققال دیر.

خئییرخاه عمللری ایله جواد هیئت خالقلاری بیر بیرینه یاخینلاشدیرماغا چالیشیر. آرادا مئهریبان موناسیبت یارادیر ، صولحو ، دموکراتیانی تبلیغ ائدیر.

جواد هیئتین آتاسی میرزه علی هیئت میرزه تقی خان اوغلو دؤورونون موکمل تحصیل گؤرموش ضیالیلاریندان اولموشدور. او ، اؤز اوغلونا دا موکمل تحصیل وئریب، خالقا خیدمت ائتمه یه سؤوق ائتمیشدیر. جواد بیک اورتا تحصیلینی ایراندا آلمی ، سوئرا ایستانبولدا و پارسیده طبیب تحصیللی آلاراق جراحلیق ایختیصاصینا بییه لنمیشدیر. ایراندا جواد هیئت ایلک دفعه اورک و بؤیرک کؤچورمه عملیاتلارینی اوغورلا حیاتا کئچیره رک نه اینکی شرق عالمینده ، حتا بوتون دونیادا مشهورلاشمیشدیر.

شرق طبابتینده اینقیلاب ساییلان خسته بدن عوضونو ساغلام عوضو ایله عوضلمک اونون شؤهرتینی پلانتمیزین هر بیر گوشه سینده یایمیشدیر. جواد بیک بوتون فعالیتی بو یوسایسیز حساسبیز اینسان اوزه رینده عملیات آپارمیش ، اونلاری اؤلومون پنجه سیندن خیلاص ائتمیشدیر. بو کیفیتلر دوکتور جواد هیئتین فرانسدا ، آذربایجان و تورکیه نین شؤهرتلی آکادئمیلارین نین عوضو سئچیللمسینه ، بیر چؤخ اونیورسپته لرین علمی شورالاری نین فخری عوضلویونه قبول ائدیلمه سینه ایمکان یاراتمیشدیر.

آغا جواد آذربایجان‌دان گلن خسته لرین چوخونو تهرآن شهرینده تمناسیز موعالیجه اندیب وطنه یولا سالمیشدیر. او، واخت تاپیب خسته لرینه باش چکمک اوچون باکیئا گلیر، اولارین صحتی ایله ماراقلانیر، یئنی موعالیجه کورسو وئریر. بو دا جواد هیئتین اؤز حکیملیک وظیفه سینى یئرینه یئتیرمک هیپوکرات (بقراط) آندینا صادیقلیگی ایله شرطلنیر.

جواد هیئتین علمی یارادیجیلیغی طبابت علمی نین اینکیشافی ایله محدودلاشمیر. ائله بوراداجا خالق شاعیری بختیار وهابزاده یارادیجیلیغیندان بیر بند یادیمآ دوشور:

اورک قلبین تیمثالی دیر ،
هر قاتی بیر لای کیمی دیر .
اینسان گؤیده آی کیمی دیر ،
گؤرونمه ین طرفی وار .

آغا جواد دا یارادیجیلیغی نین گئنیش کوتله معلوم اولمایان ، گؤرونمه ین طرفی وار. بو دا اونون ادبیات شوناسلیق علمی ایله مشغول اولماسی دیر. او ، طبابتله ادبیات شوناسلیق علمی نین قوشا قاناد کیمی هنج بیرینه اوستونلوک وئرمدن برابر توتوب گؤیلره اوجالمیشدیر.

باش رداکتورو اولدوغو « وارلیق » ژورنالی واسیطه سیله آذربایجان ادبیاتی نین کئنجیب گلدییی یوللاری ایشیقلااندیریب شرق عالمینه شوعله سالان جواد هیئت ادبیاتین آچیلماش صحتیه لرینی ورقله ییب نسیمی ، فضولی، حبیبی ، ختایی ، کشوری ، صائب تبریزی ، واقیف ، باهار شیروانی ، نباتی ، س . ا . شیروانی ، ا . صابیر، لعلی، خزانی، صراف حاقیندا گونئی آذربایجانلیلارا معلومات وئریر. « آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش » آدلانان کیتابیندا او، ادبیاتین داها درینلیکلرینه باش وورور. بورادا آذربایجان دیلی، ادبیاتی، مدنیتی بیغجام شکیلده عومومیشدیریلرک خالقا چاتدیریلیر. جواد هیئتین اوزون ایلردن بری آپاردیغی آراشدیرمالارین نتیجه لری بو کیتابدا توپلانمیشدیر. اونون تدقیقاتیندا گئنیش اوخوجو کوتله سینه معلوم اولمایان شیخ الوان شیرازی، قاضی عبدالله خویی، تبریزی کلبعلی، شاه عباس ثانی، ترضی افشار و باشقا صنعتکارلار اوزه چیخاریلیب تقدیم اولونور. بوتون بونلار اونو گوستریر کی، ادبیاتیمیزین و دیلیمیزین طالعی جواد یتتی همیشه دوشوندوروب.

« کیتابی ده ده قورقود » داستانی نین آذربایجان تورک خالقینا مخصوصلوغو، اونون واتیکان و درسدن کرال کیتابخاناسیندا کی واریانتلاری، آوروپا عالیم لری نین « ده ده قورقود » ا موناسیبتی جواد هیئتین یازی لاریندا اؤز عکسینی تاپمیشدیر. ایتالیان شرق شوناسی روسسی، روس عالیمی و . و . بارتولد ، آوروپا عالیمی دیتس، شرق شوناس تومانسکی دیباینف، آذربایجان عالیمی پروفسور ازل دمیرچی زاده، پروفسور حمید آراسلی نین « کیتابی

ده ده قورقود» و اؤيرنمك ساحه سيندىكى فعاليتلارنى ايشيقلانديرماق، قورقودشوناسلارنى تدقيقات يولونا آيدىنلىق كئيرير. آذربايجان فولكلورونون آچيلمايش صحيفه لرى جواد هيتين تدقيقاتيندا ورقله نيب مونوقرافيا شكلينده كئيش كوتله يه چاتدير يلميشدير. كئيش دياپازونلو، زنگين اينتلكتوآل سويه لى عاليمين ياراديجيلىغينا آذربايجان ادبى موحيطينه رؤونق وئر ميش، اونو چچكلنديرميشدير.

اونون «آذربايجان شيفاهى خالق ادبياتى» آدلى مونوقرافياسى فولكلورشوناسليغيميزين بوتون ساحه لرىنى احاطه اندير. بورادا قديم تورك داستانلاريندان باشلاميش باياتيلارا قدر اولان زانرلار تدقيقاتا جلب انديلميشدير.

جواد هيت قاراباغ موحاربه سینه لاقئيد قالا بيلمير. بو عدالتسيز موحاربه اونو سارسيتميش و معنوى عذاب وئر ميشدير. الله بونا گوره ده توركيه پرزدنتتى سليمان دمير اله مكتوبلا موراجيعت ائتميشدير. مكتوبون بير يئرینده دئييلير: «بو مظلوم، سيلاحسيز، اوردوسوز و اسارتدن يئنيجه چيخميش قارداشلاريميزى يالقيزمى بوراخمالى ييق؟ ارمنى-داشناك اوردوسونون اولنلارين يوردلارينا حياسيز جاسينا تجاووزونه، قادين و كيشيلرينى، قوجا و اوشاقلارنى آجمادان اولدورمه لرینه تاماشاچى مى قالاچاق؟ بو، بيزلرين شرفينه، توركلويه و موسلمانليغا، نهايت، اينسانليغا ياراشارمى؟ بو، بيزيم شانلى تاريخيميزه سيغارمى؟ ... سايبين باشقان، لوطفاً، منى عفو اندين، بو سطرلرى گوز ياشلاريمين قاباغينى آلا بيلمه دن يازيرام و بو آندا آلاه تعالى دان خالقيميزا قورتولوش، يا دا اوزومه اولوم ايسته بيرم.»

جواد بيك قاراباغ ساواشيندا دؤيوشوب يارالانان بير چوخ عسگرلريميزى شيكست اولماقدان و اولومون پنجره سيندن خيلاص ائتميشدير.

«وارلىق» ژورناللارى نين صحيفه لرینده قاراباغ تورباغينا ارمنيلرين تجاووزو، ۲۰ يانوار حاديه لرى ان كچيچك جوزتيا تارلارينا قدر تنقيد ائديليب شرق عالمنه چاتديريلميشدير...

«وارلىق» ژورنالى ۱۹۹۳ اونجو ايل نؤمره لرینين بيرينده «آذربايجان آدى و سرحدلرى» مقاله سينده جواد بيك يازير: «بيز آرازين شمال حصه سيني ده آذربايجانين بير حصه سى حساب انديريك، لاکين او تاين خالقينى يالنيز آذربايجانلى آدينى داشيديغى اوچون يوخ، بلکه هر شنى لرى دینی، دلی، مذهب، عننه و تاريخلرى ده بيزمله عینی اولدوغو و قيسا سؤزله، بير خالقين ايکيه بؤلونموش بارچالارى اولدوغوموز اوچون اولنلارى اوزوموزه قارداش بيليريك و سويريك.»

جواد هيت اوزونون نادير ايستعداديندان، دؤولت و خالق آراسينداكى نوفوذوندان خالقين خيترينه ايستيفاده ائديب «وارلىق» ژورنالينى ياشادير. ۱۹۷۹ اونجو ايلدن نشره باشلايان بو ژورنال تورك خالقلارى نين ديلينين، ادبياتى نين، مدنيتى نين و اولنلارين ديگر پروبلملرى نين حکينه چاليشير.

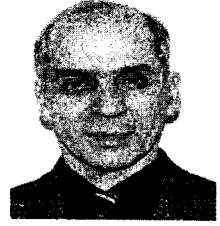
«وارلىق» ايران اسلام رئسپوبليكاسيندا آذربايجان ديلينده نشر ائديلن يگانه ژورنالدير.

عزيز جواد هيئت ، سيز معنالى حياتينيزين ۷۵ اينجى باھارينى ياشايرسينيز. بو زامان كسيى سيزين ياراديجيلغينيزين چيچكلنمه سيندن خبير وئرير. سيزه گؤيون انگينليكلرينى فتح ائتمك ، داھا يوكسك زيروه لره قالماق اوچون قوشا قارتال قانادلارينيزين مؤحكملگينى آرزو ائديرم.

سيزه اولو تانرى دان ان شيرين نعمت اولان جان ساغليغي و ياراديجيلىق اوغورلارى ديله ييرم.

منبع: **Bıçaq və qələm**

دوكتور جواد هيئت فنومنى

ابراهيم رفر

«وارلىق» درگىسى نين ياردىمچى رداكتورو

دوكتور جواد هيئت اۆز ايفاده سى ايله دئيرسك «ذوالجنبتين» (ايكى روفا صاحب اولان) بير اينساندير. بير ياندان او بير طيب علملىرى اوستادى، ديگر ياندان تورك دىلى نين بوتون اينجه ليكلرينه صاحب اولان، اوتو اۆز روحوندا ياشادان و باشقالارينا اينتىقال وئرن بير دىل اوستادى اولاراق يىلگىمىزده يئر آلىر. فقط بير- بيريندن قطعى فرقلن بو ايكى دونيانين بير اينسانين دوشونجه ساحه سينده قووشماسىنى فرمال بيجىمده دئييل، يارادىجى و دىنامىك بير طرزده گرچكلىشمىش اولدوغونو دىقتدن يايىندىرماماللىق. «قرآن كريم» ين بير يئرینده آلاه تعالى «مَرَجَلٌ بَحْرَيْنِي يَلْتَقِيَا، بَيْنَهُمَا بَرْزَخُونَ لَا بُدَّ لَهُمَا، يَخْرُجُ مِنْهُمُ اللَّوْلُؤُ الْمَرْجَانُ» (آلاه تعالى ايكى دنيزى قووشدورما، آرالاریندا گنجىلمز بير بؤلگه ياراتدى و بورادان اينجىلر تۇرتدى). - بو يورموش و مؤمىنلرین دىقتىنى فرقلی دونيالارین قووشماسىندان نه كىمى بر كىلر دوغاجاغىنا يۇنتمىشدير.

بو تشيه بوگون آدینا تۇبلاندىغىمىز اينسانين شخصىت خصوصالارینى ايفاده اتمك اوچون آيدىن بير آينا سايبلا بىلر. او، ايكى جوئغون دنيزين قووشماسىندان اورتايا چىخىش بير فنومن دىر.

بو دنيزلردن داغ بۇيوكلو گونده گمىلر كىچىرلر. ذلى طوفانلار اسىر، گونشلىر دوغار، گوندوزلر، گىجه لر، آيلار، فصىللر، ايللر، عصرلر كىچىر، فقط حقيقت ابدى بير وارلىق اولاراق ياشاماغا داوام ائدىر. ياخشى نه ايمىش بو

حقيقت، بو اولمىزلىك سىمگه سى، بو سوتسوزلوق، آردىجىللىق، توكىملىك انرژىسى نين گىزلى رمى؟

بعضى فلسفى دوشونجه ساحه لرینده جانلى وارلىقلا جانسىز وارلىقلارین فرقى تام بىله آچىقلانير: جانلى وارلىق مقصدده يۇنه ليك، اۆزونو ابدىلشديرمك مقصدینه اوغون رفتار طرزینه صاحب اولانلارا آد وئرىلير. داوارانىش طرزلىرى نه قدر مقصدده باغلىسا، اۆزللىكله نه قدر ابدىلشمك مقصدىنى داشىيرسا، نه قدر وظيفه لى اولورسا، داها گنىش آنلامدا جانلى وارلىق آنلايشىندان قوشماق اولور. ايندى، اۆزونو ابدىلشديرمك سعى لرى بوتون اينسانلارا اورتاق اولورسا، باشقالارینى ياشاتماق، بير خالقى، بير مىلتى ابدىلشديرمك اوغوروندا آبارىلان موجدابله جانلى وارلىغىن گؤستريجىلرىنى داها چوخ گنىش بير آنلامدا عكس ائتدىرير. خالقلارى، مىلتلرى ياشاتماق اوچون، افنديم، دونيا گوروشو، حقيقت كؤكو، تانرى آنلايشى، سؤگى، دؤوران و بير سؤزله اينام دونياسى

گرکیر. داشان دىزلىرىن قووشاغىندان قايناقلاتان مۇحتشم اينام دالغالارنى. دوكتور جواد هيئت فنومىنىنى بو بو جاقدان گۆرمك، تحليل اتمك و تانماق لازىمدىر.

بىرجه دونيا، بىرجه تانى، بىرجه وارلىق ايلكه سى،
بىرجه قانۇن، بىرجه حىكىمت، بىر حقىقت كۆلگه سى.
بىرجه شۇدا، بىرجه دۇوران، بىرجه جانان، بىر گۆنۇل،
تو دوغۇن بو شانلى بايراق ھې جىسارت بلگه سى.

سايىن اىشتىراكچىلار، بو حياتدا ھامىمىز اينسان اوغلو اولاراق بىر ايمتاحتاندا كىچمە لىيك: حق ايله باطيل آراسىندا مو حاكمە يىرىتمە نىن ايلك آدىمى دوزگون ياخىنلاشماق، دوزگون باخماق، دوزگون گۆرمك دىر. حقىقتە وورغۇن اولارلاز چونكو گۆزل دىر، گۆزلىن اوغۇندا جاندا كىچىرلر چونكو حقىقتىر. بورادان دوكتور جواد هيئت حاقىندا بۇيله بىر آنلايش اورتاي چىخىر كى، بو اينسان حقىقت سئوگىسى ايله گۆزلىك سئوگىسى نىن سىنتىزىدىن دوغان بىر فنومىن دىر، عىنى ايله بىر آز اۇنجه سۇز ائىدىگىمىز ايكى جۇشغۇن دىزىن قووشاغىندا اولدوغۇ كىمى.

بىر دە اوئو وورغۇلاماق گرکىر كى، بو مورگب حياتدا، ھر كىم اۇزۇنە دىوان توتمازسا، حقىقتە قووشماز. گوندوزلر ايشىغىنى گونشۇدن آلير، گونش ايسە كائىناتىن دىرنىلگىندە سۇنمك بىلمە ين بىر اوچاق دىمكىد، عىنى ايله بو حياتىن، بو وارلىغىن رمى كىمى. اوستادىمىز دوكتور جواد هيئت حاقىندا كائىناتىن دىرنىلگىندە سۇنمك بىلمە ين اوچاق ايفادە سىنى اوئا گۆرە اىستىفادە ائدىرم كى، او، بوتون ياشام بۇيو سعى اىچىندە ، توتوشما حالىندا، اۇز اطرافىنا معنوى ايشىق و اىستىلىك ياىما باجاريغىندا اولموشدور. من بىر داھا اوستادىمىز دوكتور جواد هيئتە جان ساغلىغى و شادلىق آرزولا بىرام، اوتون الىندن اۇپورم.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۱۲۵

موقدس زيارت

سونا باقيرووا
امكدار ژورناليست

۱۹۹۲ اينجى ايلين ماى آييندا مؤعجوزه لر مؤعجوزه سى مگه زيارتينه گندركن يول اوستو تئهران شهرينده اولماغيمى اوزوم اوچون ايكي قات موقدس زيارت حساب انديرم.

« نور شهري » نده موقدس كعبه يه قووشماق اوچون بوتؤو بير عؤمور پاشامالى اولموشام. موسلمانلارين بو قيبله گاهينى زيارته خئير دوعا وئرن، بوتون خرجلى اوز اوزه رينه گؤتورن ايران اسلام رىسپوبليكاسى نين باكداكى سفيرليگينه دزيندن ميتندارام. لاکين تئهراندا قيسمئيمه بؤيوك بير شخصيتله گؤروش ايمكانى دوشدوبو اوچون سفيرليک دهاها بير ثواب ايش گؤرموش اولدو.

تئهراندا زوارلار اوچون « ايسئيقال » اوتئلى (هتل استقلال) آيريلميشدى. بورا سانكى دونيا موسلمانلارنى نين گؤروش مركزى ايدى. اوتئله داخيل اولان كيمي فؤينده دايانميش اوجا بوى ، ضابطه لى آدامى تانيديم. دونيا شؤهرتلى جراح ، ايراندا آذربايجان ديلينده چيخان مشهور « وارلىق » مجموعه سى نين باش رداكتورو جواد هيئت ايدى. او ، يقين كى آذربايجاندا گلن سؤيداشلارنى گؤزله بيردى. جواد هيئت حاقيندا ، اونون دونيا عاليملىرى حيرته سالان علمى ايتيراعلار باره ده اوخوموشدوم ، موعين قدر معلوماتيم وار ايدى. تئلويزيا انكرانلاريندا اونا دفعه لرله باخسام دا ، حياتدا هئچ واخت گورمه ميشديم. زوار يولداشيم ، امكداشى اولدوغوم « آذربايجان گنجلىرى » فزئتى نين او واختكى باش رداكتورو يوسف كريموف لاه عاليمه ياخيلاشيب حال - احوال توتدوق.

او واختلار آذربايجانين آغير گونلىرى ايدى. دنمك اولار كى هر گون قاراباغ اوغروندا دؤيوشلرده هلاك اولان نئچه - نئچه قهرمان اوغوللاريميز تورباغا تاپشيريليردى. روسلارين و ارمنى لرين خوجالى دا تورتديكلرى سؤي قيريمى هاميميزى سارسيتميشدى. جواد هيئين بيزه ايلك سؤالى آذربايجانداكى وضعيت باره ده اولدو. جواد آغا هوسله و تمكىنه دانئشسا دا ، بو قيسا گؤروشوموزده اونون اوز خالقينى نئچه بؤيوك محبتله سئودىگى نين شاهيدى اولدوق. آذربايجانين طالعينده برک نىگار انچىلىق چكديى ، خوجالى آغريسى ، قلىبندكى پونهان تلاطوم اونون كدرلى گؤزلىرىنى اوخونوردو.

بۇيوك عاليم چۇخ سادە ليك و ايستى قانليقلا بيزه تلفون نۇمره سيني وئريب ائويته دعوت ائتسه ده ، تاسوف كي ، ايكنجى گۇروش بيزه نصيب اولمادى. مگه دن قايداندا يولوموز مشهده – ايمام رضانى زيارته آيريلدى.

آذربايجان خالقى نين ايفتيخارى ، دونيا شۇهرتلى گۇركملى عاليم جواد هيئتله تهراندائى گۇروشوم منيم اوچون مگه زيارتى قدر عزيز و موقدس دير.

اؤز يازيلاريمدا خالقيميزين داهى اوغلو جواد هيئتى بۇيومكده اولان نسله تانيتماغا چاليشميشام. مستقىل ايجتماعى – سياسى قزئت اولان « نبض » ين بو ايلين آپرئل آيندائى خصوصى بوراخيليشيندا دا بۇيوك عاليميز حاقيندا ، اونون طب علميندكى ميشلسيز اوغورلاريندان قيسا دا اولسا ، معلومات وئرميشم.

گۇركملى عاليمين ۷۵ ايلليک يويلىشى نين باكيدا كئچيريله جگيني ائشيدنده چۇخ سئوينديم. تگجه آذربايجانليلارين دئييل ، بوتون دونيا خالقلارى نين محبت بسله ديگى جواد هيئته مؤحكَم جان ساغليغى ، اوزون عۇمور ، دايم اوچاللىق و يشنه ده اوچاللىق آرزولاييرام.

منبع: **Bıçaq və qələm**

وارليغيميزى ياشادان وارليق

دوكتور حسن م. جعفرزاده

دوكتور جواد هيئت دن يازماق - قونوشماق عىنى حالدا چتتىن اولدوغوندا راحت دير.

يازان - قونوشان هانكى دوكتور هيئت دن يازمالي يا قونوشمالي دير.

۳۸ ايل حكيم ليك و ادبيات چيلىق ساحه لرلنده درگى چيخاران جواد هيئت دن، ايران اوره ك جراحليغى نين تملىن قويان و آتاسى سايبلان و دونيادا بارماق ساينا چاتمايان اوره ك جراحليغى نين اوندورلرلندن اولان جواد هيئت دن، اديب و ايسلام شناس جواد هيئت دن، فلسفه ده نظر صاحيبي اولان جواد هيئت دن يا تور كولوق دونياسى نين زيروه سبه چاتان جواد هيئت دن.

بو سبيله گوره دير كى سوز آچانين علمى - معنوى روتبه سى جواد هيئت دن اوستون اولمالي يا خوددا اوتونلا سويه سى برابرليگ اتمه لي دير.

آما راحتليغى اوندان دير كى، دوكتور هيئت ن ۷۰ ايلليگى موناسيبتيله باكيذا كنجيريلن يويلىشونده بختيار وهابزاده دئميشكن او شى كى دوكتور هيئتى هر كيمسه دن فرقلنديرير و اونا داها معنا و ثرير اونون حقيقت عاشيقي اولدوغودور. بله بير خاراكتري اينسانين ايچى - ائشيكى و فيكرى - عملى آچيق و آيدين دير و يالنيز بله بير معنوى اوزلليگ يترلي دير كى دوكتور جواد هيئت دن سوز آچماق راحت اولسون.

من او بؤيوك عاليمين حاقيندا، بويوك ضيالى لارين اونا و ثردى عونوان لاردان فايдалاراناق بو يازنى كاغيذ اوزرينه گتيرمك اوچون اوزومده جرات تاپديم.

پروفوسور نورالدين رضا، هيئت حاقيندا دئير: « او معنويات و مدنيتين زيروسى دير». پروفوسور ولايت قولى يئف هيئتى ميلتئين اؤنونه گندن اينسان آدلانديرير. پروفوسور اوكتاي افنديو «تاريخيميزين بيلجيسى» دئيه جواد هيئت ن آدينى چكىر. فيلولوق پروفوسور توفيق حاجى يئف دئير: «جواد هيئت غثيرت مولكونون سولطاني دير». پروفوسور آبهان سونقار هيئته چوخ معنالى حكيم لقينى لايق گورور. پروفوسور نظامى خودئيف هيئتى «ادبى ديلىمميزين طبيى» آدلانديراراق اونا «عوض سيز منبع» دئير. پروفوسور عليار سفرلى وطن اوغلو هيئتى، « ائل آغ ساققالى» بيلير. « وارليغيميزين طبيى » عونوانينى، « ممدعلى موصديق» جواد هيئته و ثرير و يئنه ده ممدعلى موصديق هيئته ايتمحاف انتديگى شعرينده اونو خالقينا روح و ثرن گوروب و دئير:

ئىللرە روح وئرن سۇزۈنە قوربان

« بىزلىرى ياد ائىدن اۋزۈنە قوربان

پروانە مەملى جواد ھىتتىن وارلىغىنى ، « وارلىغىمىزىن رمىزى و بايراغى » و غالىبە حاجى يئشا ايسە «

وارلىغىمىزى ياشادان وارلىق» بىلىرلر.

بھروز آخوندوف « عملين شرفدير آذربايجانا » دئير.

پروفوسور آيدىن حاجى يئف جواد ھىتتىن ياشايشى « دايمم آختاريشدا كئچن عۇمور » ، دوكتور

عين الله مددلى « آذربايجان تارىخى نين كئشىگىندە كئچن عۇمور » و پروانە مەملى ايسە « اونون ياشايشىن

فونمن بىلدىريرلر.

دوكتور رضا براھنى دوكتور ھىتتى دونيادا ، اورتاشرقين حىكىمت سسى بىلركن اونا دئير: « قوجا

سايمارام سنى ، اونا گۇرە كى سن تزه دىل آچىب آنا دىلېمىزده دانىشان اوشاقلار قدر جوان سان. جوان

سايمارام سنى اونا گۇرە كى سن عصرلر بويو دانىشدىقىمىز دىل قدر قوجاسان».

پروفوسور بكىر نى يئف آيرىلىق كۇربوسونون قارشىسىندا جواد ھىتتى « اوتايى- بوتايى بىرلشديرن

كۇربو» كىمى گۇرور. مەدەلى موصدىق جواد ھىتتە دئير:

تبريزدن باكى يسلام گتىرن آيرى دوشنلردن پيام گتىرن

اۋزىك پروفوسور بىگەلى قاسىموف جواد ھىتتە « باشىمىزداكى تاج» آدى وئير. پروفوسور واقىف

آسلانوف جواد ھىتتە « جانلى آنسىكلوپىدىا » و آذربايجان طىب اونيۋىرسىتەسى نين ركتورو پروفوسور اھلىمان

اميراسلانوف وطن اوغلو عنوان لارين وئيرلر. وارلىق درگىسى نين صاحىبى جواد ھىتتى صابىر رستم خانلى

« وارلىغىمىزى قورويان » ، پروفوسور حمىد نطقى « خالقى نين عاشىقى » و پروفوسور توفىق حاجى يئف ايسە « ائلى نين

، دىلى نين و مدىتى نين مجنونو » بىلىرلر. ساوالان كىمى سارسىلماز اولان جواد ھىتتە شاھمار اكبرزاده دئير: « او

گوندىگىم داغ دىر. دوغرو دور او چوخلارين گوندىگى داغ دىر.

جواد ھىتتىن اوشاقلقى نين يوئلاشى دوكتور احمد فروغ اونا ايتحاف ائىدىگى شەرىندە بئله يازىر:

« اونوتما گرچى اونوتماق بشردە عادت دىر بشردن اوستون اولان وارسا دوكتور ھىت دىر»

آرازىن بوتايى نين سۇز مولكونون شەرىارى ، اوستاد شەرىارى، جواد ھىتتىن وارلىغىنا آزادلىق قوشو

آدىنى وئير.

ھرچند قورتولماق ھله بوخ دارلىغىمىزدان آما بىر آزادلىق دوغولوب وارلىغىمىزدان

وارلىق نە بىزىم تىكجە آزادلىق قوشوموزدور بىر موژدەدە وئرمىش بىزە ھمكارلىغىمىزدان

آرازين او تايي نين سؤز مولكونون بختياري ، « بختيار وهابزاده » جواد هيته سونولموش شعرينده اونون قلميني و بيچاغيني سيلاحا بنزدير و دئير:

ياري يا بؤلونموش آنا وطنين بو گون سندن اومور دردنه ملحم
قارداش قوشالاشدئ سيلاحين سنين گوندوزلر بيچاق دير گنجهلر قلم

آذربايجان اونورسيته سي نين ركتورو « صلاح الدين خليلوف » دا جواد هيته حاقيندا بله سؤيله يير:
« او غرب دوشونجه لي و شرق دويغولو بير اينسان دير ». زنال دو قولون خصوصي حكيمي پروفوسور لسويتز اوز
طلبه سي دوكتور هييتين ۲۷ ياشليندايكن ، ايران شاهينا يازديغي مکتوبدا اونو بير علامه اولراق كاراكتريزه
اندير ، بؤيوك ناييلتله و كشفياتا لايق اولدوغونو بيلديرير. هابله دوكتور هييتين جراحليق اوستادئ اولان
پروفوسور خالد ضياييك دئير: « من بش يوز جراح تريه ائتديم آما اونلارين بيري دوكتور هيته
اولدو ». اسماعيل هادي جواد هيته حصر ائتديكي شعرينده اونو و دوكتور حميد نطقى ني گويدن گلמים ايكي
آتلئ يا بنزدير كي يترده اكينچي كيمي وارليق توخومو سپدير و « وارليق » باغچاسيندا وارليق گوللري
چيچكلندي. ياشار قارايف جواد هيته ايكي تابين لوقمانى كيمي تانير. پروفوسور شوكت تقى يثوا اونا
« گونئ لي - قوزئ لي آذربايجان دردلري ايله ياشايان عالم » دئير. او يالنيز دردلري ايله ياشايان ، يوخ اونلارلا
آغلایان و دردلره ملحم قیلان عالم دير. او قاراباغ فاجيعه سينده دردلري ايله ياشاييب گؤز ياشلار ايله ايستيمداد
آدلئ مکتوبو سليمان دميراله يازيب و قاراباغ يارالئ لارينا ملحم اولوبدور.

علاء الدين بورچالئ « آغلاما بابا » شعرينده بله يازير:

« خالقيم دندين ، اسدى ديلين

قارا گلدئ آيين ، ايلين

قوربانئ ييق فيتته - فنلين

آغلاما ، بابا آغلاما ...

بؤيوك شاعير حسن مجيدزاده (ساوالان) دا جواد هيته دئير:

« سن ائلين دائمي بير قايعئ كئشي ، محرمئ سن
وطنين خاديمي ، بورد عاشيقي ، انل

گؤر كمي سن »

پروفوسور واقيف آسلانوف جواد هيته اميرعلى شيرنوایی ايله موقايسه اندير و جواد هيته « مقايسه
اللغتين » كيتابينئ اميرعلى شيرنوایی نين « محاكمه اللغتين » كيتابينئ ايكننجي جيلدى كيمي تقديم اندير و هابله
جواد هيته « سيري در تاريخ زبان و لهجه هاى تركي » كيتابين كاشغرلى محمودون « ديوان لغات الترك »
كيتابينئ ايكننجي جيلدى سانير و اونو كاشغرلى محمود ايله قياس اندير.

آكادمىك مىرزا ابراهيموف دوكتور ھىتى اوشاق ادبىياتى نىن اوستادى ھكىم دوكتور عباس صحتە اوخشادىر. محرم قاسىملى جواد ھىتى ۷۰ ياشىندا بىر يول گۇسترن ۷۰ اىللىك ايشىق كىمى گۇرور. عالم لىمىزىن دىدىگ لىرى سۇزلىر و لقبلىر ھامىسى جواد ھىت دە صادىق اولدوغو حالدا، خالقىمىزىن اونا وئردىكلرى عونون لار داھا دوغرو و صادىق دىر.

وارلىق اوزون ايللىر ياشاسىن وارلىغا چاتسىن ائل خادىمى ھىت باشىنى خالقا اوجاتسىن. بوتاي و اوتايىن لوقمانىنا، خالقىمىزىن وئردىكلرى عونون لار «آذربايجانلى لارىن معنوى آتاسى» و «زمانە مىزىن دە دە قورقودو» داھا صادىق عونون لار دىر. يحيى شيدانىن يو خارىداكى شعرىندە دىلنن آرزى گر چگە چاتمىش دىر.

خالقىمىزىن وئردىگى آد زمانە مىزىن موستنا شخسى سايبان دوكتور جواد ھىتە ياراشىر. يالنىز و يالنىز خالقىمىزىن وئردىگى عنوانلار يىترلى دىر، باشقالارىنى جواد ھىت اولجوسو ايله قىاس ائدە كك و لاكىن او اوزونو خالقىن كىچىك خادىمى حىساب ائدىب و اونونلا فخر ائدىر. ياشار تىرىزلى دىمىشكن: "مىنلر اينسانى خستە لىكدن قورتاران بو چاليشقان ھكىم، مىلتىمىزە يىنى جان وئرن بو تمىز اينسان عۇمور بويو وارلىغىمىزى بىزە تانئىدىران بو بۇيوك عالم آرتىق اوزو بىزىم وارلىغىمىزىن بىر پارچاسىنا چۇنوبدور."

منبع: iki elin ađ saqqalı صفحه ۱۱۸

جواد هیئت فنومئنی و « وارلیق » درگیسی

پروانه ممدلی

علمی ایشچی

دوکتور جواد هیئت حاقیندا یازماق منیم اوچون هم آسان ، هم ده اولدوقجا چتین دیر...

جواد هیئتی من ۸۰ اینجی ایللرین اوللریندن - BDU - نون طلبه سی اولدوغوم واختدان تانییرام. سونونجو کورسدا اوتون صاحیبی و ناشیری اولدوغو « وارلیق » درگیسی ایله باغلی آراشدیرما آپاردیغیم اوچون همیشه بؤیوک حؤرمت بسله دیگیم موعلیمیم رحمتلیک عباس زامانوفون مصلحتی ایله دوکتورلا مکتوب واسیطه سیله علاقه یاراتمیشدیم. هنج اوزوم ده گؤزله مدیگیم حالدا او منیم مکتوبوما ، سواللاریم چؤخ دولغون و اوپراتیو صورته جاواب مکتوبو یوللامیشدئ.

سوئرالار آذربایجانین خاریجی اولکه لرله دوستلوق و مدنی علاقه جمعیتینده ایشله دیگیم زامان جمعیتین خطی ایله آذربایجانا گلن جواد هیئته تتر تتر گؤرورشوردوم. هر دفعه باکی یا گلنده اوزو ایله « وارلیق » درگیسی نین سون نؤمره لرینی گتیرر ، اوللاردان بیرینی ده شخصاً منه تقدیم ائدردی. بله جه اوزوم ده بیلمه دن « وارلیق » ین داییمی اوخوجوسوندان اوتون آراشدیریجیسینا و تبلیغاتچیسینا چئوریلدیم. اوتون ذیرلی اثرلیندن بیرینی ۱۹۹۵ اینجی ایله تهراندا نشر اولونوموش « ادبیات شوناسلیق » کیتابینی کیریل ایقباسینا چئوره رک چاپا حاضرلاماق دا منه نصیب اولدو.

بو ایل دوکتور جواد هیئتی ۷۵ یاشی تامام اولور. اونون ۷۰ ایللیگی موناسبتیله چاپ اولونوموش کیتابدا او تایللی بو تایللی تانیمیش گؤرکملی ضیالیلاریمیزین چؤخ ده یرلی فیکیرلری ، خاطریره لری وار. بوتون بو یازیلانلارین قارشیسیندا یشنی بیر سؤز دئمه بین ، نه قدر مسولیتلی اولماسی چتینلیگی ایکی قات آرتیریر.

پشه سی ایله باغلی دونیانین موختلیف اولکه لرینده مؤعتبر مجلسلرده ایشتراک ائدن دونیا شؤهرتلی حکیم - عالیم چؤخ واخت فورصدن ایستیفاده ائدیپ ایستراحت دقیقه لرینی همین شهرلرین کیتابخانالارینا باش چکمکله کئچیریر. خالقی نین کئچمیشی ایله باغلی ال یازمالارین سؤراغیندا اولان بو فداکار ضیالی نین آختاریشلاری چؤخ زامان اوغورلا نتیجه لیر. بله اوغورلار بیر دئیل ، بش دئیل. دبلمیزده اولان ۱۷ عصره عاید نادیر بیر ال یازمانین صورتیه او ، ایسوئجده دؤولت لر آراسی جراحلار کونفره سینه دعوت اولوندوغو زامان مرکز دن ختیلی اوزاقتا یرلشن اوپسالا شهری نین اونیورسیتیه کیتابخاناسیندا راست گلیر. یاخود فرانسادا اولدوغو زامان پاریسده فردیناند هالاندوتون ۱۹۰۰ اونجو ایله چاپ اولونوموش اثرینده بیزانس ایمپراطورو

آلكسيسين قيزئ نين آتاسينا حصر انتديگي « آلكسيادا » كيتايندان گؤستريلن نومونه ده تئاتر تاريخي ايله باغلي چوخ ماراقلئ بير فاكت درحال جواد هيئت نيز نظريني جلب اندير. اورادا يازيلير كي ، ۱۱۱۲ اينجي ايلده بيزانسيلارلا آلپ آرسلانين اوغلو ملكشاه آراسينداكي ساواش زاماني بيزانس ايمپراطورو اوزونو خسته ليگه ووروب موخاربه مئيدانينا گئتمير. بوندان دويوق دوشن تورك عسگرلري كومنديا شكلينده بير تاماشا حاضيرلايب اونو صحنه به چيخاريلار. تاماشانين مركزينده بيزانس ايمپراطورو آت آراباسيندا اؤز حكيم و قورويوجولارئ ايله هدف سئچيلير. سن دئمه ، كومنديانين يارانما تاريخي ۱۵ عصر ايله و اوزو ده فرانسيلارلا دئييل ، اوندان ۳ عصر اؤنجه سلجوق توركلري ايله باغلي دير. بو اورژينال فيكري ايلك دفعه جواد هيئت ايره لي سورور.

من « وارليق » درگيسي حاقيندا تدقيقات اثرى يازميشام و آراشديريغي كيمي جواد هيئت فنومئنى ، اونون ياراديجيليفي نين آيريلماز حصه سي اولان « وارليق » درگيسي ايله باغلي مقاملارا توخونماق ايسته بيرم. نجه اولوب كي ، جواد هيئت كيمي طيب ساحه سينده چوخ بؤيوك نوفوذ قازانميش بير جراح اديبات ، ديلچيليك و تاريخله ده دريندن ماراقلانيب؟

دوكتور جواد هيئت بو حاقد ا خاطرله لريندن يازير: « ايراندا اوخودوغوم كيتابلاردا وطنيم ، ميئتم ايله باغلي بير چوخ سورغولارا جاواب تاپا بيلميرديم. اونا گؤره ده توركيه و قوزنى آذربايجاندا چاپ اولونموش قايناقلارئ ، سؤنرالار ايسه فرانسيز و اينگليسجه تاريخ و ترجمه لري اوخويوب ، بير مسأله ني بير نجه قايناقدان اوخوماغا بير نوع عادت ائتديم ». دوكتور بو ساحه دكي چاليشما و آراشديرمالارين بوتون حياتي بو يو داوام ائتديرير. ميئت ، وطن تعصوب كئشليكي دوكتور جواد هيئته ايرئا كئچميشدير. واختيله ايراندا يوكسك قولوقلاردا ايشله ين آتاسي ميرزه علي هيئت خالقيني جنوبي آذربايجاندا شاه قيرغينلاريندان، ناخچيواندا ارمني تجاووزوندن قوروموشدو. دوكتور آتاسي نين بو مؤعتبر ميسياسيني هئچ واخت اونوتماميش، بوتون ايمكان لاريندان پوتنسيال صورتده ايسيفاده ائديب علمي و ادبي فعاليتينده آرازين هر ايكي تاييندا ياشايان خالق نين مدنييتيني ، تاريخيني بوتولوكد ايشاديرميش ، تبليغ ائتميش و بو موقدس آمالا حصر اولونموش جيلد - جيلد كيتابلار نشر ائتديرميشدير. دوكتور جواد هيئتن ان بؤيوك اثرى ، بئله دئمك مومكونسه ، شاه اثرى اونون ۲۱ ايلدن * برى مونظم يايينلاديفي « وارليق » درگيسيدير.

« وارليق »، ايلك نؤوبه ده ، گوننى آذربايجاندا ميلى حركاتين سياسي رئالليغا اساسلانان زمينده اينكيشافينا خيدمت اندير. ايكيه بؤلونموش خالقين سياسي، مدني و بديعي تفكور باخيميندان قووشماسيندا عوضيز رول اوينايير. ميلى بيرليگين گونئنده ادبي - مدني مركزي ده محض « وارليق » درگيسي سايبلا بيلر...

* وارليق بو گون ۳۱ ياشيندادير.

« واریق » ین یارادیجیلاری باشدا دوکتور جواد هیئت اولماقلا سوتسوز فداکارلیق، صداقت و زحمتله دوغما خالقین معنوی احتیاجلارینی اؤده مکک اوچون چالیشیرلار. اونلار صنعت و پششه باخیمیندان موختلیف ساحه لرده ایشلسه لرده (دیلمچی، ژورنالیست، ادبیاتچی، تاریخچی، حقوق شوناس، حکیم، موعلیم، ایلاهیاتچی و س.) بو یارادیجی ضیالیلاری دوغما دیله و خالقا سونسوز محبت حیسسی سیخ بیرلشدیریر.

« واریق » ژورنالی نین یاراندىغی واخت جنوبی آذربایجاندا ادبی دیلین شیمالدا موجود اولان اوسلوبلاری یوخ ایدی. ضیالیلارین دانشیق طرزینده و یازئی اوسلوبلاریندا فارس تفکور طرزى حاکیم ایدی. اورتوقرافیا قایدالاری حاقیندا تصوور ضعیف ایدی. ان باشلیجاسی ایسه آذربایجان دیلینی موکمل ییلن یازارلار، ژورنالیستلر چاتیشمیردئ.

« واریق » ین حلّ ائده جه یی بیرینجی درجه لی وظیفه پوبلیسیست دیلده یئنیلشمه، رفورما ائتمک، شیمالدا موجود اولان نایبیتلردن بهره لئمکله ادبی دیلده واحد یازئی قایداسی یاراتماق ایدی.

« واریق » ایلك گوندن باشلا یارق دیل اوسلوب پروبلئمنی ده تدریجاً آرادان گؤتورموش، نتیجه ده عرب ایقباسی ایله سؤزلرین آذربایجانجا آسان اوخونماسی کیمی واجب مسأله نی حلّ ائتمیشدیر. بیر مطبوعات اورقانی کیمی اؤزونه مخصوص دیلی اولان « واریق »، دیگرلری اوچون ده اؤرنک رولونو اویناییر. اورتاق تورکجه سؤزلردن بول- بول ایستیفاده ائدن درگی بو گون عموم تورک نشرینه چئوریلیمشیدیر. درگیده ایراندکی دیگر تورک خالقلاری نین دا آز اؤیره نیلمیش ادبیات، دیل و تاریخی آراشدیریلیر، دوغما خالقی نین معنوی دیرلرینه حصر اولونموش ماتریاللارلا عموم تورک کونتکستی پریماسیندان یاناشیلاراق بو مسأله نین کومپلکس حالدا حلینه سعی گؤستریلیر.

« واریق » ژورنالی وارلیغیمیزین رمزی و بایراغی اولدو - بو سؤزلر دوکتور حمید نطقى نیندیر و درگینین ایجتیماعی - میلی مضمونونو و پلانفورماسینی دقیق عکس ائتدیریر. ژورنالین نشر اولونموش نوسخه لری، کومپلکتلری اونون خالقمیزین مدنیت، ادبیات و ایجتیماعی - سیاسی فیکیر تاریخینده کی میثلسیز خیدمتلرینی عوموملشدیرمه یه و حمید نطقى نین بو قناعتینی تصدیقله میه ایمکان وئریر.

علمی ادبیاتدا « واریق » ین جنوبی آذربایجانین ملانصرالدینی آدلاندیریلماسی تصادوفی دئییل. « واریق » بیر چوخ جهتلری ایله ملانصرالدینی خاطرلارلا مقادیر. هر ایکی درگی اینقیلابی حرکاتین محصولودور: « ملانصرالدین » ۱۹۰۵ اینجی ایل اینقیلابی نین، « واریق » ایسه ۱۹۷۹ - ۱۹۷۸ اونجو ایللر ایران اینقیلابی نین. هر ایکی درگی نین ایلك نؤمره سی باهاردا، حتا عینی آیدا، آپرئلده ایشیق اوزو گوروب. « ملانصرالدین » ۲۵ ایل یاشدای، « واریق » ین دا بو قدر یاشایاجغینا (تارئ نین کؤمه یی ایله ۲۵ ایلدن ده قات - قات چوخ) شوبهه ائتمیریک. هر ایکی درگی اؤز صحیفه لرینده شیماللی - جنوبلو آذربایجانین پروبلئملرینه یئر وئریر. درگیلرین موضوع داییره سی، ایده آللاری دا اولدوقجا اوخشاردیر. خصوصاً آنا دیلینی یاشاتماق، قوروماق

اینکیشاف ائتدیمرمک مسأله لرینده هر ایکی درگی عینی مؤوقعهه دورور. لاکین درگیلرین یوللاری نین آیریلدیغی مسأله لر ده آز دئیل. «وارلیق» ین دلی ، اونون عوموم تورک کونتکستینه گنیش یئر وئرمه سی، دینه موناسیبتی اونو « ملا نصرالدین » دن آیران جهتلر دیر. بوتون بونلار ایسه مؤوجود ایجتیماعی - سیاسی شرایطله شرطلیر.

جنوبلا شمال آراسیندا میلی - معنوی پسیکولوژی کۆرپو رولوندا تاریخی وطنداشلیق میسیاسینی یئرینه یشتیرن «وارلیق» ، عینی زاماندا، بوتون تورک دونیاسی نین کنچمیشی، ایندیسی و گله جه بی حاقیندا مؤعتبر علمی، ادبی یازیلا وئرمکله تورک خالقلاری نین بیرلیگینه خیدمت اندیر. تورک دؤولتلی و مدیتلری حاقیندا سلسله یازیلا، تدقیقاتلار اؤز سوئی کؤکونو درک ائتمکده هر بیر تورکه یاردیمچی دیر.

نهایت، «وارلیق» فوزئی آذربایجانین ان واجیب، ان آغریلی پروبلملرینه بؤیوک یانغی و حساسلیقلا یاناشیر، خالقیمین دوچار اولدوغو بلالارا ان مؤعتبر سوئه ده موناسیبتینی بیلدیریر. قاراباغ دردی «وارلیق» ین ایجتیماعی - سیاسی خطینی پارلاق عکس ائتدیریر.

گونئی آذربایجان پوئزیاسی نین کوریفیلری اوستاد شهریار و سهند «وارلیق» درگیسی نین نشرینی بؤیوک سئوینجه قارشیلایمیش ، اونون یازارلاری سیراسینا قاتلمیشدیلا. سئوملی شاعیریمیز درگی حاقیندا یازدیغی:

دیل آجمادا کارلیق دا گندر ، لالیغیمیزدا دا،
چون لالیغیمیز دوغوش ایدی کارلیغیمیزدان...

میصراعلاریندا اؤز عکسینی تاپمیش فیکرین بؤیوک حیاتی معناسی زامان اؤتدوکجه آرتیر.

۱۹۷۹ - ۱۹۷۸ اونجو ایللر ایتقیلا بیدان سوئرا ایراندا آذربایجانلیلار طرفیندن یارادیلیمیش ۲۰ دن آرتیق آنا دیلی مطبوعات اورقانلاریندان یالنیز بیر «وارلیق» ۲۱ عصره قدر اؤزونو یاشادا بیلدی. عؤمرو ۱ - ۲ ایلدن آرتیق اولمایان مطبوعات نومونه لرینین قاپانماسی نین سببلی موختلیف ایدی. «وارلیق» ین ایسه بئله اوزون عؤمور یاشاماسی نین سببی بیردیر: جواد هیئت فداکارلیغی و جواد هیئت اوزاق گؤره نلیگی.

«وارلیق» ین ۲۰ ایلده کنچدی ایکنکیشاف یولونا نظر سالساق، اوتو شرطی اولاراق ۳ مرحله یه بؤلمک اولار:

(1) ۱۹۷۸ - ۱۹۷۹ اونجو ایللر ایران ایتقیلابی ایله گونئی آذربایجاندا میلی مدنی ایتتیباھین باشلانماسی (۱۹۷۹ - ۱۹۸۲ اینجی ایللر).

(2) دؤولتچیلیسین دینی مضمونون گونئی آذربایجاندا میلی دیله، دوشونجه یه تأثیری، دورغونلوق دؤرونون باشلانماسی (۱۹۸۳ - ۱۹۹۰ اینجی ایللر).

(3) . سووتلر بیرلیگی نین داغیلما سیندان سوئرا قوزئی آذربایجانین مستقبلیک قازانماسی ، هر یکی تاین مدنی حیاتیندا نیسی دیرچه لیشین باشلانماسی (۱۹۹۱ - ۲۰۰۰ ایجی ایلر).

۱. ایران کونستیتوسیا سیندا میلی مسأله نین حلّی ایله باغلی یتنی مادّه لر قبول اندیلدیکدن سوئرا گوئی آذربایجاندا اونلاردان قیسماً و فورمال دا اولسا ایستیفاده اولوندو. خالق ضیالیلار آنادیللی قزنت و ژورناللار چیخاریر ، یازیچیلار بیرلیگی یارادیر، رادیو و تریلشلرینی تمیز آنا دیلینه چؤیریر، آنا دیلینین فارس دیلی ایله یاناشی دؤولت دیلی کیمی ایشلنمه سینه چالیشیردیلار.

اؤز آنا دیلینی آنجاق ائوده عایله چرچیوه سینده ائشیدن و بیلنله «وارلیق» درگیسی بیر نوع ایفا و دیگر درسلیکلری عوض ائدن بیر موعلم ، مکتب رولونو اوینادئ.

«وارلیق» دا ایلك ایلر موالیف محدودیتی واردئ. بوتون ماتریاللارین حاضرلانماسی، دئمک اولار کی رداکسیا هیأتینه داخل اولان ۴ - ۵ نفرین عؤده سینه دوشوردو. درگی ایلدن ایله اؤز صحیفه لرینی یتنی قلم توماغا باشلابان جاوان شاعیر و یازیچیلارا آچدئ ، اونلارین یتکینلشمه سینه چالیشب، یتنی یازیچی نسلی یاراتدئ، پروفور حمید محمدزاده نین ده یازدیغی کیمی، بونولا گنج یازارلارین آنا دیلینده یازیب یاراتماق مزیتی و ضرورتی یارانئ.

ایلك ایلر درگی نین صحیفه لرینده اساس یثری خالقین روحونا یاخین اولان فولکلور نومونه لری توتوردو. محمدعلی فرزانه، علی کمالی، منظوری خامنه، عباس مهباز درگینین دئمک اولار کی، هر نؤمه سینده یتنی ماتریال تقدیم ائدیردیلر. بونولا شیفاهی خالق ادبیاتی هم علمی جهتن آراشدیریلیر هم ده اونون توپلانیب نشر اولونماسی قایغی سینا قالنلارین سای آرتیدئ. بو ماتریاللار اوخوجولار طرفیندن ماراقلا قارشیلانیر ، اونلار رداکسیایا یازدیقلارئ مکتوبلاردا و تریلمیش فولکلور نومونه لرینی یتنی معلومات و فاکتورلارلا زنگینلشدیریردیلر.

« وارلیق » داکئ فولکلور نومونه لری اؤز طراوتی، ایلکینلیگی ایله سئچله زک خام ماتریال کیمی میلی بدیعی یادداشیمیز حاقیندا یتنی تدقیقاتلار آپارماغا گئیش منیدان آچیر.

ایلدن ایله بوخته لشیب یتکینلشن درگینین اونو ایزله ینله ده تأثیری چؤخ اولموشدو. اوللر گلن مکتوبلارین اکثریتی فارسجا ایدسه، سوئرالار آرتیق بو نسبت آذربایجان تورکجه سی نین خئیرینه ده یشمیشدی. اینقیلابین غلبه سیندن سوئرا پروفور غلامحسین بیگدلی، پروفور حمید محمدزاده و پروفور محمد تقی زهتابی کیمی یتکین ضیالیلار وطنه قایتدیلار. اونلار آذربایجان ادبیاتی نین تدقیقی و تبلیغی ساحه سینده چؤخ اؤنملی ایشه باشلادیلار.

کلاسیک آذربایجان ادبیاتی نین بعضی آچیلما میش نامعلوم صحیفه لری بو تدقیقاتچی عالیملر طرفیندن آراشدیریلیب اینجه لندیکدن سوئرا اوخوجولارا چاتدیریلدئ.

خالقین ادبیاتینی قاوراماق و تحلیل اتمکک اوچون او خالقین دیلی نین تشکولونو، اینکیشافینی، اوسلوبلارینی میدانا گلمه سینی ایزله مکک لازیم دیر. آذربایجان دیلینین دنیا دیللی آراسیندا قدیمدن اؤزونه مخصوص یئر تودوغونو، اونون زنگینلیگینی اوخوجولارا چاتدیرماق اوچون درگینین صحیفه لریندن دیلله باغلی گنیش بحثلر آچیلدی. درگی موختلیف ساحه لرده چالیشان موالیفلرین آنا دیلی حاقیندا مقاله لرینی چاپ اتمکله میلی دیلین یاشاییب قورونماسی یولوندا بویوک خیدمت گؤستردی.

تانیمنیش ضیالیلار خالقین دیلینی تحریف ائدیپ ساختالاشدیرانلارا علمه اساسلانان فاکتورلارلا جاواب وئریردیلر.

آذربایجانین ایلک مطبوعات اورقانی اولان «اکیچی» نین رداکتورو حسن بیگ زردآبی دئییردی کی، قزئت - ژورنال اینساننی دنیا خبرلری ایله تانیش اتمکله یاناشی، هم ده اونا اؤز آنا دیلینی اؤیره دیر. بو ایشی ۱۹ عصرین ۷۰ اینجی ایللریندن اونون باشچیلیغی ایله چیخان «اکیچی» گؤروردو. ۲۰ عصرین ۷۰ اینجی ایللریندن ایسه بو تاریخی میسائی جنوبلو «وارلیق» یئرینه یئتیریب بو گونه قدر ایران تورکلرینه آز قالا اونوتا. وقلاری آنا دیلینی اؤیره دیر، خالقی او یادیر، دیل و مدنیتین یوکسلیشینه یاردیم ائدیر.

۲. اینقیلابین ایلک ایللرینده تدریجاً مطبوعات آزادلیغینا سون قویولدو. یئنی نیشه باشلایان قزئت و ژورنال لار بیر- بیرینن آردینجا قاداغان ائدیلدی. اولارین ناشیرلری و موالیفلری تعقیبلره معروض قالدیلار. «وارلیق» ایستینا اولماقلا قزئت و درگیلرین نشری ۱۹۸۲ اینجی ایله دئمک اولار کی، تامامیله قاپاندی. خالق اینقیلابدان و یئنی یارانمیش ریسپوبلیکادان چوخ شنی گؤزله بیردی. لاکین آرادان آز کئچمه دی کی، اؤلکه دکی سوسیال ایقتیصادی پروبلملرین حلّی اونودولدو. خیردا میلتلره اؤز موقدراتینی تعیین اتمک حوقوقو وئرلمدی. دینی کؤتسرواتویلیک، ایجتیماعی-سیاسی، ادبی-مدنی حیاتین اینکیشافینا مانع اولماغا باشلادی.

آنا دیللی مطبوعاتی یاشاتماق مؤوجود شرایطده چوخ چتین اولدو. «وارلیق» نه بین باهاسینا اولورسا اولسون یاشامالی دیر! بو درگینین باش رداکتورونون و ایشچی کولکتیونین چیخاردیغی قرار ایدی. بونون اوچون مؤوجود رژیمله موناسبتلره آز دا اولسا سرینلیک گتیرن یازیلارلا ائحتیاطلا یاناشماق ضرورتی یارانیردی. آنا دیللی بو ینگانه مطبوعات اورقانی یاشاتماق اوچون هم ده مودریک سیاستچی اولماق لازیم ایدی. جواد هیئت گؤزل بیلیردی کی، ایرانین سیاسی رئاللیقلارینی نظره آلمادان حیاتا کئچیریلن هر بیر تدبیر ایکی قات موقاویمه راست گلیر. بو باخیمدان خالقین میلی ماراقلارینی ادبی-بئیی فیکیرده یاشادیب اینکیشاف ائتدیرمک اوچون مؤوجود رژیمله موناسبتلرده تاریخی رئاللیغین عیانی گؤستریجیسی «وارلیق» و اونون تجروبه سی اولدو.

۳. ۷۰ اینجی ایللرده آذربایجانین هر ایکی تایی آراسیندا مدنی کؤربونو مرحوم شرق شوناس عالیمیمیز پروفیسور روستم علی یئف سالمیشدی. معلوم ۱۹۹۰ اینجی ایل حادیه لریندن سوئرا سرحدلر آرتیق کئچیلمز

ده ییلدی. گندیش – گلیش نیسبتاً آسانلاشمیشدئ. «وارلیق» ین دا او تایلا باغلی مؤوضوع داییره سی خنیلی گنیشلنمیشدی. قوزئی آذربایجانین موسقیلیک قازانماسی گونئی آذربایجانین مدنی حیاتیندا جانلانا یاراداراق نیسی دیرچلیشه سبب اولموشدو. طبیعی کی، «وارلیق» دا بو جور دیشیکلیکری خالقین حیاتیندا کی ایجتیماعی حادثه لری اؤزونده عکس ائتدیریدی. او ایللرده درگی بیر نوع اوخوجولارین تربیوناسینا چئوریلیمیشدی. عادتاً اوخوجولار اؤز مکتوبلاریندا اونلاری ناراحات ائدن مسأله لره تۇخونوردولار. کؤهنه رژیمین شوونیست سیاستی رسمی داییره لره ده یول تاپیب اوشاق و گنجلره تورکجه یارانمیش ادبیاتا خور باخیب اونو یاد دیل کیمی قبول ائتمه یی آشیلا بیردئ. گلن مکتوبلاردا بوخوصوصا مسأله لره تۇخونولوردو. بوخوصوصا رادیو – تلویزی ایله سسله ن دیلین بر باد وضعیتده اولدوغو وورغولانیردئ. تأسوف کی یئنی کونستیتوسیونین ۱۵ اینجی ماده سینده گؤسترلمیش ایراندا یاشایان بوتون خالقلا رین، او جومله دن آذربایجانلیلارین دا دیل و مدنی نین یایلماسی، ایشلمه سی، ان اساسی ایسه آنا دیلینده تحصیل آلماق حوقوقلاری ایندییه دک هله ده اؤز حلینی تاپمایب. ۱۹۹۸ اینجی ایله ۶۴ آذربایجانلی ضیالی یازیچی و شاعیرین جمهوریتین پرزدنتی جناب خامنه ای حضرتلرینه یازیب گؤندر دیکلری مکتوبدا دا بو مسأله لره تۇخونولور.

۹۰ اینجی ایللردن بری قوزئی آذربایجاندا باش وئرن اهمیتلی حادثه لر «وارلیق» دا اؤز عکسینی تاپیردئ. قیزیل اوردونون باکییا باسقینی ایله توره دیلن ۲۰ یانوار فاجیعه سی، ارمنی ایشغالچیلارین آذربایجان تورباقلارینا تجاوزو و اونلارین توره تدیکلری جینایتلرله باغلی ماتریاللار درگینین هر سایندا وئرلیردی. درگی نین صحیفه لرینده یاخین و اوزاق کئچمیشیمیزه عاید اولان بیر چوخ سندلره ده تئز تئز راست گلکمک اولاردئ. ۹۰ اینجی ایللردن باشلایاراق قوزئی عالیملرین یازیلاری «وارلیق» دا مونتمظم گؤرونوردو.

عومومیتله، هم شمالی آذربایجاندا هم ده دونیانین موختلیف اولکه لرینده نشر اولونان آنادیللی مطبوعاتدا «وارلیق» ین گونئین مدنی حیاتینا، خالقین میلی شعورونون اینکیشافینا خیدمترلری یوکسک قیمتلندیریلیمیشدیر. ایسونجه آذربایجان و فارس دیلرینده نشر اولونان «تریون» درگیسی «وارلیق» ین ۲۰ ایلیگی موناسبتیه درج ائتدیگی یازیدا «وارلیق» ئ یانا – یانا ارییب توکنمه ین بیر قوه، مؤعجوزه آدلاندیریر، درگینی بويا – باشا چاتدیران جواد هیئت ائحتیراملا آئیلیر.

نشر اولوندوغو ایجتیماعی – سیاسی، ادبی – مدنی موحیطین ضیدیتلی و مورکب اولماسینا باخما یاراق، « وارلیق» بو گون ده آذربایجان مدنی نین اینکیشافینا اؤز توحفه سینی وئریر، گونئی میلی شعورونون یوکسکلیشینده اؤز میشلیز رولونو اویناماقدا داوام ائدیر.

«وارلیق» دوکتور جواد هیئتین یارادیب یاشاتدیغی ان بؤیوک اثرلریندن بیر دیر. تک ائله «وارلیق» درگیسی بو فنومنال شخصیتین بوتون یارادیجیلیق پوتنسیاللارین اؤزونده دولغون عکس ائتدیریر. جواد هیئت بؤیوک

جراح كيمى نوفوذ قازاندئ، بۇيوك شخىصىت، هر طرفلى ساوادلى، گىنىش ارودىسياسى، اولان ضىالى كيمى اوز
ايمكانلارنى «وارلىق» دا ايفاده ائتدى و بو گون ده بۇيوك عزملة بو ايشى داوام ائتديرير.
من ۷۵ ايللىگى موناسىيتله دوكتور جواد هيئتى تبرىك ائدير، اونا جان ساغلىغى، اوزون عؤمور، بوتون ايشلرينده
اوغورلار آرزولايرام. خالقىمىزىن فيزىكى و معنوى يارالارى نين ساغالماسى، اوچون گؤردو يونوز ايشلرده اولو
تازى ياردىمچىنىز اولسون، اوستادا!

منبع: Bıçaq və qələm

شخصیت جاذبه سی

حسن آغا تورابوف
خالق آرتیستی

اونون حاقیندا چوخندان، اوزو ده موختلیف آدمالاردان ائشیتیمیشدیم. تجروبه مدن بیلیردیم کی، بیر آدم حاقیندا دولغون و اوئیکتیو تصوورون یارانماسی اوچون هر طرفلی اینفورماسیایا مالیک اولمالیسان، یعنی کی، بیلگیلری بیر قاینقادان آلممالیسان، منفی و موثبت رأی لری آراشدیراندان سوئرا اوز شخصی موناسیبتینی فورمالاشدیرمالیسان.

دوکتور جواد هیئتین تیمثالیندا حیات و صنعت تجروبه م گره کسیز اولدو: اونون حاقیندا، اوزو ده موختلیف آدمالاردان یالیز و یالیز موثبت رأی لر ائشیتدیم کی، نتیجه ده تجروبه می یوخ، بو شخصیتین جاذبه سینی اوستون توتماغی روا بیلدیم .

اوزاقدان اوزاغا، تلویزییا انکرانیدان حورمتلی دوکتور جواد هیئتی ایزلرکن اونون عالیجنابلیغی، کوبارلیقلا یوغرولموش ساده لیگی، مودریک باخیشلاریندان سوزولن اینسان سئورلیگی بیر صنعتچی کیمی منی اووسونلایردی، حنیفسیلنیردیم کی، تناتر و کینو یارادیجیلیغیمدا بو جور شخصیتین اوبرازینی یاراتماق منه مویسر اولمادی. منه ائله گلیر کی، محض بئله شخصیتلرین موجودلوغو خالق آراسیندا عالیملره، حکیملره، عومومیتله ضیالیلارا صمیمی حورمت یارادیر.

قارانلیغین، ظولمتین باغرنی یاران ضیالیلارین درک ائدیلمز جاذبه سی مندن اؤترو سیر دئییلدی : حیاتیمدا چوخ حادثه لر اولوب کی، اونلاری راسیونال دلیلرله ایضاح ائده بیلیم.

... فلکین یازی سییلا دوکتور جواد هیئته ان جتین، ان آغیر گونلریمده شخصاً تانیش اولدوم. هنج بیر طبیی آلتدن ایستیفاده ائتمدن دوکتور منی موعیینه ائندی و بیر آن بئله تردود ده ائتمدن دیاقنوزومو قویدو. دوکتور منه یونانمادان تهرانا گئدیب جراحیه عملیاتیندان کئچمه یی امر ائندی. بنده نیزده قورخو و یا تشویش دویمایان دوکتور بیر قدر ساکیئتشدی و گله جک عملیاتین اینجه لیکلرینی پوپولیار فورمدا، آما یوکسک پشه کارلیقلا آچیقلائی. اعتراف ائدیم کی، او آندان اوره ییمده عملیات منه او قدر ده تهلوکه لی گؤرونموردو. سوئرادان آنلادیم کی، دوکتور جواد هیئتین جاذبه داییره سینه دوشنلرین هامیسی اونون موثبت حیات انرزیسندن فایدالانیر و اوز نؤوبه لرینده اونو یایماغا چالیشیرلار.

روايته گۆره، اولو لوغمان، حكيمين بيجاغيندان دا، هر جور درمانلاردان دا سۆزو اوستون توتوردو. بونون نه درجه ده دوغرو اولماسيني دوكتور جواد هيئتله صۇحت اندنلر بيلير. بعضاً منه ده انله گليردى كى، بو آدم هر صۇحت انله ديگى آدامى سۆزو ايله موعاليجه ائتمه يه باشلاير، بير نئچه دقيقه دن سوئرا اوزونده نه ايسه راحاتلىق دوياغا باشلاير سان و باشينا گلن بئله او قدر ده آمانسىز، چاره سيز گۆرونمور.

دوكتور جواد هيئت جاذيبه دايره سيني دوشونركن بير ده آنلاديم كى، شخسى تائيشليغيميزدان اۇنجه فيكريمده ياراتديغيم اوپرازلا رئال جواد هيئت اصلينده عيني دير و دئمه لى، من يانلمايشام ؛ دوكتورو مندن اول تائيشانلارا ونون شخسىتى نين اصل ماهيتيني دَبرلنديريب اونون حاقيندا يالئز موئبت رآى سؤيله ييرديلر. خوش، ايشيقلى سؤز اؤز خئيرخاه ايشيني هر زامان گوردو يو كيمي جواد هيئت شخسىتييله باغليليقدا دا عيني خاصه يه ماليك دير ...

عالملرين حيكمتى يالئز چاليشديقلارئ علمى ساحه ده دئييل، حياتين بوتون سفئرالاريندا اوزونو بوروزه وئرير. اونلارين جاذيبه دايره سى كوئكرئت مكاندان قات-قات گئئيشدير. بونون تصديقى آغير سيناغا چكىلديگيم زامان گوردوم ، ياشاديم.

... محض دوكتور جواد هيئت جاذيبه دايره سينده چوخدان تائيديغيم « ماقبئت بونيادوف » و يئنيدن تائيديم . منيمله تهرانا گئدن ماقبئت موعليم ايندى چاليشديغى سيرك، اوللر ايشله ديگى موسيقيلى كوئئديا تئاتريندا موشاهيده ائتديگى حاديه لرى انله دادلى، انله گولملى، انله معنائى دانئشيردى كى ، اونون ديركتورلوغو كئچيردى ايكنيجى پلانا؛ اؤنه چيخان يوكسكك ايفاجيلىق باجاريغى و چوخ درين هومانيزمى اولوردو. عملياتدان اؤنجه بنده نيزه اورك - ديرك وئرملك قرارينا گلئيش ماقبئت قارداشيم بير آن بئله قراريندان دؤنمه دى!

دوكتور جواد هيئت جاذيبه دايره سينده وار اولان نئچه نئچه آدماملارلا سانكى دوغمالاشديم، دوستلاشديم! ايران اسلام رئسپوبليكاسى نين نئچه نئچه آدلى سانلى، يوكسكك منسب و وظيفه صاحيبى بنده نيزين گوروشونه گلدى و بونولا هم ده آقاي جواد هيئته اولان حؤرم و ائحتيرامينى بير داها تصديقله دى!

خسته خانادا شفا تاپان نئچه نئچه ساده اينسان ياخينلاشيب منه ده شفا ديله بير، دوكتور جواد هيئت جانينا دوعا اندير، اولئلرينه رحمت سؤيله ييردى. هله اون ايل بوندان اؤنجه باكئ دا « YUG » (يوغ) تئاترى نين شهر يارين اثرى اوزه رينده حاضرلارئيمش تاماشاسيندا تائيش اولدوغوم حؤرمئلى دوستوموز شعر دوستلا بو مۇوضوعدا صۇحتلر ائتدى و بئله قارارا گلديم كى، شخسىتىن جاذيبه سى بوتون فيزيكى قانونلاردان داها گوجلۇ، داها موقدس و داها درك ائديلمز دير!!!

***

شاعير دئير: « بيريله دوستلوغو باجارمايان كس ، بولداشلىق ائدرمى سوئرا يوزيله ؟! »

دوكتور جواد هيٽين جاذيبه دايره سينده مؤوجود اولان سايسيز حنسابسيز اينسانلارئ دوشوندو كچه آنلايرسان كي، بو شخصيٽين مایاسی دوستلوقلا يوغرولوب، بو ايتسانئ ياشادان دا، اونا طرف جذب ائدن ده دوستلوقدور.

آذربايجانيميزين دوستو دوكتور جواد هيٽه سلام اولسون!

منبع: Bıcaq və qələm

اولو اینسان و گۆرکملی اوستاد

حسین حکمت

ایران آناتومیستلر جمعیتی نین باشقانی، پروفیسور

بیز بیر شهرده و بیر محلّه ده (تبریزده موجهتهد کوجه سینده) آنادان اولموشدوق .عایله لریمیز بیزدن اول بیریرله چوخ یاخین دوست ایدیلر. بیز ایکی میزده ایلک تحصیلیمیزی آتامین قوروب، ایداره انتدیگی حکمت مدرسه سینده آلدیق. او، مندن ۳ یاش کیچیک اولسادا، تانیمیش بیر شاگرد ایدی. چوخ زیرک و اثرزلی ایدی. او زامان ان یاخشی آلتئیکا ایدمانینی آنجاق او باجاریردی. دقیقه لرله اللری اوسته یثربیردی و شاگردلرین دقتینی جلب اندیردی. تحصیلینی قورتاردیقدا سوئرا حؤرمتلی آتاسی میرزه علی هیئتین وظیفه سی تهرانا ده ییشیلدیگی اوچون تهرانا گتندی. ایللر کنچندن سوئرا من تهرانا او نیورسسته سی طب فاکولته سی نین اوچونجو کورسوندا ایکن او دا بیزیم فاکولته ده تحصیل آماغا باشلادی و علاقه لریمیز یئیندن سیخلاشدی. فاکولته ده تانیمیش بیر طلبة اولدو. یاخشی رسام ایدی، اوستولوگیا (سوموک) کیتابلارینین رسملرینی او چکیردی. فاکولته نین اوچونجو کورسوندا ایستانبول گتندی. بیر مودت اوندا خبریم اولمادی. من او نیورسسته نی قورتاردیقدا سوئرا عسگرلیک خیدمتینی ده بیتیردیم. صحیه ناظیرلیگینده و تبریز او نیورسسته سینده ایشه باشلادیم. دوکتور هیئت تبریزه گلنده همیشه منی گورمه یه گلردی. بو سیرادا دوکتور جواد هیئت ایستانبولدا و پاریسده جراحلیق ایختیصاصینی تاماملادیقدا سوئرا تهرانا قایتدی. هیدایت و عدلیه خسته خانالاریندا جراحلیق کلینیکاسی نین دیرکتورو وظیفه لرینده چالیشماغا باشلادی. اونونلا یئنی قورولان عدلیه خسته خاناسیدا گوروشدوک. او منی چوخ صمیمی و حرارتله قارشیلادی و منیم اورادا بیر جراح کیمی چالیشماغیما ایمكان یاراندی. اونونلا همکارلیغیمیز چوخ دیرلی ایدی. او، چوخ اوخویان و جراحلیق ساحه سیندکی یئنلیکلرله تانیش اولان بیر جراح دیر. بوتون بیلک و تجروبه سینی تام صداقت و چوخ مردلیکله منیم ایختیاریم و نر میشدی. من بیر چوخ جراحیّه مسأله لرینی اوندا اؤیرندیم و اونون بؤیوک عملیاتلاریندا یاردیمچی کیمی ایشتیراک اتمکله چوخ شیلر اؤیرندیم. آرامیزداکی صمیمیت و بیرلیک او قدر گوجلو

ایدی کی، یئنی و چتین عملیاتلاری اوغورلا آپارماق اوچون دوشونور و بیرلیکده ایشه باشلاردیق، او گونلر منیم ان یاخشیشی، ان خوش گونلریمدی! او، اؤیرتمکده سون درجه الی آچیق و سخاوتلی ایدی. بیز ایکی قارداش، ایکی دوست، ایکی سیرداش و عینی زاماندا، همکاردیق. بیزیم دوستلوق و صمیمیتیمیز ائله بیز سویه ده ایدی کی، بعضاً اونون قیسقاج همکارلارینی قیجیقلاندیریردئ، بعضی لری ده اؤزلرینی یاخین گؤسترتمک اوچون بو دوستلوقون اوغورسوز اولایله جه یینی اونا خاطر لاتیردیلار. لاکین او، سؤیود آغاچی کیمی بئله یئللرین قاباغیندا ایئلردن دئییلدی.

بو صمیمیت سایه سینده بیز عومومی جراحلیقدان باشقا، یئنین و اؤتورغا عملیاتلارینی دا اوغورلا آپارماغا مووفق اولدوق. او زامان اورک جراحیه سی ایراندا یئنی بیر آنلایش ایدی. او، منه اورک و دامار جراحیه سینه چوخ ماراغی اولدوغونو سؤیله دی. من اونون فیکرینی قورخو ایله قارشیلادیم. فقط او، گنججه گوندوز بو ایش اوزه رینده تدقیقات و تجروبه آپارماغا باشلادئ. و آز ایمكانلارلا اورک عملیاتلارینا (باغلی و آچیق) باشلادیغی گوندن میثلسیز اوغورلار قازاندئ. ایران ایسلام اینقیلابیندان بیر نئچه ایل قاباق حؤکومت عدلیه خسته خاناسینی عدلیه دن آلدئ. بیز ده اورادان آیریلدیق و بئله لیکله علمی و صمیمی موحیطده قوردوغوموز همکارلیقدان محروم قالدیق. اوندان سوئرا همکارلیغیمیزی مخصوصی خسته خانالاردا داوام ائتدیردیک. منیم فیکیر و قناعتیمه گؤره، دوکتور جواد هیئت اولو بیر اینسان و سون درجه ایستعدادلی بیر شخصیت دیر. مثلاً، بؤیوک جراحیه عملیاتلاری آپارماقلا یاناشی، مولانانین دیوانینی اوخودو و اکثر شعرلرینی ازبرله دی. حتا اونون تأثیری ایله عینی مضمونلاردا شعرلر ده یازدئ. سوئرا آذری تورکجه سی نین کؤکلرینی آراشدیرماغا باشلادئ و بو ساحه ده بؤیوک اوغورلار الده ائتدی. فقط، مدنی - ادبی ایشلری هیچ واخت اونون جراحی چالشمالارینی دایاندیرا بیلمه دی. دوکتور جواد هیئت آزاد ایسلام اونیورسیتیه سی نین جراحیه قورومونا دا باجاریقلا رهبرلیک ائدیر.

علمی و ادبی فعالیتینی هر زامان ایره لی آپاریر. او، دوستلوقدا ایفراط درجه ده صداقتلی دیر و دوستون صداقتینه اینانارسا، جانین دا اونون بولوندا فدا ائتمه یه حاضر دیر. دوکتور جواد هیئت میثلسیز عالیم، گؤرکملی اوستاد و اولو بیر اینسان دیر.

منبع: Bıçaq və qələm

« واریق » درگیسی ناخچیواندا تدقیق ائدیلدی

نزاكت ایسماعیلووا
فیلولوژی علملری نامیزی
ناخچیوان دؤولت اونیورسیتیه سی

آکادئمیک ی.ح.ممد علی یئف آدینا ناخچیوان دؤولت اونیورسیتیه سی نین (۱۹۹۳) فخری پروفیسورو سئچلمیش ، یادداشلاردا ، اورکلرده ابدی یاشار وارلیغا چئوریلن دوکتور جواد هیئتین عالی ذکاسی یوللاریمیزی ایشیقلاندان نورلو چیراغدیر. بو ذکائین نورونا ییغیشاراق ۱۹۹۴ اونجو ایلده اونیورسیتیه میزده « واریق-۱۵ » علمی- ادبی یوبیلئی کئچیریلدی. یوبیلئیده آذربایجانین دیگر شهرلریندن ده قوناقلار ایشتیراک ائدیردیلر.

آذربایجان دؤولتی نین میلی موسقیلیگی نتیجه سینده ادبی- مدنی علاقه لر گئنیشلنمیش، میلی پرنسیپلره میلی تفکور قاینالارینین آراشدیریلماسی اوچون زمینه یارانمیشدیر. بئله بیر زاماندا « واریق » درگیسینی تدقیق ائتمک، کئچدیگی مؤحتشم یولو آراشدیرماق، بوگونکو یاشانتیلاریمیزی اولدوغو کیمی اؤیرنمک موعاصیر ادبی پروئسه تطبیق ائتمکله یاناشی، کئچمیشیمیزه و دونیمیزه نظر سالاراق بو ساحه ده عملی ایشه باشلاماق ضروری اولدوغو آچیقلامالی دیر. پروفیسور ع.حیب بیگ لی نین مصلحتی ایله « واریق » درگیسینی نامیزدلیک موضوعو کیمی سئجه رک ایشلمیه باشلادیم.

آذربایجان تورکجه سینی محلی سویه ده ساخالایان بیر مملکتده ۳۵ میلیونلوق بیر خالقین سسینی دونیایا چاتدیرماقدا ۲۱ ایلدیر کی اؤز وسایطی حساسینا مونتمظم ژورنال نشر ائندن بو ایللر عرضینده اوتایللی بوتایللی خالقیمیزا زنگین ادبی- مدنی، علمی بیر خزینه بخش ائتمیش و بخش ائتمکده اولان دوکتور جواد هیئتین خیدمتی میثلسیز دیر.

« واریق » ژورنالی فضولی سوزوندن ، ده ده قورقود قایناعیندان سو ایچه رک دلبلمیزین، تاریخیمیزین ، ادبیاتیمیزین کشیگی چکن عظمتلی بیر قالا دیر. مودافعه قالاسی ! بو قالا گونئی آذربایجانین شیفاهی و

یازیلی ادبیات اینجیلرینی اؤز صحیفه لرینده نشر ائتدیره رک ایتمه باتماقدان قورویوب ساخلایان ادبی پروسئین، میلی بدیعی - استتیک فیکرین کامالا چاتماسینا، گونئی خالقن نین اویانیش و اینتیهنا یشی ایستقامت و ثریر. گونئی ایله قوزئی آذربایجانین ادبی - مدنی، میلی - روحی وحدت و بیرلیگینه تماس و علاقه لرینه خیدمت ائده رک معنوی کؤرپو اوّلوش ابلرله بیر بیرینه حسرت قالان سوّداشلاریمیزین بیر-بیرینه بسله دیگی سوّسوز سؤگی و قارداشلیق دو یغولاری نین ایفاده چیس، تبلیغاتچیس و جارچیس دیر.

توپلونون رداکتورو و دوکتور جواد هیئت و رداکسیا عوضولرینین شرفلی یارادیجیلیق فعالیتی، میلی ابدراک و شعورونون اویانیش و یوکسلیش یولونداکی خیدمتی، آنا تورک دیلین تره کمه صافلیغی اوغرونداکی سعی و تشبّولری، میلی بدیعی مدنیت اوغروندا موبارزه عزمی بو توو آذربایجانین تاریخینه قیزیل حرفلره یازیلا جاقدیر.

بو گوندن سوّرا «وارلیق» درگیسی نین نئچه ساینین چیخاجاغی باره ده معلومات و ثره بیلمه سک ده اونو دئییه بیله ریک کی، آرتیق مطبوعات تاریخینده اؤنملی یئرلردن بیرینی توتور.

گوروندو یو کیمی «وارلیق» ژورنالی ایران اسلام رنسپولیکا سیندا آنا دیلمیزده نشر اولونان ان اوزون عؤمورلو و داواملی ادبی- علمی درگیدیر. بو ژورنال اؤز اطرافیندا گونئی آذربایجانین تانیمیش یازیچی و شاعرلرینی، علمی قوه لرینی بیرلشدیرمیشدیر. اونلار ۲۱ ایلدر* کی دوکتور جواد هیئتین رهبرلیگی آلتیندا بیرلشیب چتین، آغیر، لاکین شرفلی بیر میسسیانی حیاتا کئچیریرلر. «وارلیق» همچنین گونئی ده یشی ادبی نسلین فورمالاشماسینا دا مثبت تأثیر گؤستریمیشدیر.

اوستاد دوکتور حمید نطقلی اوزون ایللر ژورنالی باش مقاله لرینی یازمیشدیر. او اولو تورکولوق، آنسیکلوندییک بیلک صاحیبی اولماقلا یاناشی هم ده گؤزل شاعیردیر. «وارلیق» ین موعاصیر اورتوقرافیاسی نین و قراماتیکاسی نین ایشله نیب حاضر لانا سیندا اونون خیدمتلری میثلسیز دیر. اونون «ایملا قاعده لری» آدلی بیر ریساله ده «وارلیق» ین علاوه سی کیمی چاپ اولونموشدور.

محمد علی فرزانه «وارلیق» ین ایلك سایندان بو گونه کیمی ژورنالی یارادیجی هیئتینین ترکیبینه فداکارلیقلا چالیشیر. او ۵۰ ایلدن چوخدور کی آنا دیلی و ادبیاتیمیزین اینکشافی ساحه سینده یورولمادان خیدمت گؤستریر. دیلمیزین قراماتیکاسی و فولکلوروموز حاقیندا بیر چوخ چالیشمالارین موالیفیدیر. درگینین چیخدیغی گوندن اورادا کولونگ چالانلاردان بیر ده گؤزل شاعیریمیز حسن مجید زاده ساوالان دیر. او دیلمیزین و مدنیتیمیزین اینکشافی یولوندا اؤز بیلک و باجاریغینی هنج واخت اسیرگه ممیشدیر. ژورنالی بیر چوخ جاری مسأله لری نین حلینده اونون رولو میثلسیز اولموشدور. مرحوم عبدالکریم منظوری خامنه، صمد سرداری نیا و

* وارلیق بو گون ۳۱ یاشیندادیر.

مرحوم تیمور پیرهاشمی دە ایلك گوندن « وارلیق » ین صمیمی و فداکار همکارلاری اؤلوب. منظوری ۱۲ ایل عرضینده درگینین ماتریال لارینی، تمناسیز اولاراق ماکینادا ییغمیش، فایدالی علمی - ادبی مقاله لری کیریل الفباسیندان عرب الفباسینا کۆچورموش عینی زاماندا اؤز ده فولکلوروموز باره ده قیمتی تدقیقاتلار آپارمیشدیر. نئچه ایللر دیر کی بو نجیب ایشی دیلبر خانیم ابراهیم پور داوام اتئدیریر. رداکسیایا گلن یازیلارین اوزونون کۆچورولمسینده و ایجرا ایشلرینده اونون چۆخ بؤیوک خیدمتلری واردیر. ژورنالین هر بیر نۆمره سی نین حاضیرلانیب نشر اندیلمه سینده گنج تدقیقاتچی - فیلولوق، باکی دؤولت اونورسیتیه سی نین مآذونو محمد رضا هیئتین خصوصی رولو واردیر.

صمد سرداری نیا ایسه موعاصیر آذربایجان تاریخینه عاید فارسجا یازدیغی مقاله لرینده آذربایجانین بؤیوک شخصیتلری حاقیندا قیمتی معلوماتلار وئریشدیر. او هم ده درگینین صلاحیتلی نواینده سی کیمی « وارلیق » ین سایلارینین تبریزده یایلماسی ایشینی تمناسیز اولاراق بوینونا کۆتورموشدور. « وارلیق » ین ایشیق اوزو گۆرمسیندن بیر نئچه آی سوئرا پروفیسور غلامحسین بیگدلی، بیر نئچه ایل سوئرا ایسه پروفیسور حمید محمدزاده اونونلا یول یولداشلیغی ائتمه یه باشلامیشدیر. آذربایجانین بو ایکی گۆرکملی ادبیات شوناس عالیمی باکیدا عالی مکتب بیتیرمیش، علملر دوکتورو آدئی آلمیشلار. اونلارین آذربایجان ادبیاتی حاقیندا یازدیقلاری قیمتی مقاله لر « وارلیق » ئ مضمون و موندریجه جهتن خئیلی زنگینلشدیرمیشدیر. پروفیسور بیگدلی نین کۆمه یی ایله « وارلیق » ا یول تاپمیش مرحوم علی کمالی ایلك گونلردن اوزونو ایستعدالی یازیچی و تدقیقاتچی کیمی گۆسترمیشدیر. علی کمالی نین تدقیقاتلاری نتیجه سینده اوزه چیخاریلمیش تلیم خان آدلی شاعیرین اثرلریندن درگیده بیر سیرا نومونه لر وئرلمیشدیر. اونون باشقا علمی - تدقیقی مقاله لری ده ژورنالین ماراقلی و اوخوناقلی چیخماسیندا اؤنملی رول اوینامیشدیر. عزیز محسنی شاعیر و قیمتی یازیچی دیر. او گۆزل شعرلری ایله برابر هم ده ایستعدالی آراشدیریجی کیمی « یشی چیخان کیتابلار » روبریکاسی نین آپاریجیلاریندان بیریدیر.

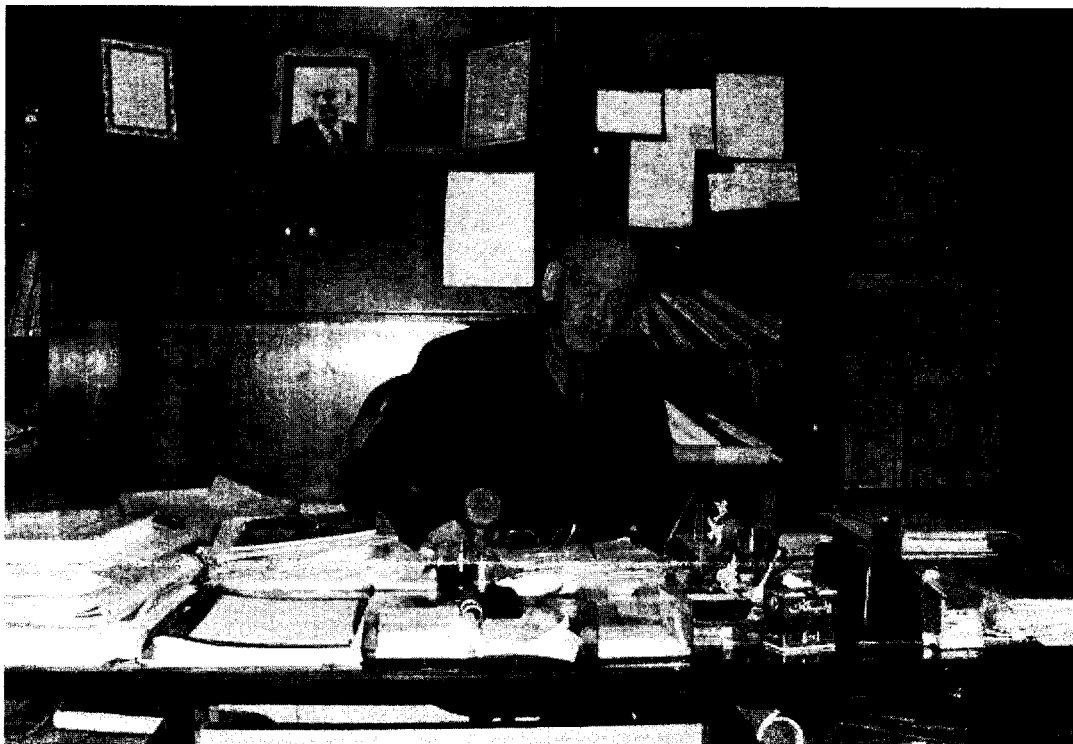
اسماعیل هادی ده بیر نئچه ایلدیر کی موختلیف ساحه لره ادبیات، دیلچیلیگه، ایلاهاتا عاید علمی - تدقیقی مقاله لری ایله « وارلیق » ژورنالی نین علمی جهتن رنگارنگ چیخماسینا یاردیم گۆستریر. شاعیر کریم مشروطه چی (سۆنمز) ژورنالین دایمی امکدداشلاریندان دیر. میر هدایت حصاری و بؤیوک رسول وند ایسه سون ایللرده « وارلیق » ین جرگه لرینه قوشولان یازیچی و شاعیرلریندندیرلر.

تاریخده مادی اولان چۆخ شئی محو ائتمک اولار. لاکین یادداشی، حافظه نی محو ائتمک اولماز. دیسرتاسیا ایله علاقه دار « وارلیق » ژورنالی نین رداکسیاسیندا، ایش آرخیوینده (آرشیو)، زنگین کیتابخاناسیندا ایشله یرکن بو فداکار اینسانلارین شاهی دی اولدوغوم زحمت و چتیلیکلری گۆزلیم قارشیسیندا دیر. مودافیه واختی ایسه ساوالانین دندیگی سۆزلری هئچ اونوتمازام: «نئچه ایللر دیر آیریلیغین آجیسی سانکی بوگون جانیمیزدان

چىخدى . ادبى اومىد چىراغىمىز «وارلىق» ژورنالى ايله باغلى دىسرتاسيا يازدىغىن اوچون سەنە حلال اولسون .»
مىنەم مودافىم «وارلىق» ژورنالى نىن ۲۰ اىللىگىنە تصادوف ائتىدىگىنەن باشدا دوكتور جواد هىت اولماقلا
بوتون وارلىقچىلارنى ژورنالنىن ۲۰ ھەم دە ۲۱ اىنجى ايل دۇنومو موناسىتى ايله تبرىك ائدىر و دئىرم :
بوتوۆ مدنىتى ، دىلى ، تارىخى ، معنوياتى اولان واحىد مىلتىن سسىنى باتىرماق اولماز. بو بۇيوك يولدا سىزە
اوغورلار دىلە يىرم.

آلاه سىزى آمالنىزا قوۆوشدورسون ، خۇرمتلى اوستادىم ، دوكتور جواد هىت.

منبع: Bıçaq və qələm

پروفیسور دوكتور هیت وارلىق درگىسى نىن دفترىندە

بۇيوك عالم ، مشهور حكيم ، نادير شخصيت

پروفوسور دوكتور م. ا. نوروز اوغلو

آذربايجان رسپوبليكاسى نين آنكارا داكى سفىرى

آنا وطنيم آذربايجاندا پروفوسور جواد هيئتین بۇيوك عالم، دونيا طيبنده مشهور بير حكيم، تورك ديلينه ، تورك تاريخينه، تورك دونياسينا بۇيوك خيدمتلرى اولموش نادير بير شخصيت اولدوغونو كيچيكدن بۇيوكه هامى بيلير.

پروفوسور جواد هيئتین حيات و فعاليتينه حصر اولونموش چوخ سايدا يازيلار، كيتابلار اولدوغو، فيلملر چكيدلگي، اونون بير چوخ دؤولتلر، اونيورسيته لر، آكادئميالار طرفيندن يوكسك موكافاتلارا لاييق گؤرولدويو ده معلومدور. آنجاق اونون نه قدر هر طرفلى فنئومئثال بير ضيالى، نه قدر نادير تاريخى بير شخصيت اولدوغونو بيلمك و حيس اتمك اونو ياخيندان تانماقلا، اونون دوستلوغونو قازانماقلا مومكون دور.

آنكارا دا ۱۲ ايل بوندان اول تائيش اولدوقدان سوئرا پروفوسور جواد هيئتدن چوخ شنى اويرنديم و اونون دوستلوغونو قازانا بيلدلمسه، دئمك بو ۱۲ ايل هدر گئتمه ميش، اوزومو خوشبخت سايا بيلرم.

پروفوسور جواد هيئتى پروفوسور احسان دوغراماجى ايله، اونون ائوينده تائيش ائتديكدن سوئرا دونيا صحيه سينين، تورك دونياسى نين بو ايكي فنئومئثال شخصيتى نين، نهننگ عالمينين اينگليسجه دن فرانسيزجايا ، فرانسيزجادان عربجه يه ، عربجه دن فارسجايا كئچن دريندن علمى، ادبياتى، دىنى، تاريخى، فلسفه نى احاطه اندن صؤحبتىنى ساعاتلارجا حئيرانليقلا، حئيرتله دىنلديم.

آذربايجان خالقي، تورك دونياسى بئله داهى عالملىرى، نادير شخصيتلرى يتيشديرديگينه گؤره اوزونو خوشبخت حساب انده بيلر.

آذربايجاندا ۸۰ ياش اورتا ياش حساب انديلير. بۇيوك شاعيرمىز عثمان سارى ولى دئميشدير:

« سئكسان - اينده آلما عصا

قويما سنى قارا باسا

كيم كى يوز ايل ياشاماسا

گوناه اونون اوزونده دير»

و دوستلاريندا دير. (دوزليش نيمم دير)

اوجا تائرى دان پروفوسور جواد هيئته مؤحكيم جان ساغليغى، اوزون عؤمور و بۇيوك اوغورلار آرزولايرام.

منبع: Bıçaq və qələm

بیز اونونلا غورور دوپوروق

دوكتور مارال هيئت

من، ائشيم و باجيلاريملا عزيز آتاميزين سنكسن اينجى ايل دؤنومونو قوتلاماق اوچون دونيانين ۴ گوشه سيندن اوزون يولچولوقلا آنكارايا گلديك. دوكتور هيئت بيزلره هم آتا و همده حياتيميزدا بير اؤرنك اؤندر اولموشدور. اونون حياتيني آتلاماق اوچون بير مقاله دئييل بير كيتاب يازماق لازيم، من آنجاق اونون ائودكى حياتيني و بيزلره مونااسيبي حاقيندا بير نچه سؤز سؤيلمك ايسته بيرم.

من ائوده هر زامان بابامى يا كيتاب اوخوياركن، يا دا يازى بازاركن خاطيرلاييرام. سانيرام اونون بيلگيه عشقى و آراشديرما توتقوسو و مارقى رحمتليك بؤيوك بابام دان اونا قالميشدير. بابامين بيزلره هر زامان نصيحتى بويودو كى گرچكلرى آراشديرراق حاديه لرى ساده جه تك يۇنلو ده يرلنديرمه يين. خاطيرلاييرام هر زامان كيتابلارداكى يالنيش بيلگيلرى تنقيد ائندر آلتيني جيزار، دوغرو بيلگيلرى آراشديرير و بولور. او چوخ آكتوآل و آيدين گؤروشلودور. حياتى بويونجا اوزونو، دوشونجه لريني و بيلگيسيني گئيشلنديرمكله مشغول اولموش. اونون ياشى يوكسك اولماسينا رغماً، بئنى و قلبى بير گنج انسان كيمي چاليشير.

بير گون ايستانبول اونيورسيته سى ديش حكيمليگى فاكولته سينده اؤيرنيركن بابام توركيه يه زيارته گلدى، اونو جراحلىق اوستايملا تانيش ائتديم و بير ساعات قونوشدولار. اوستايم اونو چوخ سئودى و منه دئدى كى: «مارال، سنين بابان چوخ بيلگىلى و سيار بير آنسيكلوپئديك دير». - اؤيله دير دئديم، - اونو تانيان و سئومه ين، تقدير ائتمه ين يۇخدور.

پروفسور دوكتور جواد هيئت بوتون ياشاميني جراحلىق ايله تورك ديل و ادبياتى نين اؤيرنمه سى، اؤيرتمه سى و آراشديرماسى ايله كئچيرميشدير و بيزلرى ده او يولدا يۇنلتميش و تربيه ائتميشدير. دوكتور هيئتين حيات ايدئولوژيسى خالقا خيدمت ائتمكدير.

او، دوكتورلوق و سيله سى ايله اينسانلارين ووجودونو اؤلومدن قورتارير، عيني زاماندا آذربايجان تورك ديلينده كى چاليشمالار ييلا ايران توركلرى نين يازى و كولتورونو انجيا ائتميشدير. او موجداييله لى و عظمتلى اولماقلا برابر، شفقتلى و متواضع بير اينساندير.

دوكتور هيئت ساده جه بيزلرين آتاسى دئييل، بوتون آذربايجان تورك خالقى نين آتاسى دير و بيز اونونلا غورور دوپوروق.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۱۲۳

بیچاق و قلمین وحدتی

یاخود

پروفیسور دوکتور جواد ہیئت زیروہ سی

حسین احمدوف (آکادمیک)

۲۰ اینجی عصرین ایکینجی یاریسیندان اعتیبارن اؤزونون بیچاغی و قلمی بوتون ایراندا و تورکیه ده سون زامانلار ایسه هم ده آذربایجاندا شؤهرت قازانان مشهور جراح پروفیسور دوکتور جواد هیئتین آنادان اولماسی ۸۰ ایلی تامام اولور. بو گونلر اونون ۸۰ ایلیک یوبیلی آذربایجاندا و تورکیه ده گنیش قنید ائدیلمیشدیر. مارت آیی نین ۲۶ دا باکی دا آذربایجان بئین المخلق اونورسیتہ سینده ده اونون یوبیلی گنجیریلجکدیر. پروفیسور دوکتور جواد هیئتین پئداقوژی، طیبی و ادبی فعالیتی ایران و تورکیه ایله برابر آذربایجان ایله ده قیریلماز تئلرله باغلی دیر.

معاصیرلری اونو اینسانلیغا، تورکیه و ایران- تورکیه- آذربایجان دوستلوغو و قارداشلیغینا حصر ائتدیگی اونودولماز خیدمتلری ایله تانینان، اثرلری، فعالیتی و چیخیشلارینی یئتیشدیردیگی یئنی نسیل طرفیندن «عصریمیزین یاشایان ده ده قورقودو» کیمی شخصیتلردن حساب ائدیرلر.

پروفیسور دوکتور جواد هیئت یالیز اؤزونون بیچاغی ایله طیب ساحه سینده مشهورلاشمیش طیب- حکیم دئیل، او عینی زاماندا اؤزونون قلمی ایله ادبیات ساحه سینده ده تانینان بیر شخص دیر، تاریخچیدیر، ادبیات شوناس دیر، دیلچی بیر عالیمدیر. اونون فعالیتینده کی بو جهت اونو آذربایجانلا داها چوخ باغلامیشدیر.

بیر دفعه باکیدا موخیرلردن بیرینه و تردیگی موصاحبه لریندن بیرینده «جراحیلا ادبیاتی نجه بیرلشدیرمیسینیز؟» سوآلینا بئله جاواب وئرمیشدیر: «سلکیم جراحیلا قدی عشقیم ایسه ادبیات» - گؤزل کلاملاردیر.

پروفیسور دوکتور جواد هیئتین دیله و ادبیاتا ماراغی اوشاقلیق ایللریندن یارانمیشدیر. او هله ایتیدایی مکتبه اوخویارکن آذربایجان دیلینه و ادبیاتینا هوس گؤستریش حافیظین شعرلرینی ازبر بیلریش.

بو گونلرده آنکارادا دوکتور جواد هیئتین آنادان اولماسی نین ۸۰ ایلیگی موناسیبتله احمد یسوی اونورسیتہ سی یوبیلیارین حیاتی و یارادیجیلیغینا حصر ائدیلمیش بیر کیتابچه - مقاله لر توپلوسونو نفیس شکیلده نشر ائتدیرمیشدیر. چوخ سئویندیریجی خالدیر کی بو کیتابا داخیل ائدیلمن مقاله لرین بیر چوخو محض آذربایجانین علم ومدنیت ساحه سینده تانیمیش موخصیصلری، او جومله دن پروفیسور دوکتور م. ا. نوروزاوغلو، ائلچین،

آنار، نورالدین رضا، توفیق حاجی یثف، نظامی خودیثف، صابیر روستمخانی و باشقالاری طرفیندن یازیلیمیشدیر. کیتابدا یوبیلیارین چوخ ساحه لی و چوخ شاخه لی یارادیجیلیغی ایله باغلی چوخ ماراقلی فاکتلا، ائپیزودلار، هله قاتی آچیلمامیش فیکرلر وار. کیتابداکئی مقاله لردن بیرینده جواد حکیمین آذربایجان دیلینه، ادبیات و تاریخینه عایید بیلگیلرینی داها درینلشدیر میه عایید آتاسی نین اونا وئردیگی نصیحت چوخ ماراقلی و حثیرت آمیزدیر.

دوکتور جواد هیئت طیب علمینی تاماملماق اوچون بیر قوروپ طلبه ایله تورکیه یه گئدرکن آتاسی نین اونا تۆوصیه سی بئله اولور: «اوغولوم من سنی باکئی یا گۆندرملک ایستردیم فقط آرامیزدا دمیر پرده وار. من سنی ایستانبول گۆنده ریرم کی، طیب ایله یاناشی دیلیمیزی، ادبیاتیمیزی و تاریخیمیزی ده اؤیره نه سن».

دوکتور جواد هیئت آتاسی نین تۆوصیه سینه صادق قالمیش تورکیه ده اولدوغو ایللرده تورک دلی، ادبیاتی و تاریخینی ده اؤیرنمیش، ایرانا دؤندوکدن سوئرا تورکجه نین یاساق اولدوغو بیر زاماندا آذربایجانین مشهور شاعیرلریندن سهند، شهریار و دیگر آرکاداشلاریلا بیرلیکده اؤز ائوینده شعر مجلسی دوزلمیش حتا تکرار تورکجه شعر یازماغا تشویق اتمک مقصدیله شهریارئ تئهرانا دعوت ائده رک ۶ آی اؤز ائوینده قوناق ساخلامیشدیر.

دوکتور جواد هیئتین چوخ اهمیتی تاریخی خیدمتلریندن بیری اونون بیر نئچه مسلک دوستلاری ایله بیرلیکده ۱۹۷۹ اونجو ایلدن نشر ائتدیردی «وارلیق» آدلی مشهور درگی ایله باغلی دیر.

موبالیغه سیز دئمک اولار کی دوکتور جواد هیئت نشر ائتدیردیگی «وارلیق» درگی سینده چاپ ائتدیردیگی مقاله لرله سوئ ۸۰ ایل عرضینده یاساق ائدیلمیش بیر دلی و ادبیاتی یئنیدن جانلاندیرماغا و موبالیغه سیز دئی بیله ریک کی بیر نوع دیر چلتمه یه چالیشمیشدیر.

بوگون «وارلیق» درگیسی گونئی آذربایجاندا تورکجه نشر اولونموش مطبوعاتین آتاسی اولماق اعتباریله «اکینجی» نین اؤزونون یایلما دایره سی، اوخوجودا بوراخدیغی تأثیرله و بیر مکتب حالینا گلمه سی اعتباریله «ملا نصرالدین» نین دیل و مفکوره اعتباری ایله «ترجومان» نین میلی تفکوروبون اوپانیسی باخیمیندان ایسه «فیوضات» نین داوامچیسی کیمی قیمتلندیریله بیلر.

دوکتور جواد هیئت آذربایجان خالقئ نین بؤیوک اوغلودور. او خالقیمیزین شاد گونونه سئوین، دار گونونده ایسه بیزیمله برابر کدرلنن و بئله وضعیته ده قارداش و باجی لارینین هارایینا چاتان، حاق سوزونو اوجادان دئی ن بیر شخصیته دیر. اونو داییمدا دوشوندورن مسأله لردن بیری ده قاراباغ پروبلیمیدیر. ناشیری اولدوغو «وارلیق» درگیسی نین اکثر سایلاریندا بو مسأله نین عدالتلی حلینه حصر ائدیلن، نانجیب قونشولارین تجاوووز کاریغینی ایشا ائدن مقاله لرین درج ائدیلمه سی، اونون بو موناقیشه نین حلئ اوچون الیندن گله نی اسیرگمه دیگینی گؤستریر.

اونون اۆز اۆلكه سى نين و قارداش توركيه نين دؤولت و حؤكومت باشچيلارينا موراجيعتلىرىنى ، خصوصيله ده توركيه نين جمهور باشقانى سلیمان دمیراله گۆز ياشلاری و اورک آغریسی ایله یازدیغی تاریخی مکتوبو آغلامادان اؤخوماق مومکون دئییل. او، مکتوبدا دئییردی : « موسلمان آذری قارداشلاریمیزین وضعیتینی و تاریخی دوشمنلری آراسیندا کیمسه سیز قالدیقلارینی آچیقلاماغا لوزوم یلیمیرم. بؤسنا دا دینداشلاریمیزا قارشى صئرب - کوروات ظولمونه اوره ییمیز سیزلارکن ، اوزاقدا اولدوغوموز اوچون موافیق بیر کؤمک انده بیله جک ایقتیداریندا اولایلممه گیمیزه گؤره ویجدان عذابیی چکمکده بییک ».

پروفیسور جواد هیئت آذربایجان خالقینی بئله بیر وضعیت دن چیخارماق اوچون اونا کؤمک ائتمگه چاغیریر. مؤالیف سلجوقلارین اوؤلادی اولان بوگونکو نسلی هاری لاییر، واختی ایله تورک اوردوسونون آذربایجانا تمناسیز حربی یاردیمینی یادا سالیر، عجا مشهور تورک ژنرال لاری اولان نوری پاشا ، علی احسان پاشا ، انور پاشانین نسلی کسلیب می؟ - دئییه رک ، دؤولت باشچیلارینی داها فعال اولماغا چاغیریر. اوتون ایقتیباس ائتدیگی بیر شعر پارچاسیندا اؤخویوروق:

« قلم فیرچانه دیر، بیر اویونجاق ،

شاه اثرلر، سونگولرله یازیلیر آنجاق! »

- بو سؤزلر درین معنالی بو حکمت سانکی ییزیم بوگونوموز اوچون دئییلیمشیدیر.

پروفیسور دوکتور جواد هیئت عینی زاماندا آذربایجان یازچیلار بیرلیگی نین م. ف. آخوندوف آدینا موکافاتینا ، ده ده قورقود آسوسیاسی نین ممد آراز موکافاتینا ، تورک دیل قورومونون عالی خیدمت موکافاتینا لایق گؤرولموش و بیل کنت اونیورسیتیه سى نین ، کانادا معمارلیق اینستیتوتونون ، قوزئی کانادا آذربایجان مدنیّت جمعیتی نین فخری فرمانلاری ایله تلطیف ائدیلمشیدیر.

پروفیسور دوکتور جواد هیئت ایجتیماعی حیاتدا پرنسیپال دیر. او اؤز فیکرینی هئچ نه دن قورخامدان و چکینمه دن سؤیله ییر. ایناندیغی پرنسیپلره بوتون عؤمرو بویو صادق بیر اینسان ، تواضوع کار بیر عالیم ، نجیب ، عینی زاماندا تکبورلو اینسانلار قارشیسیندا ایلمز بیر شخصیت دیر. آنسیکلوپئدییک بیلییه مالیک اولان جواد هیئت درین و گئنیش ذکاسی ایله تانینیر. دانیشیقلا ریندا داییم یئنی سؤزلر ایشله دیر ، منطیقه سؤیکه نیر، هئچ واخت یالان سؤیله مز. دوستلوقدا صادق دیر. دوستونو دار گونده آراییب آختاریر. من چؤخ شادام کی عؤمرومون سون ۱۰ ایلینی بو مشهور عالیمله دوستلوق ائدیرم. بیر نئچه دفعه او باجیسی اوغلو دوکتور آغابیک آذربایجانى ایله منیم باغیمدا قوناق اولوبلار. اونون دادلی دوزلو سؤزلرینه ، عبیرت آمیز صؤحبتلرینه قولاق آسماق چؤخ خوشدور.

پروفیسور دوكتور جواد هيئت وطنيني ، ديليني ، مدنيتيني چوخ سئون ، اونلارا اوركدن باغلي اولان بير منليگه صاحيب اولماقلا ياناشي ، ينه ده حاقئ و عدالتي اونلاردان اوستون توتار ، او دوشونجه سي آيدين ، موحاكيمه سي گوجلو بير موفتگير دير . اونون بوتون كيفيتلريني و خيدمتلريني بير مقاله ده عكس اتديرمك ده مومكون دئييل . او اوزو بير اونيورسيتت ، بير آكادئميا دير . اونا گوره ده اونو تام واحاطه لي اويرنمك اوچون بير اونيورسيتت و يا بير آكادئميا گركدير . او آلاهين آذربايجانا ، ايران توركلرينه و بوتؤولوكده توركلويه و اينسانليغا باغيشلاديغي بير نعمت و محبت دير . حورمتلي يوبيليار ، قارداشيم دوكتور جواد هيئت ، سيزي بو شاد گونونوزده رئسپوبليكاميزين بير قروپ آغ ساققال عاليملري ، ضياليلارئ آديندان صميمي تبريك انديريم . آلاهدهن سيزه داها ۸۰ ايل شرفلي عؤمور آرزولايرام و سوزومو خالقئ نين شاعير اوغلو بختيار وهابزاده واختئ ايله سيزه حصر اتديگي « بيچاق - قلم » شعريندن ايكي بند ايله تاماملماق ايسته بيرم :

بير خالقين معنوي آغريلارينا
 علاجئ قارداشيم ، قلمده گوردون
 گوندوزلر بيچاقلا كسمك بير يانا
 گنجه لر اينه قلم گوتوردون .

***

يازكي بوتوو ايديك پارچالانميشيق
 او تايدان دونيا يا سسين او جالسين
 يازكي قلميندن سوزولن ايشيق
 وطندن وطنه بير كورپو سالسين !

منبع: Bıçaq və qələm

دونيائى بئش گونلوك دئيبىل

ئىلشاد عبدا... يئف

حوقوق علملىرى دوكتورو، پروفوسور

هر دفعه قوجا شارقىن قوجامان عالمى پروفوسور جواد هيئت دن سؤز دوشنده گؤزلىرىم آذربايجان دونياسىندان دونيايا باخىر، آذربايجان آدلئى تارىخى مملكتىمىز، موقدس تورباغىمىز، سويداشلاريمىزىن تارىخ بويو ياراتدىقلارئى عوموم بشرى ده يرلر تامام يئنى بير گؤركمله، يئنىلمز بير عظمت آلير. دوكتور جواد هيئت دونيائى گزه گزه، اينسانلارئى و اينسانلىغى دويادويا، وطن محبتىنى كؤنوللره يايا - يايا دايمىم وطنداش عؤمرو، عالم عؤمرو، لوغمان عؤمرو، موجهيد و موباريز عؤمرو، ان واجيبسىه ويجدانىن، شرف و لياقتىن كئشىگىنده دوران عسگر عؤمرو، ياشاير. بو جفاكئش و فداكار عؤمرون هر بير بوداغئى قوجامان بير گؤوده ده بيرلشه رك بو دونيانىن سئوينجىنه، كدرينه، اوغورلارينا و اوغورسوزلوقلارينا، ائحتياجينا و بركىنه، ئاوابلارينا و گوناھلارينا، بير سؤزله، تمىز بولاقلارينا و قاينار گؤز ياشلارينا جالايىب.

آزادلىق و حورىت دوكتور جواد هيئتىن كؤكونون كؤمه جىنىن قلىبىنده، روحوندا و حيات مۇوقعىنده موقدسله شىب. يالنىز و يالنىزدوكتور جواد هيئت كىمى مىلئى ضياللارئى اولان مىلتلر اؤزلىرىنىن كرامت و بركت حاقىنى قوزويابلرلر. مىلتىن و دؤولتىن خوشبختلىگى مىلئى عمللردن و مىلئى ايراده دن آسىلى دير. مىلئى عمللر و مىلئى ايراده يالنىز بير نئچه نفر و يا بير نئچه دسته ضيالى نىن دوشونجه سىندن دئيبىل، بوتون مىلت فردلرىنىن آرزولارئى نىن، عمللرىنىن، ئىتلىرىنىن بيرلشمه سىندن عىبارتدير. باخ بودور دوكتور جواد هيئتىن ان بؤيوك آرزوسو و ينگانه تمئاسئ!

ايران اسلام رئسپوبلىكاسى نىن شرقدن غربه جن ان گؤركملى ائلچىسى و تانىمىش اولاراق، معنائى و اوزون عؤمرونو ابدىلىك دوست اولان ايران و توركيه خالقلارئى نىن بيرلىگىنه صرف ائندن و بو ايكى تمكىنلى و تدبيرلى اولكه نىن ايكى طرفلى علاقه لرىنىن داھا دا گئنىشلنمه سى اوچون قلىبىنى و بئىنىنى اسيرگمه ين بير شخصىتىن حاقىندا دوشوندوكلرىمى بير و يا نئچه مقاله ده قلمه آلاماق غىرى مومكون دور.

آنا وطنىم آذربايجاندا پروفوسور جواد هيئتىن بؤيوك عالمى، دونيا طىبىنه پوزولماز ايمضاسىنى آتمىش مشهور بير حكيم، ايران مىلتىنه، تورك دىلبنه، تورك تارىخىنه، تورك دونياسىنا بؤيوك خيدمتلرى اولموش عوض اولونماز بير شخصىت سايىلدىغىنى كىچىكدن بؤيوه، شاگيرددن آكادئمىكه قدر هامى بىلير.

منیم اوچون بۇيوك شرفدير كى پروفوسور جواد هيئت رهبرليک ائتديگيم آذربايجان بئين الخالق اونورسته سى نين فخرى پروفوسورودور.

دوكتور جواد هيئين حيات و فعاليتينه حصر اولونموش چوخ سايدا يازيلار ، مقاله لر ، مونوقرافيالار ، كيتابلار اولدوغو ، سندلى فيلملر چكيدىگى ، اونون بير چوخ دؤولتر ، اونورسته لر ، آكادئمىلار طرفندن يوكسك موكانلارا و فخرى آدلارا لاييق گؤرولدو يو آذربايجاندا هر كسه معلومدور. فقط اوئون نه قدر هر طرفلى بير ضيالى ، نه قدر نادير تاريخى شخصيت ، نه قدر فنونمثال بير دؤولت و ميلت آدامى اودوغونو بيلمك و درك اتمك اوچون اوئو شخصاً تانماقلا ، اوئون اينامينى قازاناراق ، بوتوو دوستلوغونا قووشماقلا مومكوندور. من دوكتور جواد هيئته دوستلوغومو هميشه فخارته يادا ساليرام ، چونكى عؤمرونو ميلتين اينكيشافينا ، اونون گله جه يى نامينه ، كنجميش معنوى - استتريك تدقيقينه حصر اتميش بو فوق البشر اينسانين تمناسيزليغي و جفاكشلىگى منيم اوچون چوخ قيمتلى و اولدوقجا عبرت آميز بير جهتدير.

دوكتور جواد هيئت ۱۹۲۵ اينجى ايلده تبريزده دؤغولموش، چوخ اركن ياشلاريندا تهراند، ايستانبولدا و پاريسده موكل تحصيل آلميش و بئين الخالق سوئه ده تانيميش، گوركملى بير طبيب عالمى، جراح ، صحيه خيدمتينين ان تجروبه لى تشكيلاتچيلاريندان بيرى اولموشدور.

پروفوسور جواد هيئت هم « عومومى جراحلىق » ، « جراحيه درسلى » ، « Tromboflebit و موعاليجه سى » مونوقرافيالارين هم ده عينى زاماندا « آذربايجان ادبيات تاريخينه بير باخيش » ، « آذربايجان شيفاهى خالق ادبياتى » ، « توركلرين تاريخ و مدنيتينه بير باخيش » ، « تورك دىلى و لهجه لر نين تاريخى » و « ادبيات شوناسلىق » اثرلرين موالفيدير. بير طرفدن جراح بيجاغيلا اينسانلارين عؤمرونو اوزدان موقدس لوقمانيميز ديگر طرفدن مواهيد قلميله دوغولارين و حثياتين ، اينسانليغين و محبتين ، آزادليغين و حوريتين ، ادبياتين و ابديتين ، گرچكليگين و حقيقتين سالنامه سيني يارادير. البته بوتون بونلارين آرخاسيندا قودرتلى و مؤحشم جواد هيئت شخصيتى نين معنوى زنگينلىگى و يئيلمز موباريزلىگى دايانير.

دوكتور جواد هيئت اوتايلى بوتايلى آذربايجانين اونسيت كؤرپوسو، قارداشلىق رمزى ، صداقت تمثيلچيسى ، وطن سئورليين ايفاده چيسى، كنجميشمزين و گله جگيميزين، خدا آفرين تسكينليك و شوكرانلىق سيموولودور.

بوگون دوكتور جواد هيئتى دايمدا دوشوندورن مسأله لردن بيرى ، آغريدان و گؤنه دن ، كؤزردن و يانديران مرض لردن ان دؤزولمه زى قاراباغ ياراسى دير. اونون « وارلىق » ژورناليندا دايمدا درج ائتديرىدى مقاله لر ، ايران رسمى اورقانلارينا ، بيرلشميش ميئلر تشكيلاتينا يازديغي مکتوبلار ، على الخصوص توركيه نين سابق پرزيدنتى سليمان دمير اله يازديغي حزن دولو تاريخى مکتوب بو اينسانين نه قدر حاقا و عدالته باغلى اولدوغونا ، بو جانلى كلاسيكين نه قدر وطن پرور و ميلت سئور اولدوغونا عياني ثبوتدور.

۱۹۸۸ اینجى ایلدن اوزو برى گۆز ياشلارنى و كۆنول سانجىلارنى يازىلان بو مقاله لرى و مکتوبلارنى آليشمادان ، يانمادان ، داخيلن قىورىلا - قىورىلا ، قوورولا - قوورولا ، اووخالانمادان اوخوماق مومكون دئىيل.

مصطفى كمال آتاتورك دئيب كى مېلته افنديليك ائتمك يوخدور ، خيدمت ائتمك واردير. مېلته خيدمت ائدن اونون افنديسى اولور. گۆرولشميزين بيرينده دوكتور جواد هيئت سؤيله دى كى ، هر نه يوللا اولورسا اولسون ، مېلته خيدمت ائدنلر مېلت دن بؤيوك موکافاتلار گۆزله بيرسه ، قطعياً دوزگون ائتميرلر ، مېلتنن چوخ شى ايستمه مه لسيك. مېلته خيدمت ائدنلر ناموس بورجلارينى يئرینه يئتيرمكدن باشقا بير شى ائتميرلر. سوترا علاوه ائتدى كى اصل مېلت سنورليگين فرقنديريجى خصوصيت ، خالقنى اؤز قدرينه ، اؤز بؤيوكلوگونه صميمتله اينانديرا بيلمك باجاريغيدير. حاقليدير جواد هيئت ! سوزون حقيقي معناسيندا ان ياخشى اينسانلار اؤزوندن چوخ منسوب اولدوغو جمعيتى دوشونن اونون وارليغى نين و خوشبختليگينين قوزونماسينا حياتينى وئرن اينسانلاردى. دئيرلر كى، دنيا بشش گونلوكدور! باخين كيملر اوچون ! اينسانا و اينسانليغا دوكتور جواد هيئت كيمي خيدمت گؤسته ريب ، عؤمرون اوزونلونغونو ياخشى عمللرين سايندا آختاران ابدىتى آلاھين وارليغيندا تاھان مواھيدلره دنيا بشش گونلوک گؤرونه بيلمز. بو دنيا بشش گونلوک اولسايدى، بير يترده اولنده، مين يترده ديريلمزديك. دنيا بشش گونلوک اولسايدى ، هئچ زامان جهاننا دوكتور جواد هيئتلر دوغولمازدى.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۸۳

گوونديگيم داغدير او!

شاهمار اکبرزاده

شاعیر

آدی قان یادداشیمین « شرف لؤوحه سی » نه دوشن نادیر شخصیتلردن بیرری ده جواد هیئت دیر. او، تکجه منیم یوخ، بوتقوو بیر میلّین غورور دویدوغو اوغولدور. « آذربایجانیمیزین گونئیینی یئر اوزونده لیاقتله تمثیل ائدن کیم اولاییلر؟ » سواآلینی جاوابلانديرمالي اولسام، تردود ائتمه دن جواد هیئتین آدینی چکه رم. هر شئیدن اؤنجه اونا گؤره کی، جواد هیئت کؤکونه - سوئونا باغلی آنسیکلوپئدیک بیلیمه مالیک و طنداشدیر. بو آلپ ارن ضیالینی ایلک دفعه قوزئی آذربایجانا یئرلی یاتاقلی تانیدان دوستوم پروفیسور نورالدین رضا مقاله لرینین بیرینده اونو « جواد هیئتیم منیم، جواد حئیرتیم منیم » آدلانديریر.

جواد هیئت دوغرو دان دا حیرت آمیز اینسان دیر. او، دنیا شوهرتلی جراح - عالیم اولماقلا یاناشی، گوونديگيمیز او جا داغدير. تاریخچی دئسن تاریخچیمیز، ادبیاتچی دئسن ادبیاتچیمیز، دیلچی دئسن دیلچیمیز، ائلچی دئسن ائلچیمیز، وکیل دئسن وکیلیمیز دیر.

... جواد هیئتین آدینی ۳۰ ایل اول ایلک دفعه دوستوم نورالدین ده ده نین دیلندن ائشیتیمش. جواد بیک له موسکوا گؤروشلرینی افسانه لشدیره افسانه لشدیره شرحلی ناغیلا چئویرن نورالدین رضا نین ائوینده تانیش اولدوغوموز گونو هئج واخت اونودا بیلمه رم.

۱۹۸۲ اینجی ایلین گونشلی سحرلریندن بیرری ایدی. تلفون زنگ چالیدی. دوستوم، مشهور عالیم خودو ممدوو ایدی: « دور بیزه گل. یوبانما. ده ده گيله گئتملی بیک ».

... سسی نین تیره ییشیندن آنلادیم کی، گؤزلنیلیمز حادیه باش وئریب. خئیر خبر وار. ایمپئریانین کشاکش واختی ایدی. تلفوندا آرتیق - ائکسیک دانیشیغا یول وئرمزدیک.

« ده ده گيله گئتملی بیک » ایفاده سی او دئمک ایدی کی، بیزی نورالدین رضا چاغیریر و اونون ائوینده بو گون خوشبخت دقیقه لره، ساعاتلارا قوووشمالی ییق.

يانيلماميشدیم. گۆرن كيمي تانيديم . چونكى شكليني گۆرموشدوم. جواد هيئت ايدى. او ، حيات يولداشى
فريده خانيملا ، قيزى سانازلا بوتون عۆمرو بويو حسرتيني چكدييي دوغما وطنى آذربايجانين بو تاينا « قوناق »
گلميشدى.

اينديكى نسيل بو حاديه نين نه دئمك اولدوغونو ذره جه آنلايا بيلمز . او زامان اوتايلى قارداشلاريميزلا يالئيز
خاريجي اولكه لرده گۆروشمك مومكون ايدى . او دا يا قيسمت ، راست گله ، يا گلمه يه. بير زامانلار
دوڭاقلاريمى گۆينه دردى بو ميصراعلار:

حسرته سون قويا - قويا

اينسان اوچور مارسا ، آيا.

منيم بو تايدان او تايا

سسيم يتمير سنه قارداش !

آرتيق ۲۰۰ ايله ياخين دير كى ، وطنيميز ايكييه بؤلونوب ، اوزو ده زورلا. سرحدى ايلك دفعه گۆرنده آلاها
اوز توتدوغوم دقيقه لر يادىما دوشور.

آلاه ، ياراتديغين بنده لر كيمي

من ده وطنيمه آنا دئيرم.

اونو آنالارين آناسى بيليب

نه كى قوربانيم وار ، اونا دئيرم.

بو نئجه آنا دير ، وطندير ، آلاه!

اونا سلام وئرمك ياساق دير ، ياساق!

نه سسيم ، نه اونوم يتتدير ، آلاه!

اونو بوتوو گۆرمك ياساق دير ، ياساق!

سرحد اوز گۆزوندن كئچير آنامين ،

اونون بير اوزوندن اوپه بيلميرم .

سرحد دوز گۆزوندن كئچير آنامين ،

اونون بير گۆزوندن اۆپه بيلميرم .

قاليب گۆزلىرىمده موراديم ، آلاه!
چاتميرمى بس سنه فرياديم ، آلاه ؟

... بئله جه جواد هيئتله تانيشليغيمين تملى قويولدو. بونا گۆره بوتون عؤمروم بۇيو نورالدين ده ده يه ميتندارام .
اۇ واختدان ۱۸ ايل كئىچير. ايلك گۆروشوموزده ياديمدا بير موعجوزه قاليب. جواد هيئت قيزئ سانازين دۇرد
ياشئ واردئ. توركجه بير كلمه ده بيلميردى. نورالدين ده ده نين اوغلو دومرول دا فارسجا هئچ نه آنلاميزدئ.
آما هر ايكيسى ال - اله وئريب ، گاه حه يطلده اوئناير ، گاه باغچايا گئچير ، بير بيرينى بيزه معلوم اولمايان
ديلده باشا ساليرديلار (اۇ واختدان چوخ سولار آخيب . ساناز ايندى توركجه بولبول كيمي اؤتور). اصلينده
سيرلى بير شئى بوخ ايدى. كۆرپه لر دامارلاريندا آخان قانين و چيرينان نبضلرينين ديلينده بير بيرينى
آنلايرديلار.

... واخت تامام اولدو. ۲۵ گوندن سوئرا جواد بيك عاييله سيله گئرى دؤنملى ايدى. من قان قارداشيم ،
دونياجا اونلو عاليمه ، مينلرله اينسانا شفا وئرميش بير لوغمانا « سلام دته » آدلئ بير شعر باغيشلاديم (اوزامان
اوستاد محمد حسين شهريار ساغ ايدى. شاعير بولود قاراچؤرلونون - سهندينسه باغري پارتلاميشدئ).

طالع ائله گئيردى كى ، جواد هيئت بختى يئين اولدو. شاه رۇيمى دئوريلندن سوئرا تتر تتر وطنين بو تاينا
كئچمك آرزوسو گۆزونده قالمادئ. ايسته ديبى واخت باكييا گلدى. من جواد هيئت بير بيريندن سانبالئ ،
نچه نچه ده يرلى يازئ لارينئ ، موصاحيه لرينى « مدنيت » فزئنين صحيفه لرينده چيخارديم. اوزوم
اوستادين تئهراندا نشر ائتديرديگى « وارليق » درگيسى نين قوناغئ اولدوم. بئله جه دوغمالاشا ، دوغمالاشا بير
بيريمزه ايسنيشديك. جواد هيئت ايندى اوزومه آغ ساققال و بۇيوك قارداش حسساب ائديرم. بو گون جواد
بيك اوتابلي بوتابلي آذربايجانيميزين سئوديبى ان حؤرمئلى شخصيت دير. اۇ فيلرلن چكه بيلمه ديگى
دردلرى چكن اوغوللارداندير. قاراباغ فاجيعه سى نين طوغيان ائله ديگى مقاملاردا دؤبوشچولريميزين
ياراسينئ بير الى ايله ساريان لوغمان او يررى الى ايله توركيه نين جوهور باشقانى سليمان دميراله تاريخى
مكتوب يازدئ : « بئله بير دوروم قارشيسيندا موسلمان دونياسى نين ، توركلرين ، توركيه و ايران اسلام
جمهوريتنين و اولوسلاريميزين وظيفه و مسوليتلرى نه اولاييلر؟

بو مظلوم ، سيلاحسيز ، اوردوسوز و اسارتدن يئنيجه چيخميش قارداشلاريميزئ يالقيزمئ بوراخمالى ييق ؟ بو ،
بيلرلن شرفينه ، توركلويه و موسلمانليغا و نهايت ، اينسانليغا ياراشارمى ؟ » .

بۇيوك مکتوبدان مېثال گتيردييميز بو ايكي جومله نين آرخاسيندا وطنداش لوغمانين يانار اوره يى چيرپنير. او چيرپنيتيلارئ دويماماق مومکون دئيبيل . چونكى جواد هيئت بوتون عؤمرو بويو اؤز خالقئ ايله نفس آلان، اونون يولوندا قول اولماغئ باجاران نادير سيمالاردان دير. من فخر ائديرم كي، او تايلى بو تايلى آذربايجانيميزدا جواد سئورلر و جوادئ دويانلار اؤردوسو يارانيب. او، همچنين بوتون ميکتلرين و آرسايلى خالقلارين حاقلارينا حؤرمت و محبتله ياناشان لوغماندير. بئله لوغمانئ اولان خالقين غورورلانماغا حاقي وار.

منبع: **Bıçaq və qələm**

وطن سنه اوغول دئيب

بهرز آخوندوف

ناشير - پوبليسيست

برى باشدان بيلديرىم كى منىم دوكتور جواد هيته اولان موناسييتىم ، بو كيچيك يازىنى يازماغا سؤوق ائدن حيسليرىم هنج ده تكجه نئچه ايل عذاب اذيت چكن و چوخ قيسا بير مودتده سنحرلى جراح اللريله شفا تاپان بير خسته نين اوز حكيمينه اولان مينت. دارليغى دئيب، عيني زاماندا بوتون حياتىنى علمه صرف ائتميش، عومرونو وطنين بيرلىيى و ترقيسى، خالقى نين فيزيكى و معنوى ساغلامليغى ، ايرانين و بوتون تورك دونياسى نين ، خصوصيله گونئىلى - قوزئىلى آذربايجانين علمى، ادبى، معنوى و تاريخى علاقه لر نين گنئيشلنديريلمه سى، آنا ديلينين صافلاشديريلماسى يولوندا فدا ائدن نهنك بير ضيالى عاليم، يوكسك ايختيصاصلى حكيم، مودريك ائل آغ ساققالى ايله ياخيندان تانيش و دوست اولان عادى بير آذربايجانلى ضيالى نين حيسلريديرهم ده بو گوزل اينسانا اوز به اوز دئمه ديگيم، دئيه بيلمه ديگيم سؤزلردير بو يازى.

آچيغى دئيب كى ، ايراندا طبابتين خصوصيله جراحه نين يوكسك اولماسىنى ائشيتميشديم. لاكين نه دنسه هنج واخت تهرانا گئتمه يى عاقليما بئله گئيرمه ميشديم. شيدتلى بؤيرك آغريلارنى منى ائله تئنتيميشدى كى، دوغرو سونه انده جه ييمي بيلميرديم. بو ساحه ده ياخشى مخصصيص سايلان بير نئچه حكيمله ، او جومله دن جراحلا مصلحتلشديم. موعاينه لردن ، آناليزلردن ، رنتگنن چكليسلىرىندن سوترا تخميناً هاميسى نين فيكرى اوخشار اولدو. بؤيره يينده ۳ بؤيوك داش وار (دوكتور جواد هيته ايسه بير ساعاتين ايچينده ۲۱ داش اولدوغونو موعين ائتدى) ، اونلار بؤيره بين لگنلرينى و كاناللارنى توتوبلار ، مطلق عمليات ائتمك ، بؤيره يينى چيخارماق لازيمدير» حتا منه اورك - ديرك وئرلر ده تاپيلدى كى ، بير بؤيركله نه قدر دنسن ياشاماق اولار و س.

من قيسمه اينانيرام . بونون نه درجه ده علمى گرچكليك اولدوغونو عينا ائده بيلمه رم ، لاكين اونو بيليرم كى، اينسان باشينا گلن حاديه لر نين درينليكلىرينه واريب، اينجه ليكلرينى سؤيوك باشلا، دقيق تحليل ائدرسه اولار نين بطينده بير ضرورت اولدوغونو درك ائدر. من قيسمى حياتين منطيقى گرچكليكى حاسب ائديرم. منى دوكتور جواد هيته نين يانينا گئيريب چيخاران دا ائله قيسمت ايدى. پسيكولوژى جهتن آر تيق عملياتا حاضير اولدوغومو حيسن ائدن حكيم دوستوم رفعت على يئف منه مطلق ايرانا گئتمه يى مصلحت گؤردو. لاكين محض جواد هيته موراجيعت ائتمه ييمين اصل سبب كاري حورمتلى خالق يازيچيسى ائلچين

اولدو. يثرى گلميشكن ائلچين موعليمه اوز درين مینت دارليغيم بيلديریم. دوكتور» جواد هيئت بؤيوك موتخصيص، دونيا شؤهرتلى جراح، هم ده گوزل اينساندير. بيزيم جماعته ده خصوصى محبت ، قايعى ايله ياناشير» ديه رك اونون ايجتماعى خادیم، عالیم، ناشير و اعلا جراح كيمي فعاليتدن، قازانديغى اوغورلاردان ائله اوركله، ايناملا دانيشدى كى، (بيليرم كى تام امين اولماسايدى دانيشمازدى) آرتيق منده ده دوكتورا قارشى بير سئوگى، اينام ياراندى. ائلچين موعليم اونولا تلفون علاقه سى ساخلادى و من ارتسى گون تنهرانا اوچدوم.

بير آن بنله بوش واختى نين اولماديغينا و منيم تاكيدلى خواهشلىريمه باخماياراق هاوا ليمانيندا منى شخصاً قارشيلاماغى جواد هيئتني نه قدر ساده ، حساس و ناراحات بير اينسان اولماغيلا ياناشى ، بو تايلى قارداشلارينا اولان بؤيوك محبت و اثحترامينى بير داها گؤستيردى.

لاكين آچيغيني دئييم كى، اينده عصا گؤرنده بير آز توتولدوم (ياخينلاردا بود سوموگونون سينديغيني و اوزونون عملياتا معروض قالدغيغيني بيلميرديم). و بعضى آغزى گؤيچكلرين «جواد هيئت داها عمليات اثمير» كيمي سؤزلرى يادىما دوشنده موتأثير اولدوم. دوكتور چوخ حساسليقلا بونو دويدو و اوستاليقلا صؤجبتى بو مجرايا يۇنلده رك بوتون نيگارآنچليغىما سون قويدو.

يادىمدادير، بيز بيمارستانا (خسته خانايا) گندن گون جواد هيئت (بلكه ده قصداً) چليگيني ياددان چيخاراراق اوتاقدان گنتدى. بير آن سؤترا بيز (دوكتور ائلخان ، عبدالله و من) كرئسلوئا سؤيكنميش چليگى گؤرنده تعجوبله بير - بيريميزه باخديق و ته لسيك اونون آرخاسينجا چيخديق. او ، اوزون ، ايشيقلى كوريدوردا سراسر و ايناملى آددىملارلا ائله گنديردى كى ،... بيزه آنجاق چيئينلريميزى چكيپ اوتاغا قايتماق قالدى. گئرى دؤنده ائلخانين «دوكتور بس عصا سيزين نه بينيزه گر كدير؟» سؤالينا اوچوموزده صبير سيزليكه جاواب گؤزله بيرديك. جواد هيئت ايسه تلسمه دن كرئسلويا ايلشدى، آياقلارينى بير - بيرينين اوستونه آشيراراق : « ائلخانچيغيم ، من هميشه هاراسا تلسديگيم اوچون چئوبك و سورعتله حركت ائتمه يه عادت ائتميشم . بير دفعه اثحتياطسيزلىق ائديب بيخيلديم و اوْمبا سوموگومو قيرديم . بو عصا منه اونو خاطيرلادير و هر آن اثحتياطلى اولماغي يادىما سالىر» - ديه جاواب وئردى.

من اونون ۵ - ۶ آى بوندان اول قيريلميش ، ايندى ايسه بير بيرينين اوستونه آشيريلميش و يئرینده چوخ سربست حركت ائدن آياقلارينا باخديقجا ، ۷ ايل اؤنجه اتوموبيل قضاسى زامانى عيني جور قيريلميش اوز اوْمبا سومومو ۲ - ۳ ايل چكديگيم عذابلارنى ، كئچيرديگيم ۳ عملياتى ، بير ايلدن چوخ بدنيمين گيپسده حركتسيز قالماسيني خاطرلا ياراق حتا بو گون ده چكديگيم اذيتلرى دوشونور ، او واخت بو ايستعدالى جراحى تانيماديغىما تأسوفلنير، اوزومه ، هم ده منى موعاليجه و عمليات ائدن حكيملره يازيغيم گليردى .

جواد هيئت داهى جراح، حكيم اولماقلا ياناشى هم ده چوخ گوزل پسيكولوقدور(من حساب انديرم كى، اصلينده هر بير حكيم بئله اولمالي دير). صۇحبتلر يىمىزى انله سمته يۇنلديردى كى، من آز قالا خسته اولدوغومو اونودوردوم. منى گونئىلى - قوزئىلى آذربايجان يىمىزىن تاريخيندن، بوگونوندىن ، ادبى - تاريخى ياراديجيلىق علاقه لر يىندن، ديل يىمىزىن، ادبىيات يىمىزىن كوكلر يىندن ، بوگونكو پروبلئم لر يىمىزدن انله ماراقلئ صۇحبتلره چكيدى كى، خسته ليكدن دانيشماغا ماجال بئله اولموردو. ان ماراقلئسى او ايدى كى، بو صۇحبتلره تكجه منى دئيل، هم ده همكارلارئ و منيم حكيم دوستلاريم انلخان و عبدالله دا جلب اندير، اونلار دا منيم عملياتيم حاقيندا چوخ دانيشماغا ايمكان وئر ميردى (بيليرم، بلكه ده سوزلشميشديلر). سوزونو انله آباريردى كى، سانكى من تئهرانا آغير بير جراحه دئيل ، ساده جه اولاراق هاوامى ده ييشمه يه ، اولسا - اولسا لاخلايان بير ديشيمى چكديرمه يه گل ميشديم. حتا عملياتا بير گون قالميش آخشام خدا حافظلشنده او ، سوز آراسى « بير - ايكى عيلاج وئر جكلر ، اونلارئ موطلق قبول اندين ، سحر ده من گلنه قدر هئج نه يشمه يين » دئمكله كيفايتلندى. من بير نئچه دفعه جراحى عمليات كئچيرميش آدام كيمى ، البته ، صاباح عملياتا حاضر لاند يغمى دويدوم. لاكين هيجانلانماغا منه واخت قالماميشدى ، عيلاجلار اوز ايشينى گوروردو، من آرتيق مورگوله ييرديم و قارشى داشيرين بير يوخو گوزله ييردى منى.

سحر عملياتا بير نئچه دقيقه قالميش پالاتادا ايكميز تك قالدئق. گوزلر يىمىز بير نئچه ثانيه بير بيرينه زيللندى. آرابا آنى بير سو كوت چؤكدو. من ديوار ساعتينين تيققيلتيسيندان باشقا ، همين ريتمله چيرپئان اوره ييمين گويپولتوسونو دا آيدين ائشيديردىم (منه انله گليردى كى دوكتور دا بونو ائشيدير). هئج بير يىمىز بير بيرينه سانجىليب قالميش نظرلر يىمىزى يايىنديرميردىق. سانكى بو سو كوتو پوزماقدان قورخان كيرپكلر يىمىزده بير آنلىق دوئوب قير يىلميردى. و نهايت اونون دوئاغيندان ياواش ياواش بوتون چهره سينه ياييلاراق گوزلر يىنده نورلانان تبسوم منيم ده قائما هوئوب دوداقلار يىمى قاچيرتدى. او منيم باخيشلار يىمدا ييغىليب قالميش سوآللارئ بير آندا اوخودو و داهي چوخ تبسومله : « بهروز بيك ، يعنى دوغرو دان هيجان كئچيرير سينيز؟ » - ساغ البنى آچاراق قطعئته - « بير ده آخئ نه دن قورخورسونوز، بيچاق اوز اليمده اولاجاق » - دئدى. من دوغرو داندا قورخوردوم ، بير قدر هيجان كئچيرسمده قورخوردوم ، چونكى دوكتوروم بويوك تجروبه سى، اوزونه اولان اينامى منه ده سيراي اتتميشدى. او بو اينامى آرتيق منده ياراتميش، منى پسيكولوژى جهتدن حاضر لاميشدى. بير ده من عومومئته ، طبيعتاً قورخو حيسيندن اوزاق اينسانام.

جواد هيئت هام يىمىزىن اوره ييندن كئچن بير ايسته يى ده دويموشدو. منى قاباقلاراق : « تاپشيري ق وئر ميشم انلخان به يده ، عبدالله به يده عملياتا ايشتيراك انده جكلر » - دئدى ...

جراحه اوتاغينا آياغيملا گنتمك ايسته ديم (بلكه ده قورخما د يغمى نو ميايش اتتديرمك ايسته ييرديم). لاكين تكجه آليشيب يانان گوزلر يىننى گوردويم نئرس لر ين (باش طيب باجبلارئ - اونلار قارا خالعات و قارا ييغچان

چارشابدا ایدیلر) ایستی قانلیقلا قارشیمی کسب « آقای بهروز خواهش میکنم» و دوکتوروم « بهروز بیک سیز کی قاعده قانونو پوزماغی خوشلامیرسنیز» دئمه یی منی فیکریمدن داشیندیردی. من ائلخانین: « آی دای، دای منی داعوا ائله میه جکسن کی؟! » سوزونه ده جاواب وئرمدن خرکه اوزاندم.

ایلاهی جمعی ۳۵ - ۴۰ آددیملیق مسافت نه قدر اوزانارمیش. من تینچیخیب گوزلریمی یومدوم. خرکه بیرغالانیردی. ندنسه بیردن منه ائله گلدی کی، بالاجا بیر قایقدا خان آرازین بو تاینیدن او تایننا کئچیرم. غریبه دیر بایاقدان هئچ نه دن قورخمایان من ایندی گوزلریمی آچماغا جرات ائتمیردیم. یول ایسه اوزانیردی... شیرین فارس لهجه سی قولاقلاریمی اوخشاییردی. هاردانساننی سسی ده ائشیدیردیم. اوره ییمدن کئچدی کی بو فوندا فضولی نین یا دا سعدی نین بیر لیریک غزلینی حزین - حزین دئین اولایدی. دئییه سن هانسئ صا بیر غزلی پیچیلدا ماغا باشلادیم...

تانیس، مئهریبان بیر سس منی اویاتدی:

- گوزلرینی آچ اوغلوم... هر شئی بیتدی، بهروز بیک آچ گوزلرینی...

آلئیمدا ایستی بیر ال حیس ائدیردیم. کیمسه نبضیمی توتوموشدو:

- دای، هر شئی قورتاردی، گوزلرینی آچ...

گوز قاپاقلاریمی ائحتیاطلا قالدیردیم. ائله ییل اوستونه آغیر یوک بیغمیشدیبار.

دوکتور جوادین مئهریبان تبسوملو چهره سی و ائلخان حکیمین آغ آبیاق آغاریب رنگی قاجمیش بنیزی گوزلریم اؤنونده یاواش - یاواش آیدینلاشیردی.

- ائندیم بیر بو قدر داشی هارا بیغیردینیز؟ او ایریلی - خیردالی بیر اوووج داشی منه گؤستردی.

- باغ تیکدیرمک ایسته ییردیم دوکتور.

زورلا دانیشسام دا منده شوخلوغومدان قالمادیم.

حکیم ائلخان ابراهیموف و عبدالله ممدوفون تآتوراتلاریندان:

«جراح اولماساق دا ایستر خاریجی ایستر سه ده اؤز موتخصیصلریمیزین آپاردیغی چوخلو جراحیه عملیاتلاری گورموشوک. دوکتور جواد هیئت حاقیندا دا چوخ ائشیمیش، اوخوموشدوق. لاکین بیرینجی دفعه ایدی کی اونونلا شخصاً تانیس اولور، آپاردیغی عملیاتین شاهیدی اولوردوق. بونو بیر نئچه سؤزله ایفاده ائتمک چتیندیر. بو، اصل فانتاستیک ایدی. اوزون مودت اؤزونه یئر ائله میش، فاکتیکی اولاراق بوتون له ینجیکلری و کانالی توتوموش، کیفیت قدر ایری ۲۱ عدد داشی و ساییسز حساسبسیز قوم دنه لرینی اؤزونده ساخلایاراق فعالیتینی

ایترمک اوزه ره اولان بیر بؤیره یه اؤزونه مخصوص مئتود ایله بیر باشا جراحی موداخيله ائدیپ بؤیره یی ساخلاماق شرطیله ۱۳ - ۱۴ دقیقه عرضینده اونو ۲ یتردن کسپ ، تمیزله ییب ، تکیب چیخماق ، هنج بیر فساد قویمادان تام فونکسیاسینی برپا اتمک عملیاتین ۳ اونجو گونو خسته نی آياغا قالدیرماق و ۸ اینجی گونو خسته خانادان چیخارماق آنجاق جواد هیئت کیمی داهی ، اوستاد جراحی میسر اولا بیلر. او،ائله بؤیوک اوستادلیقا ، مهارتله و جلد ایشل بیردی کی سانکی جانلی عملیاتدا دئیل بیر تاماشایا باخیردیم و بونا والته اولماماق مومکون دئییلدی. ان چتین آندا اؤزونو حدسیز درجه ده تمکینلی آپاریر، سسینده و حرکتلرینده اؤزونه اینام حیسن اولونور و بو عملیاتین دیگر ایشتیراکچیلارینا دا تأثیر ائدیر، هامینی ساکتلشدیریردی. اوستاد جواد هیئت داهی و نادیر جراح دیر».

تهراندا اولانلار یقین کی بونو یاخشئی بیلیرلر. ۱۲ میلیون یاخین اهالیسی اولان ، ماشینلارین آددیم - آددیم حرکت ائتدیگی نهایتسبز بیر شهرین بو باشیندان او بیرری باشینا گونده ۲ - ۳ دفعه گلیب گنتمه بین نه دئمک اولدوغونو تصور اتمک چتین دئیل. اؤزوده عینی گونده بیر نچه خسته یه باخماق لازیم گلیر. بیرری عملیاتا حاضرلانیب ، بیرری معاينه اولونور ، باشقاسی اوزه رینده تعجیل جراحیه آپاریلمالی دیر، دیگری عملیاتدان یئنی چیخمیشدیر و س. خسته خانانین دا هره سی بیر طرفده.هله بونلاردان باشقا اؤز آمبولاتور کلینیکاسیندا (خصوصی قبول ساعتلاریندا) نچه خسته نی قبول ائدیپ موعاینه اتمک. عینی زاماندا آزاد ایسلام اونورسیتیه سینده کونفرانسلار و ترمک ، جراحیق کافتدراسینا رهبرلیک اتمک. اوسته گل ایجتیماعی فعالیت ، دئمک اولار کی گونده لیک گؤروشلر، تدبیرلر... ایرانین آیری آیری بؤلگه لریندن مصلحته ، کؤمکه گلیمش موختلیف طبیعتلی آدمالاری قبول اتمک ، اونلارین پروبلملری ایله مشغول اولماق ، ائل مجلسلرینده ایشتیراک اتمک ، « وارلیق » کیمی آغیرو سنساسیالی بیر مجموعه نین باش رداکتورو و ناشیری اولماق (بونون حاقیندا آیریجا صؤحبت آچاجاغیق) ، مونظم اولاراق مطبوعاتدا چیخیش اتمک ، یئنی یئنی ده برلی کیتابلار ، علمی اثرلر یازماق ، عایله ، معیشت قایغی لاری... بوتون بونلارین بیر آدم طرفیندن آردیجیل ، اؤزو ده یوکسک سوئه ده حیاتا کنچیریللمسی مومکون مو ؟ ۷۵ یاشلی جواد هیئتده اولان اترژی یه ، تمکینه و ساغلاملیغا حسد آپارماماق مومکون دئیل. اونو بوتون بونلارین عؤده سیندن گلمه یه قادیر ائدن قیزغین حیات عشقی ، پشه شوگیسی ، عینی زاماندا وطن ، خالق محبتی اونون قارشیسیندا خیدمت هوسی دیر.

جواد هیئت طبیعتاً هم ده چؤخ ناراحات اینساندیر. کیملیگیندن آسیلی اولمایاراق موعالیجه ائتدیگی آدمالار بیرگه نفس آلیب ، گنجه گوندوز قلبی اونون اوره بینین آهنگی ایله چیرپینیر. خسته سی نین بیرجه آن حالی ده ییشنده اونون دا احوالی پوزولور. گنجه یارییا قدر نچه دفعه نؤبوتچی نرسرله (باش طیب باجیلاری ، تهراندا طیب باجیلاری نین موختلیف کاتقوربالاری وار و اولار اؤز ایختیصاصلاری اوزه ره او قدر پروفئشونال

دیرلار کی ، گنجہ لر شوعبه لرده نؤوبتچی حکیم اولمور) تلفون علاقه سی ساخلایر ، ان عادی حالدا بئله خسته نین احوالی ، تعیناتلارین ایجراسی ، حتّا نه یثیب ایچدیگی ایله ماراقلانیر .

عملیاتین ۷ اینجی گونو منی خسته خانادان اوزو چیخاردی. قالاچاغیم اوتاغا ، حتّا یاتاچاغیم چارپایه یه ده اوزو باخدیقدان سوئرا ایجازه وئردی. و ایشینین باشیندان آشماسینا باخمایاراق هر گون منی هتل دن کلینیکایا سارغیمی ده بیشمه یه اوزو آپاریردی. منیم و حکیم دوستلاریمین توقع ائتمه سینه (اونون اذیتینه راضی ده یلدیگ) باخمایاراق او منه باشقا ماشینا مینمگه بئله ایجازه وئرمیردی. « هر شئی اوزوم نظارت اندیب ، امین اولمالیام» - دئییردی.

هنج یادیمدان چیخماز بیر سحر عین اله بیک منه زنگ اندنده (ع. مدتلی ، سفیرلیگین ایشچیسی ، هر گون یا یانما گلیر یادا زنگ چالیب وضعیتیمه ماراقلانیردی. هر شئی اوجون اونا مینتدارام) جواد هیئتین باجی سی نین غفلتا وفات انتدیگینی یلدیردی. من چوخ موتأثیر اولدوم. اؤیرندیم کی ، اورک اینفاراکتیندان کنجینیب. آلاه اونا رحمت الله سین. اوز اوزومه دوشونورم دونانین ، آلهین ایشینه باخ نئجه نئجه آدمی ان آغیر اینفاراکتلاردان خیلاص ائدن ، اولومون جیناقلاریندان آلیب حیاتا قایتاران دوکتور جواد ، سویملی باجی سینا کؤمک اوچون اوزونو چاتدیرا بیلمه ییب.

...من زنگ اندیدیم دوکتورا باش ساغلیغی وئردیم ، عینی زاماندا دفین و اختینی و یثرینی سوورودوم. بو آغیر آنلاردا بیر دوست کیمی اونون یانیندا اولماق ایسته ییردیم. او ایسه بونو قطعی قاداغان ائدی. اعتیاض ، دبل - آغیز یوخ ، قاداغان - کوماندرین اوز عسگرینه قاداغان انتدیگی طرزده. هانسئ کی منه اوتورماغا و حتّا گرمه یه بئله ایجازه وئرمیشدی. بونلار بیر یانا همین او آغیر گونونده هنج بیریمیزین گوزلمه دیی حالدا ، عادی گونلرده اولدوغو کیمی ، منیم یانما گلدی و بوتون اعتیاضلاریما باخمایاراق آمبولاتور اوفیسینه آپاریب یارامین تیکیشلرینی سوکه رک سارغیسینی ده بیشدی. حال بوکی بو خیردا ایشی باشقاسینا حواله ائده و یا بیر گون سوئرایا کنجیره بیلردی. (من الله ده خاهیش ائتمیشدیم) همین آندا او باجیسینی ایتیرمیش قارداش کیمی دئیل ، خسته سی نین ساغلاملیغی اوچون اوزونه بئله گذشت ائتمه ین بیر حکیم کیمی گورونوردو. بیز هامیمیز بونو گورور ، بو بو یوک ایراده لی اینسانین معنویاتینا ، یوکسک حکیملیک مسولیتینه مفتون اولوردوق. بلی من بوتون بونلارین اونون خسته سینه اولان حساس و قایغی کئش موناسیبتینین جانلی شاهیدی اولدوم. لاکین بیر نئجه گون. عباسعلی موعلم ایسه ، اوزو دئمیش ، دئمک اولار کی هر ونخت بونون شاهیدی اولور. یثری گلیمشکن اونو دا قئید ائدیم کی آذربایجانین ایران ایسلام رئسپوبلیکاسینداکی سفیری عباسعلی حسن اوف و سفیرلیگین مسول ایشچیسی عین اله مدتلی سفیرلیگه موراجعت ائدن هر بیر آذربایجان وطنداشینا خصوصی قایغی گؤستریر ، ان خیردا مسأله لرده بئله پروبلتم یارانماماسی اوچون اللریندن گلنی اسیرگمیرلر(کاش بوتون سفیرلیکلریمیز بئله اولایدی).

... ۲۱ عادی رقم دنییل . موختلیف اۆلکه لرده بو رقم باشقا - باشقا معنالارا یوزولور. روسلار اییبرمی بیره « اوچکو» (خال) دئییرلر. بو دا بیر تصادوف و یا بلکه ده طالین بیر قیسمتی ایدی کی بیز جواد هیئتله محض ۲۱ گون بیر یرده اولموشوق. فیکیرلشیرم کی ، همین گونلرده ایتیردییم آغری - آجی منه نئجه ایل اذیت و ثرن بؤیره بیمدکی ۲۱ عدد داش ، قازاندیغیم ایسه قلبندکی محبتین حرارتی ، ذکاسی نین نورو بوتون تورک دونیاسینا یایلمیش مودریک ائل آغ ساقالی ، نهنگ جراح دوکتور جواد هیئت کیمی گؤزل بیر اینسانین دوستلوغو اولموشدور.

هر بیر آدمی یاخشئ تانیماق ، اینسانی کیفیتلرینی تام دویماق اوچون اونولا تماسدا اولماق لازیمدیر. من ده جواد هیئتله تماسدا اولدوم ، حبس لرینی ، آمالینی ، داها یاخیندان دیدوم ، او قانیلا ، جانییلا بو وطنه ، بو میلته باغلی بیر اینسان دیر. بیر سؤزله تورک اوغلو تورکدور.

دوکتور جواد هیئت عینی زاماندا ۲۱ ایل اول تأسیس ائتدیگی و بو گونه قدر فاصیله سیز اولاراق اؤز وسایطی حثاسینا اوغورلا نشر ائتدیردی « وارلیق» درگیسی نین صحیفه لریندن ده تانیماق اولار. « وارلیق » آدی یقین کی ائله ، بئله سئچلمیشدیر. « وارلیق» او تایدا بوغولماقدا اولان دیلیمیزین ، تاریخیمیزین ، مدنیتیمیزین وارلیغینی یاشادبب تجسوم ائتدیرن بیر وارلیق دیر.

«ملا نصرالدین» عنعه لرینین لایقلی داوامچیسی اولان «وارلیق» ۲۱ ایلدیر کی گونئیله، قوزنن، ایرانلا آذربایجانین معنوی کؤرپوسودور. گؤز به بی قدر قورودوغو «وارلیق» هم ده جواد هیئتین اؤزونون وارلیغی دیر. اکثریت تشکیل ائتمه سینه باخمایاراق ، سیم ایچه ریسنده یاشایان ، آنا دیلینده بیر مکتبی ، ادبیاتی اولمایان ، بو دیلده میلی دردینی نه اینکی دانیشماقدان ، حتا بو حاقدا فیکیرلشمکدن بئله احتیاط ائدن خالقین یاشادیغی بیر مملکتده « وارلیق» کیمی مجموعه نی یاشادان ، اوبرالئی دنسک ، سازاقلی بیر ظولمتده اوره یینین اؤدو ایله «وارلیق» آدلی بیر تونقال قالایب ، خالقینی اونون ایشیغی و ایستیزی ایله اوودان جواد هیئتین آذربایجان قارشیسیندا خیدمتلری بؤیوکدور.

ایلرله آنا دیلینده اوخوماق، ائشیمک حسرتی ایله یانان بؤیوک آذربایجان شاعیری شهریار ۱۹۷۹ اونجو ایلده ژورنالین نشره باشلاماسی موناسیبتیله یازدیغی شعرده «وارلیق» آزادلیق قوشو، شیرین دیللی طوطی یه بنزه دیرو اونون گله جه یینه بؤیوک او مید بسله بیر.

هرچند قورتولماق هله یوخ دارلیغیمیزدان،
آما بیر آزادلیق دوغولوب وارلیغیمیزدان.

«وارلیق» نه بیزیم تکجه آزادلیق قوشوموزدور،

بیر موزده ده وئرمیش بیزه همکارلیغیمیزدان.

به به، نه شیرین دیللی بو جنت قوشو طوطی،
قندین آلیب ایله دیندارلیغیمیزدان...
... یوخلوقلاریمیز بیتدیره جک «وارلیق» یمیزدان.

«وارلیق» حاقیندا ضیالیلاریمیز، عالیملریمیز چوخ یازمیشلار. بیرجه اونو قنید اندک کی، «وارلیق» ایراندا آذربایجان دیلینده چیخان ینگانه اوزون عؤمورلو ژورنال دیر و او ۲۱ ایلده بیر اونیورسیتته نین گۆره جه یی قدر ایش گۆرموشدور.

« وارلیق» وارلیغیمیز دیر، نه گۆزل آد سئچمیسن!
« وارلیق» ین یولوندا وارلیغیندان کئچمیسن!
نسیمی نین، صابیرین روحونا آند ایچمیسن!
مودریکلیکده قورقودوم، جسارتده رؤوشنیم،
... آغ خالعاتلی عسگریم - جواد هیئتیم منیم!
جواد حنیرتیم منیم!

(پروفسور نورالدین رضایشف)

دوکتور جواد هیئت دؤغرو داندا حنیرت آمیز بیر اینسان دیر. حکیملیک فعالیتی دؤورونده، دونیا طبابتینده، خصوصیه جراحیّه ده او واخت موعجوزه حنساب اندیلن بیر سیرا عملیاتلارئی گوجلو مانع لره باخمایاراق (اورک کۆچورمه و سایر جراحی عملیاتلارا روحانیت ایجازه وئرمیردی)، ایراندا، بعضی لرینی ایسه شرقده بیرینجی اولاراق او، حیاتا کئچیرمیش و بؤیوک اوغورلار قازانمیشدیر. آئورتا قاپاغی دارلیغی عملیاتی هیپوترمیا (سویوتما) ایله آچیق اورک و بؤیرک کۆچورمه (Transplantasiya) عملیاتی و سایر، محض بنله جراحی عملیاتلاردان دیر.

جواد هیئت حکیملیکدن باشقا هنج بیر ایش گۆرمسه یدی بنله مشهور بیر دوکتور، ماهیر بیر جراح کیمی دونیادا شؤهرت قازاناردی. لاکین یوکسک میلی غورورو، داهیلره مخصوص بؤیوک تفکورو، آمالی و البته کی قاینار قلبی اونو اؤلادئی اولدوغو عذاب کئش خالقین معنوی طالعیندن کناردا قالماغا قویمادی. او جراح

بیجاغی ایله ادیب قلمینی جوتلشدیره رک عؤمرونو خالقین فیزیکی و معنوی ساغلاملیغی یولوندا شمع کیمی اریمه یه باشلادئ. بو یولدا اونون ایندییه دک گؤردویو ایشلر بوتؤولوکده عادئ بیر اینسان عؤمرونه سیغمایان، حتا ان فداکار وطنداشین ایمكانلاریندان ختیلی بؤیوک اولان ایشلردیر.

جواد هیئت دونیا شؤهرتلی جراح اولماقلا برابر موختلیف اولکه لرده چاپ اولونموش علمی، ادبی، تاریخی و ایجتیماعی موضوعلو اون دان چوخ سانباللی کیتابلاری، ساییز - حسابسیز مقاله لری، دوکتورون اؤزونه و «وارلیق» ینا حصر اولونموش یوزدن چوخ یازیلار، اونون فرانسجا جراحلیق آکادئمیاسی نین، انله جه ده آذربایجانین و تورکیه نین نئچه نئچه شؤهرتلی آکادئمیلارینین علمی شورالاری نین، جمعیت و بیرلیکلرینین عوضو اولماغی، نئچه نئچه تانیمنیش علم اوجاقلارینین، اونیورسسته لرین فخری پروفیسورو و دوکتورو سنچیلیمه یی، بیر سیرا موکافاتلارین لائورئاتلیغینی قازانماغی، «وارلیق» کیمی توکنمز، قاینایان بیر بولاغی خاطرلادان ادبی درگی نین تأسیسیچیسى و باش رداکتورو اولماغی و س. بونو بیر داها ثبوت اندیر.

جوادیکک دونیا باهاردا گؤز آچیب، شخصیتینده جمعلشمیش یوکسکک اینسانی کیفیتلرین، کاراکتئرینده اولان مولایمیلیگین، قایغی کنشلیگین بیر کؤکو ده بلکه، انله بونونلا باغلی دیر!

اونون حاقیندا چوخ دئییلیب، چوخ یازیلیب. آنجاق من موشاهیده لریمله بو مشهور اینسانی بئله تانیمنیش، بئله قبول انله میشم: «دوکتور جواد هیئتین آلاهدان باشقا ایکی موقدسی ایکی محبتی ایکی سئوگیلیسی، چوخلو سئوگیسی و بیر نیسگیلی وار.

ایکی موقدسی نین بیرى وطندیر، ایکیه بولونموش یارالی آذربایجان. او بیرى اونا حیات بخش ائدن والدینی تاریخی شخصیت، حیات موعلیمی و اوستادئ اولان آتاسی مرحوم میرزه علی هیئت دیر. ایکی محبتینین بیرى خالق محبتی دیر، اوبیرسی قلم.

سئوگیسی ایسه چوخ دور. او حیاتی، حقیقتی، دوستلارینی، قوهوم قارداشلاری، بوتون یاخشى اینسانلاری چوخ سئویر.

نیسگیلی ایسه بیردیر - آیریلیق. وطنین ایکیه بولونمه سی، خالقین پارچالانماسی، بیر میلتین ایکی اولکه ده یاشاییب آیرئ - آیرئ دیلرده یازیب دانیشماسی دیر».

جواد هیئتین چوخلو یوکسکک علمی آدلاری، ستموللاری وار. آنجاق منه گؤره بونلارین ان یوکسکی، ان دوغماسی جماعتین اونا وئردیگی «ده ده قورقود» آدئ دیر. چونکی بو آدئ اونا عؤمرونون یولوندا فدا ائدیگی و جانیندان آرتیق شئویدی خالق وئرب. من موختلیف بؤلگه لردن یانینا مصلحته، کؤمکه گلن آداملاری دوکتورون نئجه قبول ائدیب، اونلارا الیندن گلن یاردیمی ائتمه گنین شاهیدی اولموشام.

ایرانین آیرئ آیرئ شهرلرینده یاشایان، علمه ماراق گؤسترن، آذربایجان دلی، ادبیاتی و تاریخینده علمی آراشدیرمالارا مثیل ائدن گنجلره، یارادیجیلیقلا مشغول اولان جاوانلارا نئجه قایغی گؤستردیگی، اونلارلا

ساعاتلارلا صۇحبت اندىب پروقراملار و تاپشيريقلار و ئردىگىنى موشاهىدە ائتمىشم. بو ايشلردن سوئرا جواد بىك اوزونو قطعياً يوزغون دئيىل عكسىنه چوئخ گومراه و شوخ حيس اندير، جان وئرن خسته يه كؤمك اندىب ، اونا حيات بخش اندن بير حكيم كيىمى.

يادىمدادير من « مهر » خسته خاناسيندا ياتاندا باش نئرس يانما گليب اورميه دن گلмыш جواون بير اوغلانين تاكىدله منى گؤرمك ايستديينى بيلدىردى. منى تعجب و مارق بورودو. آخى منيم اورميه ده هئچ بير تانيشم يوخ ايدى. اورتا بويلو ، ائلى كورك ، پريشان ساجلى بير گنج ايدى. يولدان گلديگى او ساعات بيلينىردى.

- سلام! من اورميه دن گلмыш ، ده ده نى آختاريرام.
- خوش گلميسن، ده ده كيمدى قارداش؟ (من هله ائل آراسيندا جواد هيته « ده ده قورقود» دئديكلرينى بيلميرديم).

قوناق يقين كى لهجه مدن او ساعات بو تايلى اولدوغومو بيلدى:

- ده ده قورقودو دئيرم ده، دوكتورو، آقاي جواد هيته. سيز يقين او تايلى قارداشلارسينيز، ائله مى ؟
- هه ، بيز باكى دان گلمشيك.
- خيلى خوب ، - اوزومه باخيب- نه ياخشى. ولى من « وارلىق» گئتديم آقاي محمدرضا دئدى سيز دوكتورون مريضى سينيز، ده.

من ده اوستادين يانينا گلمشم بعضى مصلحتلريم وار. دئديلر اذانا ياخين سيزين يانينيزدا اولار.

ائلخان حكيم قوناغا چاي سوزدو. صۇحبت ائناسيندا او آذربايجان ادبياتى تاريخى ايله علاقه دار علمى آراشديرمالار اوزه رينده ايشلديينى و دوكتورون يانينا پروقرام و مصلحتلر آلماق اوچون گلديگىنى دئدى. اونونلا و جواد هيتهين اطرافيندا اولان ديگر آدماملارلا صۇحبتلردن معلوم اولدو كى حتا جماعت خصوصاً ضيالىلار، اوولادلار (نوه لرى) اولاندا چوئخ واخت ده ده نى، يعنى جواد بىكى دعوت اندىب خاهش انديرلر كى اوشاغا آد قويسون. لاپ « كيتايى ده ده قورقود » دا اولدوغو كيىمى.

خالق شاعيرى ممد آراز دئير :

وطن منه اوغول دئسه ، نه درديم

مامير اولوب ، قاياسيندا بىترديم!..

ائى وطن اوغلو! مودريك ائل آغ ساققالى! وطن سنه اوغول دئيىب! حياتدا ان شرفلى اولان بو آدى سيز ميلت قارشيسينداكى خيدمتلرينيزله قازانميسينيز. سيز بير عؤمرله حياتداكى عمللرينيزله اوزونوزه و آدينى شرفله داوام ائتديرديينيز هيته لر نسلينه ائله بير معنوى قالا اوچالتميسينيز كى، عظمتلى قالا آذربايجانين تاريخينه قوووشاراق نسلدن - نسله كئچه چكدير.

حۆرمەتلى اوستادا!

عزىز دوست!

آلاه سىزى بو وطنىن اوغوللوغوندان ، بو خالقىن اوولادلىغىندان ، جماعتىن آغ ساققاللىغىندان – ده ده لىكدن اسكىك ائلمه سىن. سىزىن پارلاق ذكائىز، جراح بىچاغىنىز قدر ايتى و مودرىك قلمىنىز خالقىمىزا ، جمعىتىمىزه چوخ گره كدىر.

آلاه سىزى اوجالاردان اوجا اولان ان موقدس آرزونوزا چاتدىرسىن!

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۸۷

دوکتور جواد هیئت آذربایجان تاریخی نین

کئشیگنده

دوکتور عین ... مدتلی

«وارلیق» درگیسی نین صاحیبی و ناشیری کیمی ۲۰ ایل فداکارلیقلا خالقیمیزا خیدمت ائدن دوکتور جواد هیئتین دیلمیز، ادبیاتیمیز، مدنیتیمیز، بوتؤولوکده میلی شوعور و وارلیغیمیز اوغرونداکی علمی - پولیتستیک فعالیتینده ایراندا آذربایجان تاریخی مقصد یؤنلو شکیلده ساختالاشدیران، ایندیکی و گله جک نسیلری ائله جه ده دنیا ایجتیماعی فیکرینی آزدیرماغا چالیشاراق خالقیمیزین تاریخی ایله علاقه دار اساس سیز ایدعالار ایره لی سورن موختلیف فیکیر صاحیلری ایله جسارتلی مباریزه اهمیتلی یئر توتور. تأسوف دوغوران حالدیر کی مین ایلدن چوخ ایرانین ایجتیماعی - سیاسی، حربی و مدنی حیاتیندا آپاریجی ائلمنت اولان تورک عنصرنون ایران تاریخینده یتری و رولو اوبجکتیو ایشیقلا ندیریلما ماقلا برابر، تورک تاریخینه، خصوصیله ده آذربایجان تاریخینه قارشئ عنعنه وی دوشمنچیلیک، غرضچیلیک بیر سیرا تاریخچیلر، پولیتستر و یالانچی عالیملر طرفیندن یئنی شرایطده ده داوام ائتدیریلمکده دیر

جواد هیئت، جراحلیق و موعلیملیک فعالیتی نین واختی نین اساس حیصه سینی آلماسینا باخمایاراق، بئله ساختاکار جیزماقاراجیلارئ و «پهلوی رژیم نین دم توتانلارئ نین» داوامچیلارئ موتمادی اولاراق هم «وارلیق» درگیسی نین صحیفه لرینده هم ده ایرانین دیگر مطبوعات واسیطه لرینده، یئرلی و بیین الخالق سویه لی سئمینارلاردا و کونفرانسلاردا علمی تنقید آتشینه، همچنین آذربایجان خالقئ نین دلی، تاریخی و معنویاتی ایله باغلی اولان بوتون مسأله لرین رسمی داییره لر قارشیسیندا قویولماسیندا و مودافیعه ائدیلمه سینده همیشه بیرینجی یترده دورموشدور. مثلاً ایراندا آذربایجان تورکلری نین آنا دیلینده تحصیلین تأمین ائدیلمسی و تورکجه نین ایشلدیللمه سینه ایجازه وئرلمه سی طلبی ایله حاضرلانا ن آذربایجان شاعیر و یازیچیلارینین پرزیدنت خاتمی یه آچیق مکتوبون بیرینجی ایضالایان و «وارلیق» درگیسینده درج ائدن جواد هیئت دیر، یاخود تجا ووزکار ارمنیستان آذربایجان تورباقلارینئ ایشغال اندرکن ایران رهبرلرینه و تورکیه پرزیدنتی سلیمان دمیراله رسماً موراجیعت ائدن، هر ایکی آذربایجانین درد یوکونو چکن یئنه جواد هیئت دیر. ایراندا و موختلیف خاریجی اولکه لرده آذربایجان تعصوبکئشلیگینی درین علمی اساسلار اوزه رینده یتریدن و

دو شمولردن مودافعه ائندن ده جواد هیئت دیر... بو ساحه لرده جواد هیئتین فعالیتتی او قدر گئیشدیر کی او آیریجا بیر علمی تدقیقاتین مؤوضوعسودور. بیز بورادا یالنیز سون واختلاردا ایران تاریخچیلری طرفیندن یازیلیب نشر ائدیلن بیر نچه خاراکتئرک کیتاب و مقاله لرله جواد هیئتین وئردیگی توتارلی جاوابلارلا اوخوجولاری تانیش ائده جک ، سون ایللرده آنتی آذربایجان روحلو یازیلاردان دقتی دهاا چوخ جلب ائندن عنایت ... رضانین « آذربایجان و آران (قفقاز آلبانیاسی) » کیتابی و جلال متینی نین « آذربایجان کجا است؟ » مقاله سی ایله علاقه دار دوکتور جواد هیئتین تنقیدی مقاله لری باره ده سوز آچاغیق.

جلال متینی آدی چکیلن مقاله سینده اؤز سلفی مشهور تاریخچی سید احمد کسروی تبریزی و موعاصیری عنایت الله رضا و باشقالاری کیمی ثبوت ائتمگه چالشیر کی ایندیکی آذربایجان رئیسولیکاسی نین خالقئ ایراندکی آذربایجانلیلارلا واحد مدتیته، تاریخه، دیله، موشرک عادت - عنعنه لره، سوی بیرلیگینه و اراضی بوتوولویونه مالیک اولمامیشدیر. گویا آرازین شمال حیصه سی « آذربایجان » دئیل دیر، همیشه « آران » آدلاندیرلمیشدیر، یالنیز ۱۹۱۸ اینجی ایله سیاسی مقصدلر باخیمیندن موساواتچی لار طرفیندن « آذربایجان » آدلاندیرلمیشدیر و آذربایجان خالق جمهوریتین اساس سیاسی مقصدی سوئرالار ایکی آذربایجانلی بیرلشدیرمکدن عیبارت اولموشدور.

جواد هیئت « وارلیق » درگیسی نین ۱۹۹۰ اینجی ایل اوکتیابر - نوایر تاریخلی سایندا عینی زاماندا آ.ب.ش دا درج ائدیلن « iran times » قزئتینده توتارلی علمی فاکتلا و تکذیب ائدیلمز سندلر اساسیندا مقاله موالیفینه جاواب وئرمیشدیر. او ، بو قروپ تاریخچیره جاواب اولاراق یازمیشدیر: « بئله بیر ایدعائین یتنیلگی یوخدور. ۶۰ ایل بوندان اؤنجه دفعه لرله کسروی، اونون طرفدارلاری و هاوادارلاری بو مسأله یه توخونموشلار... کئچمیشده اونلارین مودعالارینی قبول ائتمک اوچون سیاسی موحیط الوئریشلی اولدوغو اوچون گئت - گئنده بیر چوخلارینین شعورونایول تاپمیشدیر. کئچمیش کومونستلردن و توده پارتیاسی نین اوست کادرلاریندن اولان، اوزون ایللر موسکوا رادیوسوندا موخبیر دیکتور ایشلمیش عنایت ... رضا ، سوئرا ایرانا قایدیب کئچمیشینه پنشان اولماقلا شاهنشاه ساریینا آرخالاناراق تهراندا سلطنت کیتابخاناسینا موشاویر و معاون تعیین اولوندوقدان سوئرا « آذربایجان و آران (قفقاز آلبانیاسی) » آدلی کیتابیندا بو باره ده قلمینی ایشه سالمیشدیر.

دوکتور جواد هیئت ۱۹ اونجو عصرین موالیفی الیعقوبی نین « البلدان » ، ۱۰ اونجو عصرین بیرنجی یاریسیندا یاشامیش تاریخچی مسعودی نین « مروج الذهب » ، ابن الاثیرین « الکامل فی التاریخ » ، حمدالله قزوینی نین ۳۴۰ اینجی ایله « نزهة القلوب » ، پروفیسور میرزه کاظم بیگ ی ۱۸۴۶ اینجی ایله قازان اونورسیتیه سی طرفیندن نشر ائدلمیش « تورک دیلرینین تطبیقی قراماتیکاسی » اثرلرینه ایستیناد ائده رک بئله بیر علمی نتیجه یه گلمیشدیر کی ، ایسلامیتدن سوئراکی بوتون دؤورلرده آرازین شمال حیصه سی آذربایجانین ترکیبینه

اولموش، هر یکی طرف آذربایجان اولاراق سیاسی، ایقتیصادی، مدنی و اتنتیک جهتن واحد جوغرافی - سیاسی اراضی حساب اولونموشدور. جواد هیئت « آذربایجان هارادیر؟ » مقاله سی حاقیندا یازدیغی ایری حجملی مقاله سینده جلال متینی نین و اونون ایستیناد اتدیگی ساختا منبع لرین بوتون ایدعالارینی علمی دلیلله تکذیب ائتمیشدیر. قیسا خولاصه ایله قدیم دؤورلردن بری آذربایجانین آدی، سرحدلری، خالق، دیلی باره سینده مؤعتبر قاینقلاردان دلیللر گتیررک ایثبات ائتمیشدیر کی، آذربایجان هئچ ده جلال متینی نین و عنایت الله رضا نین ایدعا ائدیلمیش کیمی نکهجه آرازین جنوبندان عیبارت اولمامیشدیر. او یازیر کی « ایران باستان » (قدیم ایران) اثرینین موآلفی حسن پیرنیا نین یازدیغی کیمی، اهمنیلر زامانیندا بو اولکه کیچیک میدیا آدلانیردی و اونون شمال - شرق سرحدی خزر دربنده قدر اوزانیردی. آذربایجان، ایران و تورکیه منبع لرینه ایستیناد ائدن جواد هیئت قئید ائتمیشدیر کی، ساسانی حؤکمدارلاریندان خسرو انوشیروان (۵۳۱ - ۵۷۹) شیروان و دربندی آلدیقدان سوئرا، دربند و شیروان قالالارینی تیکدیرمیش و بوتون بو بؤلگنی آذربایجان آدی ایله ایداره ائتمه یه باشلامیشدی. قئید اندیر کی ایسلام تاریخچیلری طرفیندن ده آذربایجانین شمال سرحدلرینین دربند اولدوغو تثبیت ائدیلمیشدی. مثلاً یعقوبی نین « البلدان » کیتابیندا آذربایجان سرحدلرینین زنجاندان باشلادیغی، آرازین شمالیندا کی، بئلقان و برده نین یوخاری آذربایجان (آذربایجان علیا) آدلانیریلدیغی گؤسترلمیشدیر.

جواد هیئت سامانی لرین وزیر اولموش محمد بلعمی نین « بلعمی تاریخی » کیتابینا اساسلاراق گتیردیسی آشغیداک ایقتیصادی جلال متینی نین دیقینه یئتیریر. « حودودو همدان، بهر و زنجاندان باشلاییر و خزرلرین دربنده قدر اوزانیر، بو آرادا یترلشن بوتون شهرلره آذربایجان دئییرلر... ». یاخود، ابن الاثیرین « الکامل فی التاریخ » کیتابیندا شیروان و آرائی آذربایجانین بیر حیصه سی آدلانیردیغینی نظره چارپدیریر. تبریزی محمد ابن خلفین یازدیغی « برهان قاطع » لوغتینده آرائین آذربایجانین بیر ویلایتی، گنجه و برده نین ایسه اونون شهرلریندن اولدوغونون گؤستریلدییینه دیق چکیر. دوکتور هیئت آذربایجان تاریخچسی پروفیسور شوکت تقی یئوایا اساسلاراق صفویلر زامانیندا علی مردان خان، اوندان سوئرا ایسه کریم خان زند طرفیندن وئرلن فرمانلاردا آذربایجان آدی ایله آرازین هر یکی طرفیندن شهرلرین و منطقه لرین انحتیوا ائدیلمیشی نظره چاتدیریر.

جواد هیئت دیققی بونا چکیر کی سون زامانلاردا مثلاً « دانشمندان آذربایجان » کیتابیندا، یاخود علامه دهخدا نین مشهور « لغت نامه » سینده « آران » سؤزونون قارشیسیندا « آذربایجانین بیر پارچاسی دیر » ایفاده سی یازیلیمیشدیر. بو کیمی اونلارلا قاینقلاردا دایانان جواد هیئت قئید اندیر کی، یوخاریدا نقل ائدیلمیش سندلردن گؤرونور کی، آرازین شمالیندا یترلشن تورپاقلار آران، شیروان ۱۹۱۸ اینجی ایله موساوات پارتیاسی نین و مرحوم محمد امین رسولزاده نین رهبر لیگی ایله قورولان آذربایجان دؤولتیندن عصرلر اونجه آذربایجانین

شمال قیسی کیمی قبول اندیلمیش ، « آذربایجان » سؤزو ده اورادا یاشایان خالق طرفیندن آنا یوردون و وطن آدی کیمی ایشلمیشدیر.

جواد هیئت قئید ائدیر کی ، بیز آران و شیروان آدلارینی اینکار ائتمه دن بونا اینانیریق کی ، چوخ قدیم زامانلاردا آرازین شمالی و جنوبو آیری آیری اؤلکه لر و ویلايتلر کیمی ایداره ائدیلمیش اولسالر دا ایسلامدان سوتراکی دؤورلرده داهای چوخ واحد حؤکومه تابع اولموشلار ، بورایا گلیب مسکونلاشان تورک طایفالاری ایله قاینایب - قاریشمیش و واحد بیر میلت ، خالق کیمی فورمالاشمیش ، عینی دیله ، دینه ، عادت - عنعنه لره صاحب اولموشلار.

عنایت الله رضا نین بوتؤو بیر کیتابینی جواد هیئت بیر جمله ایله آلت - اوست ائدیر. جواد هیئت یازیر کی : « تاریخده هنج بیر زامان بیر چای طبیعی ائتیک سرحد اولمامیشدیر ، چونکی چاین اطرافیندا یئرلشن سوبلار ، طایفالار بورادا اوبالار ، کندلر ، شهرلر قوردوقلاری زامان ، بونو همین چاین هر ایکی ساحیلینده ائتمیشلر. آراز دا بئله چاپیلاردان بیری اولموشدور. ایران دؤولتی ایله روسیا آراسیندا باغلانان تورکمنچای موقابله سیندن سوترا آذربایجان آراز چایی سرحد اولماقلا ایکیه بؤلونموش ، حتا آرازین هر ایکی ساحیلینده یئرلشن آستارا و جولفا شهرلری ده ایکیه بؤلونموشدور» .

جواد هیئت ایضاح ائدیر کی ، آران (آران) عربلردن اؤنجه « آلبان ، آلبانیا » آدلانیردی و شمالی آذربایجانین یاریسینی تشکیل ائدیردی. آران، کور و آراز چاپیلاری آراسینداکی بؤلگه نین آدی دیر ، کورون شمالینداکی بؤلگه یه ایسه « شیروان » دئییلیردی. آران آذربایجان تورکجه سینده ایستی یئر ، قیشلاق معناسیندا دیرو اونون اهمیتی بیر حصه سینی موغان دوزو تشکیل ائدیر. موغانین یاریسی آرازین شمالیندا ، یاریسی دا جنوبوندا دیر، ایرانداکی آستارا، حیوا (مشکین شهر) ... ده آراندا داخیلدیر.

جواد هیئت بئله نتیجه یه گلیر کی، آذربایجان تورپاقلارینین بیر قیسمین آران، یاخود شیروان آدلانیریلماسی اونلارین آذربایجان اولدوغونو هنج ده اینکار ائتمیر.

ایراندان احمد کسروی و اونون داوامچیلاری ایدعا ائدیرلر کی، آذربایجانین سرحدی آراز چایی اولموشدور ، آرازین شمال قیسیمینه «آران» و «آلبانیا» دئییلیمیش و خالقین سوبو دا، جنوبدا کیندان آیری اولموشدور. کسروی نین داوامچیلاری ایندی ده ادعا ائدیرلر کی، ایران آذربایجانین نین اهلایسی اصلینده فارس - تات اولموشدور، مغوللار ایرانا گلیب ایلخانلر حؤکومتینی قوردوقدان سوترا اونلارین حیاتا کئچیردیکلری تورکچولوک سیاستی نتیجه سینده خالقین دیلی تورکجه لشمیشدیر.

جواد هیئت قئید ائتمیشدیر کی، بو اویدورما نظریه لر پهلوی لر زامانیندا هنج ده تصادوفا ایره لی سورولمه میشدی. پان ایرانست لر ایرانلیغی فارسلیقلا عینی شئی کیمی قبول ائدیپ تبلیغ ائتدیکلری اوچون، ایراندان فارس دیلینی یا ماقلا برابر، باشقا دیللی ، خصوصیه تورک دیلینی آرادان قالدیرماغی بیر سیاسی - مدنی

وظیفه کیمی قارشیا قوموشدولار. شمالی آذربایجانا اللری یتمه دیگینه گۆره ایسه ، اورانی آذربایجان دئیل، باشقا اۆلکه کیمی قلمه آلماسی ائتمیشلر.

جواد هیئت دیل و دیلچیلیک پروبلیمینه، حاضرکی ایراندا تورک (آذربایجان) دیلین وضعیتی و ایشلمه سی سویه سینه، دؤولتین یئریتدی دیل سیاستینه دایر اونلارلا علمی مقاله لر یازمیش ، چیخیشلار ائتمیش، یوخاریدا قئید ائتدیمیز کیمی دؤولت اورقانلارینا رسمی موراجیعتلرین تشکیلاتچیسى اولموشدور. بیز بورادا یالنیز کنچن ایل اوستادین محمد حسین فروغی نین « فارس دیلینی قورویاق » مقاله سینه یازدیغی توتارلی جاوابی قئید ائتمک ایستردیک . بیر نچه قزئنده و « وارلیق » درگیسینده درج ائدیلن بو جاواب مقاله سی « فارس دیلینی قورویاق لاکین ایرانین تورک دیللی لر و عرب دیللی لرین ده آنا دیللرین باشینی ازمه یه ک » آدلانیر. جواد هیئت ایراندا یاشایان بوتون خالقلاری ایران نسلیلی حساب ائدن ، لاکین اونلارین تاریخی اؤلابلار نتیجه سینده تورک و عرب دیلرینده دانیشماغا مجبور اولدوغونو ادعا ائدن، تورک و عرب دیلین ایندی فارس دیلینی گویا تهلوکه ده قویدوغو اوچون دؤولتی بو دیلرین « باشینی ازمه یه » چاغیران محمد حسین فروغی یه لایقلى جاواب وئر میشدیر. او، فروغی نین دؤنه - دؤنه ایشلندیگی «ایرانی نژادلیق» (ایران عبرقلیگی) دئیلن ایفاده نین کؤکوندن یانلیش اولدوغونو قئید ائنده رک، ایراندا موختلیف خالقلارین و دیلرین موجودلوقونون اۆلکه نین کونستیتوسیا سیندا تثبیت ائیلدیگی، دیلین عیرقی هئج ده موغین ائتمه دیینی باشا سالماقلا، بو گون ایراندا میلی دیلرین اۆلکه حیاتیندا، تدریسده و س. ایشلیدلمه سی نین تأمین ائیللمه سینی فروغی کیمی ایفراط شووینیست ، فاشیست مؤوقعه دورانلارین فعالیتی ایله علاقه لندیرلمیشدیر. جواد هیئت ایثبات ائدیر کی، مین ایلیک تورک سولاله لری زامانیندا محض تورک حؤکمدارلاری فارس دیلینی قورویوب ساخلامیش و قووه لندیرمیشلر.

جواد هیئتین « وارلیق » درگیسینده چاپ ائتدیردیگی سیلسیله مقاله لریندن « اوغوزلار » (۱۹۸۱ ، ش ۴) ، « کیتابی ده ده قورقود داستانی » ، « آغ قویونلور » (۱۹۸۶ ، ش ۱ - ۲) ، « اسکی تورک کتبه لری » (۱۹۸۶ ، ش ۳ ، ۴ ، ۵) ، « محمد امین رسولزاده » (۱۹۹۰ ، ش ۳) ، « آذربایجانین آدی و سرحدلری » (۱۹۹۳ ، ش ۳) ، « شمالی آذربایجاندا کنچن قانلی حادثه لر و قیرغینلار » (۱۹۸۹ ، ش ۴) و بونلار کیمی اونلارلا مقاله لری آذربایجان تاریخی نین اوبینکتیو آراشدیریلماسی و شرح ائیللمه سینده اهمیتلی رول اوینامیشدیر. بو ساحه ده جواد هیئتین آردیجیل علمی آراشدیرمالاری نین محصولو اولان ، ایراندا ، آذربایجاندا و تورکیه ده نشر ائدیلن « تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش » کیتابی آیریجا قئید اولونمالی دیر . ایران تورکلری نین (آذربایجانلیلارین) تاریخ و مدنیتی نین عموم آذربایجان و عموم تورک تاریخ و مدنیتی نین آیریلماز بیر حیصه سی اولدوغونون شرح ائیلدیگی بو کیتاب آذربایجان تاریخینی ساختا لاشدیرانلارا ، ان توتارلی جاواب دیر.

قئید ائتمک ایسته بیریک کی، ۲۰ ایلدن چوخ تام آنلامی ایله میلی شوعور و وارلیغیمیز اوغروندا موباریزه آپاران «وارلیق» درگیسی دوکتور جواد هیئتین ان قیمتلی، ان بویوک اثریدیر، آذربایجان خالقئ نین بؤلونمز تاریخ و مدنیتی نین پارلاق گوزگوسودور. دوکتور جواد هیئت ایسه «وارلیق» ین فداکار خیدمتچیسی، آذربایجان خالقئ نین تاریخ و مدنیتی نین صادیق و آردیجیل کنشیکچیسی دیر.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحہ ۱۰۰

« گون باتان فيكيريلى ، گون دوغان دوغولو بير سيما »

صلاح الدين خليل اوف
فلسفه علملى دوكتورو، پروفور

۳۵ ايللىك عؤمرونده ۳۵ عصر ياشاميش بؤيوك جبارلى چاغداش زامانى دا ، اونون ايدعالاريني دا چوخ گوزل گورموش ، گوزل تصوير اتميشدير. حتا دوكتور جواد هيئتي ده منيم ايندى ياخين مسافه دن گوردويومدن داها آيدين گورموش ، اونا داها توتوملو و داها دقيق بير شرح وئرميشدير.

جواد هيئت آذربايجانين زمانه يه بخش ائتديگي ان بؤيوك ضيالىلاريندان بيريدير و بيزيم زامانين ضيالى ايداه آينى ، محض بير تورك ضيالىسينى و محض جواد هيئتي بيرجه ايفاده ايله ، ييغجام شكيلده تقديم اتمك ايسته سك ، بوندان داها گوزل ، بوندان داها اوْبرازلى و بوندان داها دقيق بير ايفاده تاپا بيلميريك : « بئني كيتاب آراسيندا پاريسدن،اوره يى ايسه ميزراق اوجوندا آلتاي داغلاريندان آلميشدير » (جعفر جبارلى). بلى دوكتور جواد هيئت حقيقتاً غرين راسيونال دوشونجه سينه موكل صورتده ييه لنميش بير آدمدير و او، حقيقتاً پاريسده تحصيل آلميش، اوْزادا چالشميش و پاريس جراحلىق آكادئماسى نين حقيقي عوضو سوْيه سينه يوكسلميشدير. لकिन او ، تكجه طبابت ساحه سينده راسيونال و پراكتيك بيلكلره ييه لنمكله كيفايتلنميش، آلتاي دان اوزو برى مين ايللر بوْيو كوْچ انده رك دونانين بؤيوك بير قيسمينده تورك دىلى، تورك مدنيتى ميزراغى ياميش و يئرلرده اوْزو كيميلرله بيرلشرك تورك دونياسى ياراتميش بؤيوك بير خالقين تاريخيني و ميللى وارليغيني محض غرب دوشونجه سى ايله ، اوْينكتيو علمى تدقيقات مئتودلارنى اساسيندا اوْيرنميش، توركون «جانلى آنسيكلوپئدياسينا » (واقيف آسلانوف) چئوريلميشدير . بوتون يونلارنى او ، « گون باتان فيكيريلى بير سيما » اولاراق اتميشدير. لकिन جواد هيئت آلتاي دان برى تورك دونياسيني راسيونال دوشونجه مؤوقعيندن اوْيرنمك و همين دوشونجه نين ايشيغيندا نئجه - نئجه اوركلرى يئنيدن دؤيوندورمكله برابر، اوْز اوره يينين باكيره ليگيني ساخلاميش، اونون گون دوغان منشأينه ده ييشمك فيكرينه دوشمه ميشدير. جواد هيئتين دوغو دونياسى هميشه گون دوغاندان ايشيقلانميشدير. اونون قلب چيرپينتيلارنى هميشه آلتاي دان برى بوتون تورك دونياسى نين نبضى ايله عيني زينم ده ، عيني آهنگده وورموشدور.

بو تۆ و وطنیمیزین و خالقیمیزین تاریخینی، دیلیمیزین تاریخینی، ادبیاتیمیزین تاریخینی بیر وحدت حالیندا جواد هیئت قدر دریندن بیلن ایکینچی بیر شخص گؤسترمک چوخ چتین دیر. او، بوتون دونیادا یاشایان آذربایجانلیلاری، بو خالقین کنجیمیشینی، بو گونونو و گله جه یینی اؤزونده ائحتیوا ائتمک، میلی روحوموزون جانلی، رئال داشیییبیسی اولماقلا یاناشی، عینی زاماندا بیر رمز دیر، دوشونجه و دوغو بیرلیگین، تاریخ و موعاصیرلیگین، مدنی - معنوی وحدتین رمزی. او، هم ده بوتون تورک دونیاسی نین معنوی بیرلیک رمزیدیر. او، ایراندا دا، تورکیه ده، آذربایجان رئسپوبلیکاسیندا دا عینی محبتله سئولیر، اونا عینی درجه ده بؤیوک حؤرمه و ائحتیرام گؤسترلیر. بیزجه، بئله شخصلرین وارلیغی دؤولتلر آراسیندا موناسیبتلره ده بیر سیجاقلیق گتیریر.

شخصی وارلیغی عوموم میلی وارلیغین تصدیقینه حصر اولونور و «وارلیق» مئیدانا گلیر... بوراسی خصوصی تدقیقات طلب ائدیر. آنجاق مقصدیمیز تدقیقات اولمادیغیندا، شخصی تاؤوراتی مومکون ائتمیش بیر مقاما توخونماق ایستردیم. نه گؤزل کی دوکتور جواد هیئتین گئیش، چوخ ساحه لی فعالیتی شبکه سینده بیزیم اونورسیته یه ده پای دوشور. او، آرتیق ۴ ایلدیر کی، آذربایجان اونورسیته سی نین فخری پروفیسور و «شرق - غرب» تدقیقات مرکزینن عوضوو کیمی اؤزونه مخصوص بیر عزمه فعالیت گؤستریر. «آذربایجان اونورسیته سی» نشریاتیندا اونون داها بیر کیتابی («ادیات شوناسلیق») ایشیق اوزو گؤرמושدور. اونورسیته میزین و گنجلرین میلی روحدا تریه سینه گوجلؤ تأثیر گؤستریر. کلویون بوتون عوضولری دوکتور جواد هیئتین چیخیشینی همیشه صبرسیزلیکله گؤزله بیر و علمی موباحیته لرده اونا ان عالی مونصیف کیمی یاناشیرلار.

دوکتور جواد هیئتین بؤیوک طب عالیمی، جراح اولماقلا یاناشی، هم ده گؤرکملی دیلچی، ادبیات شوناس، تاریخچی اولماسی چوخدان معلومدور. لاکین صؤحبتلریمیزین بیرینده من اؤزوم چوخ گؤزلنیلیمز بیر وضعیتله قارشیلادیم. معلوم اولدو کی، جواد هیئت آدلاری چکیلن ایختیصاص ساحه لرینده فلسفی تفکؤر سویه سینه یوکسلمکله برابر، هم ده پشه کار فلسفه ساحه سینده موتخصیص دیر. و من سربست صؤحبت تونونو ده ییشملی، اؤزومو ییغیشدیرمالی اولدوم. چونکی گؤزلنیلیمه دن او، صؤحبتی فلسفه نین چوخ مورکب بیر پروبلیمینه چکمیشدی و بورادا دقیق ترمینولوژی آیدینلیق و فلسفه کلاسیکلرینین اثرلرینه کونکرئت موراجعت طلب اولونوردو.

بوندان سوئرا من دوکتور جواد هیئتله صؤحبت ائدرکن قارشیمدا شرق و غرب فلسفی فیکرینه دریندن بلد اولان پشه کار فیلسوف دایاندیغینی نظره آلیر، فیکرلریمی دقیق ایفاده ائده بیلیمک اوچون فلسفی ترمینلردن ایستیفاده ائتمه یه چالیشیرام. دوکتورلا فلسفی مؤوضوعدا صؤحبتلر من و دیگر فلسفه تدقیقاتچیلارینا موختلیف فلسفی ترمینلرین آذربایجان دیلینده قارشیلیغینی آراییب تاپماقلا کؤمک ائدیر.

بونونلا، دوكتور جواد هيئت موعاصير آذربايجان فلسفي ديلينين فوزمالاشماسيندا دا فعال ايشتيراك ائدير...

معلوم اولدوغو كييمي BMT ، ۲۰۰۱ اينجي ايلي شرق و غرب تمدونلرينين گوروش ايلي اعلان ائتميشدير . شرق و غربين قوشاغيندا يئرلشن آذربايجان و ايران رهبرلري نين دؤنه - دؤنه ايره لي سوردوكلري بو فيكير ۳ اونجو مين ايلليگين آستاناسيندا بوتون دنيا ايجتماعيتي نين رسمي شوعارينا چئوريلجكدير. بؤيوك جعفر جبارلي نين عصرين اولينده صنعتته گتيرديگي «گون باتان فيكيرلي، گون دوغان دويغولو بير سيما» عصرين سؤنوندا رئال حياتدا اؤز عوموم بشري وحدت ايده آليئي بوتون دنيايا بيان ائده جكدير. ايندييه دك تورك دنياسي نين خصوصاً ايران و آذربايجان وحدت رمزي كييمي تانيديفيميز جواد هيئت ده يئني عصرين باشلانغيچيندا داها بير ميسايئي يئرینه يئتيره جك ؛ شرق و غرب دنيا لارئي نين قارشيليقلي آنلاشما و اويوشما پروسئسينده جانلي نومونه و رمز رولونو اوينايا جاقدير.

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۱۰۷

ایکی تاین آغ ساققالی

عباسعلی حسن اوف

آذربایجان رئیسولیکاسی نین ایران ایسلام رئیسولیکاسینداکی

فؤوق العاده و صلاحیتلی سفیری

عصرلر بوؤو آذربایجان خالقئ دنیا علم و مدیتئی نین اینکیشافیندا موستنا خیدمتلری اولان موتفگیرلر ، یازیچیلار، عالیملر، ضیالیلار یتیشمیشدیردیر. ۲۰ اینجی عصرده خالقیمیزین حؤرمته یاد ائدیلمن، سئویب- سئچیلن اوغوللاریندان بیرى ده گؤزل انسان، ائل آغ ساققالی، ایتی قلم و بیچاق صاحیبی دوکتور جواد هیئت دیر.

منیم اوستاد جواد هیئتله تانیشدیغیم ۸۰ اینجی ایللرده اولموشدور. تانیمیش عالیملر، تدقیقچیلار طرفیندن جواد هیئتین کشمکشلی حیاتئ، عسگری مکتبدن توتמוש اونوئرسیتت دیوارلارئ آراسیندا کنچیردیگی طلبه لیک دؤوروو، حکیملیک فعالیتئ، ادبی آراشدیرمالارئ باره ده چؤخ یازیلیب، چؤخ دئییلیب. من جواد هیئتئ تکجه اوستاد بیر عالیم، مشهور بیر جراح کیمی دئییل، هم ده حقیقی ائل آغ ساققالی، سؤزون هر معناسیندا آذربایجان تاریخی نین و مدیتئی نین گؤزل تبلیغاتچیسئ، بیر سؤزله ، خالق دیلوماتئ کیمی تانیارام.

۱۹۹۱ اینجی ایلده آذربایجانین ایران ایسلام رئیسولیکاسیندا سفیرلیگی آچیلیمیش و فعالیتته باشلامیشدیر. سفیرلیگین تئهراندا فعالیتته باشلادیغئ ایلک گونلردن دوکتور جواد هیئت سفیرلیکله علاقه یاراتمیش، اؤز ده یرلی مصلحتلری ایله ایران - آذربایجان علاقه لرینین کؤرپوسو اولموشدور.

موسقیلیک یولوندا ایلک قدملرینی آتان آذربایجانیمیز تأسؤفلر اولسون کی، منحوس ارمنی قوشونلارینین تجاؤوزو ایله اوزلشمیش، موحاریبه یه جلب ائدیلمیش و بؤیوک ایتکیلر وئرمه یه باشلامیشدئ. آذربایجان خالقئ نین کناردان معنوی دایاغا بؤیوک احتیاج دويدوغو بیر واختدا دوکتور جواد هیئت اؤز سسینی قالدیردئ. داغلیق قاراباغ پروبلیمی ایله علاقه دار تورکیه رئیسولیکاسئ نین پرزدنتئ سلیمان دمیر اله و اؤز اولکله سی نین رهبرلیگینه عونوانلانمیش آچیق مکتوبوندا جواد هیئت یازیردئ: «بیز تاریخ بوؤو عزیزت و شرفله

یاشادیق و زامانی گلدی کده اولومو ذیلته ترجیح وئردیک... بو گون منیم الیمده قلم - کاغید و قورو نفسیمدن باشقا بیر شئیم یوخدور. اولارای دا مظلوم خالقیمیزین یولوندا سئوه سئوه وئرمه یه حاضریرام...»

بلی، اوستاد جواد هیئت قارداش تورکیه دن و ایراندان معنوی دایاق گؤزله یین آذربیلرین دردینی اؤز رهبرلرینه چاتدیراراق بیلدیریدی کی، « بو گونکو داورانیشیمیز صاباحکی، مؤوقعیمیزه، حیثیتیمیزه و تاریخیمیزه سیما و ده یر وئره جکدیر».

آذربایجانین بنله آغیر گونلرینده علم، مدنیت و طیب ساحه سینده مشهور اولان جواد هیئت اؤزونو هم ده گؤرکملی ایجتیماعی خادیم کیمی تانیتدی. ایرانین موختلیف شهرلرینده قاراباغ اوغروندا موباریزه ده آذربایجانا یاردیم کومپانیاسینا رهبرلیک ائتدی، دؤیوشده یارالانان عسگرلریمیزین تنهرا تین مشهور کلینیکالاریندا پولسوز موعالیجه سنی تشکیل ائتدی، باکیا گنده رک حربی هوپیتاللاردا یارالی دؤیوشجو لریمیزین موعالیجه سی ایله تانیس اولدو، حکیملره مصلحتلر وئردی.

ناشیری اولدوغو «وارلیق» ژورنالیندا قاراباغ پروبلیمینن قالدیریلماسی و همیشه گونده لیکده ساخلانیلماسی، ۲۰ یانوار و خوْجالی فاجیعه لری گونلرینده و سوئرلار بو فاجیعه لرین ایل دؤنوملرینه ماتم مراسیملرینین تشکیل ائدیلمسی جواد هیئتین ایجتیماعی فعالیتی نین جوزنی بیر حیصه سیدیر.

جواد هیئت ایران - آذربایجان مونا سبتلرینین باخشیلاشدیریلماسی اوچون بوتون بیللیک و باجاریغیندان مهارتله ایستیفاده ائدیر. ایستر آذربایجان رنسپوبلیکاسیندا، ایستر سه ده ایراندا یاشایان آذربایجانلیلارلا مونا سبتده غرضچیلیک مؤوقعیندن، های - کویله چیخیش ائندلرین عکسینه اولاراق اوستاد جواد هیئت بنله دئیر: « من آذربایجانلی یام ایران منیم وطنیم دیر». جواد هیئت آذربایجان، ایران و بوتون تورک دونیاسینی سئون بیر عالیم دیر. گؤزل اینسان، ائل آغ ساققالی، آذربایجاندا اکثریتین آدلاندریلدیغی کیمی: ده ده قورقودودور.

دوکتور جواد هیئت آذربایجانین موستقیللیک گونو مونا سبتیله قئید ائدیله هر بیر مراسیمده و عینی زاماندا ۲۰ یانوار، خوْجالی فاجیعه سی، شوشا نین، کلبجرین و دیگر رایونلاریمیزین ایشغالی، ۳۱ مارت آذربایجانلیلارین سوئی قیریمی، ۳۱ دئکابر دونیا آذربایجانلیلارین هم رأی لیک گونو مونا سبتیله کئچیریلن تدبیرلرده سفیرلیگه گله رک خالقیمیزا سعادت، اوغورلو گونلر آرزولاییر، مراسیمده ایشتیراک ائدیر، ایرانین خاریجی ایشلر ناظیرلیگینین رهبرلری و دؤولت مأمورلاری، خاریجی اؤلکه لرین سفیرلری ایله گؤروشور، اولارلا خالقیمیزین درین کؤکلره مالیک، مدنیتی، تاریخی، اینجه صنعتی حاقیندا معلوماتلار وئریر. اؤلکه میزین تجاوزه معروض قالدیغینی، معنوی و ایقتیصادی ایتکیلر وئردیگینی ایجتیماعیتین نظرینه چاتدیرماغا و آذربایجان، دونیا بیرلیگی نین تام حوقوقلو بیر عوضو کیمی تانیتدیرماغا چالیشر.

تنهرا نندا و باکیدا درج اولونوب کیتاب و مقاله لرینده، رنسپوبلیکا مطبوعاتینا وئردیگی موصاحیه لرده، موختلیف چیخیشلاریندا ایرانا رئال و ساغلام مونا سبتلرین ایشیلانماسینا، ایران - آذربایجان مسأله لرینه

متودولوژی یاناشما طرزینی داییم وورغولایان جواد هیئت هر ایکی دؤولتین دیپلوماتلارینا عاغیلا، صبرله حرکت ائتمه بی، هر ایکی دؤولتین چیچکلنمه سینی ایستمه یین کنار قووه لرین تأثیری آلتینا دوشممه بی دایما تۆوصیه ائتمیشدیر.

بیر سۆزله، دوکتور جواد هیئت کیمی شخصیتلرین یوخاریدا صدالادینیم ساحه لرده آپاردیغی ایشلر، خالقلار و دؤولتلر آراسی موناسیبتلرین گنیشلنمسی و درینلشمسی، او جومله دن، آذربایجان - ایران - تورکیه موناسیبتلرین اینکیشافی، آذربایجان مدنی نین، تاریخی نین تبلیغی ساحه سیندکی فعالیتی هم ده بیزیم دیپلوماتلارین قارشیسیندا دوران وظیفه لردیر. اونا گۆره بو یؤنومدکی خیدمتلرینه گۆره دوکتور جواد هیئت خالق دیپلوماتیاسی نین آغ ساققالی آدلاندیرماغا حاققیمیز وار.

عۆمرنون ۷۵ اینجی یازینی یاشایان جواد هیئتین حیات شوگیسی، اینسانلارا اولان محبتی منی همیشه تأثیرلندیرمیشدیر. ایراندا سفیر کیمی فعالیت گۆستردهیم بو ایللرده چوڭ تأثیرلندیرجی حادثه لرین شاهیدی اولموشام. هامییا معلوم دور کی، رنسهوبلیکامیزین ایتیصادی چتینلیک چکدی بی بو ایللرده اۆز دردینه، خسته لیگینه علاج تاپا بیلمه یین یوزلرله هموطنیمیز موعالیجه اوچون ایرانا اوز توتموشلار. اونلارین ایلک امید یئرلری دوکتور جواد هیئت اولموشدور. دوکتور اونا پناه گتیرن بو اینسانلارا حقیقی آتا قایغیسی گۆستریش، گنجه لر یاستیقلاری اؤنونده ساعاتلارلا دایانمیش، اورک دیرک وئرمیش، معنوی دایاق اولموشدور. حتا تهرانا ناواید گلن شخصلر بله محض دوکتور جواد هیئتین حکیملیک مهارتی، بؤوک سریشته سی نتیجه سینده ساغالیب، اؤز ائو ائیشینه، دوغمالاری نین یانینا، نئجه دئیرلر، اؤز آیاقلاری ایله قایدیلار. کاش کی، حکیملیک صنعتینی سئچیب، هیوکرات آندئ ایچنلرین هامیسی دوکتور جواد هیئت کیمی اینسانی خصوصیتلره مالیک اولایدیلار.

مندن سوآل ائتسه یدیلر کی، عۆمرنون ۷۵ اینجی باهارینی یاشایان بو اینسان کیمدیر؟ تردود ائتمه دن دئیردیم: جواد هیئت خالقین ده ده قورقودو دور، پروفوسور یاشار قارایفین تعبیرینجه دئسم، « باهار بابامیز » دیر، ایکی تاین آغ ساققالی، گۆزل عایبله باشچیسی، سۆزون هر معناسیندا ائل آتاسی دیر.

منبع: Bıçaq və qələm

میلٹی نین اؤنوندہ گئدن اینسان

ویلایت قولى یئف

فیلولوژی علملری دوکتورو ، پروفیسور

... تبریزین گیره جه یینده دیقّیمی فارس دیلینده یازلمیش ، ایری ترانسپارانت جلب ائتدی : « آذربایجان سر ایران است » .

« آذربایجان ایرانین باشی دیر! »

یعنی دوشونن بئیندیر، فیکیر مرکزی دیر.

بو ، جوخ جیدتی اعتراف دیر.

و همین اعتراف ساده جه اولاراق شرقی آذربایجان اوستانینا، تبریز اهلینه، ایراندا سایلارئ اؤلکه اهالیسی نین یاریسینی تشکیل ائدن تورک قومونه خوش گلمک، اونلارین اوره یینی آلماق اوچون دئیلمه ییب.

بو سؤزلرده گیزلدیلمه سی، دانیلماسی مومکون اولمایان بؤیوک و تاریخی بیر حقیقت اؤز عکسینی تاپیب.

آذربایجان عصرلر بؤیو ایران علمینه، مدّیتینه، ادبیاتینا ، ایجتیماعی - سیاسی فیکیر تاریخینه یوزلرله بؤیوک شخصیتلر وئردیگی هئج کیمه سیرّ دئییل.

هئج کیمه سیرّ دئییل کی، بو گون ایرانین ایتئلکتوآل پوتنسیالی نین بؤیوک بیر حیصّه سینی آذربایجان تورکلری تشکیل ائدیر.

هئج کیمه سیرّ دئییل کی، تبریزدن، ماراغادان، اردبیل دن، اورمیا دان، خوی دان، سالماس دان، و س . یئرلردن اولان « ایرانی لر » آذربایجان تورکلری بو گون دونیانین اونلارلا اؤلکه سینده ایرانی تانیدان ، شؤهرتلندیرن ایتئلکتوآل فعالیتله مشغولدورلار.

غوربت مملکتلرده دؤنه دؤنه گؤروش دیوم، اونسیّت ساخلا دیغیم بو هم وطنلریمیزین هامیسی بؤیوک حؤرمت و انحتراما لاییق دیر.

اونلارین سیراسیندا اؤز میلی منشأینی ، سۆی کۆکونو درک ائدنلر ، بوندان غورور دویانلار، آنا دیلینی سؤنلر ، قلیبنده آذربایجان محبّتی یاشادانلار و آذربایجان اوچون چالیشانلار ایکی قات ، اوج قات ائحتیراما لایق دیرلر.

یاخشئی کی ، بئله اینسانلار آذربایجاندا همیشه اولوب . و اونلار او تایلئ بو تایلئ آذربایجان آدلئ جئت مکانین، وطنلرینین و وطنداشلارئ نین باشلارینئ دیک، غورورلو توتمالارئ اوچون سعی ائدیبلر. بو گونده ائدیبلر.

گله جکده داها آرتیق غثیرت و هومتله ائده جکلر.

اوستاد شهریاردان، سهند دن، حمید نیطقی دن، زهتابی دن سؤترا بوگون بئله شخصیتلرین، میلی روحلو ضیالیلارین، اوره یی آذربایجان عشقی ایله چیرینانلارین اؤنونده دنیا شؤهرتلی عالیم، گونوموزده آز-آز تصادوف ائدیلم آتسیکلویندیست، بؤیوک وطن پروریمیز و وطنداشیمیز جواد هیئت گلیر. آرتیق افسانه یه چئوریلن اینسانی ایلک دفعه ۱۹۸۷ اینجی ایلده باکی دا ، م . ف . آخوندوفون یوبیلئی طنظنه لرینده گؤردوم.

کنچمیش سوؤت ایمپئریاسی آز سؤترا سوقوتلا نتیجه لنه جک لیئرالاشما مرحله سینه قدم قویموشدو. اوزون ایللر آرزوسوندا اولدوغو آزادلیقدان ایستیفاده ائدن آذربایجان دا هیجانلی گونلر عرفه سینده یاشاماسینا باخما یاراق دونانین موختلیف اؤلکه لرینه سپه لنمیش اؤولادلارئ بیر آریا گنیرمیشدی.

بؤیوک بریتانیا دان تورخان گنجه یی گلیمیشدی.

فرانسادان ایرن مثلیکوف گلیمیشدی.

آ . ب . ش دان شاپور انصاری گلیمیشدی.

آذربایجاندان ... آذربایجانا جواد هیئت گلیمیشدی.

اونو اوزاقدان اوزاغا دا اولسا ، «وارلیق» درگیسی نین ناشیری، هابئله قلب جراحیّه سی ساحه سینده کریستیان بارنارد دان سؤترا دونیادا ایکینجی موتخصیص کیمی تانییردیق.

باکی دان ایسه جواد هیئت منیم نظریمه هر ساحه ده بیرنجی کیمی قایتدی.

اگر کریستیان بارنارد بیر و یا بیر نئجه نفرین اوره یینی ده ییشدریب اونلارا یئنی حیات بخش ائتمیشدی ، جواد هیئت اون ایلیکلر بوئو دیلندن ، مدتیّتندن ، تاریخندن اوزاق سالنمیش بوتؤو بیر میلتین اوره یینی ، هم ده تکجه اوره یینی دئیل ، بئینینی ، یادداشیننی ، دوشونجه سیننی ساغلاملاشدیرماق اوچون مباریزه یه آتلمیشدی. هئچ کیمدن قورخوب چکینمه دن بؤیوک بیر جسارت و شؤوقله منصوب اولدوغو میلتین مؤوجودلوغونو ، وارلیغینی دونیایا ایلک تۆوبه ده ایسه یاخین چئوره دکى شووینیستلره، تورک دوشمنلرینه نومایش ائتدیرمیشدی.

خالق نین دیلینی ، گوزونو و قولاغینی آچمیشدی . بؤیوک شهریارین دندیگی کیمی :

دیل آچمادا کارلیق دا گنדר ، لاللیغیمز دا ،
چون لاللیغیمز دوغموش ایدی کارلیغیمزدان ...

جواد هیئت ایراندا ۳۰ میلیونلوق آذربایجان تورکلری نین موجودلوقونو، وارلیغی نین ان باریز بلگه سی اولان « وارلیق » ی یاراتمیشدی.

مطبوعات همیشه سسی بوغولان ، حاقی تاپدانان ، حوقوقو یئیلین میلتین ان گوجلو سیلاحی اولوب.
زردآبی « زینده گانلیق جنگینده » پایمال اولان ، مدنیت تارلاسینی آلاق اوتلاری باسمیش میلتی نین یاردیمینا « اکینچی » ایله گلیمیشدی.

علی بیگ حسین زاده خالقینی مدنی و معنوی فیوضاتا قووشدورماغین یولونو « فیوضات » درگیسی نین نشرینده گورموشدو.

جلیل ممد قولوزاده « سیزی دئییب گلیمیش ائی منیم موسلمان قارداشلاریم » دئییه اوز توتدوغو هموطنلرینین یانینا دردله آجی گولوشله علاج انله ین عاقیل و مودریک « ملأ نصرالدین » ی گتیرمیشدی.

ایراندا میرزه جلیلین تعبیری ایله دنسم ، « دونیالار تیره ییب عالمیر مایاللاق آشاندا » ، « میلتلر یوخودان او یانینب گوزلرینی آچاندا و پراکنده دوشموش قارداشلارینی تاپیب داغلمیش ائولرینی بینا انله میه اوز قویاندا » جواد هیئت « وارلیق » درگیسی نین نشرینه باشلادی. بو درگینی نشر ائتدی کی ، کئچمیشده « بشیکده یاد میلتلرین سودونو اممیش ، وطنیندن یادیرغامیش و میلتین روحوندان خبرسیز بیر پارا میلت باشچیلاری نین » اصل سیماسینی آچیب گؤسترسین ، خالقا دوستونو و دوشمنینی تانتسین ، آذربایجان دیلینی و آذربایجان معنویاتینی یاشاتسین.

جواد هیئت ۲۱ ایلدر کی ، هئچ بیر تمنا گودمه دن ، هئچ کیمین یاردیمینا و اعانه سینه بتل باغلامادان بو نجیب میسانی حیاتا کئچیریر. اوستاد شهریارین اوبرازلئ شکیلده « آزادلیق قوشو » وارلیق « آدلاندیردیغی درگی بیر میلتین وارلیغی نین ، دیریلیگین آیناسینا چئوریلیر.

بو ایللر عرضینده جواد هیئتین قلمی ده جراح بیجاغی کیمی عینی که سرله ایشله ییب. او ، بیر طرفدن طیب علمی نین ان سون ناییلتیرنه اساسلاناواق یوزلرله آدامین شفا تاپماسینا کؤمک ائدیب ، اویری طرفدن ایسه ییلمه دن ، نفس درمه دن چالیشیر ، بو گونده چالیشماقدادیر و هر ایکی حالدا موکافات اؤز ویجدانیندان آلیب. ... ۱۸۷۶ اینجی ایلهده بیر فرانسا ژورنالیستی باکی یا گلیمیشدی. بورادا « موسلمان دیلینده » قرنت نشر اولوندوغونو ائشیدیب ، اونون رداکتورو و ایله گوروشمک ایسته میشدی. حسن بیگ زردآبی نین « اکینچی »

نی تک باشینا ، هم ده اؤز خرجی ایله نشر ائتدیردیگینی ائشیدیب حئیرتلمیشدی : « دوغرو سو سیز اصل قهرمانسینیز! بیزیم فرانسادا بئله یوخسول قزئت اوچون ایشله ین تاپیلمازدئ. قووّه نیزه حئیرت ائدیرم. بئله گورونور کی ، سیز اؤز خالقینیزی چوخ ایسته بیرسینیز».

بو سؤزلری تام اساسلا ایرانداکی آذربایجانلیلارا نیسبت گونوموزون زردآبی سی اولان جواد هیئته ده عایید ائتمک مومکوندور چونکی او دا حقیقی فیکیر و عمل قهرمانی دیر. چونکی او دا حقیقتاً اؤز خالقینی چوخ ، لاپ چوخ ایسته بیر.

بو ایلین مارت گونلرینین بیرینده تبریزین گیره جه یینده « آذربایجان سر ایران است » شوعارینی گورنده ندنسه درحال دوکتور جواد هیئتی خاطرلادیم.

تکجه اونا گوره یوخ کی، بیر گون اول تئهراندا بو بؤیوک شخصیتله گوروشوب خئیلی صؤحبت ائتمیشدیک. ایلك نؤبه ده اونا گوره کی ، همین اعترافی دیله گتیرمگه وادار ائدنلرین اؤنونده جواد هیئت گلیر.

منبع: **Bıçaq və qələm**

نورلو آدام

بهر روز صفر علی یثف

داخیلی ایشلر ناظیرلیگی طبیب

ایداره سی نین ریسی ، پولیس پولکوونیک

یئر اوزونده ائله آداملار وار کی ، حیاتلاری نین معناسینی اینسانلارا خیدمت ائتمکده گورور و بو آمال اوغروندا هر جور فداکارلیق گؤستریرلر. بونولا دا اولار اطرافدا کیلاردان سئچیلیر ، غیری عادی ، موقدس بیر وارلیغا چئوریلیر و هله دیریکن اؤز گؤزل عملری ایله خیدمت ائتدیکلری اینسانلارین قلینده ابدی مسکن سالیلار. بئله اینسانلاردان بیر ده دؤرو موزون داهی شخصیتلریندن اولان دونیا شؤهرتلی عالم ، قودرتلی جراح ، ادبیات شوناس ، تاریخچی ، ایراندا دوغما آذربایجان دیلینده چیخان « وارلیق » ژورنالی نین تأسیسچیسی و باش رداکتورو دوکتور جواد هیئت دیر.

شفالی اللری ایله مینلرله اینسانا حیات و ثرن جواد هیئتین بؤیوکلیو محض اوندا اولان وطن پرورلیک ، خالق سئورلیک حیسی نین گوجونده دیر دنسم ، یانلمارام. وطنین ، توپاغینین منافعی ، اؤز جانیندان قات - قات عزیز توتان ، او تایللی بو تایللی خالقی نین درد لرینی ، الم لرینی قلینده گزدرین غنیرتلی وطن اوغلو ، آذربایجان وطنداشی دیر جواد هیئت . اینسانلیغا خاص بوتون موثبت کیفیتلری اوزونده ائحتیوا ائدن لوغمان بیجاغی ایله قلمین وحدتیندن مؤعجوزه لر یارادان ، آنسیکلونیدیک بیلیه مالیک اولان بئله بیر شخصیتله تانیشلیق هر بیر کسه آنجاق ایفتیخار و غورور گتیره بیلر.

۱۹۹۲ اینجی ایلین یای آیلاری عؤمرومون ان معنالی گونلری کیمی هئچ زامان یادداشیمدان سیلینمه جکدیر . رنسپوبلیکامیزین اراضی بوتؤولویو اوغروندا ارمنی تجاویزکارلارینا قارشئ ووروشارکن یارانمیش پولیس ، داخیلی قوشون ، میلی اوردو عسگرلرینین موعالیجه ایشینی تشکیل ائتمک اوچون جواد هیئتین دعوتیله باجیسی اوغلو ، آلمان - آذربایجان جمعیتی نین صدری ، تانیمیش خیریه چی دوکتور آغا بیگ آذربایجانلی ایاه بیرلیکده تنهران شهرینه گئتمیشدیم.

جواد هیئت ییزی اثرینده اوزونه مخصوص لیاقتله ، طبیعتیندن گلن کوبارلیقلا قارشیلادئ. من اوللر اونون حاقیندا دوستوم پروفیسور نورالدین رضایثف دن چوخ ائشیتیمشیدیم، آما اوزونو گورمیشدیم. ایلک گوردویومده سانکی بو بؤیوک اینسانین چؤهره سیندن و باخیشلاریندان سوزولن ایشیق سئلینه غرق اولدوم. ائل آراسیندا ایشلنن « نورلو آدام » ایفاده سی ائله بیل کی ، محض بو شخص اوچون دئیلمیشدی. صؤحبت ائناسیندا اوندا

موشاهیده انتدیگیم خصوصیتلر ساده لیک ، تواضع کارلیق ، مهربانلیق ، نزاکتلی لیک بیر سؤزله میشلیسز معنوی زنگینلیک منی حثیران اتمیشدی.

بیز اونونلا ختیلی دردلدشدیک و قاراباغیمیزین طالعینین اونو قلباً نه قدر اینجیتدییین ، راحتسز انتدیگین شاهی دی اولدوم. یارالیلاردان صؤحبت آچدیقدا ایسه او کؤورلدی و گؤز یاشلارینی ساخلایا بیلمه دی. او ، یارالیلارین موعالیجه مسأله سینی حل ائده جه یینه و منی ایرانین صحیه رهبرلری ایله گؤروشدره جه یینه سؤز وئردی و وعده سینه عمل ائتدی.

ارتسی گون بیز آذربایجانین ایراندکی سفیرلیگینه گئتدیک. دوکتور آغابیک آذربایجانلی ایله بیرلیکده صحیه ناظیری ملک زاده ، اونون معاوینی دوکتور طیبی ایله گؤروش کنچیردیک. بیز آذربایجاندا گلن ایلمک نوماننده ایدیگ کی ، سفیرلیگین یئنی بیناسیندا گؤروش کنچیریدیک. جواد هیئتین سایه سینده ۵ گون عرضینده چؤخ چتین ، هم ده رئسپوبلیکامیز اوچون اولدوقجا اؤنملی بیر مسأله نی حل ائتدیک. یارالیلاریمیزین تمناسیز اولراق تهران ، تبریز و رشت شهرلرینده موعالیجه سینه راضیلیق آلدیق. حتا بیزیم طیب ایداره سی نین تهراندا مووقتی نوماننده لیک آچماسینا دا ایمکان یارادیلدی. ایداره نین ۱۶ امکداشی موختلیف واختلاردا تهراندا گله رک یارالیلارین پروبلملرینین حلینده ایشتراک ائتدیلر. بو ایشلرده بیزه بؤیوک کؤمکلیک گؤسترن هیئتلر نسلینین اوزونه ایراندا بوتون دؤولت ایداره لرینین ، خسته خانالارین ، انولرین قاپیلاری نین آچیلیغینی گؤزلیمله گؤردوم.

راضیلیغا اساساً ، اؤنجه ۱۱ نفر یارالی ایله بیرلیکده ناظیرلر کابینه سی نین مسول ایشچیسى هادی رجوف ، ادیبات اینستیتوتونون دیرکتورو ، پروفوسور یاشار قارایف ، قافقاز موسلمانلاری ایداره سی نین صدر معاوینی حاجی جبرائیل ، DIN ین مسول ایشچیلری حمید جعفروف و من آذربایجان تئله ویزیاسی نین چکیلش قروپونون موشایعتی ایله ۱۹۹۲ اینجی ایلین ایون آییندا تهراندا بؤلا دوشدوک. تهراندا یارالیلاریمیز جواد هیئتین ایشتراک ایله «۱۵ خرداد» خسته خاناسیندا یئرلشدیردیلر. بئله لیکله ، خالقیمیزین ۱۸۰ دن چؤخ رشادتلی اوغلو بو خئییرخاه اینسانین بیلا واسیطه حیمایه سی و رهبرلیگی ایله تهرانین ، تبریزین و رشتین کلینیکالاریندا موعالیجه اولوناراق وطنه قایتدییلار. تئله ویزیانین « دورنا تئلی » پروقرامی بو حاقدا خصوصی فیلم یاراتمیشدیر.

۱۹۹۴ اونجو ایله دوکتور هیئت منیم دعوتیمله داخیلی ایشلر ناظیرلیگینین مرکزی هوسپتالی نین ۳۰ ایلملیک یوبیلی تدبیرلرینده ایشتراک ائتمک اوچون باکیبا گلدی و اؤز اورک سؤزلرینی ، آرزولارینی طیب ایشچیلرینه یتیردی. او عؤمرونون بو ایختیار چاغیندا بئله آیاغینی فخری عوضو اولدوغو DIN ین مرکزی هوسپتالیندا چکمیر ، رئسپوبلیکامیزین سوئرئلیسینی ، اراضی بوتؤلولویونو قورویارکن یارانمیش پولیس و

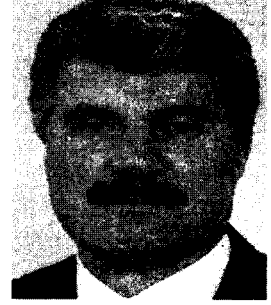
داخیلی قوشون امکداشلارینا قایغی گؤسترمه یی اوزونه بۇرج ساییر ، فلاکتلر گردآینا دوشموش خالقیمیزین آغریلاری ایله یاشاییر.

بۇیوک قلبی آذربایجان عشقی ایله دؤیونن جواد هیئتین وطن پرورلیک غنیرتی تورپاقلاریمیزین بیر حیصه سی نین تاریخ بوئو حیمایه میز آلتیندا دولانان ، رحمیمیز و مرحمتیمیزدن فایدالانان ارمنیلر طرفیندن ایشغال ائدیلمه سینی ، « قاراباغ موناقیشه سی » آدی آلتیندا آپاریلان آذربایجانلیلارین سوئی قیریمینی ، البته کی قبول انده بیلمزدی. ایرانداکئی قاراباغ موسلمانلارینا یاردیم کومپته سی نین صدری جواد هیئت بو میکی فاجیعه نین قارشیسینی نین آلینماسی اوچون هر بیر اوصولا ال آتمیش ، حتا ایران ایسلام رئسپوبلیکاسی نین و تورکیه نین دؤولت باشچیلارینا تهلقرام و مکتوبلا رسمی موراجیعت ائتمیشدیر. یادیمدا دیر، ایستانبولدان باکی یا قایدیدردیم. طیاره ده الیمه بیر قزئت کئچدی. بورادا جواد هیئتین تورکیه نین پرنزدنتی سلیمان دمیر اله آچیق مکتوبو درج اولونموشدو. « اسارتدن ینتیجه چیخمیش قارداشلاریمیزی یالقیز می بوراخمالی ییق؟ » سوآلی ایله اوزونو دمیر اله توتموش بو مودریک اینسانین آذربایجان قایغیلی ، آذربایجان آغریلی مشهور کلاملارینی بو گون ده خاطرلاییرام: « هئج بیر زامان اینسانلیغین آغریلارینی اونوتمادیغیم کیمی، مملکتیم، میلتیم ، دینداشلاریم و سوئی داشلاریمین قایغیلاری و کدرلریندن کناردا قالمادیم و اونلاردان آیری یاشامادیم ». من مقاله نی آخیرا کیمی اوخویا بیلمه دیم و هؤنکورتو ایله آغلادیم. همین گون منیم یادداشیمدا درین ، سیلینمز ایز بوراخیب. بلی ، جواد هیئت خالقئی ، میلتی یولوندا یانا- یانا عؤمرون ۷۵ ایللیک زیروه سینه اوجالان و بو زیروه دن قوچا شرقه نور چیله ین بارلاق بیر گونش دیر.

اوستاد هیئتین جانیندان آرتیق سئودییی خالقئی اوچون هله چوخ ایشلر گؤره جه یینه اینانیر و اولو تانری دان بوتون قلبیمله اونا اوزون عؤمور و جان ساغلیغی دیله بیرم.

منبع: Bıçaq və qələm

جان دوستو ، ياخشى عاليم ، صميمى اينسان

دوكتور راسيم اوز اوره ك

دونيا ميقياسيندا تانيميش آذربايجانلى طيب دوكتورو (قلب خسته ليكلرينين اوستادى، جراح) ساين پروفور جواد هيئت عيني زاماندا گوركملى بير توركولوقدور.

اونو ۱۹۹۹ ايلينده باكى دا ده قورقود كيتابى نين ۱۳۰۰ ايلي يويلىشىنده بئين الخالق سمپوزيوموندا تانيديم. اينديه قدر ايكي يوزه ياخين اثر يازميش گوجلو بير شخصيته ماليك اولان جواد هيئت، ياشادىغى اولكه نين (ايران) ديلي اولان فارسجايدى دا چوخ ياخشى بيلير. او آذربايجان توركجه سى ايله فارسجاين كوكلرينين، سسلرينين، فعل لر نين و كلمه لر نين اوزلليكلرى باخيميدان قارشيلاشدير ميشدير. نتيجه ده آذربايجان توركجه سى نين فعل و كلمه توره تيلمه سى اوزلليگيني داها زنگين اولدوغونو اورتايا چيخارتميشدير.

وطن سئوگيسى ايله دوپ دولو بير شخصيت دير. عومرونون ان دولغون و مانالى چاغينى ياشاير. اينسانلارلا چوخ تنز رايطة قوران بير شخصيته ماليك دير. اينسانليغا اتديگى خيدمتلرى باكى دا و كريمه ده قورولان سمپوزيوملاردا اوز آغزىندان ائشيتديم.

علمه باغليليغى ، تورك ديلينه سئوگى و اتحيرامينى، وورغونلوغونو ، وطنه اولان محبتىنى ، ديلينه اولان محبتىندن باشلادىغى گوردوم. بويوك ديلچى ، ادبياتچى ، جناب هيئت عيني زاماندا دوغرو و دوروست بير كيشيليكه ماليك دير. اوندا وطن سئوگيسى چوخ گوجلودور. اونو اوز يازما ديلي ، آنلاما طرزى ايله اوندن شخصيتلردن بيرى اولاراق تانيديم. او ، دوغولو بير سسله " آنا ديليني آذربايجان خالقى نين بير چوخ ماڭى و معنوى ده ير لر نين بير سيمگه سى اولاراق تانيدىغى بو ديلله ده بوتون دونيادا تانيدىقلاريني و بو ديلين اجدادىندان قالان ان بويوك ميراث اولدوغونو وورقولاييردئ ". گوزلرلى دولو دولو آغلاماقلى بير وضعيته ديله گتيريردى. بويوك توركولوقون آنا ديلي اوغروندا گوردو يو ايشلرى و فعاليتلرى گوز آردئ ائتمك اولماز. او آذربايجان توركجه سى نين رسمى دؤلت ديلي اولماسى موجدايله سيني قلمى ايله وئرميشدير. بويوك فيكير آدمى دوكتور جواد هيئت، آنا ديلده تحصيل آماق گركدىگى ديله گتيريردى. آرخاسيندا دا

دئیردی کی، « منی یانلیش آنلاماین آنا دیلی چوخ یاخشی اؤیره نیلمه دن بیر بابانجی دیلله تحصیل آلماق...
آنا دیلیندن سوئرا ایکی، اوج دیل اؤیرنیلسین. دیل اؤیرنمه یه قارشئ دئیلم « دئیردی. او عینی زاماندا حیاتی
بوینجا آذربایجان تورکجه سی نین، یعنی میلی یازما دیلینین زنگینلشمه سینی ده هدفله مکده دیر.
بلی، ساین پروفسور دوکتور جواد هیئت چوخ شاخه لی فعالیت صاحیبی اولان بیر تورکولوق، بیر فیکیر
آدامی دیر. آذربایجان خالقئ نین هر جوره مسأله لری نین حل ائدیلمه سی اوچون جانلا - باشلا چاره لر
آختاران بیر لیدر دیر.

شوبهه میز یوخدور کی، اؤز قلبی نین گنیشلیگی و تمیزلیگی ایله بوندان سوئرا کی چالیشمالاریندا بؤیوک
خیدمتلر آرزوسویلا اؤنونده تام حؤرمت ایله تعظیم ائدیرم.

منبع: دوکتور جواد هیئت (آنکارا دا چاپ اولونان کیتاب)

منیم تانیدیغیم جواد هیئت

کامیل ولی نریمان اوغلو

فیلولوژی علملری دوکتورو، پروفوسور

جواد هیئت حاقیندا یازماق منیم اوچون چۆخ چتیندیر. چونکی باشی اوستونده یوز ایللر بویونجا قارا بولودلار اوینایان بیر خالقین ضیالیسی حاقیندا یازماق اوچون بیر سیرا شرطلری قبول ائتملیسن. آذربایجانین پارچالانمیش وضعیتده اولماسی، ایستر قوزئیده ایستر سه ده گونئیده میلتین اوغرا دیغی بؤیوک سارسیتیلار، سوئی قیریملاری، فلاکتلر، ائله جه ده دیل و میلی وارلیغین غیر برابر سیاسی شرطلر باخیمیندان رئاللاشماسی بو سیلرین اؤنده گلنلری دیر. باشقا سوبجکتیو و اوبجکتیو سببلر وار کی، اونلارین اوزه رینده دایانماغا احتیاج یوخدور. هر هانسی بیر شخص حاقیندا شرطلیکلرله یاخشی یازی یازماق ایسه موشکول ایشدیر.

جواد هیئت ایلک دفعه ۱۹۸۸ اینجی ایلده آنکارادا علمی کونفرانسدا گورموشم. حاقیندا چۆخ ائشیتدیگیم بو اینسانلار مرحوم دیلچی دوستوم آیدین محمدوفلا بیرلیکده اوتوروب خیلی صؤحبت ائتدیک. ائله او صؤحبتده من بو بؤیوک اینسانین ضیالی گنیشلیگینه، عالیم حساسلیغینا وورولدوم. ائله اوراداجا آنلادیم کی، جواد هیئت بیر یولو گتتمک اوچون بوتون یوللاردا دولاشماغا مجبور اولان قطعیتلی بیر مسلک، آمال آدمی دیر.

حیات جواد هیئته راحت، دینچ یاشاماق اوچون هر جور ایمكان یاراتمیشدیر. پاریس جراحلیق آکادئمیاسی نین حقیقی عوضو اولان گورکملی جراح عومرونو دونیانین ان صفالی یرلرینده کنچیره بیلردی. هنج بیر شئی قاریشمازدی و تک جراح بیجاغی ایله، بیر حکیم کیمی خالق نین تاریخینه ده دوشردی. آما فلک نه دئییر؟ فلک دندیگیمیز او طالع بو اینسانی باشقا بیر یولا چاغیرمیشدی. بو یول ایده آ، مسلک یولو ایدی. بو یول سیاستسیز سیاست یولو ایدی. بو یول معاریفچیلیک یولو ایدی. و «وارلیق» ژورنالینی دوغما آذربایجان تورکجه سینده چاپ ائدن جواد هیئت یوزلرله تهلوقه لی ایلدیریمی اؤزونه چکن، صحرادا تک تنها بیتن یاشیل آغاچا بنزه بیردی. بوتون ایلدیریملار بو آغاجین اوستونه شیغییردی و آغاج بوتون ایلدیریملاری اؤزونه چکیردی. "

ياغىش ياغىب، ايلدىرىم چاخاندا چۆلدە، دوزدە تىنھا آغاچىن آلتىندا نىادا دا ياناسان" ، - دىئە نىھ مىن سۆزلىرى يادىما دوشور. بىر دە شىھىرىن اۋز دىلىندىن گلن ھىچقىرىقلى «ھىدر بابا» ھايكىرىشى يادىما دوشور. يىنە دە اوزاقدان ھىچ واخت گۆرمدىگىم سىتارخان گۆرونور. شىخسى اثىتىراصلارنى مىلى اثىتىراصلارنى قوربان وئرنلر بو ياشايان شىھىدلر اولماسا وطن، مىلت اولاردى مى؟

جواد ھىت «وارلىق» ژورنالىنى چىخاراركن اۋز عقىدە دوستلارنىدان گوج آلمىشدى. ايناندىغى و تاپىندىغى ساغلام، اۋلمز قايناقلاردان قودرت آلمىشدى. مىلى دويغولارنى بىرمنزىلە قدر گۆتورمىك آغىرلىغى معارىفچىلرىن بوئونونا دوشور. كۆكۈندە معارىفچىلىك اولمايان ايتىللاين اوغور قازانماسى چۇخ چىتىن دىر. جواد ھىتىن تارىخىدن، ادبىياتدان يازدىغى اثرلردە بو جىھت آچىق - آيدىن شىكىلدە ھىس اولونور. رادىكال دىلچىلرىن، ھىراجىبى ژورنالىستلرىن و آشىرى مىلتچىلرىن ھوجوملارنى پرىنسىپجە بىر بىرىندىن فرقلنمىر. منىم تانىدىغىم جواد ھىت بو ھوجوم و تىلوكە دن ذرە قدر دە قۇرخمايان عزىملى بىر اينساندىر. "چونكى اولدون دىرمانچى ، چاغىر گلسىن دن، كور اوغلو" - دىيىلر. جواد ھىت او دىرمانچىلارداندىر كى، كور اوغلولوغونو بىر آن دا اولسون اونوتمور. جواد ھىتىن كور اوغلولوغو آنا دىلى نىن بىشىكى باشىندا دورماسى دىر. اولو ساز و سۆز صنعتىمىزى قۇرورماسى دىر. شىھىر يار سىنى، سىرحدسىز سۆز ئروتىمىزى بو دونىايا ياماسى دىر. شوبىھە سىز كى، بو بۇيوك اينسانلا، فىكىر و عقىدە آدمى اىلە ھىمشە عىنى مۇوقعدە اولماق چىتىندىر. چونكى بىزىم دا ياندىغىمىز موسوتىلر بىر بىرىندىن فرقلى دىر. كىچىدىگىمىز مسافە لر يۇلو بىر بىرىندىن آبرى دىر. بونا گۆرە دە جواد ھىت لاتىن الېفباسىنا قارشى دا ياناركن، بىز اوندان نە كوسموشوك، نە دە اينچىمىشىك. عكسىنە، بىز اونو داھا چۇخ باشا دوشمە يە چالىشىشىق. بعضاً باشا دوشموشوك، بعضاً دە باشا دوشمە مىشىك. ائلە اينسانلار وار كى، اونلار داخىلى انىزىنى يىمكىدن، اىچمكىدن، ذۇوق و عشق - عىشرتدن آلمىر. اونلارلا گوج و انىزى كاتتاتىن ھانىسىسا اوزاق بىر بوئشلوغونداكى نۇقتە دن گلر. بلكە دە كاتتاتىن او اوزاق نۇقتە سىندىن دوشن ايشىق كۆكوموزون مىن اىللر بوندان اۇنچە كى اينسانىن بىر داملا قانىنداندىر. تىرىزىن كوچە لرىندە شىرىن بىر لىھجە اىلە ساتدىغى مالى تىرىفلە بىن بوئو بو كوك بالاچا اوغلان اوشاغى نىن گۆزۈندە مودىھىش بىر كدر وار. مىنلرلە تورك اوشاغى اۋز آنا دىلىندە اوخويا بىلمىرسە، مىنلرلە سىحر دولو تورك سۆزۈ كىتابدا، قىزىندە گۆرونمورسە، بۇيوك دۇولت مىجلىسلىرىندە آنا دىلى قاىم - قاىم قاىنمىرسا، سولغون بىزىلى يىتدى ياشلى اوغلان اوشاغى نىن گۆزۈندە ھىمشە مودىھىش بىر كدر اولاجاق، زاواللى اوشاغىن بوئو دا ھىمشە بو كوك قالاجاق.

جواد ھىت بو اوشاغىن حاقى اوچون موبارىزە آپاران بۇيوك معارىف، علم خادىمى دىر، موحرىر و يازىچى دىر. بۇيوك يۇلون يۇلچوسودور. جواد ھىت طالعىندە نە قدر شرطلر و شرطلىكلر اولسا دا، بىز بۇيوك

اوستاديميز حاقيندا سؤزوموزو دئملى ييك. بو سؤز آذربايجان اوچون شام كيمي يانان جواد هيئته اورك
سؤزودور.

اوغورونوز آچيق اولسون اوستادا!
آلاه سيزى آمالينيزا قووشدورسون!
حياتينيز خالقينيزين حياتى قدر ابدى اولسون!
آمين.

منبع: Bıçaq və qələm

تاریخیمیزین بیلجیسی

اوقتای افندی یتف

تاریخ علملری دوکتورو، پروفیسور

من دوکتور جواد هیئت حاقیندا چوخندان ائشتمیشدیم، لاکین اونونلا شخصاً تانیش دئییلدیم. بیلیردیم کی، او ایراندا مشهور حکیم و جراح دیر. لاکین اونون ایجتیماعی علملر ساحه سیندکی چالیشلارئی باره ده سون زامانلار معلومات آلدیم.

منی اونونلا یازیچی آتار تانیش ائتدی. یادیمدادیر صؤحبتین ایلك آنلاریندان حیس ائتدیم کی، غثیر عادی بیر آدملا قارشئی قارشیدایام.

آنسیکلوبندیک بیلگه مالیک اولان دوکتور جواد هیئت آذربایجان دلی، ادبیاتی، مدنیتی و تاریخی نین اؤیره نیلمسینه بؤیوک امک صرف اتمیشدیر. تورک سؤیلو خالقلارین معنوی مدنیتینی ذریندن اؤیرنمکله اله ائتدیگی نتیجه لری، او بیر سیرا سانابالئی کیتابلاریندا عومومیلشدیر میشدیر. مشهور جراح و حکیمین تورکولوگیا ساحه سینده اله ائتدیگی بؤیوک اوغورلار چوخ فرحاندیریجی و نادیر فنومئن کیمی قیمتلدیر یله بیلر. منجه اونون بو ساحه یه اولان بؤیوک ماراغی و دیقتی هئچ ده تصادوفی دئییل. ایراندا پهلوی رژیمی موحیطینده یاشایان آذربایجانلیلار شووینیست فارسلاشدیرما سیاستی نتیجه سینده اؤز دیللرینی اونوماغا باشلامیشدیلا. چونکی بو دیلده نه مکتب وار ایدی، نه ده قزئت و کیتابلار نشر ائدیلیردی. میلیونلارلا آذربایجانلی نین دلی، ادبیاتی و مدنیتی اینکار اولونور، یاساق ائدیلیردی.

بو دؤورده ایراندا نشر ائدیلن تاریخ کیتابلاریندا ایران عالیملری آذربایجانلیلارین میلی وارلیغینی اینکار ائدیر، آذربایجان تورکجه سینی ایران اوچون یاد دیل ساییردیلا.

طبیعی کی، بنله دؤزولمز معنوی موحیطده یاشایان آذربایجانلیلار بو وضعیتله راضیلاشا بیلمز دیلر. من دوکتور جواد هیئتین تیمثالیندا ایراندا یاشایان اونوز میلیونا یاخین آذربایجانلی نین ان قاباقجیل ضیالیسینی گؤرورم. او، باشقالارئی نین گؤرمدیگی و یاخود گؤره بیلمدیگی بیر موقدس ایشی اؤز عؤدهه سینه گؤتورموش و بو شرفلی وظیفه نی فداکارلیقلا یئرینه یئتیرمکده دیر. ۱۹۹۳ اونجو ایلده من تاریخچی المیرا میرزه یثوا ایله جواد

هیئتین ایراندا نشر اندیلیمیش « تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش » کیتابینی عرب الیفباسیندان کیریل الیفباسینا کئچیره رک باکیدا نشره حاضرلادیم. کیتابی چاپا حاضرلایارکن من موالیفین نه قدر گئیش و ذرین ارودیسایا صاحب اولدوغونون شاهیدی اولدوم. قارشیسیندا دوران چتین و شرفلی مقصدی آچیقلایان دوکتور جواد هیئت یازیر: "بیزده تورکلر میلتیمیزین یاریسینا یاخین بیر کوتله سینی تشکیل اندیب، مین ایل ایران تاریخینده حاکیمیتده اولوب و ایران ایستقلاللی یولوندا جانلاریندان کئچه رک، ایرانی دوشمنلردن قورودوقلاری حالدا، سون عصرذکی پهلوی رژیم نین ایفراط درجه سینده اولان فارس شووینست سیاستی نتیجه سینده تورک دیللی و ادبیاتلاری اینکار و یاساق اولونموش و تاریخلری نین اهمیتلی حصه لری ده رسمی تاریخلردن سیلینمیشدی. بو سببدن وطنداشلاریمیزین معلوماتی بو ساحه ده یا هئچ اولمامیش و یا یانلیش و بیر طرفلی اولموشدور. بیز ایسلام اینقیلابی نین تأمین ائتدیگی دیل و فرهنگ آزادلیغی سایه سینده بیر طرفدن بو بوشلوغو دولدورماق و یانلیش فیکیرلری ایصلاح اتمک و گلجه جکذکی علمی تدقیقلر اوچون تاریخی و مدنی زمین حاضرلاماق قصدیه موختلیف منبلردن الیه ائتدیگیمیز معلوماتی خولاصه ائده رک، آنا دیلمیزده بو کیتابی یازدیق".

جواد هیئتین بو کیتابی چوخ بویوک اهمیته مالیکدیر. چونکی بو واختا قدر ایراندا (ائله جه ده آذربایجاندا) دنیا تورکلری نین تاریخی، دیللی، ادبیاتی، مدنیتی حاقیندا بنله گئیش و عینی زاماندا ییغجام معلومات وئرن بیر اثر یوخ ایدی. پروفوسور جواد هیئتین اوزون ایللردن بری آپاردیغی آختاریشلار نتیجه سینده یاراتدیغی بو کیتاب، شوبهه سیز هر بیر آذربایجانلی نین ماسا اوستو کیتابی اولاجاقدیر.

کیتابین بویوک حصه سی تورک دونیاسی نین ایجتیماعی سیاسی تاریخینه حصر ائدلمیشدیر. موالیف میلاددان اول ۴ عصردن ۱۶ عصره قدرکی خرونولوژی باخیمدان چوخ گئیش بیر دؤورو نظردن کئچیرمیش، تورک ائتنوسیللری نین ساکیت اوکئانندان آغ دیزه دک (آرالیق دینز) گئیش اراضیده تاریخی-مدنی فعالیتلری نین اهمیتلی نایلیتلرینی دگرلندیرمگه چالیشمیشدیر.

معلوم سببلره گؤره کئچمیش سوونت ایتیفاقیندا تورک خالققلاری نین تاریخی ساختالاشدیربلاراق، موجود کیتابلاردا اونلارین ایندیکی یاشادیغی اراضیلرده آبورینگن(یئرلی) اولمادیقلاری، گلجه ائتتیک عونصورلر اولدوقلاری ایدیعا ائدیلمیشدی. عدالت نامینه قئید ائتملیم کی، تورکلرین ان قدیم تاریخی دنیا تاریخ شوناسلیق علمینده ایندییه دک موباحیته لی پروبلئم کیمی قالماقدادیر. آذربایجان اراضیسینده تورک سؤلوهالی نین نه زامان بورادا مسکونلاشدیغی و آذربایجان تورکجه سی نین قدیم تاریخی پروبلئمی ده هله لیک علمی دلیلرله لازیمی سویه ده ثوبوتا یتتیریلمه میشدیر. بونا گؤره ده جواد هیئتین سؤزو گئندن کیتابی ایندیکی مرحله ده خصوصی اهمیت کسب اندیر، علمی ایجتیماعتین دیقئینی تورکولوگیایا، تورک خالققلاری نین تاریخ و

مدىتى نىن داھا دا درىندن آراشدىريلماسىنا جلب ائدىر. بو مسأله لرىن حل ائدىلمە سىنە چاغىرىش كىمى سىسلە نىر.

مولىف توركلرىن تارىخىنى اوچ دۇورە بۇلور: قدىم، اوڭتا و ىنى. «قدىم دۇور» آدى آلتىندا توركلرىن اىسلاما قدركى دۇورو شرح ائدىلىر. «اوڭتا توركلر» باشلىغى آلتىندا قاراخانىلردن (۱۰ عصر) باشلا يارق صفولرە قدر (۱۶ عصر) توركلرىن اىسلام دۇورو ايشىقلاندىرلىر. كىتابىن سوئونجو بۇلومونده اوڭتا اىسلام دۇورو تورك ادبىياتلارىندان بحث ائدىلىر.

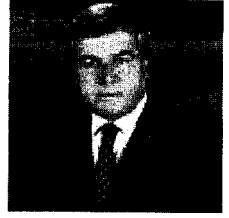
موجود تارىخى مآخذلر آرخولوڭى ، اىقراقىك ، اتوقراقىك ماترىاللار توركلرىن ان آزى دۇرد مىن ايله ياخىن تارىخە مالك اولدوقلارنى حاقىندا معلومات وئرىر. قدىم توركلر، مولىفنىن گۇستردىگى كىمى آسىا ، اووروپا و آفرىقا قىطعە لرىنى اىچىندە آلان گىنىش اراضىيە كۇچلر اتمىش ، قالدىقلارنى اۆلكە لردە قودرتلى دۇولتلىر و سىياسى بىرلشمە لرى ايراتمىش، ائتىك پروسىلرىن گىنىشىنە گوجلو تاثير گۇسترمىش، دونيا مدىتىنە مىشلىسىز اىنجىلر بخش اتمىشلىر. ۱۰ عصردن اعتىبارن توركلرىن اىسلامى كوتلوى شكىلدە قبول اتمككە ىنى دونيا گۇروشه يىبە لىمىسى «موسلمان مدىتى نىن» تكاملونده اونلارنى رۇلونو داھا دا آرتىردى. بو دۇورو ۱۶ عصرە دك تورك تارىخى نىن «اوڭتا چاغى» كىمى قىمتلندىرن مولىف همىن مرحلە دە توركلرىن گىنىش رگيون(بۆلكە) دا آپارىجى سىياسى قوۋە يە چئورلىدىگىنى، مدىتىن موختلىف ساحە لرىندە بۇيوك اوغورلار قازاندىقلارنى گۇسترمىشلىر.

مولىف تورك خالقلارنى نىن تارىخ و مدىتىنى بۇيوك غورور و اىقتىخارلا شرح اتمككە دىر. بىرجه بونو قئىد اتمك كىفايت دىركى، ايران كىمى زنگىن و چوڭ عصرلىك دۇولتچىلىك عنعنە لرى اولان بىر اۆلكە دە ۱۱ عصردن ۲۰ عصرىن اولىنە دك سىياسى حاكىمىت اساساً تورك سولالە لرى نىن و ائتىك قروپلارنى نىن الىندە اولموشدور (سلاجولار، آتا بىك لرى، جلاىرلر، قارقويونلولا، آغ قويونلولا، قىزىل باشلار). ۱۶ عصرە قدر آذربايجان همىن دۇولتلىرىن مركزى وىلايتى ، تبرىز ايسە پايتاختى اولموشدور.

ايرانى اۆز وطنى بىلن آذربايجانلى پروفىسور جواد هىتىن علمى - اىجتىماعى فعالىتى نىن اهمىتى بنزرسىزدىر. جواد هىت كىمى يوكسك آماللى ضىاليار ايران آذربايجانلىلارنى نىن مىلى شوغورونون دىرچلىشى پروسىسندە پىرومتنى رۇلونو اوڭتا بىرلار...

منبع: Bıçaq və qələm

آنسیکلوپئدیک ذکا صاحیبی

صابیر روستم خانلۇ

شاعیر - بوبلیسیست

دوزونو دئیم کی، جمعیت ایچینده پارچالانمانین، آیرئ سنچکیلیگین آرتدیغی، سیاسی موباریزه انحصارلاری نین آلوولاندیغی سوْن ایللر باکیسیندا، دوستلارین آزالدیغی، دؤرد یاندان قیجانان دیشلرین شاققیتلینین ائشیتدیگیم بیر موحیطده دوکتور جواد هیئتین غفیلدن گلن تلفون زنگلری و آرا- سیرا گؤروشلریمیز حیس اولونمادان منیم اوچون تسلی، تسکینلیک، سئوینج قایناقلاریندان بیرینه چئوریلیب. اونون یاش آرتدیقجا آزالمایان حیات عشقی، باش وئرن حادثه لری آیدین گوروب قیمتلندیرمک باجاریغی، یوکسک صمیمیتی، دیقّتی، اعتباری غیبطه دوغوراجاق بیر سوْیه دیر. بیزیم بو باخیمدان اونولا آياقلاشماغیمیز چتیندیر.

دوکتور جواد هیئتین شرفلی عؤمرو خالقینا، وطنینه، اینسانلیغا چؤخ جهتلی خیدمتین ان پارلاق نومونه لریندن بیریدیر. او، دونیانین چتین دؤورونده، حیاتین چالخالاندیغی، رژیملرین، ایدئولوگیالارین، موناسیبتلرین دیشیلد یگی، سؤزون گول چیچک بوخ، گوللیله «قیمتلندیریلدیگی»، سیاستین و حاکیمیتلرین تاریخی حقیقتلری ده اؤز بویالاری ایله بویاماغا چالیشدیغی، ادبیاتا حاکیم داییره لرین خیدمتچیسى کیمی باخدیغی چتین شرایطده یاشایب، آما بو شرایطده ده یوکسکلیک باجاریب، جراح و عالیم کیمی تانیب. بونولا یاناشی، بوتون عؤمرونو آذربایجان- ایران تورکلری نین و شرق خالقلاری نین ادبیات، دیلی، تاریخی، فلسفه سی، مدّیتی و معنویتی نین آراشدیرما و تبلیغینه صرف ائدیب.

او، آنسیکلوپئدیک بیر ذکا صاحیبی دیر. یارادیجیلیغی، نظری ذرنیلیگی، اینفورماسیا گئیشیلیگی، شرق - غرب مدّیتلرینی سینتتز حالیندا تحلیل ائتمک باجاریغی، یوکسک ایده آللارلا باغلیلیغی باخیمندان یوکسک دّیر داشیبیر.

او، ایراندا تورک وارلیغینی محو ائتمگه چالیشان شاه رژیمی نین آغیر شرطلری آلتیندا نسیللره اؤرنک اولان بیر یول باشلامیشدیر. بو یول بؤیوک بیر فیکیر آدامی نین، سؤز عسگری نین، یوزولماز موباریزین بؤیوک وطنداشلیق و قهرمانلیق یولودور.

دوینا شؤهرتلی اورک جراحی اولماقلا یاناشی او، اؤز آغیر و یوزولماز زحمتیله گونئیده یاشایان میلیونلارلا قارداشیمیزین وارلیغینا ایشیق توتמוש، اولارین اوره یینه اومید و تسکینلیک گتیرمیشدیر.

اوتون یاراتدیغی و ۲۶ ایلدن بری باشچیلیق ائتدیگی «وارلیق» درگیسی تکجه ایران تورکلری نین دئییل، هم ده قوزئیدکیلرین آراسیندا گئیش یاایلاراق، میلی شووون اینکیشافیندا جیدی رول اوینامیشدیر.

بو باخیمدان «وارلیق»ین فعالیتینی بؤیوک جلیل ممد قولو زاده نین فعالیتی ایله مواقیسه ائتمک اولار. دوکتور جواد هیئتین علمی-ادبی فعالیتی گئیشلیگی ایله حئیرت دوغورور. دیل و ادبیات شوناسلیق، فلسفی و ایجتیماعی فیکیر تاریخی، دیار شوناسلیق، ادبی تنقید، ژورنالیستیکا، متن شوناسلیق، ناشیرلیک... هانسی ساحه یه ال آتیبسا، اوزدا زیروه کیمی اوجالیب.

اوتون گرگین امی نتیجه سینده ایران تورکلری نین یازی و اورتوقرافیاسی تکمیللشیب، ادبیات و مدتیتری داها یاخشی تائیب. گونئی ادبیات و مدتیتری ایله باغلی اوتون دَتری آراشدیرمالار آذربایجان ادبیاتی، دیل، مدتیتری تاریخینی بوتولشدیرمک یولوندا جیدی آددیم آتماقلا، قوزئین گونئی سیز، گونئین قوزئی سیز همیشه یاریمچیق اولدوغونو، بونلارین بیر بیریندن آیری مؤوجود اولایلمیه جگینی بیر داها ثوبوت ائتمیشدیر.

بو باخیمدان اوتون «آذربایجان ادبیاتی تاریخینه بیر باخیش» کیتابی ادبیات شوناسلیغیمیزین جیدی بیر اوغورو کیمی قیمتلندیلملی دیر. ایران آدلانان اولکه ده ۱۹۷۹ و ۱۹۸۰ اینجی ایللرده ایکی کیتاب کیمی نشر ائدیلن اثر سوترا باکیدا کیریل الفباسبیلا نشر ائدیلیب قوزئی آذربایجان اوخوجولارینا دا چاتدیریلدی.

بو کیتابین بؤیوک دَتری آذربایجانین جنوبوندا و شمالیندا سون ایکی عصرده بیر بیریندن آیری، فرقلی شرطلر آلتیندا اینکیشاف ائدن ادبیاتلارین ایلك دفعه بوتولو کده آراشدیریلما سیندادیر.

کیتاب ادبی بوتولوک تیمثالیندا فیکیر، روح، معنویات بیرلیگی نین، آرازین او تایی و بو تاینندا یارانان ادبیاتین بیر بیریندن تأثیرلندیگینی، بیر بیریه سرحدلرین قیرا بیلمدیگی بیر شکیلده ایچ ایچه اولدوغونو ثوبوت ائدیر.

بو کیتاب جراح جواد هیئتین یوکسک ادبیات شوناسلیق ایستعدادینی، گئیش ادبی بیلگیسینی، علمی تحلیل و عومومیلشدیرمه قابیلیتینی گؤستریردی. بو کیتاب آذربایجان تورکجه سی نین گونئی قولونون ایمکانلارینی عومومی علمی دیلمیزه قاتماقلا فیلولوژی اوسلوبو زنگینلشدیردی.

دوکتور جواد هیئتین جراحیغی یالنیز نورمال جراحیق دئییل، او، هم ده عؤمرو بویو آذربایجانین پارچالانمیش اوره یینی تکیب بیرلشدیرمکله مشغولدور، بوندان اوترو سهراب طاهر دئمیش، «قوللارینی اینه - ساپ ائدیب». ایللر اوزونو او تایلا بو تاین آراسیندا معنوی کؤرپولریمیزدن بیرینه دؤنوب. خود آفرینلرین چکه

بیلمدیگی یو کو چکیر؛ ایراندا وارلیغیمیزی یاشادیر، شهریارلا بختیارین، شاه داغلا ساوالانین، باکیلا تبریزین روحونو قووشدورور؛ عؤمرونون ده فیکری نین ده یاریسی ایراندا، یاریسی قوزنی آذربایجاندا... بوردان اوږا، اوږدان بورا تلسه تلسه، قاناد آچا آچا، بیجاق و قلم چالا چالا، اوره یینی اریدیر. چوخ سوز دئییب، چوخ درده چاره اندیب، چوخ یارا ساغالدیب، آما هله دردلرین سوتو گورونمور...

دوکتور جواد هیئت تبریزده دوعولوب، ایستانبولدا، پاریسده تحصیل آلیب، دونیانی گزیب، یالنیز بوندان سوترا باکیلا، قوزنی آذربایجانا یول تاپیب و بیر داها بوردان آیریلمایب. اوئون دوشونجه سی، فعالیت داییره سی ده بو بؤیوک عؤمور جوغرافیاسینا اوغوندور. او اوږز روحوندا شرقین و غربین ان گوزل جهتلرینی بیرلشدیرن بیر آدامدیر. تورکجه، فارسجا، فرانسوزجا، اینگیسجه، تبریز، ایستانبول، باکی، آغزیلا، کلاسیک شرق پونزیاسی نین حکمتی و غرب مدنیتی نین چاغداش مدرنیزمیندن یوغرولموش بیر شکلده دانیشیر و یازیر...

یثری گلیمشکن اوئو دا دئییم کی، جواد هیئتین ادبی - علمی، ژورنالیست فعالیتی آذربایجانین قوزئینده ده همیشه دیقته ایزکنیلیب و اوږز تاثیرینی گؤستریب.

اؤرنه یی: ۱۹۸۶ - ۸۷ اینجی ایللرده بیز باکیدا آذربایجانین فاجیعه لرینه سون قویماق، خالق بو آغیر دورومدان چیخارماق مقصدیله موباریزه یه باشلایاندا یاراتدیغیمیز ایلمک سیاسی تشکیلاتی دا دوکتور جواد هیئتین «وارلیق» درگیسی نین آدیلا آدلاندیرمیشدیک. «وارلیق» بیرلیگی نین جمعی اوږن بیر نفرلیک ایداره هیاتی عوضوو واردی. خلیل رضا اولوتورک، ابوالفضل بیگ، تاریک پیما، تقی خالیص بیگی، فریدون آغاسی اوغولویلا بیرگه من ده او بیرلیگین یارادیجیلاریندان و ایداره هیاتی عوضولریندن بیری ایدیم.

مقصد آذربایجانلی آزاد اندیب موسقیلشدیرنه، بوتولشدیرنه قدر موباریزه آپارماقدی. آنجاق بو اینقیلابی نیتی داها ساکیت بیر آد آلتیندا گیزلتمک اوچون «وارلیق» آدینی سنجیمشدیگ. میلتین وارلیغینی قوروماق آرزوسوندا اوئو ایران آدللی یتردن فرقلی اولاراق، قوزئیده هنج کیمی ایتیهام انده بیلمز دیلر. «یتنیدن قورما» دؤورو ایدی، آنجاق بونون آرخاسیندا آذربایجانا قارشلی خیانت پلانلاری جیزیلیردی...

عؤمرونون ۸۰ اینجی آشیریمیندا دا جواد هیئت یوزولمادان چالیشیر، دوشونور، گزیر، آذربایجان حقیقتلرینی یثر اوزونده یاییر.

من اوئو عایله سوفره میزدن باشلامیش، چوخ مجلسلرده گؤرموش، موشاهیده ائتمیش و همیشه اوئو یتنیدن کشف ائله میشم. اوئون زنگین معنوی عالمی هر دفعه منی یتنیدن حیرتلندیریب.

تبریزی ایلمک دفعه گوردویوم قارلی قیش گونونده یازدیغیم «تبریزیم» آدللی شعریمی اوئا حصر اندیر و بؤیوک دوستوم، بؤیوک عالیم، گوزل انسان حاقیندا سوزومو بو شعرله تاماملماق ایسته بیرم.

بو گوروشو درده درمان بیلیمشیم،

حسرتینله چۆخ آغلایب گولموشدوم،
گۆروشونه بیر قیش گونو گلیمشدیم،
ای قار آلتدا اوره یی یاز تبریزیم،
چۆره یی بول، قیسمتی آز تبریزیم!
چیچکلندیم، باهار بیلدیم قیشینی،
قوجاقلادیم، جانلی ساندیم داشینی،
قارلا یودوم، گیزلدیم گۆز یاشیمی،
ایش اوستاسی، سۆز دجلی تبریزیم،
گۆز یاشینا اؤیرنجه لی تبریزیم!

دالغا ایدیم، عومانتینا قووشدوم،
ذره ایدیم، کاروانینا قووشدوم،
آزادلیغا، گومانینما قووشدوم،
آزادلیغین ایلک سنگری تبریزیم،
تاریخلرین شاه اثری تبریزیم!

نه گۆزله دیم، نه آختاردیم، نه بولدوم،
نه بولدومسا اوره یمه قبولدو،
بو سو یوقلوق نه زاماندان دب اولدو،
اؤولادینی قوناق بیلن تبریزیم،
دردینه ده دئییب گولن تبریزیم!

قودرتینه شک ائله یه بیلمه دیم،
قوجا ارکه، ارک ائله یه بیلمه دیم،
نه یاتیرسان، درک ائله یه بیلمه دیم،
ای دونیانی یولا سالان تبریزیم،
ای کارواندان دالا قالان تبریزیم!

جنتینی سنده تاپان چوئخ ایدی،
سۆزون وارسا، داشدان کئچن اوئخ ایدی،
نیویورک لار، لوندرا لار یوئخ ایدی،
اۆز یئرینده ساییب دوران تبریزیم،
تۆکرلره بوئون بوران تبریزیم!

قیلینجا یوئخ، یاغلی سۆزه آییلدین،
دوشمنه یوئخ، دوست - قارداشا دؤیولدون،
تاریخ بو یو بئله مظلوم دئییلدین،
اومید بورجوم، ظفر طاغیم تبریزیم،
گولله دیمیش سۆز بایراغیم تبریزیم!

باکئ سندن، سن باکیدان اوممادا،
دوتوق قانلار اۆزگه دن قان اوممادا،
اومید یوئخدو بو دونیادان اوممادا،
بیخیق کۆنلوم سن اۆزون قور، تبریزیم،
زامان گئدیر، آیاغا دور تبریزیم!

منبع: İki elin ağ saqqalı صفحه ۷۲

جواد هیئت غنیرت مولکونون سولطانی دیر

توفیق حاجی یثف

فیلولوژی علملری دوکتورو، پروفور

بو گون جواد هیئت بیر رمزه چئوریلیب. او خالقینا، وطنینه خیدمتین تشبهنی دیر. هر هانسئ بؤیوک بیر وطنپوره قیمت وئرمکک اوچون دئییریک، او جواد هیئت کیمی بیر میلت آدمئ دیر. جواد هیئت بوتون عؤمرو بؤیو بو تشبه - اوبرازا یول گلیب، اؤز فداکارلیغی، اؤز زحمتکشلیگی ایله!

جواد هیئت اؤز وطنداشلیق فعالیتینی خالقینا فیزیکی خیدمتدن، اونا جیسماً یاردیم گؤسترمکدن باشلادئ، حکیم اولدو، جراح، اورک حکیمی. بوتون معنوی بلالارا اورک دؤزملیدیر. او، هموطنلرینه ساغلام اورک وئرمک ایستدی و چوخ باجی- قارداشلارین اوره یینی یارالاردان خیلاص ائتدی. سوئرا معنوی دردلرین، پسیکولوژی آغریلارین موعالیجه سینه گیریشدی: خالقئ نین معنوی آغریلارینئ داشییان ادبیاتی تحلیل ائتدی، اونو یاشادان، وارلیغینی تصدیقله ین، قدیملیگینی جار چکن آنا دیلینی تقدیم ائتمه یی و اؤیرتمه یی آمال گؤتوردو. بو ایستکلرینی گرچکلشدیرمکک اوچون اؤزونه کورسو یاراتدئ: «وارلیق» مجموعه سی نین نشرینه باشلادئ. دولو اوره یینی بوئشالتدئ، بوئش اورکلره تهر وئردی، سوست بیئینلری آییلتدئ. ۱۹ یوز ایلدده «اکینچی» آدلئ قزئت چیخاران اولو آغ ساققالیمیز حسن بیگ زردآبی دئییردی کی، قزئت- ژورنال اینسانی دونیا خبرلری ایله تانیئ ائتمکله یاناشئ، هم ده اونا اؤز دیلینی اؤیرتیر. البته او گنیش کوتله نین ادبی دیله ییبه لنمسینی نظرده توتوردو. نئچه ایللردیر «وارلیق» ایراندا تورکلره آنا دیلینی اؤیرتیر. «خالقیم»، «دیلیم»- دئییه قیشقیرماق، اؤزونو وطن پرور گؤسترمکک بیر شئیدیر، قولونو چیرمه ییب ایش گؤرمکک باشقا. گرکک «اقوال ایله آمال بیر اولسون» (میرزه علی اکبر صابیر). «وارلیق»لا عینی واختدا چوخلو قزئت، ژورنال نشره باشلامیشدئ، ایندی اونلار هانی؟ اونلارئ حؤکومت می باغلادئ؟ بوئش بوئش تومنیندن کئچمه ین وارلی، میلیونر آذربایجانلیلارین گوناھی دیر. باکیداکئ ال یازمالار اینستیتوتونون دیرکتورو، بو یاخیلاردا دونیاسینی دیشمیش پروفور ج. قهرمانوف بیر دفعه منه دئدی: «آروپادان گلیمش بیر میلیونر آذربایجانلی ایله اینستیتوندا گؤروشوب، اوندان آروپا موزه لرینده، کیتابخانالاریندا راست گلدیگی قدیم ال یازمالارئ نین صورتی نین چیخاریلیب گؤندریلمسینی خواهیش ائتدیم. بو میلیونر ایسه نه دئسه یاخشئ دیر: «اونلار چوخ باها باشا گلیر. حال بوکی، جواد هیئت عؤمرو بؤیو آدمالارین فیزیکی موعالیجه سیندن قازاندىقلارینئ اؤز خالقئ نین معنوی دیریلیگینه خرجهلر بیر. منیم نظریمدده جواد هیئت اؤز خالقئ نین، بو خالقین دیلی نین، ادبیاتی نین عشقی یولوندا چاغداش مجنوندور. ایندی خالقیمیزین بنله مجنونلارا ائحتیاجی وار. جواد هیئت همیشه منیم

یادیمای عباس صحتی و ن. نریمانوفو سالیر: عباس صحت ده، ن. نریمانوف دا اؤز خالقینی نین اؤولادلاریناهم حکیم، هم ده قلم صاحیبی کیمی خیدمت گؤستریردیلر».

ایندی دوکتور جواد هیئتین «آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» کیتابی قارشیمدادیر.

بو کیتابین قورولوشو، مؤوضوع آردیجیللیغی بیر تاریخی فاکتی یادیمای سالدی: آ. پوشکینین موعاصیری و دوستو کوخنلنکری روس ادبیاتی حاقیندا موحاضیره لر اوخوماق اوچون فرانسایا دعوت ائدیرلر؛ او موحاضیره لری نین ایلمک دؤرد مؤوضوعسونو روس دیلی نین تاریخی اینکیشافینا حصر ائدیر. حقیقتاً خالقین ادبیاتینی قاوراماق و تحلیل ائتمک اوچون او خالقین دیلی نین تشکولونو، اینکیشافینی، اوسلوبلاری نین مئیدانا گلمه سینی و بو اوسلوبلارین تظهور خصوصیتلرینی بیلیمک خصوصی اهمیت کسب ائدیر. بدیعی تفکور دیل نورمالاری ایله همیشه مؤحکم علاقه ده دیر، ائنتیک- تاریخی تکامل دیلده ایزلز بوراخیر کی، بو دا همین ادبیاتین اینکیشافی اوچون غیدا منبعی دیر. اوسلوبلار، تصویر واسیطه لری ژانرلارا سیخ باغلی دیر، دیل اوسلوبلاری ایله ادبی مکتبلر، فلسفی- استاتیک کونسپسیالار، یارادیجیلیق متودلاری داییم قارشیلیق- شرطلندیرجی موناسیبتده اولور و س.

بونای گؤره ده دوکتور جواد هیئتین اؤز کیتابینی «آذربایجان تورکجه سی نین تاریخچه سی» آدلی بؤلمه ایله باشلاماسی علمی- متودولوژی باخیمدان اؤزونو تامامیله دؤغرولدور. کیتابین تاریخی- مدنی دیرینی بوتون شفافلیغی ایله گؤسترن موقدیمه ده مرحوم دوکتور حمید نطقه ده همین وضعیتی لازیمینجا آچیقلایر. او گؤستریر کی ادبیاتیمیزلا آنا دیلمیزین طالعی همیشه اوست- اوسته دوشوب، بو طالع داییم عینی بو جاق آلتیندا گؤرونوب، «دوشمنلریمیز و دوشمنلریمیزین دوستلاری» ادبیاتیمیزی دانماغی دیلمیزی دانماقدان باشلابیلار. نشر ائتدیگی ژورنال کیمی جواد هیئتین بو اثری ده ایران ایسلام اینقیلابی نین بهره سیدیر. موقدیمه ده دئییلدیگی کیمی شاه رژیم دؤورونده ایرانلیقلار فارسیق عینلشدیریلیمیش، بو دا شوونیزمه گتیرمیش، نتیجه ده ایرانی آنا وطنی و اؤز دؤولتی بیلن باشقا خالقلاری اینجیک سالمیشدئ. بو گون امام خمینی اینقیلابی نین سیاستی ایراندکی موختلیف خالقلارین او جومله دن، آذربایجانلیلارین معاریف و مدنتی نین اینکیشاف یولونا ایشیق سالیر.

بلی، ادبیاتین تحلیلینه اونون مادی- ماتریال اساسی اولان دیلین تدقیقیدن باشلاماق یالیز علمی عدالت کیمی قبول اولونمالی دیر. البته دوکتور جواد هیئتین دیل کونسپسیاسی ایله بیز نه درجه ده راضیلاشیریق و یا راضیلاشمیریق، بو باشقا مسأله دیر. آنجاق موالیف بو مسأله ایله باغلی باخیشلاردان بیرینه سؤیکه نیر و ادبی تحلیلنه کئچمک اوچون دیل زمینی حاضرلاییر، بو دیل او تورباغین معنوی ساکنلریندن بیر دیر و بوندا تاریخی زنگین ادبیات یارانیب.

چوخ ماراقلی دیر کی، موالیف ادبیاتیمیزین تاریخینه فارس دیلی آذربایجان ادبیاتی نین تقدیمیندن خاقانی شیروانی و نظامی گنجوی دن باشلاپیر. آنجاق بیز ایستردیک کی، ادبیاتیمیزین باشلانغیجی کیمی اوله گندیلین و مادی- یازیلی منبع کیمی « ده ده قورقود کیتابی» گوتورولسون. هله ۳۰ ایل اول مرحوم آکادمیک ح. آراسلی یازیردئ کی، الیمیزده اولان « ده ده قورقود کیتابی» ۱۱ عصرده یازیا آلینمیش نوسخه دن کؤچورولموشدور. اوتون فیکرینی درسدن (Dresden) نوسخه سینین سونوندا «قیمت» سوزونون آلتیندا اوغور یازئی اوصولو ایله یازیلیمیش ۴۶۶ رقمی ده تصدیله بیر (میلادی ۱۰۷۴ اونجو ایل). سوترالار ش. جمشیدوف، ت. حاجی یتف، ف. علمداری ده همین رقمی مادی تاریخ کیمی تقدیم اتمگی گرچکلیک سایمیشلار. بو گون منظره تامام ده بییشیب. « ده ده قورقود کیتابی» نین یازیا آلینماسی نین ۱۳۰۰ ایللیک یوبیلینی کئچیردیک. بو تاریخی یونسکو تانیدئ، دنملی، دونیا قبول ائتدی، جواد هیئت بو یوبیلی مجلسی نین یوکسک کورسوسوندا ادبیاتیمیزین بو سئوینجلی گونونده، بایرام طنطنه سینده چیخیشینی کدرله باشلادئ. حزین- حزین دندی کی، بیز ادبیاتیمیزین، علمیمیزین اوچ بویوک نواینده سینی ایتیردیک: حمید نطق، غلامحسین بیگدلی، محمد زهتابی. بو مرحوملارین روحونو یاد اتمک اوچون جواد بیک بویوک سالوتو آياغا قالدیردئ. جواد بیک بله دیر: بو میلتین علمینه، مدیتینه خیدمت ائدن هر کسین یئرینی بیلیر. هر ایتکینی یاخین، دوغما بیر حزن کیمی قبول ائدیر... بلی، آذربایجان یازیلی ادبیاتی نین ۱۳۰۰ ایللیک تاریخی وار و اینانیریک کی، نئوبیتی تدقیقلریندن جواد هیئت بونو اورک دولوسو بیر سئوینجله قلمه آلاجاقدیر.

نظامی گنجوی ایله باغلی فاکت و ملاحظه لرهم علمی مضمونو، هم ده تاریخلیگه موناسیبتی ایله بیزی راضی سالیر. قیرمیزی ایمپریانین ایراندا نظامی یه گویا اوگنی موناسیبتین مؤوجودلوغو باره ده بیزه تلقین اتمیش اولدوغو فیکری بو تدقیقات آلت-اوست ائدیر. آیدین اولور کی، سوسیالیزم ایراندا یاشایان خالقلار آراسینا نیفاق سالماق یولو ایله «قوشولوق» ایشی گورورموش.

تدقیقاتدا شرق ادبیاتی تاریخی اوچون دوغما اولان تذکیره چیلیک اوصولو ایله موعاصیر آنسیکلوپدیا اوسلوبو بیرله شیر. تاریخی خرونولوژی آردیجیل لیقلا آذربایجان ادبیاتی نین تاریخی منظره سینی تشکیل ائدن ادبی شخصیتلر، گورکملی سوز اوستالار حاقیندا ییغما معلوماتلار و اوتلارین اثرلریندن نومونه لر وئرلیر. معلوماتلارداکی ییغمالیق ادبی شخصیتلر حاقیندا آلیان تصورون بوتولویونه و آیدینلیغینا خلل گتیرمیر. موالیف شاعیرلر و اوتلارین یارادیجیلیغی حاقیندا ان اهمیتلی جهتلری اون پلانا چکیر، بو عومده و ییغما خصوصیتلرین قاورانماسی ایله کونکرئت ادبی سیمالار، سئجمه بدیعی اثرلر و اوتلار حاضیرلایان مووافق تاریخ اوز مخصوصی شرایطی ایله یاددا قالیر. بو، محض آنسیکلوپدیک یازئی کیفیت دیر. حتا بعضاً علمی- آنسیکلوپدیک تصویر اوصولو سوزون حقیقی معناسیندا آنسیکلوپدیا اوچترکی ایله عوض اولونور؛ بیر شخصیت باره سینده آنجاق اوچ- بش سطر معلومات وئرلیر. طرزی افشار، درونی، واحدی، سید فتح

ماراغایی، نسه تبریزی و دها بیر چوڭ باشقالار ایله باره سیندکی یازیلاردا اولدوغو کیمی. مثلاً ایکینجی شاه عباس حاقیندا یازیلیر: «۱۶۴۲ - ۱۶۶۶ اینجی ایللر آراسیندا سلطنت ائدن ایکینجی شاه عباس تورکجه و فارسجا شعرلر یازمیش و «ثانی» تخلوصو ایله تانیمیشدیر. بو شاعیر - پادشاه اصفهاندا بیر چوڭ تاریخی بینالار تیکدیرمیش، عالیم و شاعیرلری حیمایه اتمیشدیر» - والسلام. بیز ایکینجی شاه عباس صنعت صاحبیلرینه هومانیت، قایغی کئش مونا سیبتینی بیلیردیک، شاعیرلیگیندن خبریمیز یوخ ایدی. ایندی آیدین اولور کی علمه، صنعته حیمایه چیلیگی شاهین بدیعی تفکور صاحبی اولماسیندان ایرکی گلیرمیش و یارادیجی یارادیجی نین قدرینی بیلر (مشهور ائل مثیلنده دئییلدیگی کیمی: زر قدرینی زرگر بیلر). شاهین صنعت و صنعتکارلارا دموکراتیک مونا سیبتی بورادان غیدالانیرمیش. بئله لیکله بو موختصر معلومات شاعیر - حؤکمدارین ادبی شخصیتی حاقیندا لازیمی سوزو دئیر: اوزون تاریخه مالیک، زنگین آذربایجان ادبیاتینا موختصر باخیشدان عیبارت اولان بو بیغجام کیتابدا ایکینجی شاه عباسین شاعیر کیمی محض بو قدر پایی اول بیلردی.

بعضاً صنعتکارلار باره سیندکی معلوماتلاردا سانکی تناسوبسوزلوق کؤرونور، شخصیتین تاریخی مؤوقعی ایله یارادیجیلیغی حاقیندا کی یازی آراسیندا اویغونسوزلوق اوزونو کؤستریر. مثلاً ۱۴ اونجو عصر شاعیری قاضی ضریر حاقیندا دیوان ادبیاتی نین گؤرکملی نوماینده سی قاضی برهان الدین دن ۵ دفعه آرتیق معلومات وئرلیر، یاخود همین شخصین تقدیمی نسیمی کیمی نهنگ سیما ایله موقایسه ده بیر دفعه یاریم چوڭ یئر توتور. قوسی تبریزییه ۲ صحیفه، اونون موعاصیری مرتضی قولوخان ظفره ۶ صحیفه یئر آیریلیر و س. مووافق فاکتورلار یئنه صدالاماق اولار. آنجاق اصلینده جواد هیئتین صنعتکارلارا آیردیغی یئر نیسبتینده بیر قانونا اویغونلوق واردیر: موالیف بئله بیر منطقی ایزله بیر کی، ایندییه قدر حاقیندا لازیمینجا یازیلیمیش، علمی ایجتیماعیته کیفیت قدر معلوم اولان ادبی سیمالاردان موختصر دانیشین، آز معلوم اولان، یاخود هنج تانیمایان کسلره ایسه گئیش یئر آیرسین، اونلار تانیتسین. یوخسا نظامی گنجوی کیمی تاریخی نهنگه کیتابدا ۴ صحیفه یئر وئرلمه سی تعجوب دوغورادد. بو باخیمدان ۱۹ عصر آذربایجان مرثیه ادبیاتی نین تدقیقی خصوصیله دیقته لایق دیر.

۱۹ عصر بیزه یاخین و نیسبتاً دها معلوم ساییلسا دا، اصلینده دوکتور جواد هیئت بیزیم اوچون نامعلوم ادبیاتدان دانیشیر. دخیل ماراغایی، میرزه ابوالحسن راجی، میرزه محمد تقی قومری، رضا صراف و س. کیمی گؤرکملی سوز اوستالار نین تدقیقی، اؤیرنیلمه سی سوؤت آذربایجانیندا یاساق اولونموشدو. بو، اولکه میزده دینین قاداغان ائدیلمه سی ایله باغلی ایدی. بئله صنعتکارلارا دین تبلیغاتچیسی دامغاسی وورولاراق، اونلارین یارادیجیلیغی نین نه اینکی آراشدیرلماسی، حتا اوخونماسی دا تهدیدله ایزله نیردی. «مرثیه ادبیاتی» آدی ایله حاقیندا دانیشیلان، اثرلریندن نومونه لر وئرین بئله صنعتکارلار بیزیم اوخوجولار، آذربایجان رسپوبلیکاسی نین اوخوجولارینا لایقینجه تانیدیریلیر. دئیم کی، موستقیل دوولتچیلیگیمیزین زامانیندا، ایسلامین مملکتیمیزده اوز

يثرىنى آلدېغى واختدا دا جواد ھىتىن بو ادبيات حاقىنداكى سۆزلىرى يىڭگانه اولاراق قالير. بيز ھله ھمىن ادبياتى سوونتارين قارا دامغاسىندان خيلاص ائتمه ميشىك. بو گون مائىھ چىتىلىگى اوجوندان بۇحران كىچىرن علمىمىز طريقت ادبياتى حاقىندا يىنى سۆز دئيه بىلمىر. بو گون جواد ھىتىن بو گۆزل تدقيقاتى آكتوآللىغىنى يىنه ساخلاير.

اوستونه مار كسىست- لنىنچى ايدئولوگىيانىن «مورتجع ادبيات»، «ضعيف ادبيات» مۇھورو وورولموش بو اثرلر بديعى كامىللىگى، ايفاده گۆزلىگى، اوبراز طراوتى ايله دىقتىمىزى جلب ائدير. كرېلا مئيدانى حاقىندا دخىلىن بو تشبئھ لرينه دىقت يىتىرك. خىبانىن گوللرى ماتم اھلى نىن سىنه سى كىمى يىرتىق (چاك)، چشمه كئارىندان ياشىللىغا حسرت گۆزو كىمى غملى، رىئىحانلارنى يىتىم زولفو كىمى توزلو (غوبار آلود)، سرولرى عصرلرلىن آھى كىمى غوصئھ لى (آھىن گۆيھ قالمخامسى ايله سروين بو يو آراسىنداكى پارالللىگه دىقت يىتىرن)، غۇنچھ لرى محزون عاشىق كىمى قان آغلايان، سونبوللرى ماتم گۆزلو گلنىلرلىن ساجچى كىمى تار- مار و س. بو ايفاده لر فضولى نىن، صابىرىن بوئزاسىنداكى دىلىن بوئتىكلىگى ايله موقايىسھ اولونا بىلر، «بس كى، جىسمىندن اولوب آل قان روان، كوه و صحرائى ائديب درىاي قان» اوبرازىنى فضولى نىن داھىانه «صحرائه دوشسھ قطره آب... صحرائر اولوردو جومله دريا» موبالىغھ سىلھ قىاس ائتمك اولار. صرافىن «گولشنى جىسمىنده خنجر ياراسى گول- گول آچىب، اوخ او گول- گول ياره لر اوستونده خوئس سونبول آچىب» مىصراعلارلىندا فضولى نىن «چكدى مجنون آياغىن بادىھ دن، لىك وئرىر قائلئ گوللر آياغىندان چكىلن خار ھنوز» مىصراعلارلىنداكى اوبراز- ايفاده نىن اىلاھى منظره سى نفسه گلير، جانلانير. يىنه صرافىن بو مىصراعلارلىندا على اكبرىن اناسى ايله ويداع سۆزلىرىنده، «بىر طرفدن دىلىن گۆزلىگى، ايفاده لرىن روانلىغى اىنسانى رىقتھ گتيرىرسھ او بىرى طرفدن بئله موقدئس اولوم- شھىدلىك يوئونون آلاھىن درگاھىنا آپارماسى كىمى تصووف فلسفھ سى نىن آيدىن و دولغون بوئتىكلىكله وئرىلمھ سى دىقتىمىزى چكىر:

ايچمھ رم سو، گئدھ رم مجلس جانانه سوسوز،

جىد- جھدىم بودور: اىمدى، بو يانام قانا سوسوز.

باغلا نىب سو يوئلو، صد شو كر آچىقدىر رھى عشق...

بو رھى- عشقى آلاھا آپاران يوئلدور، بئله اولوم دىن دوشمنى اوزه رىندھ غلبھ دىر. بو عقىدھ بوندان بوئتىك،

بوندان دوروست، بوندان آيدىن، بوندان تاثيرلى ايفاده اولونا بىلمزدى.

آنا حضرت فاطمھ اوغلو اىمام حوسئىنىن اولومو شائىنھ بو شعرى دئىير:

ائى نور عىنىم، منزىل موبارك.

بىكس حوسئىنىم، منزىل موبارك.

دور، بىر آنا «خوش گلدىن» ائىلھ،

انی نور عینیم، منزیل موبارک.

بو حیسن- بیزه سوؤنت آذربایجانیندا تعلیم- تربیه گؤرموش اوخوجولارا یاددیر- آنا اؤز اوغلونون اؤلومونه «موبارک» دئییر: ایسلام اینسانلارا دین یولوندا، آلاسه یولوندا، اینام، ایمان، عقیده اوغرلندا اؤلومون موقدّس، موبارک سیماسینی تلقین ائدی. بو گون وطنیمیزین، تورپاغیمیزین یولوندا اؤلومه هامیمیز اورکله گنتمیریک- بو اؤلومون موقدّس اؤلوم اولدوغونو، شهیدلیک اولدوغونو، شهیدلیگین موبارک اولدوغونو بیلیمیریک. اوئا گوره ایندی وطنیمیز آغلار گونده دیر- بیزی بو ادبیاتدان «قورویوبلار»، بیز شهیدلیک درسیندن ساوادیسز قالمیشیق. بئله پوتتیک اینجیلردن خبرسیز اولموشوق.

کیتابدا بو ادبیات حاقیندا، اوئون بدیعی و تاریخی دّیری باره سینده بوتوو و آیدین تصوور یارادیلیر. بونولا یاناشی، ساتیریک ادبیات، دراماتورگیا و مطبوعات حاقیندا اولدوقجا موختصر معلومات وئرلییر. البته، آذربایجان ادبیاتی نین بو نوعو بیزه یارانیدیگی و اینکیشاف ائتدیگی اوچون اوئون حاقیندا بیزیم تصووروموز کیتابدا کیندان قات- قات یوکسکدیر.

آنجا نظره آلاندا کی، موالیفین مقصدی شمال ادبیاتی حاقیندا ایران آذربایجانلیلارینا معلومات وئرمکدیر، بو اؤلچو اؤزونو دوغرولدور. طبیعی کی، گله جک نسلین ادبیات شوناسی دوکتور جواد هیئتین ایشینی داوام ائتدیره رک، بو ادبیاتین ترجمه ی حالینده جنوب اوچون ده موکمل و تفرّوعاتلی شکیلده حاضر لایا جاقدیر. مخصوص تحلیل مدنیتی، خنیلی یئی فاکتورلار تقدیم ائتمه سی ایله قیمتلی اولان «آذربایجان ادبیاتینا بیر باخش» کیتابی نین موالیفی بوتون مزیتلری ایله یاناشی، عینی واختدا ایکی اهمیتلی ایش ده گؤرور: ۱. جنوبدا لازیمینجا تانینان، بیزیم آز تانیدیق لاریمیز، یا هئج تانیمادیق لاریمیز بیزه تقدیم ائدیر؛ ۲. بورادا یئتیشیب اوچالانلاری جنوبلارا تانیدیر. بعضی قئیدلر ده ائتمک اولار. آنجا موالیفین میلی- مدنی قیاسی، مرامی، کیتابین عوضسز تاریخی دّیری بو قئیدلرین یولونو کسیر.

عادتا، بیز دئییریک: «م. ف. آخوندوف ۱۸۷۸ ده اولدو». جواد هیئت ایسه دئییر: «م. ف. آخوندوف ۱۸۷۸ ده اورک خسته لیگیندن اولور». چونکی جواد هیئت حکیم دیر. او، یاخشیی بیلیر کی، آذربایجان خالقینی تاریخی طالعی ایله، اوئون معاریف، مدنیت، علم و تکنیکی اینکیشافی ایله باغلی آجیلار، اندیشه لر ییغیشیب بوتون آغیرلیغینی میرزه فتحعلی نین اوره یینه سالمیشدی. حکیم - فیلولوق جواد هیئت بیلیر کی، خالقین، وطنین دردلرینه دؤزمک اوچون اورک نه دئمکدیر. ادبیاتیمیزین، مدنیتیمیزین جفا سینیی یتنه ده چکمک اوچون، قاراباغ یارالیلاری نین یارالارینا شفا وئرن بارماقلارینی قوتله تأمین ائتمک اوچون دوکتور جواد هیئت ساغلام، دؤزوملو اورک آرزولاییریق. اوئو قاباقدا چوخ ایشلر گؤزله بیر. جواد هیئتین یاشی نین بو گونکو پیله سیندن یوزونجو اییلندکی یارادجیلیغی آیدین گؤرونور.

منبع: دوکتور جواد هیئت (باکیدا کیریل ایفباسیندا چاپ اولونان کیتاب)

سایین اوستادیمیز پروفیسور دوکتور جواد ہیثه

حورمتلریمله...

پروفیسور دوکتور آیگون عطار

اوستاد سیزه یازماق سیزی یازماق قدر چتین، شرفلی و مسولیت گرکن بیر ایشدیر. سیزی نجه آنلاتاجاغیمی گونلرجه دوشوندوم آما... قلیمدن سوزولن کلیمه لرین کیفایتسیزلیگی قارشیسیندا شاشقینا دؤندوم. سیزی تورک دونیاسی نین یاشایان بیلجی آغ ساققالینی- آلتیش ایل دیر تهراندا، ایستانبولدا، باکیدا قانایان یارالاری دوردورماغا غیرت ائدن، جراحترلری تمیزله ین، اورکلری عملیات ائدن، دردلریمیزه درمان اولان طیبیمیزی آنلاتماق، جواد هیثی یازماق راحت دئیلمیش، آنلادیم.

بیزیم نسیل لسه ایللرینده سیزین آدینیزی ائشیتدی. سووتلرین دمیر پرده سینی ذلیب کنجه یی باشارمیشدی اعتبارینیز. اونورسیته ایللریمیزده آذربایجاندا شوهرتینیزی ائشیتیمه ین، گرچکلشدریمیش اولدوغونوز باشاریلی عملیاتلارین سوراغینی آلمایان یوخ کیمی ایدی.

تورکولوژی ساحه سیندکی آکتیو چالیشمالارینیز و تاریخیمیزله باغلی آپاردیغینیز قیمتی آراشدیرمالار، یاینلادیغینیز ذیرلی کیتابلار الدن اله گریرلر، سیزه اولان سئوگی و حثیرانلیق هر کئچن گون آرتیردی. ایرانداکی تورکلرین وارلیغینی مقاله لرینیزله دونیا یا بیان ائتدینیز. یورولمادان، پولمیکلره گیرمدن میلتنه، اولکه سینه گرچک خیدمت ائتمه یی بیزلره اویرتدینیز.

توپلومون سیزی نجه سئودیکینی آذربایجانا هر گلشیشینیزین یاراتدیغی ایزدیحاملاردا، قالابالیغین جوْشوغوسوندا گورمیزه رغماً، موتواضع کیشیلیگینیزین گرکدیگی شکیلده خالقین آراسینا قاریشمانیز ظریف شخصیتینیزین ان دقیق اورنک ایدی...

سیز گوردویونوز هر ایشده، بوتون حیاتینیزی موکمللیگه حصر ائدن اوستادیمیز سینیز. ان اوْنملیسی سیز جواد هیث سینیز. سیزی تانیماق، سیزینله قونوشماق و حتا منیم حدیمی آشاراق، علمی مواصحبیه آپارماق هر اینسانا نصیب اولمایان بیر شانس دیر ایستیناسیز.

منه حیاتیمن ان بؤیوک شانسینی وئردیگینیز، ساعاتلار جا ذکی، ولیدی. توغان، ایبراهیم قفس اوغلو اوستادلاریمیزی کیمسه دن دو یا ما یا جاغیمیز قدر موکمل آنلاتدیغینیز، ایران تورکلری نین ۲۰ عصرده یاشایان

ان بۇيوك شخصيتلر يندن اولان رحمتليك آتائيز ميرزه على آغا هيئي ياخيندان تانماق شانسى وئردىگىنىز
اوچون مينلرجه تشكورلر.
سيزه، تورك دونياسى نين مدارى ايفتيخارى اولان جواد هيئتميزه «وارلىق» لى اوزون ايللر آرزولا ييرام.
سونسوز انحتيراملار يملا، قيزينيز آيگون عطار

منبع: دوكتور جواد هيئت (آنكارادا چاپ اولونان كىتاب)

وطن اوغلو - وطنین صادیق دوکتورو

اهلیمان امیر آسلا توف

امکدار علم خادیمی، طیب علملری دوکتورو، پروفیسور

بوتون خالقلار، بوتون میلتلر دونیانین هانسی نوقطه سینده اولمالاریندان، هارادا باشایب - یاراتمالاریندان آسیلی اولمایاراق منصوب اولدوقلاری میلتین نوماینده لری ایله سیخ علاقه ساخلا ییر، سئوینجینه سئوینیر، کدرینه شریک چیخی رلار. لاکین تأسوف کی، هم آچیق هم ده گیزلی بارماقلارین تأثیریندن آذربایجانین و دونیانین موختلیف اولکله لرینده یاشایان آذربایجانلیلارین بیر بیرله علاقه ساخلاماسی، حتا بیر بیرینین آدیننی چکمه سی اوزون ایللر جیدتی قاداغالارا معروض قالیب، همده قورخولارلا اوزله شیب. بئله قورخونون گئنه هوپما تهلوکه سی یارانیب و خئیلی مودت آیری دوشموش او تایللی بو تایللی آذربایجانلیلار کیمی، دنیا میقیاسیندا آد - سان قازانمیش آذربایجانلی ضالیلار دا بیر بیریندن تجرید اولونوب، بیرلشه بیلمه ییب، لوبیلر یاراتماق ایمکانیندان و حتا ایده یاسیندان کناردا قالیلار.

۲۰ عصرین آخیرلاری بئله قاداغالاری بیر قدر یومشالندی و ایدین اولدو کی، بیز نه اینکی اوزاق آمریکادا، کانادادا، اینگیلتره ده، یا خود فرانسادا، آلمانیدا گورکملی موختصص کیمی چالیشان آذربایجانلیلارین، حتا بیر آنانین یاخین یترده - بیر دیاردا اوزاق دوشموش ایکی اوولادنی نین بئله اوغورلاریندان درد - سریندن خیرسزیک.

آذربایجانین دنیا میقیاسیندا چوخدان شوهرت قازانمیش، بوخته لشمیش، لاکین بیزیم آنلامیمیزدا کی ایندیکی موستقیل آذربایجانین شماللی همسویلارینا گئنج تانینان ساینجه اوغورلاریندان، سانباللی عالیملریندن بیر ده مشهور جراح، پروفیسور دوکتور جواد هیث دیر.

جواد هیثین جراحی فعالیتی اوتا دنیا شوهرتی قازاندریمیشدیر. ۲۰ عصرین ۵۰ - ۶۰ اینجی ایللرینده ایراندا جراحی عملیاتی آپارماق جراحدان بویوک ایستعداد، متین ایراده، منطقی دوشونجه، ذرین بیلک، کوئوئیرلشمیش پراکتیک وردیش باجاریغی، یوکسک ارودیسیا طلب اندیردی. بوتون بو خصوصیتلری اوزونده بیرلشدیرن جواد هیث او ایللرده سون درجه ریسکی جراحی عملیاتی کنچیرمه بی قارشیسینا مقصد

قویموش و اوئا بؤیوک مووققیته ناییل اولای بیلیمشدیر. ۶۰ اینجی ایللرده جواد هیئتین بیر جراح کیمی بوتون شرق عالمینده یاراتدیغی سنساسیا بارناردین دونیا سس سالان اورک کؤچورمه سنساسیاسی قدر قووتلی سسلندی. بعضی مانع لر جواد هیئته اورک کؤچورمه عملیاتینی اینسان اوزه رینده حیاتا کنچیرمه یه قاداغا قویسا دا، حیوانلار اوزه رینده بو عملیاتی اکسپریمنت یونومونده اوغورلا حیاتا کنچیرمیش و بؤیوک مووققیته قازانمیشدی. همین دؤورده تانیمیش جراح جواد هیئت آئورتا دلیگی نین دارالماسی، اورک قاپاقلاری نین آنادان گلمه و قازانیمیش قوصورلاری، فاللو تریادا (Falli triada)، تترادا و پنتاداسی شکلینده تظاهور ائدن آنومالیالارین آرادان قالدیریلماسی اوچون خسته لر اوزه رینده چوخ سایلی عملیاتلار آپارمیش، اولومه محکوملوغو لابود ساییلان اینسانلارا ایکنجی حیات بخش ائتمیشدیر. بودور اوئون بؤیوکلووی، بودور اوئون اوجالیغی، بودور اوئون جراح مؤحتشملیگی.

دوغرودور، دوکتور جواد هیئتین صداسی کنچمیش سوؤتلر بیرلیگی نین قاداغلاری سایه سینده شمالی آذربایجاندا اولان قارداشلاری نین گئنیش داییره سینه گنج چاتدی، لاکین آمریکانین، فرانسانین، آلمانانین، تورکیه نین، اینگیلتره نین و دیگر اولکه لرین مشهور عالیملری جواد هیئتی تانیپراونو آلفیشلایریدلار. فرانس جراحیق آکادئمیاسی نین پرزیدنتی پروفوسور آندره سیگارد، فرانس جراحیق آکادئمیاسی نین حقیقی عوضو پروفوسور J. Hepp، پروفوسور Jan Rive، شیکاقودان پروفوسور Russel Brok، Horace Turner و دونیانین دیگر مشهور عالیملری دوکتور جواد هیئتی ایراندا ایلك دفعه آچیق اورک عملیاتی آپارماسی موناسیبتله تبریک ائتمیش، آلیان نتیجه لردن ممنون اولدوقلارینی بیلدیرمیش، اوئا اوغورلار دیله میشلر.

دوکتور جواد هیئت ایرانین پایتاختی تهران شهرینده آپاردیغی چوخ مورکب جراحی موداخله لر ستریاسینی داوام ائتدیره رک چوخ سایلی اوغورلو بؤیرک کؤچورمه عملیاتلارینی، قارا جیگر، اؤد یوللاری، پانکراس، ائله جه ده قارین و دؤش قفسی بوشلوقلاریندا یئرلشمیش دیگر اورقانلار اوزه رینده آپاریلان ۲۰ میدن آرتیق جراحی موداخله لری مووققیته یئرینه یئتیرمیشدیر. عومومیتله او، ایراندا علمی ترانسپلاتولو گیانین، اکسپریمنتال طبابتین، کاردیو جراحیه نین اساسینی قویموش، اونون اینکیشافینا گوجلو تکان وئرمیشدیر.

پروفوسور جواد هیئت طیب اونیورسیتیه سینده تحصیل آلان طلبه لرین ائحتیاجینی نظره آلاراق شخصی مشاهدیه لری، دونیا طیب علمی نین و طیب تحصیلی سیستمی نین الده ائدیگی نایلیتلر اساسیندا جراحیغا عایید ایکی جیلدلیک اورژینال کیتاب یازمیش و اوزون مودت دیر کی، ایران ایسلام رئسپوبلیکاسیندا طیب تحصیلی آلان طلبه لر اوئندان بهره لئیرلر.

طیب تحصیلینی تهراندا باشلایب ایستانبولدا داوام ائتدیرن، پاريسده جلالایب بئین الخالق عالمه چبخاراق شاه زیروه یه یوکسه لن آذربایجانلی عالمین طیب علمینه عوضسز توحفه لر وئرمیش، اوئون آدینین دونیانین طیب کوریفیلری ایله بیر سیرادا دایناماسی هر بیر آذربایجانلی نین قلبینی غورور حیسسی ایله دولدورور.

بیز چوخ شادیق کی، جواد هیئتله آذربایجانین دیگر دنیا شؤهرتلی جراحی، پروفیسور فوآد علاالدین اوغلو اندیئف خاریجی اولکه لرده کئچیریلن علمی توپلانتیلاردا هله ۶۰ اینجی ایللرده گؤروشوموش، بیر همکار، هم مسلک و هم یثرلی کیمی فیکیر موبادیله سی آپارمیش، اونسیئنده اولموشلار.

منیم یؤوک جراح، گؤرکملی عالیم، باجاریقلی حکیم جواد هیئتله ایلك شخصی تانیلیغیم ۲۰ عصرین ۹۰ اینجی ایلری نین اولکرینه تصادوف اندیر. هله او ایللرده تورکیه نین ایستانبول اونورسسته سینین طبیب فاکولته سینده بئین الخالق علاقه لی گؤروشلرده جواد هیئتین غئیری عادی اوردیسیایا مالیک بیر جراح اولماسی حاقیندا چوخ ائشیتیمشیدیم و بو حاقدا، غیایبی ده اولسا، موکمل معلوماتیم وار ایدی.

بیر گون رکتورلوقدا صؤحبت اساسیندا اونورسسته مزین عومومی جراحیلق کافندراسی نین پروفیسورو نورالدین رضائیف دن ائشیتدیم کی، پروفیسور جواد هیئت باکیدادیر و درحال اونونلا گؤروشمک هوسینده اولدوغومو بیلدیردیم. اثرتسی گون وعده لشدیگیمیز واختدا حاقیندا چوخ ائشیدیب اوزونو گؤرمه دیگیم وطن اوغلو ایله همصؤحبت اولدوق.

اونون جراحیلق و حکیملیک علمی نین ذرین بیلجیسی اولماقلا یاناشی، قانینا، جانینا میلی کولوریت هوپموش، تورپاغینی، خالقینی، دیارینی اورکدن سئون حقیقی بیر وطن اوولادئ اولماسی ائله ایلك گؤروشوموزده صؤحبتیمیزین آخارینی آسانلاشدیردئ، اوزوموز ده حیس ائتمه دن اونسیئتمیزده رسمیچیلیکدن اثر - علامت قالمادئ...

تانیلیغیمیز بیر داها ثوبوت ائتدی کی بیزیم یاخینلاشماغیمیز هئچ ده ایکنجی و یا اوچونجو بیر اولکه نین علییهنه یؤنلمه ییب. بیزیم تانیلیغیمیز ساده جه اولاراق یاشادیغیمیز اولکه لرین علمی نین، عاغیل سوئه سینین اینکیشافینا، بئین الخالق علاقه لری نین گئنیشلنمه سینه، ترقیسینه یؤنلیم. ماهنی، موسیقی سرحدسیز اولدوغو کیمی، علمه ده او جومله دن طبیب علمی ده، حکیملیک صنعتی ده سرحدسیز دیر. دنیا عالیملری نین البیر فعالیتی گؤزله نیلن و یا گؤزلنمه یین فلاکتلرین، آغیر خسته لیکلرین قارشیسینی بیرگه سعی له آلماعا زمین یارادیر، کؤمک اندیر.

دوکتور جواد هیئتله تانیلیغیمیزدان سوئرا رهبرلیک ائتدیگیم ن. نریمانوف آدینا آذربایجان طبیب اونورسسته سی ایران ایسلام رسپوبلیکاسینداکی مشهور تهرآن، تبریز، اردبیل اونورسسته لریله بئین الخالق علاقه لر یارادا بیلدی. تنزلیکله ایرانین صحیه، طبیب علمی و طبیب تحصیلی اوزره چالیشان بیر قروپ موتخصیصی باکییا، او جومله دن بیزیم اونورسسته یه گلدی. اونلارین دعوتیله اولکه مزین صحیه و طبیب تحصیلی سیستمینی تمثیل ائدن نوماینده هیأتی ایرانا گئتدی. بیز اوزادا تهرآن، تبریز و دیگر شهرلرین اونورسسته لریله صحیه ناظیرلیکلی سوئه سینده ایکی طرفلی موقاووله لر باغلادیق. بو موقاووله لر اساسیندا طلبه موبادیله سی، ایختیصاص آرتیرما مقصدیله آپاریلان حکیم موبادبله سی، و عالیجه سینین یثرینه یئتیرلمه سی بیزده مومکون اولان خسته لری

اوتلاردان بيزيم كلينيكالارا، اوتلاردا مومكون اولان خسته لرى بيزدن اوتلارين كلينيكالارينا گوندرمك باره سيندكى موباديله لر حياتا كئچيريلدى.

حاضریدا اونیورسیته میزده جنوبی آذربایجان اوستانلاریندان اوتلارلا طلبه تحصیل آلیر. ایرانین اوتنجول کلینیکالاریندا اولکه میزدن گنتمیش قاراباغ موچاریه سی علیلری موعالیجه اولونوب شفا تاپمیشلار. بو و دیگر ایشلرده سؤزسوز کی، جواد هیئت نوفوذو، جواد هیئت تمکینی و ایراده سی اهمیتی روْل اوینامیشدیر.

نهایت، ۱۹۹۴ اونجو ایلین مارت آیی نین ۲۹ دا ن. نریمانوف آدینا آذربایجان طبیب اونیورسیته سینین علمی شوراسیندا اونیورسیته میزین پروفیسور- موعلیم هیأتی نین دوکتور جواد هیئتله گوروشونه ناییل اولماق آرزوسونا قوووشدوق. بو گوروش چوخ ماراقلی کئچدی و پروفیسور جواد هیئتین اوز هموطنلری، اوز همکارلاری قارشیسیندا ایلك سولوحسباتینا چئوریلدی. بو حسابات اوچونجو مین ایلیگین آستاناسیندا دینله دیگیمیز ان دیرلی، ان مضمونلو، ان تأثیرلی حساباتلاردان ایدی. چیخیش ائندلر ایراندا ایلك دفعه هله ۵۰ اینجی ایللرده قبالی، ۶۰ اینجی ایللرین اوللرینده ایسه آچیق اورک عملیاتلاری، چوخ سایلغی بؤیرک کؤچورمه عملیاتلاری آپارمیش بو بؤیوک آذربایجان عالیمی نین اوغورلاریندان اوزون ایللر خبرسیز اولدوقلارینی و بونون دا اساس سببینی کئچمیش سؤنترلر ایتیفاقی نین یشرتدیگی ایمپریا سیاستی نین بیزی، ایرانداکی شاه رژیمی شوینیزمی نین ایسه اوتلاری محدود چرچیوه ده ساخلامالاریندا گوردوکلرینی بیلدیردیلر.

ائله همین علمی شورا ایجلاسیندا تکلیف اولوندو کی، پروفیسور جواد هیئت اونیورسیته میزین فخری دوکتورو سئچیلین. تکلیف یشکدیللیکله بئیلدی و اونیورسیته میزین ایلك فخری دوکتورو، تورک دونیاسی نین سئومیلیسی پروفیسور دوکتور احسان بیك دوغراماجیدان سوترا ن. نریمانوف آدینا آذربایجان طبیب اونیورسیه سینین نؤوتی فخری دوکتورو آدینا دونیا آذربایجانلیلارین ایستکلیسی، ایران اسلام رئسپوبلیکاسی نین گورکملی جراح، موتفگیر عالیمی، دیلچیسى، تاریخچیسى و ادبیاتچیسى، پاریس جراحلیق آکادئمیسى نین عوضو، تئهرانداکی آزاد اسلام اونیورسیته سی طبیب فاکولته سینین جراحلیق کافندراسی نین مودیری پروفیسور جواد هیئت لایق گورولدو. اونیورسیته میزین عالیملری دوکتور جواد هیئت باهار حرارتیله، آذربایجان چیچکلریله، نوروز گوللریله تبریک ائتدیلر.

پروفیسور جواد هیئتین اونیورسیته میزین ۲۹ مارت ۱۹۹۴ اونجو ایل تاریخلی علمی شورا ایجلاسیندا سؤیله دیگی نیطقی نین بیر مقامی نین خولاصه سینى اوخوجولارین نظرینه چاتدیرماغی مونسب ساییرام: «حؤرمتملى اهلیمان موعلیم! حؤرمتملى اوستادلار! حؤرمتملى همکارلاریم!

بو گون سیزین حوزورونوزدا اولماق منیم اوچون چوخ خوشدور. سیز بؤیوک سئونجیله، بؤیوک بیر شرفله اونیورسیته نین «فخری دوکتورو» دیپلومونو منه بخش ائتدینیز. من چوخ بؤیوک هیجان دویورام. من بؤیوک

آذربایجانین کیچیک بیر جوْجوغویام. ایندی یاشلی آغ ساققال اولموشام. آذربایجانین یورولماز بیر خادیمی
یم.

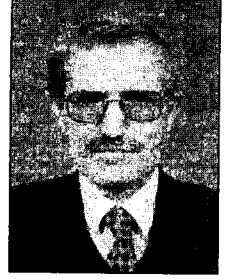
... بو قیمتلی دیپلومو سیزین رکتورون الیندن آلمیش اولدوم. بو بؤیوک شرف، سئوینج قایناغی دیر. غورور
وثریحی حادیه دیر. بو دا منه اومید وثریر. تأسوف کی، اونورسیتیه لر آراسی علاقه لره گنج باشلامیشیق. گنج
ده اولسا، لنگیمیش اولسا دا علاقه لری مؤحکملمدیرملی بیک. من بو دیپلومو مودیری اولدوغوم کافندرایا-
آزاد ایسلام اونورسیتیه سینیه آپاریب، اورادا قویاجاغام. علاقه لریمیزین گنیش اولماسی اوزه رینده ایشله یه
جیم. اومید اندیرم کی، بو ایستکلر یاخشی اولاجاقدیر. علاقه لریمیز گنیش میقیاسدا حیاتا کئچه جکدیر. بیزلر
هامیمیز بیر میلتین جوْجوقلارییق. اکثریتیمیز آغ ساققال اولساق دا میلت قارشیسیندا هامیمیز جوْجوغوق. اونا
گۆره ده میلتیمیزه هامیمیز بوْرجلویوق. هر دفعه باکییا گلنده سیزین گۆروشونوزه گلیمک، حوضورونوزا چاتا
بیلیمک ایسته یریم. اونورسیتیه نرین قیمتلی طلبه لرله دانیشماق فورصتینی الهه اتمک ایسته یریم.

چوخ ساغ اولون. آلاه هامینزدان راضی اولسون. اولکه میز برقرار اولسون. میلتیمیز ظفریار اولسون. سیزلرله گله
جک گۆروشلریمیز غلبه، صلوح باریشغی ایچینده اولسون. غلبه موناسیبتله سیزلری تبریک انده ک. هامینیزا
میئتدارام. آلاه تنزلیکه بو موحاربه نی قورتارسین. رئسپوبلیکادا غلبه و صلوح یارانسین!

۱۹۹۵ اینجی ایلده بیز اونورسیتیه میزین علمی شوراسیندا پروفسور دوکتور جواد هیثله یننیدن گۆروشدوک.
بو دفعه اوْتون یوبیلتی نین ایشیغینا توْپلاشمیشدیق. عالمین آنادان اولماسی نین ۷۰ ایلیک یوبیلتی طنطنه سی،
صمیمی تبریکلر قلبیمیزده ذرین ایزلر بوراخدئ. سانکی تکجه دوکتور جواد هیثی دئییل، قوجامان تبریزی،
آرازین او تایندا یاشایان ۳۰ میلیونلوق آذربایجانلیلارین هر بیرینی، دونانین موختلیف گوشه لرینده اولان
بوتون سؤیداشلاریمیز محبتله، کؤورک بیر حسرتله باغریمیزا باسیب تبریک اندیریک. هامیمیز جواد بیکه
مؤحکم جان ساغلیغی، اوزون عؤمور دیله دیک و گلن یوبیلتیلری نین ده باکیدا اوْتونلا بیرلیکده، بوگونکو
گومراهلیقلا قئید اولونماسینی آرزولادیق. بودور، آرتیق آرزوموز چین اولوب. بیز پروفسور دوکتور جواد
هیثین آنادان اولماسی نین ۷۵ ایلیک یوبیلتی عرفه سینده بیک. ۵ ایل بوندان اول آرزولاریمیز یننه ده
تکرار اندیر، وطن دپانتلی اوغلونو، وطنین صادیق دوکتورونو، اوزونون دئدیگی کیمی، میلتی نین جوْجوغو
وطن محبتی، وطن شوگیسی، وطن سایقیسی ایله سینه دولوسو آلفیشلاییریق.

منبع: Bıçaq və qələm

دوكتور جواد هيئت

كاظم يئيش

اىستانبول اونيورسيته سى ادبيات فاكولته سى نين پروفيسورو، توركولوق

بير طيب دوكتورو اولان دوكتور جواد هيئت، عىنى زاماندا اؤرنكيه آز راستلانان بير سوسىال بيلم آدامى دير. ايچينده ياشاديغي توبلومون دىلىنى، ادبياتىنى و كولتورونو ساده جه گونوبله دئيل گنجميشى ايله ده اينجه له ين، بو مؤوضوعدا جيدى و علمى مقاله لر، كىتابلار چاپا يئيرن بير عالم دير.

۱۹۷۹ دان برى داوام ائدن «وارلىق» درگىسى ديل، ادبيات و فولكلور ساحه سينده چالیشان هر آراشديرما جى نين موطلق باش وورماسى گرکن بير قايناق دير. بوراداكى يازيلارين چوخو دوكتور جواد هيئت طرفيندن يازيلميشدير. او بورادا ساده جه ايچينده ياشاديغي توبلومون دىلى، ادبياتى و فولكلورو ايله ماراقلئ يازئ يازماز، گنجيش بير چرچيوه ده تورك دىلى، ادبياتى، فولكلورو و تاريخى ايله ماراقلئ، اؤنملئ مقاله لر قلمه آلير. مثلاً «وارلىق» ين ۱۹۹۵ ده چيخان ۹۸-۳ سايندا «يونس امره يه عومومى بير باخيش» آدلئ بير يازئ يازيلميشدير. بؤيله جه او، كولتورلر آراسيندا ساغلام كؤرپورلر قورمانين فيكرىنى گؤسترير. دوكتور جواد هيئت بوراداكى يازيلارئ نين چوخونو سوئرادان كىتابلاشديرير.

دوكتور جواد هيئت موختليف اؤلكه لرده قورولان سمينارلاردا دا ايشتيراك ائدير و بورالاردا علم عالمينده ايشتيراكدا بولوناجاق تبيغلتقديم ائدير. بوتون بونلارئ بورادا دئرلنديرمك چوخ زامان آلاجاقدير. يالئز بونو سؤيله مدن كنجيه جه ييم. بعضى ديل و توركولوژى سمينار و سمپوزيوملاريندا دوكتور جواد هيئت شاهيدى اولدوغوم هيچانى، بيزلره تامام اؤرنك اولموشدور.

۱۰ دان چوخ اورژينال تاليف اثرين و ۲۵۰ اطرافيندا علمى، اورژينال مقاله نين صاحيبى اولان دوكتور جواد هيئت اثرلريندن بير نچه سىنى دئرلنديرمك ايسته ييرم.

«آذربايجان ادبيات تاريخينه بير باخيش» (تهران ۱۹۸۰، ۱۹۹۰). ايكى جيلدليك بو اثرده دوكتور جواد هيئت، اؤنجه آذربايجان توركجه سى نين تاريخىنى ايضاح ائدرکن آذربايجان توركجه سى نين تاريخىنى و اولوشومونو اله آلير. سوئرا آذربايجان ادبياتى تاريخينه كنجر، خرونولوژيك اولاراق آذربايجان شاعيرلرينى

اینجه لر. شخصیتلرین اوزه رینده تکرار تکرار دورارکن، اؤنلاردان اؤرنکلر وئریر. بؤیله جه ادبی شخصیتلر تاریخی ایله ادبیاتین تاریخی بیر آرادا دَیرلندیریلیر. عینی زاماندا شاعیرلرین و ادبی شخصیتلرین داییره سی، موحیطی ده سؤز مؤوضوعسو اولونور.

«تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش» (تهران ۱۹۸۷). بو اثرده تورکلرین ایسلامدان اؤنجه و سوئرا میثدانا گتیردیکلری مدنیت، ۱۶ عصره قدر سؤز مؤوضوعسو ائدیلیلر. دوکتور جواد هیئت اثری نین اؤن سؤزونده دونیاداکئ تورک دیلی و ادبیاتی اوزه ریندکئ چالیشمالارا تماس ائتدیکن سوئرا بؤیله داوام ائدیر: «بیز ده تورکلر میلتیمیزین یاریسینا یاخین بیر کیتله سیننی تشکیل ائدن، ۱۰۰۰ ایل ایران تاریخینده حؤکومت ائدیپ و ایران ایستیقلالی یولوندا جانلاریندان کنچه رک ایرانی دوشمانلاریندان قورودوقلاری حالدا سون عصردکئ پهلوی رژیمی نین ایفراط فارس شووینستی سیاستی نتیجه سینده دپلری و ادبیاتلاری اینکار و یاساق اولموش و تاریخلری نین اهمیتلی قیسمتلری ده رسمی تاریخلردن سیلینمیشدی. بو سیبدن وطنداشلاریمیزین تاریخی معلوماتی بو ساحه ده یا هنج اولمامیش یا یانلیش و بیر طرفلی اولموشدور. بیز ایسلامی اینقیلابین تأمین ائتدیگی دیل و مدنیت آزادلیغی سایه سینده بیر طرفدن بو بوشلوغو دلدورماق و یانلیش فیکیرلری ایصلاح اتمک و گلگ جکدکئ علمی تدقیقاتلار اوچون تاریخی و فرهنگی زمین حاضرلاماق قصدیله موختلیف منبعلردن الله ائتدیگیمیز معلوماتی خولاصه ائده رک آنا دیلیمیزده بو کیتابی یازدیق.»

بونو دوکتور جواد هیئتین چالیشما شرطلری و هدفینی ییلدیرمک اوچون آلدیم. گرچکدن او، گنیش بیر آراشدیرما سونوندا خولاصه وئر بیلیمش گؤک تورک و اوغورلاردان باشلایاراق دیل، ادبیات و صنعت مؤوضوعسوندا تورکلرین اورتایا قویدوغو کولتور دَیرلرینی بؤلگه بؤلگه، دؤولت دؤولت ۱۶ عصره قدر گتیرمیشدیر. هر بؤلگه نین تاریخی و کولتورل اساسینی، سیاسی و ایجتیماعیت دورومونو چؤخ گؤزل ییغجاملاتمیشدیر. اثردن، تورکلرین کولتور و مدنیتی حاقیندا چالیشما آپاران هر آراشدیریجی ایستیفاده ائده بیلر.

«آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» (تهران، ۱۹۸۸). دوکتور جواد هیئت بو اثرینده ان اسکئ فولکلور ماتریاللاریندان، افسانه، اساطیر، موختلیف مراسیملردن باشلایاراق آذربایجان بایاتیلارینا قدر چؤخ گنیش بیر ساحه نی ایحاطه ائتمه یه چالیشیر. اورتاق ادبی اثرلردن اولان افراسیاب داستانی، هون- اوغوز، گؤک تورک داستانلارینداکئ موتیفلری- ایشیق، آعاج، قادین، آت، سو، بوژ قورت، موسیقی، قوپوز کیمی- اوزه رینده دورور. عینی شکیلده «دیوانی لغات التکرک»، «قوتادغو بیلیقی، ماناس داستانی و چنگیز نامه نی تدقیق ائدیر. داستانلارداکئ موشرک طرفلرین موتیفلری ایفاده ائتدیکلری آنلاملاری و بونلارین گونوموزه قدر نئجه داوام ائتدیگینی گؤستریر.

محمد فواد كۆپرولونون يولوندا گنده رىك دىل، ادىيات، كولتور و فولكلورداكى موشرىكلىكى اىصابتله
تثبىت ائدىر.

جواد هىت بو كىتابىندا فولكلور ساحه سىنده چالشانلار حاقىندا دا بىلگى و ئىرىر. گىنىش بىر جوغرافىايا بايلىمىش
اولان تورىك فولكلورونون عرب، فارس و چىن فولكلورلارى ايله اولان اىلىشگىلىرىنى ده اله آلاق موفايسه
لره گىرىشىر.

«مقايسة اللغتين» (تتهران ۱۹۸۴). هىتتىن بو كىتابى «وارلىق» درگىسى نىن بىر كولتور علاوه سى اولارق نشر
ائدىلمىشىدور. تورىكه ايله فارسجانىن قارشىلاشدىرىلماسى اساسىنا داىانىر. بازار بو قارشىلاشدىرمائى هر اىكى
دىل آراسىنداكى سىسلىرىن بىزلىكى، شكىلچىلر و فعللر اطرافىندا اله آلىر. ائرىن سوتوندا تورىكه نىن كلمه
زىنگىلىكى نىن اىثابتىنا يۇنه لىك اولارق فارسجادا تك كلمه ايله قارشىلانمايان تورىكه كلمه لرىن بىر لوغتى
وئرىلمىشىدور.

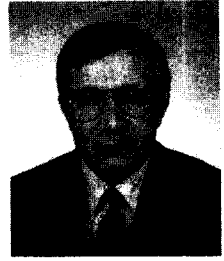
«تورىك دىلى و لهجه لرى نىن تارىخىنه بىر باخىش» (تتهران ۱۹۸۷). جواد هىتتىن بو حجىملى ائرى
تورىك دىلى نىن تارىخى گىلىشىمىنى، بو گىلىشىمىن مرحله لرىنى، اسكى تورىكه، اورتا تورىكه، يىنى تورىكه و
مدرن تورىك دىلى و لهجه لرى باشلىقلارى اطرافىندا گىنىش بىر شكىلده اولارق اىنجه له بىر.

«ادىيات شوناسلىق» (تتهران ۱۹۹۶). دوكتور جواد هىت بو ائرىنده ادىيات نظرىه لرى، ادىياتىنه اولدوغو، رولو
، اىجتىماعى رئاللىزم و بونون ادىياتداكى بىرى، صنعت و علم، فورمالىزم و شكىلچىلىك مؤوضوعلار اوزه رىنده
دوردوقدان سوترا ادبى تىقىده، ادبى مكتب، ادبى و بدىعى ائرىلرىن دىلى كىمى خصوصىتلىرى اله آلىر. بو ائراوتون
ادىيات نظرىه سى ساحه سىندكى بىلگىسىنى اورتايا قويماسىنى يانىندا ادبى كىشىلىگىنى، متنى آنلامداكى
توتدوغو يولو دا گؤستىر.

سوتونجو اولارق بونو دئيه بىلىرىك: دوكتور جواد هىت گرچكدن تورىك دىلى، ادىياتى، تارىخى و صنعتى و
فولكلورو اوزه رىنده علامه لىك صاحىبى اولان بىر عالم دىر. واقىف آسلا توف اوئون اوچون «جانلى بىر
آنسىكلوپدىك» دئىر كى چوخ حاقلى دىر. چوخ گىنىش بىر كولتورو اولان جواد هىت گوردو بو اىشلىرى
سئورىك گؤرن، چالشمالارىندان ذوق آلان، هىجان دويان بىر آراشدىرماجى دىر. پروفىسور دوكتور توفىق
حاجى يىف ده بو دورومو بۇيله بللندىرير: «جواد هىت ائلى نىن، دىلى نىن و مدنىتى نىن مجنونودور».

من اوتا تائرى دان اوزون عؤمورلر و داهانچه چالشمالار دىله بىرم.

منبع: دوكتور جواد هىت (آنكارادا چاپ اولونان كىتاب)

«تورک دیلی و لهجه لری نین تاریخی» کیتابی نین

تورکجه ترجمه سی اوزه رینده

پروفیسور دوکتور مورسل اؤزتورک

ان اسکی و کؤکلو دیلردن اولان تورکجه، تاریخ بوئونجا تک بیر وطنده دئیل، باشدا کؤزه دن آوروپایا قدر اوزانان اورتا آسیا جوغرافیاسی اولماق اوزه ره خوراسان ، ایران، هیندوستان ، آذربایجان، آنادولو، بالکانلار، میصر، سوریه و س. کیمی جوغرافیاین بیر چوخ بؤلگه لرینده دؤولتلر قورموش اولان تورکلرین دیشیک وطنلری نین بعضی یئرلرینده بللی بیر دؤنمده قوللانیلمیش، بعضی یئرلرده ایسه زامانیمیزا قدر قوتوشولان و یازیلان بیر دیل اولموشدور.

بو قدر گنیش بیر جوغرافیا اوزه رینده یایلمیش اولان تورک دیلی، قوتوشدوغو یوره نین تاریخی، سوسیال ، لسانی، جوغرافی و کولتورل اتیکلری آلتیندا قالاراق آنا عونصورلری عینی قالماق صورتیه بعضی شکلی دیشیکلیکلره؛ سس، شکیلچی و سؤز دوزومو اؤزلیکلرینده فرقلشمگه اوغرامیش، لهجه و شیوه لره آیریلیمیشدیر.

تورک دیلی نین تصنیفی، ایکی عصردن چوخ بیر زاماندر تورک و آوروپالی علم آداملارین مشغول اتمیش، بو موضوعدا ایندییه قدر بیر چوخ تجروبه اولسادا قطعی بیر نتیجه یه اولاشیلمامیشدیر. بونون اساس سببی هر شیدن اؤنجه تورک شیوه لرینین تاریخی دوروملاریلا بیرلیکده سس و شکیلچی اؤزلیکلری باخیمیندان یترینجه اینجه نمه میش اولمالاری یانیندا شیوه لر آراسینداکی ایلیشگیلرین قارشیلادیرما یولو یا ساغلام بیر شکیلده تثبیت ائدیلمه میش اولماسیدیر.

بیر- بیریندن چوخ اوزاقلشمیش و هر بیر آیری بیر ایختیصاصی گرکدیرن تورک لهجه لرینین باشلانغیچندان گونوموزه قدر کتچیرمیش اولدوغو ماجرائین، بیر بوتون حالیندا اله آلاراق اینجه له ین موکمل بیر اثر هله الله بولونماقادیر. بو قوتودا رشید رحمتی آرات، احمد جعفر اوغلو باشدا اولماق اوزه ره اولدوقجا چوخ بیلیم آدامیمیزین اوزون و یوروجو بیر چالیشمانین محصولو اولان علمی متودلارا دایاناراق، آپاردیقلائی چالیشمالارین بعضی لری تورک لهجه لری تاریخی نین بللی دؤنملرینی و بعضی لری ایسه بیر قروپ لهجه لری اله آلاراق آلتاقتا، لهجه لرین هامیسینی تاریخی سثیری ایچینده اله آلماقدادیر. بو باخیمدان بو قوتودا بیر بوشلوق بولونماقادیر. بودور فارسجادان ترجمه ائتدیگیمیز ایرانلی علم آدامی دوکتور جواد هیئتین

«تورک دىلى و لهجه لرینین تاریخدىكى سئیرى» آدلى بو كىتابى، بو بوشلۇغو اۇنملى اۆلچوده دۆلدوراجاق ماهىتده دىر.

دوكتور جواد هىت، اوزون و زحمتلى بىر چالىشمانىن محصولو اولان كىتابى نىن بعضى بۆلوملىرىنى، بو قوئودا يازىلمىش اولان موختىلف دىللردىكى قايناقلاردان فايدالاناراق، باشدا خىج توركجه سى، خوراسان توركجه سى، ابيونردى توركجه سى كىمى ايرانىن موختىلف يئرلرىنده ايشله نى لهجه لرى مؤوضوع آلان بعضى بۆلوملىرىنى ايسه، ذاتاً اوزونون چالىشمالارى نىن نتيجه سىنده قلمه آلمىشدير.

دوكتور جواد هىت، توركجه نىن تاريخ بۇيونجا كىچىردىگى مرحله لرى، موختىلف جوغرافىالاردا آلدىغى آدلارنى، اوغراندىغى دىيشمه لرى، قوللانيلان الفبالارنى، هر لهجه نىن يازىلى محصوللارنى آيرى آيرى اؤرنكلرى ايله آچىقلامىش، چالىشماغى، خرىطه لر، تابلولار و شكىللرله زنگىنلىشىدۇرمىشدير. آچىق و آخىجى بىر فارسجا يازىلمىش اولماسى نىن يانيندا لهجه لره وئرىلن منظوم و منثور اؤرنكلرىن سى ايله سىچىلمىش اولماسى، اثره سىچىلمادان ذۇوق ايله اوخوناجاق بىر اؤزلىك قاتماقدادىر.

نشر اتىدىگى گوندىن ايراندا بۇيوك بىر يانقى اوياندىران بو چالىشمانىن فارسجا اصلى نىن بىرىنچى و ايكىنچى نشرلىرى قىسا مودتده توكنمىش، اوچونجو دفعه چاپ اولمونوشدور.

بو ترجمه، تورك دىلىنى و لهجه لرینى قوئو آلان بۇيله اۇنملى بىر اثردىن تورك اوخوجولارنى نىن دا فايدالانماسى گركدىگىنى دوشونن تورك دىل قورومو باشقانى پروفوسور دوكتور (Haluk Akalın) نىن تكلفى ايله باشا چاتدى.

ترجمه ده قارشىلاتان ان بۇيوك مسأله، تورك لهجه لرینه وئرىلن اؤرنكلرىن عرب الفباسىيلا يازىلمىش اولماسىندان قايناقلاندى. عرب الفباسى، توركجه دىكى زنگىن صانت لرى تام اولاراق قارشىلامادىغى اوچون بىر نىچه لهجه نىن خارىجىنده كى لهجه لر اوچون وئرىلن اؤرنكلرىن اوخونماسىندا و خطاسىز اولاراق لاتىن حرفلرینه چئورلمه سىنده چتىنلىكلرله قارشىلاشيلدى. اؤرنكلرىن چئورى يازىسى اوچون اوستادلارا باش وورولدى. باشدا بۇلوم باشقانى پروفوسور دوكتور «سما باروتجو اؤزاؤندىر» اولماق اوزه ره دىل و تاريخ - جوغرافيا فاكولته سى تورك لهجه لرى بۇلومو اؤيرتىم اوستادلارىندان يارىم آلىندى. آيرىجا ترجمه تاماملاندىقدان سوئرا يازارنى دوكتور جواد هىتىن اىنجه لمه سىنه تقديم اولوندو. اوزونون ايشاره اتىدىگى نقصانلار تاماملانيب يانلىشلار دوزلتىلدى.

چئورى يازىدا تورك دىل قورومونون سوئ زامانلاردا آذربايجان توركجه سى يازىلارنى نىن چئورى يازىسىندا قوللانيلان مئتود قوللانيلدى. يعنى اسكى حرفلى تورك الفباسىندا h (ق) ايشاره سى ايله گؤستىرىلن سس x و k (خ) ايشاره سى ايله گؤستىرىلن سس ايسه q ايشاره سى وئرىلدى. توركجه دىكى تلفۇظلرى دىيشمه نىن اسكى الفبا بىردن چوخ اولان بعضى سسسىز حرفلى گؤستمك اوچون آيرى بىر فونت قوللانيلماسى

واجیب اولماسیندان و بونا گۆره ده بیر قروپ مسأله لر یارانماسیندان حرفلرین آلتینا و یا اوستونه اؤزل ایشاره لر قویمما یولونا گئدیلیمه دی.

ترجمه نین بو حالیلا تورک لهجه لری قونوسوندا بیلگی الده ائتمک ایسته ینلره آسانلیق تأمین ائتمگینه اینانیریق، ترجمه نی تشویق ائدن تورک دیل قورومو باشقانی پروفسور دوکتور «شوکرو هالوک آکالین» (Şükru Haluk Akalın) ایله اؤتو باشدان سوئا قدر اوخویوب خطالاری و نقصانلارینی گؤسترن دوکتور جواد هیئته، ترانس کریپسیون (فونتیکیکی ایفبایا کؤچورمک) قونوسوندا یاردیملارینی اسیرگمه ین باشدا پروفسور دوکتور (Sema Barutçu Özönder) «سما باروتچو اؤزاؤندر» ایله دیل و تاریخ جوغرافیا فاکولته سی تورک لهجه لری بؤلومو اؤیرتیم عوضولرینه، یازیداکئی دیشیککی ایفبا تابلولارینی و خریطه لری دوزتله ین محمدرضا هیئته تشکورو بورج بیلیریم.

منبع: دوکتور جواد هیئت (آنکارادا چاپ اولونان کیتاب)

وارلیغیمیزین طبیی

محمدعلی مصدق

فیلولوژی علملری، نامیزدی

یوردوموزون، ائلیمیزین اؤیونجو و سنوینجی اولان جواد هیئتین طیب دکمی میئلسیز ایشلری، جراحلیق درسلیگی، فرانسوا و آمریکا کیمی خاریجی اؤلکه لرده چیخیش جراحلیغا عایید مقاله لری دوکتورون صنعتیدن سوْراغ وئیر. اولنلار هر هانسئ بیر شخصین آدینئ اوستاد طیب کیمی تاریخده یاشاتماغا یئترلی. آنجاق، گؤرونور، جواد هیئته بیر نئچه صنعتکارین عؤمرونو یاشاماق نصیب ایمیش! بو یازیدا ادبیات شوناس و دیلچی جواد هیئتدن سؤز آچاجاغیق.

اوره یینده وطن سئوگیسی اولان هر کس اوْتون گؤردویو ایشلر قارشیسیندا باش آیرو یومروق بویدا اوره ییندکی گوج- قوتین، انرژی نین توکنمزلیگینه حئیران قالاردئ.

دوکتور جواد هیئت فیلولوژی علمینه ایران ایسلام اینقیلابیندان آزجا سوْترا یاراتدیغی آنا دیلینده و فارسجا نثر ائتدیگی «وارلیق» توْپلوسو ایله گلدی. اردملی اوْغوللارئ اؤز اطرافینا توْپلایان جواد هیئت تهرانددا آذربایجان مدئیتی نین ایشیغینی گور آلووا چئورین، میلی وارلیغیمیزئ حیمایه ائدن سؤنمز اوْغاغا دؤندو. اینقیلابدان سوْترا آغزئ مؤحکم تیخاجلا باغلانمیش گور بولاقلار یئنه چاغلادئ، قارشیسینئ بولودلار اؤرتموش ادبیات اولدوزلارئ یئنه ساییشماغا باشلادئ، بیر- بیرینن آردینجا موختلیف توْپلولار الی، دیلی قانداللی جنوبلو قارداشلاریمیزا مؤژده گئیردی. بو گون اوْتلارین، دئمک اولار کی، هامیسی یئنه قاپانسادا، «وارلیق» یاشاییر، یاشادیر.

«آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش»، «آذربایجان شیفاھی خالق ادبیاتئ»، «آذربایجان تورک دیلی نین آدئ و یئری حاقیندا»، «تبریزده آذربایجان شاعیر و یازیچیلارئ توْپلانتیسیندا»، «اوْغوزلار» آدلی سیلسیله یازیلاریندا، «ده ده قورقور کیتابئ- اؤلمز سؤز خزینه میزدن اینجیلر»، «یونس امره»، «مرتضی قولوخان ظفر» و بیر چوْخ باشقا مقاله لرینده بیز جنوبلو- شماللی بوتون آذربایجان ادبیاتئ نین گئنیش منظره سی ایله تانیس اوْلور، ذرین عالیم ذکاسئ ایله سوسلنمیش جیدئ علمی آراشدیرمالاردا خالقیمیزین سؤز ثروتینه بیتمز- توکنمز عالیم سئوگیسینی گؤروروک. «وارلیق» ین، دئمک اولار کی، هر سایندا چیخیش ائدن، بعضاً حتّا ایکی- اوچ یازئ درج ائتدیرن جواد هیئت ایرانددا آذربایجان ادبیاتئ نین و دیلیمیزین تبلیغی یولوندا انله بؤیوک ایش گؤرموشدور کی، بونون اصل ذیرینی یالنیز ایللر یوْخ، یوز ایلیکلر بوْونجا گؤزو آنا دیلینده یازییا حسرت قالمیشلار لاییقینجه ونره

بیلرلر. آنجاق صابیر، صمد و ورغون کیمی آزمانلاردان توموش خلیل رضا، صابیر روستم خانلی کیمی موعاصرلریمیزه دک یوزلرله شمال شاعیرینی ۲۵ میلیونلوق جنوبی آذربایجان خالقینا، فارسلا تانیتدیرماغین دیرینی اولچمکسه بیزیم اوچون هئج ده چتین دئیل!

«آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» آدلئ مقاله لر سلسیله سینده ۱۳ عصردن بوگونه قدرکی او تایلئ- بوتایلئ آذربایجان شاعیر و یازیچیلارینی اوخوجولارینا تانیدان دوکتور جواد هیئت یازیلارینی عینی آدلئ ایکی جیلدلیک کیتابدا توپلاماغا باشلایب. همین اثرین بیرینجی جیلدی ۱۹۸۰ اینجی ایلین آپرنلنده تهراندان چاپ اولونموشدور. موالیف کیتابین باشلانغیچیندا یازیر: «بو اثری ایللر بوئو میکی سیتیم آلتیندا یاشایان و اکثریت اولدوغو حالدا اقلیت حاقلاریندان دا محروم قالان خالقیم و خالقیمین بوئوک شاعیری سهندین عزیز خاطیره سینه اورک دولوسو نیکیل و شوگی ایله ایتحاف اندیرم».

بیرینجی جیلده «موقدیمه یرینه» آدلئ گیریش سؤزو یازان «وارلیق» توپلوسونون امکداشی دوکتور حمید نیطقی جواد هیئتین طیب ساحه سینده و «وارلق» ین چیخماسیندا حددن آرتیق چتینلیکلره باخما یاراق، ادبیات عالمینده ده بوئوک ایش گورمگه و اخت تاپماسینی گؤستره رک یازیر: «قورخورام، جاوان نسیل بو بوئوک ایشین کافی درجه ده درین معناسینی باشا دوشمه سین. دوشمنلریمیز اوزون زامانلار بیزیم کیملیگیمیزی گؤسترن ان کیچیک قرینه نی سلیمک، آرادان آپارماق،... گون کیمی آیدین دلیللری هئچه سایماق و اونوماق ایسته دیلر...

بو دوشمنلرین و دوشمنلرین دوستلاری نین طبیعی دیر کی، لاپ باش هدفلری دیلیمیز ایدی. البته، دیلی اینکار انده بیلسه لر، ادبیاتیمیزی و اونون تاریخی ده اؤز- اؤزونه آرادان گئدر».

دوکتور حمید نیطقی نین دندگی کیمی، بیزی ایسته مه ینلری هر شئیدن آرتیق وارلیغیمیزین اساسی اولان دیلیمیز ماراقلاندیریر. هامییا آیدین دیر کی، نه قدر دیل وار، او قدر ده همین دبلده دانیشان میلت یاشاییر. ایران اهالیسی نین یارسیندان چوخونو تشکیل ائتدیگی اوچون آذربایجان خالق و اونون گله جه یی فارس میلتچیلرینی قورخویا سالیردئ. ائله بونا گؤره دیلیمیزه کسگین هوجوملار ائتدیلیمشیدیر.

«آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» کیتابی نین بیرینجی جیلدیندکی «باشلانغیچ» دا جواد هیئت دیلیمیزین قدیم قاینقلارینا دا توخونموشدور. آنا دیلیمیزین قدیملیگی و اونون وارلیغی نین قورونماسی همیشه جواد هیئت دوشوندورن اساس مسأله لردن دیر. یازیلاری نین بوئوک اکثریتینده آذربایجان خالق نین و اونون دیلینین تاریخینه هوجوم ائدنلره کسکین جاواب و ثریلیر. یازیلاریندا عالمین باشلیجا ایسته یی بعضی لرینین یاریم عصردن آرتیق بیر مودت فاشیست پهلوئی رژیم نین یاساقلاری آلتیندا یازیلماقدان محروم قالیب و اونودولماغا محکوم اولوندوغونان گؤزل دیلیمیزین بدیعی، ادبی اثرلرینی اوخویوب اویرنمک یرینه وارلیغی نین اصلتینه و آنا دیلینین اؤز دیلی اولدوغونا داها شوبهه لندگی بیر دؤورده ... بیرینجی نوبه ده دانیشدیغیمیز

آنا دیلمیزین هویتینی و قیسا جا ادبیاتی نی نشر اتمگین داها ضروری اولدوغونو خالقا، خصوصیه خالقین قلم صاحبیلرینه چاتدیرماقدیر.

اؤز آنا دیلیندن اوزاقلاشان و اوئا خوُر باخان، یا دا بیلمزلیکدن اؤزگه تبلیغاتینا اینانان یوردداشلارینی باشا سالماق اوچون او دئییر: «آذربایجان ادبیات تاریخی دئمک آذری دیلینده دانیشان خالقلارین ادبی، ایجتیماعی و حتا سیاسی تاریخی دئمکدیر و یازیلارکن موختلیف جهه لردن و چئشیدلی باخیملاردان یازیلمالیدیر. آنجاق بئله شرایطده یازیلان کیتاب کافی و شاید ده موکمل اوْلا بیلر. ایندیلیکده دیلمیزین وارلیغینا و ادبیاتیمیزین اوانتاج (خجالت) یوخ، ایفتیخار و گوون (اعتیاد) وئریجی اولدوغونو گؤروب اوئا اینانماق کافی دیر.»

«آذربایجان تورک دیلینین آدی و یئری حاقیندا» آدلی فارسجا مقاله سینده دیلمیزین تشکولو و تکاملولوندن دانیشدیقان سوئرا آذربایجان تورکلری نین هله چوخ قدیم چاغلاردان بو اراضیده ساکین اولدوغونو گؤسترن جواد هیث آنا دیلینی اؤزگه و محلّی آدلاندیرانلارا جاواب وئره رک یازیر: «حقیقت بودور کی، آذربایجان تورکلری نین بوگونکو دیلی تورک دیلی دیر. هر خالقین دیلی آناسی نین قوجاغیندا اؤیرندیگی و اؤز آرارلیندا دانیشدیقلائی دیل دیر. مین ایل بوندان اول ده ده بابالاری نین هانسی دیلده دانیشدیقلائی اساس دئییل، اگر بئله اولسایدی، ایران خالقی (فارسلا نظرده توتولور - م.م) گره ک ایندیکی فارس دیلیندن ال چکیب پهلوی دیلی بلکه ده داها قدیم پئرس دیلی نین دالینجا گنده بدیلر.» جواد هیث حاقلی اولاراق، فارسلیقلا ایرانلیلیقی قاریشدریب اؤز بدخواه نیتلرینی حیاتا کئچیرمک ایسته یئرلی تنقید اندیر.

گؤرکملی عالیم «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» آدلی سیلسیله مقاله لرینده ائل یارادیجیلیغی نین نه قدر دزیندن بیلدیگینی بیر داها گؤستر میشدیر. «وارلیق» یین ۱۹۸۱ اینجی ایل بیرینجی سایندا درج اولونان ایلک مقاله ده موالیف بیلدیریر کی، آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی دونیانین ان زنگین و قدیم خالق ادبیاتلاریندان دیر. او یازیر: «خالقیمیزین یاراتدیغی داستانلار، ناغیلا، نغمه لر، آتالار سؤزلری، لطیفه لر، تاہماجالار و عاشیق قوشمالاری نسیلدن نسیله کئچرک حافیظه لرده یاشامیشدیر. بدیعی سؤز صنعتی نین بو ساحه سینه خالق ادبیاتی، آغیز ادبیاتی و بعضاً ده فولکلور دئیلمیشدیر. فولکلور خالق حکمتی، خالق بیلگی، داها دوغروسو خالق یارادیجیلیغی دئمکدیر... بو ادبیاتدا عومومی اولاراق امگه یوکسک قیمت وئرمک، تبلیگه قارشئ نيفرت، آزادلیق آرزولاری، وطنپرورلیک، اینسانیت حیسئلری، گله جه یه اومید، حاقین باطیله غلبه سی ایناندیر یجی، آیدین شکیلده گؤزه چارپیر.»

هر طرفلی بیلگی ایله اینسانی حیران ائدن دوکتور جواد هیثین سوْن و اختلاردا تاریخی، دیلی و مدنیته عاید ایکی کیتابی چاپدان چیخمیشدیر. «موقایسه اللغین» ده (ایکی دیلین موقایسه سی - م.م)، فارس و آنا دیلمیز موقایسه لی شکیلده تدقیق ائدیلیر، دؤرد یوز صحیفه دن آرتیق اولان «سیری در تاریخ زبان و لهجه های تورکی» (تورک دیلی و لهجه لرینین تاریخینه بیر باخیش: تهران ۱۹۸۶) آدلی سانباللی اثرینده ایسه تورک

دیللری نین کئچمیش و بوگونکو ن.آ.باسکاکوفون «تورک دیللی نین اؤیرنیلمه سینه گیریش» و ف. زئینالوفون «تورکولوگیانین اساسلاری» مونوقرافیلاری سویه سینده اینجه لیکله آراشدیریلیر. چکینمه دن دئمک اولار کی، سوتونجو اثر دونیا تورکولوگیا علمینه گؤرکملی ارمغان دیر. ... اوئو هله نئجه نئجه یازیلمامیش اثرلر، مونوقرافیلار گؤزله بیر. آنجاق اورتایا قویدوغو کیتابلار مقاله لر، بوراخدیردیغی «وارلیق» ایندی دن گؤستریر کی، جنوبدا میلی وارلیغیمیزین عوض اندیلمز طبیی دیر دوکتور جواد هیث!...

منبع: دوکتور جواد هیث (باکیدا کیریل ایقباسیندا چاپ اولونان کیتاب)

يئتميش ايلين ايشيغى

محرم قاسىملى

۱۹۲۵ اينجى ايلين آخار باخارلى بىر ياز گونونده ماى آيى نين ۲۳ ده تىرىزىن سايلىب سىچىلن كىشىلرىندن بىرى اولان مىرزە على هيئتىن عايىله سىنده بىر اوغلان اوشاغى دونيايا گوز آچىر. مىرزە على هيئت اوزونون سىككىزىنچى اوولادىنا (بوندان سوئرا اوتون داها ايكى اوولادى اولور) جواد آدى وئىر. اوشاقلىقدا حاضىر جاوابلىغى، ايتى دوشونجه سى ايله دىقتى جلب ائدن بالا جا جواد بۇيودو كچه اطرافىندا كىلارن ، خصوصاً ده اتاسى نين سوئملى سىنه چئوريلير. آز سوئرا ايتىدايى و اورتا تحصيل آلدىغى مكنبده علمه - صنعتە حدسىز سئوگىسى ايله باشقالارىندان سىچىلير. ۲۰ اينجى يوز ايللىگىن اوللرىنده آذربايجانين گوركملى ضىالىسى، معاريف پرورى، مشهور «اتحادى اسلام» جمعيتى نين (۱۹۱۹ اونجو ايل، تىرىز) باشچىسى مىرزە على هيئت اوغلونون اىستعداد و قابىلىتىنى گوروب اوتو علم و صنعت يولونا چىخارماغى قاراشد يرير.

جواد اورتا تحصيلىنى عسگرى مكنبده بىرىنجىلىكله قورتاردىقدان سوئرا تئهران اونيورسىته سىنين طبى فاكولته سىنه داخىل اولور. ايكىنچى كورسو اوغورلا بىتىردىكدن سوئرا توركيه حؤكومتى نين دعوتى ايله تحصيلىنى اىستانبولدا داوام اتتىرير. اىستانبولدا گئتمزدن اۇنجه اتاسى اوتا دئىر: چوخ اىستردىم كى، سن گئدىب باكىدا اوخوياسان آنجاق نئيله قلى كى، ايندى اوزا دمير پرده آرخاسىندا ير. گئدىش گلىش ايمكانى يوخدور . ايندىلىك منىم گوجوم اوتا چاتىر كى، دؤولتدن ايجازه آلىب سنى توركيه يه - اىستانبول اوخوماغا گوندىر . بلكه قىسمت اولدو نه واختسا دمير پرده لر آرادان قالد يرلدى، گئدىب باكىنى دا گوره بىلدىن...

بئله ليكله، ۱۹۴۳ اونجو ايلده جواد هيئت اتاسى نين خئىر دوغاسى ايله اىستانبول اونيورسىته سىنين طبى فاكولته سىنده تحصيل آلماغا يولا دوشور. طلبه ليك ايللرى اوتون عؤمور كىتاپىندا قىزىل صحيفه لر آچىر . اىستانبولون قاينار علمى - مدنى موحيطى طلبه جواد هيئتىن دونيا گوروشونو گئتىشلندىرير، او موعاصىر طبى علمىنين اينجه ليكلرنى منىمسه بىر، اونيورسىته نين اۇنچول طلبه لرلندن سايلىر. ائله بو زاماندا دا جراحىه ايله يانشى، اوشاقلىقدان خصوصى مارقا گؤستردىگى تاريخ و ادبىيات مسأله لرى ايله ياخىندان ايلگىلنمه يه باشلاير. يوزولوب - اوسانمادان موطالىعه ايله مشغول اولور. طبى و تاريخى ادبى بىلگى اوزونون قوشا قانادىنا

چئورن اوجا بولوب، گولر اوزلو گنج ۱۹۴۶ اینجی ایلده ایستانبول اونورسیتیه سیندن حکیم (دوکتور) کیمی پروزالانیر. عایله تربیه سی، ائله جه ده اونورسیتیه تحصیل - تعلیمی اوئو عادی، سیراوی بیر حکیم کیمی قالماغا قویمور: جواد هیئت گنیش آنلامدا حکیملیگه باشلایر. او اینسانلارین فیزیکی و معنوی ساغلاملیغینی بیرگه دوشونور، گنجه - گوندوز بیلمه دن جراح بیجاغی نین و عالم قلمی نین گوجویله چالشیب - چاریشیر. «پشم جراحلیقدیر، عشقیم ادبیات» دوشونجه سی ایله جاننی نین و قلبی نین وار گوجونو خالقن نین فیزیکی و معنوی ساغلاملیغی نین قورونماسینا حصر ائدن جواد هیئت دوکتور عونوانی نین بوتون آغیرلیق و شرفینی هله گنجلیکدن چیینلرینه گؤتورور. اوزون یولون یولچولوغو بئله جه باشلایر...

اوج ایله یاخین بیر مودت ایستانبول اونورسیتیه سینین ایکینجی جراحلیق کلینیکاسیندا ایشله بیر و ایلمک جراحی عملیاتینی ۱۹۴۶ اینجی ایلده اوزادا آپاریر. سوئرا ایختیصاصینی تاملاماق اوچون پارسه گندیرو اوج ایل اوزادا اونورسیتیه نین جراحلیق کلینیکاسیندا چالیشیر. مخصص جراح اولدوقدان سوئرا ۱۹۵۲ اینجی ایلده ایستانبولا و اوزادان دا تهرانا قایدیر. ایستانبولدا اونورسیتیه نین رکتورو جواد هیئتین اوستادئ پروفیسور کاظم اسماعیل اوئو اونورسیتیه نین جراحلیق کلینیکاسیندا ساخلاماق ایسته بیر. لاکین جواد هیئت وطنه قایتماغی قرارلاشدیریر.

تهراندا ایشچی سیغورتاسی قوروموندا و تهران اونورسیتیه سینه باغلی هیدایت خسته خاناسیندا اول بیر جراح کیمی، بیر ایل سوئرا ایسه کلینیکا دیرکتورو اولاراق چالیشیر. ۱۹۶۱ اینجی ایلده جاوید آدی ایله اوزل خسته خانای قورور و خصوصی عملیاتلارینی اوزادا آپاریر. جواد هیئت بویوک جراحی عملیاتلارلا یاناشی جراحلیغا داییر نظری آراشدیرمالار اوزه رینده ده چالیشیر. ۱۹۵۶ اینجی ایلده دامارلادا قان لاختالناماسی (ترومبوز) حاقیندا بیر کیتاب یازیر. ۱۹۶۴ اونجو ایلدن اون ایکی ایل داوام ائدن «دانش پزشکی» آدلی ایکی آیلیق طب ژورنالی نین نشر ائتدیریر. ۱۹۶۵ اینجی ایلده ایراندا جراحلیغا داییر «عمومی جراحلیق» آدلی ایلمک تدریس کیتابینی یایینلایر.

اوزون حاضیرلیقدان و بیر چوخ مانعلری دفع ائتدیکدن سوئرا دوکتور جواد هیئت ۱۹۵۴ اونجو ایلده ایراندا قاپالی اورک عملیاتی، ۱۹۶۲ اینجی ایلده ایسه ایلمک دفعه آچیق اورک عملیاتی آپاریر. ۱۹۶۸ اینجی ایلده او داها جسارتلی آددیم آتاراق، تهراندا ایلمک دفعه بویوک کؤچورمه عملیاتی نین و حیواندا اورک کؤچورمه عملیاتی نین باجاریقلا آپاریر. بیر - بیرین آردینجا گلن بو تاریخی حادثه لر ایرانین هر طرفینده بویوک عکس - صدا دوغورور. جواد هیئت شوهرتی دیلدن دیله، ائلدن ائله یاییلیر. اوئون بو ساحه دک فعالیتینی عکس ائتدیرن علمی مقاله لری، کیتابلاری فرانس و آمریکادا نشر ائدیلیر. ۱۹۶۳ اونجو ایلدن سوئرا جواد هیئت بئین الخالق جراحی جمعیتینده ایرانین اساس تمثیلچسی اولور. جراحی ایله باغلی ائله بیر بئین الخالق علمی توپلانتی اولمور کی، جواد هیئت اوزایا دعوت ائدیلمه سین. جراحی علمی نین اینکیشافیندا میشلیز خیدمتلرینه،

خصوصاً دە اورك و بۇيرك كۆچۈرمە سىندكى اوغۇرلارينا گۆرە دوكتور جواد ھىت ۱۹۸۳ اونجو ايلده پارسى بىن الخالق جراحلىق آكادئمياسينا عوضو سئچىلىر، جراحلىق زيروه سى فتح اولونور...

ھلە طلبە ليكدن جواد ھىتتىن كۆكسو آلتىنداكى ادبى دوشونجه لر بير وولكان كىمى پوسكورمه يە ماجال گۆزلە ييردى. ايستانبولدا و پارسىدە تحصيل آلدىغى، ايشلە ديگى ايللردە منصوب اولدوغو خالقين ادبياتى، دىلى، تاريخى و اينجه صنعتى ايله باغلى آرامسىز دوشونجه لره دالار، بو ساحە دە موغىن ايشلر گۆرمە يين يوللارنى آرايىب اختاراردى: «بۇيوك و شرفلى كئچمىشە ماليك آذربايجان خالقى نين دىلى، تاريخى، ادبياتى نيه ياساق اولماليدىر؟ آخى، بيز شرقين ان قودرتلى تاريخ و مدىت قوروجولاريدان بيرى ييك. و اسلام دونياسى نين كئچمىشنى شرفلندىرمكده چوخ ھونرلر گۆسترمىشيك. آتالاريمىز مين ايل ايرانا حۆكومتلىك انديپ، اونون موستقىللىگىنى قوروموش و بو يولدا مىنلرلە شھيد وئرمىشلر. بئلە اولان حالدا، نيه تاريخىمىز اورت- باسدىر انديلىر، اوستونە لكە لر، چىركابلار آتيلير؟! نە سببە بالدان شىرين آنا دىلمىزە خور باخىلار؟! اؤز دىلمىزە مكنىمىز، كىتايىمىز، قزنت- ژورناليمىز نيه يوئخودور؟! بونلار ين ھامىسنى يوئونا قويماق، خالقىمىزنى ايشىغا، نورا چىخارتماق لازىمدىر. نە يين باھاسينا اولورسا اولسون...»

موقدس ائل سئورلىك دويغولارنى گنتدىكجە اوئو داھا مؤحكىم سارىر، وارلىغىنا حاكىم كسىلىردى. آنجاق ايراندا منفور شاه رژىمى حۆكم سورورد. بئلە بير شرايطدە ايسە بو اىستكلرى حياتا كئچىرمك مومكون دئىلدى. مىنلرلە حاقى تايدالانان ائل سئورلر، خصوصاً دە ضىالىلار حبس انديلىر و ايشگنجه آلتىندا اينلە بير دىلر. بئلە گنتسە يدى ئوبە چوخلارينا چاتا جاقدى. بلكە دە... آما ظولم و اىستىداددان بزن ايران خالقى منفور شاه رژىمىنى داغىدا بىلدى. شاھىن شئوئىنىست سياستىنە سون قوبولدوقدان سوترا آذربايجانلىلار بير قدر راحت نفس آلماعا باشلادىلار. آنا دىلبنده قزنت و ژورناللار، كىتابلار ايشىق اوزو گۆردو. اسلام اينقىلابى دوكتور جواد ھىتتىن كۆكسو آلتىنداكى وولكانى دا كوكرتدى: سۆز دئمە يين، ايش گۆرمە يين زامانى و مئيدانى چاتدى! خالقى نين وارلىغى، اونون حاق سسىنى، معنوى اىستكلرىنى بىلدىن بير سۆز اوچاغى قورماغى قرارلاشدىران ائل فدائىسى بوتون خرچلىرى اؤز اوزە رىنە گۆتورە رك «وارلىق» ژورنالنى ياراتدى. ۱۹۷۹ اونجو ايلدن اوزو بو يانا اون آلتى ايللىك چتىن، لاکىن مىشلىز تاريخى دىرە ماليك يول گلن «وارلىق» جواد ھىتتىن دۇيونن اورە يى، دوشونن عاغلى، گۆرن گۆزوان باشلىجاسى ايسە سۇبلە ين، دانىشان دىلدىر. بۇيوك عالم «وارلىق» واسيطە سى ايله خالقى نين سئوئىنجىنە، دردىنە شرىك اولور، معنوى يارالارينا ملھم قوبور، اونا كئچمىشنى، بو گونونو آنلادىر، صاباحى نين ايشىقلى يولونو گۆستىر.

«وارلىق» ياراندىغى گوندن جواد ھىتتىن سۆز كورسوسودور. او، اؤزونون ادبى - توركولوژى فعالىتىنى بو كورسودن باشلامىشىد. بو معنادا جواد ھىتتىن ادبى يارادىجىلىغى جراحلىق ساحە سىندكى علمى يارادىجىلىغىنا نىسبەتاً خنىلى جاواندىر.

«وارلیق» ژورنالیندا کئی چوڭ ساییلی مقاله و آراشدیرمالاردان سوئرا جواد هیئتین سسی تورکیه و آذربایجاندا کنچیریلن ادبیات توپلانتیلاریندان، تورکولوژی کونفرانس و سیمپوزیوملاردان گلمه یه باشلاییر. او، مدنیّت و ادبیات تاریخینه، هابثله دیلچیلیک پرولملرینه حصر اولونموش ان موختلیف مؤوضوعلاردا معروضه لرله علمی- ادبی ایجتیماعیّت قارشیسیندا ماراقلی چیخیشلار ائله ییر. سنکسن اینجی ایللرین اوللریندن اعتیبارن دوکتور جواد هیئت علمی آختاریشلار نین ایکنجی آخاریندا فیلولوژی و تورکولوژی ساحه ده دالبادال بیر نچه کیتاب یازاراق چاپ ائتدیریر. ایللردن بری اوئنا راحتلیق وئرمه ین ائل و دیل یانغیسی یلا قلمه آلدیغی «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی»، «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» کیتابلار نین ایراندا آنا دیلینده نثر اولونماسی، اصلینده اولدوقجا قیمتلی ادبی- تاریخی حادیه دیر. بو کیتابلار آز کنجه میش باکیدا دا بویوک تیرازدا نثر ائدلمیش و فیلولوژی فیکیرده اؤزونه مخصوص یئر توتوموشدور. ۱۹۸۶ اینجی ایله فارسجا «تاریخ زبان و لهجه های تورکی» (تورک دیلی و لهجه لرینین تاریخی) آدلی سانباللی کیتابینی، ۱۹۸۴ اونجو ایله فارسجا ایله تورکجه نین موقایسه لی تدقیقینه حصر ائدلمیش «مقایسه اللغتنین» آدلی اثرینی تهراندان نثر ائتدیرمیشدیر. همین اثر باکیدا آنا دیلمیزه ترجمه اولوناراق «ایکی دیلین موقایسه سی» آدلی ایله ۱۹۹۱ اینجی ایله نثر اولونموشدور.

آدلی چکیلن کیتابلاردان باشقا اؤتن مودّت ارضینده دوکتور جواد هیئت تاریخ و تورکولوگیا مسأله لرینه داییر چوڭ ساییلی مقاله لر یازاراق ایران، تورکیه، آمریکا و آذربایجاندا چاپ ائتدیرمیشدیر. «تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش» (باکی، ۱۹۹۳) کیتابی بو باخیمدان خصوصی دیقته لایقیدیر. همین مقاله و آراشدیرمالار مؤالیفینه خالق نین سؤگی و انحتیرامینی قازاندیرمیشدیر. بونونلا بئله، جواد هیئت خالق نین تاریخ و مدنیتینه داییر یازیلارینا گوره خیلی آجیلار دا دادمیشدیر: مورتجع قووه لر و آنتی آذربایجان مؤوقعلی شؤوینستلر مطبوعاتدا اوتون حاقیندا غرضلی تنقیدلر ایرکی سورموش، علثیهینه بؤهتان دولو یازیلار یازمیشلار. جواد بیک یورولمادان، اوسانمادان اولارلا قلمی نین گوجوله چاریشمیشدیر. آرازین هر ایکی تاینندان یوزلرله ضیالی اوتون حاق سسینه های وئرمیش، طرفینی ساخلامیشدیر. حاق ایشی اوغروندا کئی سؤز و دوشونجه موجدایله سی بو گون ده داوام ائدیر.

قلمینین و بیجاغی نین قودرتیله خالقینا فیزیکی و معنوی ساغلاملیق بخش ائتمک ایسته ین اوستاد جواد هیئت بو گون اوزونور- سؤزو نور ائل آغ ساققالی دیر. جراحلیقدا اولدوغو کیمی ایجتیماعی و ادبی فعالیتینده ده موکافاتلاری، تلیفلری چوڭ ساییلیدیر: ۱۹۸۲ اینجی ایلدن آذربایجان EA (علملر آکادئمیاسی) نیظامی آدینا ادبیات اینستیتوتو علمی شوراسی نین فخری عوضو، ۱۹۹۲ اینجی ایلدن آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین عوضو، هم ده یازیچیلار بیرلیگی نین «م.ف. آخوندوف آدینا موکافات» لائورئاتیدیر (۱۹۹۱).

۱۹۹۴ اونجو ایلده «ده ده قورقود» آسوسیاسیاسی نین تأسیس ائتدیگی «ممد آراز» موکافاتینا دا لاییق گؤرولموشدور. او همین موکافاتلاردان آلدیغی پولو قاچقینلارا پایلامیشدیر. بوندان باشقا، آذربایجان علم و مدنیتی نین اینکیشافینداکی خیدمتلرینه، ایران- آذربایجان ادبی- مدنی علاقه لرینین مؤحکملمنه سیندکی ثمره لی فعالیتینه گؤره دوکتور جواد هیئت آذربایجان میلی یارادیجیلیق آکادئمیاسی نین فخری آکادئمیک (۱۹۹۱)، باکی، دوولت اونورسسته سینین فخری دوکتور (۱۹۹۲)، ن. توسی آدینا آذربایجان پنداقوروی اونورسسته سینین (۱۹۹۳)، ن. نریمانوف آدینا طب اونورسسته سینین (۱۹۹۴)، ی. محمدعلی یئف آدینا ناخچیوان اونورسسته سینین (۱۹۹۳)، باکی، خزر اونورسسته سینین (۱۹۹۵) فخری پروفیسور، آذربایجان جراحلاری علمی جمعیتی نین فخری عوضو (۱۹۸۹) سئچیلیمیشدیر. او تتر- تتر جراحیه و تورکولوگیا مسأله لری ایله باغلی مواضیره اوخوماق اوچون تورکیه، فرانسا، آمریکا و آذربایجان اونورسسته لرینه دعوت اولونور. علم و مدنیت ساحه لرینده ایری میقاسلی خیدمتلری ایله مشهور اولان دوکتور جواد هیئت هم ده گؤرکملی ایجتیماعی خادیم کیمی تاننیر. او ایرانین، تورکیه نین و آذربایجانین دوولت و حؤکومت رهبرلری طرفیندن قبول اولونموش، اؤلکه لر آراسی علمی- مدنی علاقه لرین اینکیشافی ایله باغلی مصلحتلشملمده یاخیندان ایشتیراک ائتمیشدیر. قاراباغ مسأله سی ایله باغلی آذربایجانین حاق سسی نین دنیا ایجتیماعیتینه چاتدیریلما سیندا هر جور فداکارلیق گؤستریر. آذربایجانا هومانیتار یاردیم توپلایلماسی و اونون قاچقینلارا، یاراللارا و شهید عایله لرینه چاندیریلماسی مسأله سینه ایراندا بؤیوک امک صرف ائدیر. قاراباغدا یارانمیش عسگرلرین تهران خسته خانالاریندا پولسوز موعالیجه سی ده دوکتور جواد هیئتین ایراندکی نوفوذو و فداکارلیغی حنسابینا مومکون اولموشدور. او بیر چوخ یاراللاری شخصاً اوزو موعالیجه ائتمیشدیر. دوکتور جواد هیئتین باجیسی اوغلو دوکتور آغابیک آذربایجان ده آذربایجاندا تانیمیشدیر. او آلمانیا و باکی، آلمان- آذربایجان دوستلوق جمعیتینی قورموش و ایندی ده اونون ویتسه پرزدنتی دیر. سوْن ایللرده آذربایجانا چؤخلو میقداردا درمان و طبیی آپاراتلار کتیرمیش و خسته لریمیزه یاردیم ائتمیشدیر.

عومرونون ۷۱ اینجی باهارینا مودریکلیگین یاز چاغینا قدم قویان و ۵۰ ایللیک حکیملیک- جراحیلیق فعالیتینده ایبرمی میندن یوخاری اوغورلو جراحی عملیات آپاران بؤیوک اوستاد بو گون یئنه قوشا قانادلا اوچماغیندادی: تنهاند آزاد ایسلام اونورسسته سینده جراحیه کافندراسینا رهبرلیک ائدیپ و قوروجوسو اولدوغو «وارلیق» ژورنالیندا اوره بی نین، عاغلی نین و قلمینین وار- گوجویله یورولمادان چالیشر، یازیر، یارادیر.

منبع: دوکتور جواد هیئت (باکی، کیریل ایقباسیندا چاپ اولونان کیتاب)

بیلگین شخصیت، حاذیق حکیم و بۇيوك جراح

فيروز دولت آبادی

ایران ایسلام جومهوریتی تورکیه دکی سفیری

اولو تانری نین آدیلا

ایران ایسلام جومهوریتی نین بۇيوك ائلیجیسی و صلاحیتلی تمیلجیسی اولاراق، خنیرلی و اوزون عۇمرونو ابدی دوست اولان ایران و تورکیه خالقارینا خیدمت ائتمه یه صرف ائدن و بو ایکی صبرلی قوئشو اۆلكه نین ایلشگیلری نین داها دا گنیشلنمه سی اوچون هنج بیر یاردیمی اسیرگمه ین بیر شخصیتین بۇيله مؤحتشم قوتلاما مراسیمینده ایشتراک ائتمکدن شرف دویماقدایم.

بو بیلگین شخصیت، حاذیق حکیم و بۇيوك جراح بیر چوئخ اینسانا ینیدن حیات بخش ائتدیگی کیمی، ایرانلیلار و تورکلر آراسینداکئ اورک بیرلیگی و برابر یاشاما روحونو دا گوجلندیرمیش، ایکی بۇيوك قوئشو اۆلكه آراسینداکئ دوستلوق و قارداشلیق روحونو تبلیغ ائتمیش و بو ایکی خالقین قارداشلیق ایده آلی نین گرچکلشمه سی اوچون بۇيوك سعی گؤستمیشدیر.

مؤحترم ایشتراکچیلار، دیرلی علم آداملاری،

شوبهه یوئخدورکی، کولتورلو، دوشونجه لی و بیلگین اینسانلارین واسیطه سیله ایکی اۆلكه آراسیندا ساغلانان اعتماد، گونمک و دوشونجه نین مستقیل آخیمی و حرکاتی، عینی زاماندا سربست تیجارت، ایکی اۆلكه خالقلاری نین ائحتیاجلاری نین صمیمتله قارشیلانماسی و قانونی و حلال سرمایه نین امنیتی کئچمیشده ایران و تورکیه نین موقتدیر، عظمتلی و عزیز اولماسینا نه دن اولدوغو کیمی، دونیانین بوگونکو شرطلرینده ده گلیشمه نین، ایتیدارین و دوشمنلرین ضعیفلنمه سینین تک یولودور.

اگر گوجلو تورکیه نی تعریف ائدرکن اونون ایرانلا ایلشگیلرینین محدودلاشدیرماسینی یا ایراندا ایسلام جومهوریتی نین موقتدیرلیگیندن بحث ائدرکن بیزیمله تورکیه جومهوریتی آراسینداکئ ایلشگیلرین محدودلاشدیریلماسی فیکریندن مودافیه ائدن وارسا، قطعاً یا قارا اورکلی دیر یا دا یانلیش اولاراق بۇيله بیر یول گؤستریر. بۇيله یانلیش بیر یولو گؤسترن شخص، یولونو دوزلتمک زوروندا دیر. چونکی بۇيله سعی لر اونون هر ایکی اۆلكه نین ده گوجلنمه سینا ایستمه دیگینی گؤستمکده دیر. او یا جاهیل دیر و مسأله سینا آنلاماقدا چتینلیک چکیر، یا دا دوست قیلیغیندا بیر دوشمندیر.

حياتينى بو يۇلا حصر ائدن و ايران ايله توركيه نين بۇيوكلوگونو و عظمتينى بو ايكي ميلتين بيرليگينده گۆرن ساين دوكتور جواد هيئت كيمي بۇيوك شخصيتلر بو ايكي اولكه نين گرچك سرمايه لرى و خزينه لرى دير. اونلارنى قوتلاماق بوتون ايرانليلارنى و بوتون توركلرى قوتلاماق دئمكدير. اصلينده بو يولو ايزله ينلرى آنماق و دَرنلنديرمك ايكي ميلتين زنگين اورتاق كولتورونون و مؤحتشم روحونون دَرنلنديريلمه سى و ايكي اولكه نين معنوى سرمايه سينين توكنمزلېگينه اينانان اينسانلارن سايلماسيدير.

بوگون احمد يسوى اونيورسيته سيندكى قيمتلى قارداشلاريميز، اوستادلار و توركيه نين ديگر آراشديرما جيلارنى ساين دوكتور هيئتى قوتلاماقلا بو دوشونجه نى تشويق انديب دستكله بيرلر كى ، ايران و توركيه نين ايقتيدار و عظمتينى ايسته ين گرچك دوستلار، بو ايكي ميلتين بيرليگينى دوشونلر و اونو مودافيعه ائدنلر دير. اونلارن ايسته ديكلرى گۆنول بيرليگى و بيرليكه اولماقدير. شاعيرن دئديگى كيمي گۆنول بيرليگى، ديل بيرليگيندن داها ياخشى دير.

من ده بو بۇيوكلريمزله بيرليكه ساين دوكتور هيئته سايقيلاريمى و تشكورلرими بيلديرمك ايسته ريم. اوميديم وار بۇيله مراسيملر هر ايل ايران و توركيه نين بيرليگى اوغروندا اوركدن چالیشان شخصيتلر، مثلاً رحمتليك دوكتور احمد پينارلى اوچون ده آپاريلسين.

منبع: دوكتور جواد هيئت (آنكارادا چاپ اولونان كيتاب)

ایکی تاین لوغمانی

یاشار قارایف

فیلولوژی علملری دوکتورو، پروفور

تاینمیش جراح- عالیم، اونورسال بیلکلی شخصیت اولان دوکتور جواد هیئت کلاسیک تورکولوگیانین تاریخی و نظری پروبلملری، خصوصاً، آذربایجان دیلی نین و ادبیاتی نین کنجیمیش و ایندیسی باره ده نچه- نچه کیتابین، یوزدن آرتیق مقاله نین مولیفیدیر. خالق نین تاریخی کنجیمیشی نین قدیملیک و زنگینلیگینی، اونون میلی- معنوی تاملیق و بوتولوگونون منبعلرینی او بیرنجی نوبه ده میلی دیلین، میلی بدیعی ادبیاتین و فولکلورون تاریخینده آختاریر، شؤهرتلی حکیم اولماقلا برابر، هم ده تاریخچی، دیلچی- تورکولوق و ادبیات شوناس (نظریه چی عالیم!) کیمی میقیاسلی فعالیت گؤستریر. «تاریخ زبان و لهجه های تورکی»، «مقایسه اللغتين»، «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش»، «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی»، «تورکلرین تاریخ و فرهنگینه بیر باخیش»، «غرب فلسفه سی تاریخی» مونوقرافیلاری شؤهرتلی حکیمین محض تورکولوگیا دوکتورو کیمی یازدیغی اثرلر دیر. تورکولوگیانین متودولوژی پروبلملری ایله، آذربایجان دیلی ایله، آذربایجان ادبیاتی و آذربایجان خالق نین مدنیتی نین تاریخی ایله باغلی موضوعلاردا ایراندا یایلان سهو ادبی- علمی معلوماتلارا بو اثرلرده پرنسیپال نظری- تاریخی تکذیلر و تصحیح و ثریلر، اوزون، داواملی، کؤکلو عنعنه سی اولان بنله کورطیعی، یاخود شعورلو یانلیشلیقلاردان ان ضررلیسی او ایدی کی، گویا میلت و مدیت باخیمیندان همیشه بوتوو، بؤلونمز، واحد آذربایجانین گونئینده و قوزئینده آیرئ- آیرئ میلتلر یاشاییر. سن دنمه، آرازدان بو تاید تاریخ بوئو قوزئی آذربایجان یوخ، اران اولوب و بوراداکئ خالق گونئی اراضیلریند کیندن آیرئ بیر خالق ایمیش. بنله معلوماتلاری یازان و یایان شؤوینستلری جواد هیئت همیشه ایران، آذربایجان و تورک دوشمنلری حساب ائتمیش، همین سهلری آچیقلاماق و ایصلاح ائتمک اوچون منتظم اولاراق ایکی دیلده هم تورک، هم ده فارسجا مقاله و کیتابلار یازیب نشر ائتدیر میشدیر. ائله بونا گؤره ده آذربایجان شوناسلیق پروبلملرینی هم ایراندا، هم ده تورکیه ده (عمومیتله، غربین و یاخین شرقین تورکولوگیاسیندا) سهو و آیتیلردن تمیزلمه سینده جواد هیئتین خیدمتلری تاریخی- علمی اهمیت داشییر. قوزئی آذربایجانین اؤزونده یاخین یتیمیش ایلده، بولشویک حاکیمیتی دؤورونده همین مسأله لره علمی، اوبیکتیو یاناشماق ایمکانی محدود اولدوغوندان بو

اهمیتین اؤلچولری هر ایکی آذربایجان میقیاسیندا عینی درجه ده اعظمیدیر. آذربایجانین تاریخی فاجیعه سی اوتون اینضیباطی - سیاسی جهندن پارچالانماسیدیر. لاکین داها بویوک او اؤلار کی، آذربایجان میلی مدتیته ده پارچالانا ایدی. جواد هیئت معنوی - مدنی بوتولوگون آذربایجان میقیاسیندا آخیرا قدر قورونماسی، همچنین ایران - آذربایجان تورک و ایسلام بیرلیگی اوچون الیندن گلنی ائدیر. اوتون ایستر علمی، ایستر سه ده ایجتیماعی فعالیتتین نین اساس مضمونو محض بو آمال و آماج تشکیل ائدیر. قوزئی آذربایجاندا شوروی رژیمین، ایراندا شاهلیغین ییخیلماسی همین مقصده ناییل اولماق اوچون یئنی ایمکانلار، یئنی تاریخی پرسپکتیولر آچدئ و بو ایمکانلار دوکتور هیئتین یئنی اثرلرینده ده قاباریق ایفاده سین، گرچکلیگینی تاپیر.

بو بیر ده اوتا گؤره مومکون اولور کی، جواد هیئتین «آذربایجان» کونسپسیمی و تعلیمی هم گونئیده هم ده قوزئیدکی علمی - تاریخی گؤروشلرده اوزونو گؤسترن ایفراطلارین هر ایکیسیندن (سوسیالیست رئالیزمیندن و شاهپرستلیکدن) آزاد دیر. بو کونسپسیا و تعلیم ایران و آذربایجان مدنیتلری آراسیندا تاریخی یاخیلیغین، معنوی، دینی، فلسفی عومومیلیگین موجودلدغو حاقدان اوئیکتیو تاریخی حقیقته گوتیر.

جواد هیئته گؤره، کلاسیک فارس دیللی ادبی - مدنی ایرته آذربایجانلیلارین پایه هنج ده فارسلاردان آز اولمامیشدیر. بو دیلی ایراندا رسمیشدیرن و یایان محض آذری تورکلری نین اجدادلارئی (غزنولر، سلجوقلار، صفولر...) اولموشلار. موتفکیر و شاعیرلریمیز (نیظامی، خاقانی، صائب... شهریار) بو دیلده شاه اثرلر یازیب، دونیا میقیاسیندا بویوک ادبی ایرت بوراخیلار. ایندی تورکولوگیادا آیربجا صحیفه اولان جواد هیئت ایرتی - «جواد شوناسلیق» - عالمین بو ساحه دک یاریم عصرلیک فعالیتتین نین یئکنودور، نتیجه سیدیر. همین یئکونا دوغرو اولور، حرکتی جواد هیئت ایلک آددیمدان هله لاپ ایفادان باشلاییر. تورک، ایسلام، ایران خالقلارئی نین معنوی بیرلیگی اوچون محض ایفبانین رولو مسأله سینه همیشه خصوصی دبت آیریر. او، اسکی تورکجه نین عرب ایفباسی طرفدارئی دیر. بو باره ده فیکرینی بئین الخالق قورولتایلاردا، باکیدان، آنکارادا، تهراندان کئی قزئلرده چاپ اولونان مقاله لرده ییلدیریر: «اسکی ایفبادان مین ایللیک مدنیتیمیز یازیلیمیش و قورونموشدور. بو زنگین مدنی ایرتیمزدن واز کئچه بیلمه ریک».

جواد هیئته گؤره اسکی ایفبا دیله دایاندیغی اوچون تورکلرین اورتاق ایفباسیدیر. لاتین و کیریل ایفبالارئی فونتییک اولوب لهجه یه دایانیر. کیریل ایسه تورک لهجه لرینی و خالقلارئی بیر - بیریندن آیریمیشدیر و آیریر. اسکی ایفبا ایسلام ایفباسیدیر. دونیائی قورآنلا و ایسلام مدنیتی ایله تانیش ائدیر. بیر موسلمان و خصوصیه، بیر تورکون اسکی ایفبانئی بیلمه سی شرط دیر.*

جواد هیئتی ایفبادان سوئرا ان چوخ دوشوندورن، ناراحات ائدن ایکینجی پروبلئم ایراندا آنادیللی آذربایجان

* لاتین ایفبانئی قبول اتمکله برابر

خالق نین معنوی - تاریخی کئچمیشی نین وحدتی آختاریشلاری سوئرالار جواد هیئتیی تورک خالقلاری نین داها قدیم تاریخی موضوعونا، آذربایجان - تورک دیلینن منشایی مسأله سینه، همین ایستقامتده نظری، فلسفی و استاتیک یؤنلو تدقیقاتلارا گتیریب چیخاریر. نؤوبتی کیتابدا «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» ندا بیزیم میلی فولکلور و فولکلور شوناسلیق تروتمیز ده تام و بوتؤو میلی ایرث حالیندا، وطنداش عالیمن، آذربایجان و یاخین شرق میقیاسلی تورکولوقون تفسیرینده تقدیم اولونور.

«تاریخ زبان و لهجه های تورکی» (تورک دیلی و لهجه لری نین تاریخی، ۱۹۸۶) اثرینده ایسه ایبرمی تورک لهجه سی علمی - نظری تحلیلدن کئچیریلیر و تاریخی - لینگویستیک باخیمدان دیرلندیریلیر. تدقیقاتین میقیاسینی و گؤرولن ادبی - تاریخی ایشین اهمیتیته گؤره موتخصیصلر بو اثری کاشقارلی نین «دیوان لغات الترک» اثری ایله موقایسه ائدیرلر.

جواد هیئتین یالنیز کاشقارلی بوخ، آرتیق نوایینی و فضولینی یادا سالان بیر اثری ده واردیر: «مقایسه اللغتين» (ایکی دیلین موقایسه سی، ۱۹۹۱). «وارلیق» علاوه کیمی تهرانددا بوراخیلیب، فارسجا، خصوصاً لینگویستیکا اوچون جیدتی علمی - تاریخی اهمیتی اولان بیر اثر دیر. تورکجه نی ده فارسجا و عربجه سوئه سینده شرقده هم حقوق، ائلیتار اوچ دیلدن بیر کیمی ایفاده و تصدیق ائتمک مقصدیله قلمه آلینب. دوکتور جواد هیث ده هله بش عصر اول نوایی نین، فضولی نین عملده، ایشده ایجرا ائتدیگی بدیعی هونره نظری تحلیل و ثرمه یه سعی ائدیر. قدیم فارسجانی نوایی جیغاتا یجا ایله موقایسه ائدرسه، جواد هیث موعاصیر ایران فارس دیلینی چاغداش تورکجه ایله موقایسه ائدیر و اوستونلوگو اولنلاردان ایکننجیسینه و ثریر. بئله کی، عینی شکیلده آذربجه اولان ۱۷۵۰ سؤزون سیاهیسینی دوزنله بیر: بو سؤزلر فارسجادا بوخدور و ناعلاجلیقدان اولنلار همین سؤزلری عربجه دن آلیب ایشله دیرلر. «فارس دیلی شکر دیر، تورک دیلی هونر دیر» بو آفوریزی موالیف تحلیلده، خصوصاً سینتاکسیسه و فعل لرین نومونه سینده ثبوت ائدن اثر یازیب، اورتایا قویوب.

نهایت، بوتون بو آراشدیرمالار دوکتورون هله لیک سون «ادبیات شوناسلیق» کیتابی ایله تاماملانیر. بورادا ادبیات توریلری، ادبی تنقید، ادبی نؤوعلر، تاریخی پوئتیکا و «علمی - بدیعی» ساحه سینده مؤوجود عنعنه لر عومومیشدیریلیر، واحد ایجمال شکلینده خولاصه اولونور و هم شرق، هم ده غرب منبعلریندن کونکرئت نومونه لر اوخوجویا چاتدیریلیر. موالیف فیکیرلرینی دنیا ادبیات علمی نین الدهه ائتدیگی بیلگیلر اساسیندا و ثریر. کیتابین تهران نشرینه («والیق» علاوه) یازدیغی موقدیمه ده پروفیسور حمید محمدزاده نین قئید ائتدیگی کیمی، «ایسلام شرقینده عرب، فارس، تورک دیلرینده سؤز صنعتی، رسالمیق و موسیقیه عایید دیرلی نظری اثرلر یازیلیمشدر. کلاسیک شاعیرلر ده اؤز اثرلرینده سؤز صنعتی حاقیندا قیمتی فیکیرلر سؤیله میشلر. قرآن - یم کریم ایلاهی تعلیمیندن ایلهام آلان نظامی، فضولی کیمی شاعیرلرین اثرلرینده ادبیاتین بیر سیرا نظری مسأله لری اؤز حلینی تاپمیشدیر. مکتبلرده معانی، بیان بدیع، فصاحت، بلاغت فنلری نین تدریسی ... بونا گؤزل

ثوبت دور» لاکین اوزون ایللر ایدی کی، معلوم سوسیال-سیاسی سببلر اوجباتیندان، همین زنگین منبعلرین چوخو بیزیم میلی ادبیات شوناسلیغین ایندیکی اینکیشافی پروسسینده ایشتیراک انده بیلیمک ایمکانیندان کناردا قالمیشدی. جواد هیئتین کیتابی، هر شیدن اول، بو بوشلوغون آرادان قالخماسینا کومک اندیر.

م. رفیعی نین ج. خندانین پ. خلیوفون، ش. علی یفین آرتیق مؤوجود کیتابلاریندان («ادبیات نظریه سی»، «ادبیات شوناسلیغین اساسلاری»، «ادبیات شوناسلیغا گیریش») فرقلی اولاراق، بورادا ادبیات نظریه چیلیگی نین هم شرق، هم ده غرب تجروبه سی تدقیقاتا عینی گنیشلیگی ایله جلب اولونور. کیتابین پوئیکا و قاموس («ادبی آنسیکلوپئدییا») سجه سی بیر ده بورادا اثحتیوا اولونان علمی منبعلرین و احاطه ائدیلن کانتقوریا و پروبلملرین هم میقیاسیندا، چشیدینده، هم ده اولنلارین شرحیندکی سیاسی بیطرفلیکده، تندنسیاسیزلیقدا اوزونو گؤستریر.

«گیریش» ده موالیف اوزو یازیر کی، «الینزه آلدیغینیز بو کچیک حجملی کیتاب ادبیات شوناسلیق علمی نین بیغجام بیر خولاصه سیدیر» و تام حالدا «ادبیات نه دیر، نه ایشه یارار؟» سؤلینا جاواب وئریر. لاکین کیتابین اوزونون عملده، ایشده کسب اتدیگی ذیر، البته موالیفین تواضوع کارلیقدا اعلان اتدیگی بو «بیغجام خولاصه» و «عمومی آنلایش» سجه سیندن داها گنیشدیر.

عالی مکتبلرین فیلولوژی تحصیل وئرن فاکولته لرینین طلبه لری اوچون بیر وسایط رولونو اوینایا بیلن بو اثرده ادبیات شوناسلیغین باشلیجا ساحه لری، ادبیات نظریه لری، ادبی تنقید، ادبی مکتبلر، ادبی نؤوعلر، بدیعی صنعت واسیطه لری احاطه اولونوموشدور. موالیف عکس اتدیرمه و ایفاده نظریه لری ایله یاناشی فورمالیزمه سؤیکه نن نظریه لرین ماهیتینی آچیقلایر، حیسی تأثیر و ایدراک باخمیندان ادبیاتین رولونو گؤستریر، تعریفینی وئریر.

ادبی - بدیعی اثرلرین ایجتیماعی ذیرینی آچیق تحلیل ائتمه یی نظرده توتان موالیف ادبی تنقیدین نؤوعلرینی گنیشلیگی ایله تقدیم ائتمیشدیر. بو پروسسین اخلاقی، پسیکولوژی، تجروبی، علمی و معنا ایله باغلی مقالاری حاقیندا معلومات وئرن دوکتور جواد هیئت، فرئیدین صنعت نظریه سی ایله اوخوجولاری تانیش اندیر. دونیا ادبیات شوناسلیغیندا ادبی - بدیعی نومونه لرین تحلیلی اساس گؤتورولمکله، ادبی تنقیدین مسأله لری کیمی منسویت، متنین تصحیحی، ادبی اوغورلوق، نوفوذ و تأثیر، تقلید، ایقتیباس، موقایسه، ادبی علاقه لر آچیقلائیب تقدیم ائدیلیر.

کیتابدا «ادبی مکتبلر»ین ماهیتی گؤستريلمکله هومانیزم، کلاسیزم، رومانئیزم و رئالیزم حاقیندا عمومی معلومات وئرلیدیکدن سوئرا آذربایجان ادبیاتیندا اولنلارین سجه لری اؤز عکسینی تاپیر. بوندان باشقا ناتورالیزم، سیمولیزم، هابله ۲۰ عصرده یارانان ادبی جریانلاردان (سورئالیزم، امپرسیونیزم، کوبیزم، دادائیزم، فوتوریزم، اگریستانسیالیزم) بحث ائدیلیر. تمثیل اولوندوقلاری یازیچیلاردان و ادبی - بدیعی اثرلردن صؤحبت گئدیر.

اثرین توتوملو بؤلمه لریندن بیر «ادبی نؤوعلر» دیر. دوکتور جواد هیئت بو بؤلمه ده بدیعی نثرین بوتون نؤوعلریندن دانیشیر. شعر صنعتی نین مخصوصی صنعتکارلیق و پوئیکا جیزگیلرینی گؤستریر.

بورادا اوخوجو کلاسیک شرق شعرى نین نؤوعلى و خصوصیتلریله اطرافلی شکیلده تانیس اولماق ایمكانی قازانیر، قافیه سیستمی و وزن مسأله لری حاقیندا داها اطرافلی معلومات آلیر. عروض وزنی نین آذربایجان شعرینده ایشلمیش نؤوعلى پوئتیك نومونه لراساسیندا آچیقلا نیر.

مؤالیف ادبی- بدیعی اثرلرین دیلیندن بحث اتدیگده مضمون گؤزللیگی اوچون ایشله نین بدیعی ایفاده واسیطه لریندن گنیش معلومات وئریر.

بورادا چاغداش ادبیاتیمیزدا اوخوجولارا یاخشئی تانیس اولان ایفاده واسیطه لری ایله یاناشئی تعریض، روجوع، سهل و ممتنع، حوسن- تعلیل، مراعات النظیر کیمی ایفاده لر ایضاح اندیلیلر و نومونه لرله مؤحکملندیریلیر.

کیتابدا بیر چوخ ادبی ایصطیلاحلارین آروپا دیللرینده اصلی وئرلیدیگی اوچون ایشلتدیگیمیز واریانت فرقلری آیدین گؤرونور. ادبی شخصیتلر حاقیندا مؤالیفین معلوماتلاری دا گرکلیدیر.

دوکتور جواد هیتین آرتیق اییریمی ایلدیر کی، هر ایلین هر روبعونون سؤنوندا ینتیدن آلدیغیمیز، ینتیدن اوخودوغوموز، توکنمه ین، آزالمایان، قورتارمایان کیتابی ایسه «وارلیق» دیر.

هله ایلك گوندن معنوی- میلی سیمولدان شهریاردان آلدیغی شاعیر و موفکیر خنیر دوعاسینا جواد بیك قلم ایشلتدیگی بوتون ساحه لرده، بیرنجی نؤوبه ده ایسه محض «وارلیق» ین روحوندا صادق قالب بو روحو حاضر لایان عنعنه نین میقیاسینی و تاریخی بیر قدر ده گنیشلتمک اولار.

«وارلیغا» خنیر دوغانی تک شهریار یوخ، بوتونلوکده بیزیم او تایلئ بوتایلئ ایجتیماعی فیکیر و پوئزیا آغ ساققاللاری هامیسی بیرلیکده وئرب. اؤز صحیفه سینده هم تبریزین، هم ده باکی نین عونوانینی و ایضا سینی داشیان ینگانه درگیمیز بو واختا قدر یالیز «ملانصرالدین» ایدی. بو گون تبریزی «وارلیغین» هر سایئ نین نشری و باکیدا یایلماسی ایله تاریخ تکرار اولونور. اؤز صحیفه لرینده هر ایکی آذربایجانئ معنأ بیرلشدیرن «ملانصرالدین» ین معنوی خلفی و واریشی دوغولور.

«وارلیغین» هر ساینئ، هر نشرینی میلی- تاریخی حادیه یه چئورن رمز و قانونا او یغونلوق دا اصلینده اؤدور کی، بو سایلارین هر بیریندن شهریارین اویرازی گؤرونور، درگی نین اؤتن اوئن آلتئ ایلدکی هر ینتی مرحله سینی، مؤوسومونو، فصلینی آچان اؤرنکلر، ایستیناسیز، هامیسی هر ایکی آذربایجانین سون اورتاق، سون بؤیوک میلی شاعیری، اوستاد شهریارین وصیتی و عنعنه لریندن ایشیق آلان یازیلارلا باشلا بیر شهریارین هم شخصییتی، هم یارادجیلیغی، هم ده میلی- معنوی و ادبی- عیرفانی مرامئ باره ده ان موکمل، موفصل ایجمال و پورترتی همین یازیلاردان سنچیب ترتیب ائتمک اولار. اییرمی بیر ایلدیر کی، «وارلیق» بیزی بیرلشدیریر، بوتولشدیریر، شهریارلشدیریر. عملده، ایشده ثبوت ائدیر کی، محض شهریار بیزیم دوغما، عومومی بدیعی عنعنه نین، واحد شرق «شعر مولکو» نون، ایران و تورک ادبی دونیاسی نین بیرلیگینی عکس ائتدیرن پوئتیك رمز و اؤرنک دیر.

شهریارین «وارلیق» دان گورونن اؤبرازی، پورترتی بئله دیر و «بیر خالقین دیلنه وورولان قیفیلی»، آنادیللی شعرذکی «اؤلوم سوکوتونو» (ح. محمدزاده) بیر دفعه لیک قیران شهریار ایندی محض «وارلیغین» تیمثالیندا اؤز هونرنی یتنیدن تکرار ائدیر. معنوی ووصال و گوروش یاساغینی دا خودآفرین دن گؤتوروب آرازا آتیر و هر ایکی تای آراسیندا ابدی، ادبی-بدیعی، مدنی کؤرپویه عملده، ایشده، اؤرنک و تیمثال اولای بیلیر!...

وارلیغیمیزین (دیلیمیزین و مدنیتمیزین!) قالاسی، داغ زیروه سی اولان «وارلیغا» موناسیبتینی ده من شهریارین حئیدر بابایا موناسیبتی ایله موقایسه ائدریم. ایکیسین ده باشینا شؤهرت چلنگینی شهریار اؤزو قویمادیمی؟ آذربایجانین بوتون قوطلرینی، جینا حلازینی بیرلشدیرن معنوی مئحرابا اولجه او، «حئیدر بابا»، سونرا ایسه «وارلیق» چنوریلمه دی می؟ ساحیللری آیران آرازین گوناھینی دا قوطلری بیرلشدیرن «حئیدر بابا» بودو! حئیدر بابانین دونیاداکئی بوتون داغلارین ان خوشبختینه، ان مؤحتشمینه شهریارین بیرلیک، دوغمالیق خئیر دوعاسی چنوریدی. محض شهریارین سالامندان سونرا بوتون شرق، دونیا حئیدر بابا یا سالاما گلدی.

ایندی ده دونیا یا بایلان بئله بیر طوغیانی آنا دلی و آنا نفسی نین رولونو هر ایکی آذربایجان اوچون «وارلیق» درگیسی، اوتون سسی و نفسی اونیایا بیلیر. تصادوف دئیل کی، «وارلیغین» نثری موناسیبتیله یازدیغی شعرده شهریار درگی نین محض دیلینی وصف ائدیردی:

هر چند قورتولماق هله یوخ دارلیغیمیزدان

آما بیر آزادلیق دوغولوب وارلیغیمیزدان.

«وارلیق» نه بیزیم تکجه آزادلیق قوشوموزدور

بیر موزده ده وئرمیش بیزه همکارلیغیمیزدان.

به به، نه شیرین دیللی بو جنت قوشو طوطی...

«وارلیغین» خصوصاً شهریار یوبیلئیلرینه حصر اولونان سایلاریندا توپلانمیش یازیلاردا شهریار شعرى نین بوتون طبیعی مزیتلری قاباریق شکیلده آچیلیر. حیاتیندان صحیفه لر، عؤمرونون سون لحظه لری حرارت و حساسلیقا قلمه آلینیر. بو تاملیقدا پورترت جیزگیلری بیزیم چوخ آز شاعیرلریمیز حاقیندا وار...

شهریار روحو تکجه یارالی شعریمیزه و معنویاتیمیزا، یارالی تاریخیمیزه و تورپاغیمیزا ملهم اولمادئ ، «حئیدر بابا» دا «وارلیق» درگیسی ده داها گئنیش، داها میقیاسلی بیر معنوی اوفوقده شریکلی بدیعی عتته نی، بوتونلوقده ایسلام، ایران و تورک ادبی دونیاسی، بیرلیگینی عکس ائتدیرن رمز و بدیعی تمثیل رولونو عؤده سینه گؤتوردو.

ایراندا ایسلام اینقیلابی نین بهره سی کیمی دوغولان و شهریار شعرى ایله دیل آچان، شهریار رمزینی اؤزونه عونوان و ایضا سئچن، شهریار اؤزونون میلی-معنوی مرامینا و مفکوره سینه حکک ائدن بیر درگی ان عالی

خئير دوغانى،لۇغمان- پئىغمبر حالاللىغىنى ائله تىكجە آدى ايله قازانمىش و اوتو هر ساىع ايله دوغرولتموش اولدو.

بوتون بو خصوصىتلرین هامىسىنى بير يترده «وارليغين» اوخوجولارا بيان اولونان مرامنامه سى ساىماق اولار.نه بين حنساينا اولور- اولسون،ناييل اولمالى ييق كى،دونيا شؤهرتلى جراح،گؤركملى موحرير، توركولوق عاليم جواد هيئتین ايراندا ايرمى بير ايلدن برى مونظم نشر ائديگى بو فاصيله سىز، ثابت، آنادىللى درگى بوندان سوئرا هئج اولماسا هر نؤوتى ۲- ۳ سايندا بير خولاصه (سئچلميش مقاله لر) شكلىنده،لاتين اليفاسى ايله آذربايجانين بو تاينداكى اوخوجولارا چاتديريلسين...

دؤورى مطبوعاتين ايندىكى بوللوغو و باهالىغى شرايطينده اوخوجونو بو و يا ديگر درگى نين يئنى ساىع نين موژده سى ايله سئويندirmek و حئيرتلندirmek چؤخ چتين دير.آما «وارليق» هر يئنى ساىع ايله اولتارين هامىسيندان فرقله نير،مىلتى حئيرته گئيرير،خالقى سفربر ائتمگه كؤمك گؤستيرير.

هر ساين ساىالى اولسون،«وارليق»، عىنى واختدا هم باكييا،هم ده تبريزه هر موشرتك سفرين،هر يئنى نشرين مبارك! ياريم عصردن برى «حئيدربابا» يا سالاما گلنلرين هامىسى قوئ هر آى قزئت كؤشكونه «وارليق»لا و جواد هيئته ده گؤروشه تلسسينلر!يئتميش بئش ياشى تامام اولان «چالساچلى گنجى» (جواد هيئتى) و ايرمى بير ياشى تامام اولان «يئنى يئتمه مودريك» («وارليق»ئ) هر يئنى ساىلا تبرىك ائله سينلر...

منبع: Bıçaq və qələm

گونئیلی - قوزئیلی آذربایجانین دردلی ایله یاشایان و طنداش عالیم

شؤوکت تقی یثوا

تاریخ علملری دوکتورو

دونیا شؤهرتلی جراح، یازیچی - پوبلیسیست، ناشیر دوکتور جواد هیئتین بؤیوکلوگو و بیزیلمه دوغمالیقی اوئون محض و طنداش اولماسیندا، اوندان اولان وطنپرورلیک غیرتی نین گوجلولوگونده دیر. جواد هیئت اوچون شیمالین دا، جنوبون دا سئوینج و دردلی عینی دیر. اوئون اوچون هانسی بیر دؤولتین ترکیبینه قالماسیندان، دونیانین هانسی نؤقظه سینده یاشاماسیندان آسیلی اولمایاراق عینی دیللی، عینی دینلی، مدنیتی، عینی معنویلی آذربایجان - تورک خالقی، اوئون بؤلونمز واحد مدنی و وار. سرحدلر اوزون مودت باغلانمیش، اراضی و اورادا یاشایان اهالی بؤلونموش اولسا دا، اوستاد جواد هیئتین یازیلاریندا آذربایجان آنلایشی، اوئون مدنی بوتون خالقین اورتاق میلی ثروتی اولاراق قاورانلیق، بیان و تبلیغ اندیلیر. او عینی زاماندا عموم تورک عالمی ایله باغلی بیر شخصدیر و بو، اوئون بوتون یازیلاری نین آنا خطی، آپاریچی خصوصیتی دیر.

دوکتور جواد هیئتین محض وطنپرورلیک حیسلری و البته هومانیزمی گوجلو اولدوغو اوچوندور کی، ۸۰ اینجی ایللرین سونلاریندا باشلایاراق شیمالی آذربایجاندا خالقین باشینا گتیریلن موصیبتلر، قاراباغ سیندرومو ایله حیاتا کئچیریلن آذربایجانلیلارین سوئی قیریمی بو ناراحات اوره بین صاحبینه دینجلیک و ثمریر. همین میلی فاجیه نین قارشیمی نین آلینماسی اوچون هر واسیطه به ال آتان، ایرانداکی قاراباغ موسلمانلارینا یاردیم کؤمیته سینین صدری جواد هیئت دونیانین بعضی دؤولت باشچیلارینا، او سیرادان ایران و تورکیه پرزیدنتلرینه موراجیعتدن بله چکینمیر. اوئون بؤیوک اورک آغریسی ایله تورکیه نین پرزدنتی جناب سلیمان دمیراله یازدیغی آچیق مکتوبونداکی بو سؤزلری هیجانسیر اوخوماق مومکون دئییل: «من بو سطرلری گؤز یاشلاریمین قاباغینی آلیلمه دن یازیرام و بو آندا آله تعالی دان خالقیمیزا قورتولوش، یا اوزومه اولوم ایسته بیرم.» («وارلیق» درگیسی، ۱۹۹۴، ن ۹۲-۱، ص ۲۷). جواد هیئت همین مکتوبدا آذربایجانلی دوشدوبو ایندیکی فلاکتلی وضعیتدن چیخارماق اوچون سعی لری گوجلندیرمه به، «بؤیوک دؤولتلرین سیلاحلاری ایله تبه دن دیرناغادک سیلاحلانمیش ارنیلر قارشیسیندا آذربایجانلیلاری مودافیعه اندیب، سوئی قیریمینا مانع اولماغا» چاغیریر.

دوکتور جواد هیئتین آذربایجانچیلیغی، بوئو آذربایجان مدنی نین تاریخی میسیاسینی دوزگون حیسن ائتمه سی، اوئون بو معنوی ثروتین بوتون خالقین مالی اندیلمه سی اوغروندا موبارزه سی تام گوجلو و دولغونلوغو ایله اوستادین درج ائتدیگی «وارلیق» درگیسی نین نشرینده اؤز تجسومونو تاپیب.

۱۹۷۸-۱۹۷۹ اونجو ایللر ایران ایتقیلائی نین غلبه سیندن و ایران ایسلام جمهوریتی نین اعلان ائدیلمه سیندن درحال سوئرا ۱۹۷۹ اونجو ایلین آپرئلیندن نشره باشلایان «وارلیق» ژورنالی و بو درگی نین صحیفه لریندن اؤزونه یول آچمیش جواد هیئت پولیسسیستکاسی نین آپاریجی و دائمی ایستقامتلی شاهلیق ایستیدائی نین قاداغالاریندان سوئرا بریا و یاردیما بؤیوک ائتیجائی اولان جنوبی آذربایجانداکی مدنی حیاتین بوتون ساحه لر اوزره اینکیشاف یولاری نین هامارلانماسی مسأله لری و شکسیز، آذربایجانین وارلیغی، واحید آذربایجان- تورک خالقئ نین طالعی، اوتون بؤلونمز مدئیتی نین پروبلملری دیر. روح کیمی سد بیلمه یین و بونا گؤره سرحد تانیمایان معنویاتین آذربایجان مدنی ایرثی نین وارلیغینی قلوباً دویمان جواد هیئت درگیسینه ده محض بو آدی وئر میشدیر. «وارلیق» ژورنالی دونیا گلمیش و کؤرپه نین ایلك چغیر تیلارینی یاخین و اوزاغا یایمیشدیر. باشلیجا اولاراق شیرین تورکی دبلینده (آذربایجان تورکجه سینده) یایلان بو سس اؤز اصلینه باغلی، تک بیر «حئیدر بابایا سلام» پوئماسی ایله جنوبدا اولدوغو قدر ده شیمالدا خالقئ اویاتمیش و اؤز کؤکونه قایتارمیش محمد حسین شهریار کیمی داھی شاعیری وجده گئیر میشدیر:

«وارلیق» نه ییزیم تکجه آزادلیق قوشوموز دور،

بیر موزده ده وئر میش بیزه همکارلیغیمیزدان.

بری باشدان دئییم کی، «وارلیق» واسیطه سیله، تقریباً عینی واختدا نشره باشلایان بیر چؤخ درگیلردن فرقلی اولاراق، «وارلیغین» بو گونه دک یاشایا بیلمه سی ایله جواد هیئتین آذربایجان خالقئ قارشیسیندا خیدمتی تک دوکتورون اؤزونون چیسینلرینده داشیدیقی ایشلر مجموعسو دئییل. بو خیدمت عینی زاماندا جنوبداکی بیر سیرا نهنگ سیمالاری، نورلو شخصیتلری، بؤیوک شاعیر و یازیچیلاری آذربایجانلیلارا تانیتماسیندا، همین شخصلره اؤز خالقینا خیدمت اوچون ژورنالین صحیفه لرینده ایمکان یاراتماسیندادیر. بو شخصلردن ایکسی نین آدینی خصوصی ایفتیخارلا قئید ائتمک ایستردیم. بونلاردان بیری درگی نین هله ایلك سايلاریندان آذربایجان دلی نین تاریخی، آذربایجان تورکجه سینین صرف- نحوی، عموم تورک دونیاسی تاریخی ایله باغلی مقاله لر مولیفی کیمی اوزوم اوچون بیر داها کشف ائتدیگیم دوکتور حمید نطقئ، دیگرگی ایسه «آذربایجان دلی نین منبعلرینه دائیر» کیتابی نین مولیفی، بو دبلده فولکلور نومونه لرینین توپلایجیسی و ناشیری کیمی تانیدیگیم محمد علی فرزانه دیر.

پهلوی دیکتاتوراسی دؤورونده آچیق آسیمیلیاسیا سیاستی طوغيان ائتدیگی واختلار، خصوصیله، گوئی آذربایجاندا ۱۹۴۵-۱۹۴۶ اینجی ایللر و ۱۹۵۱-۱۹۵۳ اونجو ایللر عموم ایران میکی آزادلیق و دئموکراتیک حرکاتلاری یاتیریلدیقدان سوئرا اولکه ده آذربایجانلیلارین میکی وارلیغینی، اوتلارین دلینی،

ادبیاتی نیی قوویان و یاشادان باشلیجا عالمین خالقین فولکلور یارادیجیلیغی اولدوغونو نظره آلساق،همین دؤورده محمدعلی فرزانه و بیر سیرا دیگرلری نین شیفاهی خالق ادبیاتی،باشقا سؤزله،آغیز ادبیاتی نومونه لرینی تویلایب ساخلاماق،قیسمأ ده اولسا،نشر اتمک(اولجه آذربایجانجا،سوئرا آنجاق فارسجا) ساحه سینده فعالیتی بویوک فداکارلیق ایدی و ایلک سایلاریندان «وارلیغین» صحیفه لرینده همین موآلفلرین بو ساحه ده آراشدیرمالارئی نین تدریجأ اوخوجولارا چاتدیریلماسی اوزو خالق قارشیسیندا بویوک خیدمتدیر.ائله جه ده م.ع.فرزانه نین «آنا دیلمیز و میلی وارلیغیمیز اوغروندا» خاطیره لر دفتربندن حیصه لرین و بو سیرادا آناسی حاقیندا حزین،کؤورک،ریقّت آمیز خاطیره لری نین «وارلیق» دا درج اندیلمه سی (۱۹۸۳،ن ۱-۲،ص ۴۱-۴۸) جنوبدا آذربایجانچیلیغین اولمزلیگی و طنطنه سی دئمک ایدی. آذربایجان خالق نی،اوتون اوزونه مخصوص میلی روحونون یاشارلیغینی چوخ طبیعی و اینجه شکیلده (خصوصیله آناسی نین باباتیلاریندا) نومایش ائتدیرن بو خاطیره لر حاکیمیتی نین سوئلارینا دوغرو ایراندا آذربایجانلیلارئی یاشدان آیاغا فارسلاشدیرا بیلمه سی ایله اویونن ایکینجی و سوئونجو پهلوی شاهینا و اوتون ایندیکی تۆر- تۆکونتورلرینه آذربایجان خالق نی وئردیگی تاریخی جاواب ایدی.

بیزلر بو بویوک سیمالارئی دوکتور جواد هیئتین اوزو ایله بیرلیکده ۱۹۷۹ اونجو ایلین آپرئلبندن اعتیارن، باشلیجا اولاراق،محض «وارلیغین»صحیفه لریندن اوزوموز اوچون کشف اتمگه باشلادیق. درگی نین اطرافیندا جنوبی آذربایجان و عومومیتله،ایرانداکی بوتون ۲۷ میلیونلوق («وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۹۳-۲،ص ۱۰۲) آذربایجانلی نین مدیتی نین اینکیشافی اوچون کولونگ ووران،باشدا اوزو،حمید نطقی و محمدعلی فرزانه اوچلوگو اولماقلا گوجلو و مؤعتبر موآلفلر هیأتی جمعه یه بیلمه سی جواد هیئتین سؤزسوز اوغورو سایلمالیدیر.قئید ائدیم کی،دوکتور حمید نطقی،عینی زاماندا اوزون مودّت درگی نین باش رداکتورو اولموشدور.«وارلیغین» بئل سوتونو،اوتون جانلی (درگی نین تمناسیز ناشیری اولماقدان علاوه) و روحو، البته،دوکتور جواد هیئتین اوزودور.

دئمه لیم کی جواد هیئتین «وارلیق»ئ (تک درگی نین دئیل،اوستادین اوزونون فیزیکی و معنوی وارلیغی) آذربایجانین،آذربایجان- تورک خالق نی موعاصیر دؤور حیاتیندا بیر حادیه دیر.اوتون علمی و پولیستیک فعالیتی هم ایرانداکی،هم ده شیمالداکی آذربایجانلیلارین میلی شوغورونون فورمالاشماسیندا موهم عامللردن بیری کیمی قیمتندیرلملی دیر.جنوبدا (بو اوز یئرینده) و شمالدا دا ۸۰ اینجی ایللرین ایکینجی یاریسیندان اعتیارن ووسعت آلمیش میلی آزادلیق و دئموکراتیک حرکاتیمیزین کؤکلریندن بیر قیسمی ده «وارلیغا»،اوتون ناشیری و یازارئی،بیر سؤزله جانئی و روحو جواد هیته گئدیپ چیخیر.و بو تئلر دیر کی،بیزلری جواد بیک له برک- برک باغلاپیر.اوتو دا قئید اتمک ایسته بیرم کی،واختی ایله دفعه لرله تکلیف اولوندوغو کیمی،همین

درگی رثسپوبلیکادا بیزیم قرافیکادا دا نشر اندیلیب یاییلسا ایدی، بو کؤکلر داها چؤخ احاطه لی اولار، داها نمره لی بهره لر وئرردی. ظنیمجه، بو ایشه ائله ایندی ده باشلاماق گنج دئییل.

«وارلیق» دا، خصوصیله محض جواد هیئتین اؤزونون مقاله لرینده (ائله جه ده کیتابلاریندا) بو تۆو آذربایجان خالقئ نین میلی دندگیگیمیز همین شعورونو غیدالاندیرا بیله جکک مؤوضوعلارین اکثریتینه توخونولموشدور. بو مقاله لرله دوکتور جواد هیئت هم دیلچی، هم ادبیاتچی و فولکلورشناس، هم ده بیر تاریخچی کیمی گؤرونور. همین مسأله لر ایچه ریسینده آذربایجان تاریخی پروبلملری اؤزونه مخصوص یئر توتور.

«وارلیغین» صحیفه لرینده آذربایجانین کتچمیش تاریخی ایله باغلی اولان بیر چؤخ مسأله لرله توخونولماسی، موهوم پروبلملرین قوبولماسی اؤزو میلی اوپانیشی غیدالاندیرمیشدیر. بو یازیلار ایچه ریسینده آذربایجان تاریخی نین ان موهوم دوپون نؤقطه سی اولان اوغوزلارین تاریخ بوئو اؤلکه میزه گلشی پروبلمنه حصر اندیلیمیش مقاله لر خصوصی دیتت چکیر. جواد هیئتین «اوغوزلار» آدی ایله درگی نین بیر نئچه ساینیدا گتمیش مقاله لری (بونلار مولیفین عینی آدی تاریخ اوچترکی نین حیصه لری دیر) بو قیلدن دیر. قئید ائتمک یئرینه دوشر کی، جواد هیئتین همین پروبلمله علاقه دار اؤز دوستو، همکارئ و همفیکیری دوکتور حمید نطق ایله ایش بیرلیگی چؤخ اوغورلو آلیئیر. بئله کی، حمید نطقئ «یئنی نظریه لر» مقاله سینده (۱۹۸۴، ن ۱-۲، ص ۳-۹) اوخوجولاری داها قدیم دؤورلره آپاریر. حمید نطقئ تورکولوگیادا یئنی فیکیرلره اساسلاناراق، اوغوزلارین تورپاقلاریمیزا و اوندان غربه ایلك گلشی نین میلاددان اؤنجه III و II مین ایلیکلرده باش وئرمه سینی، «وان و اورمو گؤللری آراسیندا یارانمیش کاس و قوت دؤولترلی نین اوغوز دؤولترلی اولماسینی» خصوصی وورغولاییر.

جواد هیئت گؤستریلن «اوغوزلار» اثری، «آذربایجان تورک دیلی نین آدی و مؤوقعی باره ده» آدی مقاله سی (مقاله اوتون «تورک دیلی نین تاریخی و لهجه لری» اثری نین بیر حیصه سیدیر)، «کیتابی ده ده قورقود» داستانی ایله باغلی سیلسیله مقاله لری و دیگر یازیلاریندا ایراندا حاکیم فارس شووینیستلری نین آذربایجان خالقئ نین ائنتیک و دیل جهتدن اؤزونه مخصوصلوغونو، اوتون تورک سوئونا منسوبلوغونو اینکار ائتمه لرینه توتارلی جاواب وئره رک، بو خالقین دیل و مدنیت، ائله جه ده ائنتیک باخیمدان تورک خالقلاری قروپونا داخل اولدوغونو اساسلاندیرمیشدیر. ایراندا بو یازیلارادک اوغوزلار، اولارین آذربایجان خالقئ نین تشکولونده اوینادیغی حلّ اندیجی رول باره سینده هنج بیر اثرین اولمادیغینی، عکسینه، اوزون مودت حاکیم بان ایرانست ایدئولوگیایا خیدمت ائتمیش کسرویچیلر دسته سینین بو خالقین واحیدلیگینی (شیمالی-جنوبلو)، تورک خالقلاری قروپونا داخل اولماسینی اینکار ائتمه سی گرچکلیگینی، او جومله دن حاضریدا ایراندا و اوتون خاریجینده آنتی آذربایجان و دانشناک پرست فعالیت گؤسترن عنایت الله رضالارین مؤوجودلوغونو نظره آلساق، جواد هیئتین همین اثرلری نین اهمیتی آیدین تصوور ائده بیله ریک. واخت آشیری اؤز خیبت تیتلرینی

بروزه وثرن پان ایرانسلرین جواد هیئتین یتنی- یتنی یازیلاریندا «آذربایجان هارادیر» مقاله سی حاقیندا («وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۷۸-۳، ص ۲۵-۳۸)، «آذربایجان آدئی و سرحدلری» («وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۹۰-۳، ص ۳-۱۲) آدلی مقاله لرینده اؤز لایمقلی جاوابلارینی آلیرلار (سوتونجو مقاله «آذربایجان» قزئتینده ده درج اندیلیب ۱۹۹۴/۲/۲۵). همین مقاله لر آذربایجان، آذربایجان- تورک خالقی نین تاریخی بیرلیگینی نومایش اتدیرن یتنی- یتنی سندلرله زنگین دیر. جواد هیئتین درگی ایله علمی امکداشلیغا جلب اتدیگی دیگر موالیفلرین مقاله لرینده ده همین مسأله یه چؤخ قیمتلی علاوه لر اندیلیب. بو باخیمدان دوکتور احمد فروغون «آذربایجان و ایران» مقاله سی («وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۷۹-۴، ص ۶۱-۶۳) و بؤیله مقاله لر خصوصی دیتته لایبقدیر. بونو دا قئید ائتمک چؤخ خوشدور کی، آذربایجانین واحیدلیگینی بیر داها گؤستمک اوچون تاریخی منبع و سندلرین اوزه چیخاریلماسینا یؤنه لدیلمیش آدلاری چکیلن مقاله لر آذربایجان رئسپوبلیکاسیندا ۷۰ اینجی ایللرده بو ساحه ده آپاریلان آختاریشلارلا سسله شیر. بو ایسه بئله بیر چؤخ موهوم جهتی گؤستریر کی، شیمالدا و جنوبدا آذربایجانین جوغرافی ائتیک و معنوی بیرلیگینی عکس اتدیرن علمی آختاریشلار موعین واخت فاصیله سی ایله اولسا دا، بیردیگینی تاماملاییر و بو وارثلیکده، بو عینی نفسلیکده جواد هیئتین ، اوئون «وارلیغی» نین روؤلو عوض اولونماز دیر.

واحد آذربایجان اولکه سی نین تاریخینده کی موهوم مقاملارلا باغلی یازیلیمیش بو مقاله لره منصوب اندیلن قیمت جواد هیئتین آذربایجان مدیت تاریخینه داییر یازیلارینا، او جومله دن ایلك سایلاریندان باشلایاراق «وارلیق» درگیسینده درج اندیلن، سوئرا ایسه کیتاب حالیندا نشر اولونان «آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» ، «آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی» و بؤیله اثرلرینه ده عینله عائد دیر.

جواد هیئتین بؤلونمز آذربایجانلا، اوئون تاریخی و معنویاتی ایله باغلی ملاحظه لری اوستادین بوخاریدا آدئی چکیلن «آذربایجان آدئی و سرحدلری» آدلی مقاله سیندن بیر جومله ایله بیتیرمک ایستردیم: «بیز آرازین شیمال حیصه سینی ده آذربایجانین بیر پارچاسی بیلیریک. لاکین او تاین خلقینی یالنیز آذربایجانل آدینی داشیدیغی اوچون یوخ، بلکه هر شیلری دیل، دین و مذهب، مدیت، عنعه و تاریخلری ده بیزیمله عینی اولدوغو و قیسا سؤزله، بیر خلقین ایکی یه بؤلونموش پارچالاری اولدوغوموز اوچون اونلاری اؤزوموزه قارداش بیلیریک و سوئریک» («وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۹۰-۳، ص ۱۲).

ائله بونا گؤره دیر کی، جواد هیئتین شیمال و جنوبدان آسلی اولمایاراق، بوتؤو آذربایجانین دردسینه سس وئریر. بونولا بئله او، هر بیر حیصه یه آیریلقد ائید اولان پروئلملری ده قلیندن کنچیره رک اونلارلا یاشاییر. هله سرحدلرین باغلی اولدوغو ۱۹۸۲ اینجی ایلده کی قئیدلریندن آیدین اولور کی، بو پروئلملرین مرکزینده اوئون اوچون خالقیمیزین ان بؤیوک فاجیعه سی ۱۵۰ ایلیک آیریلیق دردی دورور. او یازیر: «بیز بیر ائیلن اوولادلاری اولدوغوموز حالدا، تاریخن یاراتدیغی فاجیعه دن سوئرا ۱۵۰ ایلدن بری اولکه لریمیز

آیریلدیغی اوچون طالعیمیز و پروبلملریمیز ده آیری- آیری اولموشدور. هله ۲۰ اینجی عصرده، یعنی انسانلار فضا یا و آیا گئدن عصرده آرامیزا آشیلماز سرحدلر ده چکیلمیشدیر» («وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۳۵، ص ۶۶).

دوکتور جواد هیتین و ائله جه ده دیگر موالیفلرین بیلاواسیطه شماللا باغلی یازیلاریندا قاراباغ (اوتون تاریخی و ایندیکی فلاکتلی وضعیتی، او جومله دن، قاقیقینلار مسأله سی) و ۲۰ یانوار فاجیعه سی پروبلملری درگی نین آپاریجی و ان یانغیلی مؤوضوعلاریندان دیر. مقاله نین اولینده خاطیرلادیلان سلیمان دمیر اله آچیق مکتوبو خالقینا قورتولوش یوللاری آریان و طنداش یازیجی نین آرخاسیندا بؤیوک دؤولتلرین دوردوغو ارمنی ایشغالینا قارشى دنیا ایجتیماعیتینه اعتراض سسی و عدالتلی طلبلرین ایفاده سیدیر. مکتوبدا آذربایجانین باشینا گتیریلن بوگونکو فاجیعه لر آچیقلا نیر و گؤسترلیر کی، «مملکتیمیزین باشینا گتیریلن بو فاجیعه بؤیوک بیر میلت و یا گوجلو بیر دؤولت طرفیندن دئییل، بوتون تاریخ بویو حیمایه میز آلتیندا دولانان و عدالتیمیز سایه سینده بوتون اینسانی حاقلاردان فایدالانان ارمنیلر طرفیندن» آچیلیمیشدیر. («وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۹۲-۱، ص ۲۵-۲۶).

شخصاً سلیمان دمیراله عونوانلیمیش و صورتی همین ایله ایران ایسلام جومهوریتی خاریجی ایشلر ناظیری دوکتور علی اکبر ولایتی یه گؤندریلمیش اولسا دا، اصلینده همین آچیق مکتوبون موراجیعت اوینیکتی قات- قات گئنیشدیر. بئله کی، موالیف ارمنی ایشغالچیلاری طرفیندن آذربایجان اراضیسی نین یوزده ۲۰ سینین ایشغال اولدوغو و میلیوندان آرتیق آذربایجانلی نین اؤز یورد- یوواسیندان قوولوب چؤلره سالیندیغی شرایطده بوتون موسلمان اولکه لرینی، تورک دنیا سینین حرکت گتیرمه یه، بو حاقسزلیقلار و ایشگنجه لره اعتراض دایره سینه جلب ائتمه یه جان آتیر، بونولا علاقه دار اولارای تاریخی سوآللار قارشیسیندا قویور: «بئله بیر دوروم قارشیسیندا موسلمان دنیا سی نین، تورکلرین، تورکیه و ایران ایسلام جومهوریتی نین و اولوسلاریمیزین وظیفه و مسؤولت لری نه اولای بیلر؟» «سیلاسیز، اؤردوسوز و اسارتدن یئنیجه چیخمیش قارداشلاریمیزی یالقیزمی بوراخمالی ییق؟ ارمنی- داشناک اؤردوسونون اونلارین یوردلارینا حیاسیز جاسینا تجاویزونه، قادین و کیشیلرینی، قوْجا و اوشاقلارینی آجیمادان اولدورمه لرینه تاماشاچی می قالاجاغیق؟ بو، بیزلرین شرفیمیزه، تورکلویه و موسلمانلیغا، نهایت، اینسانلیغا یاراشارمی؟» (یئنه اورادا، ص ۲۶).

۲۰ یانوار فاجیعه سینین ده جنوبدا، ائله جه ده تنه راندا آذربایجانلیلار میلی فلاکت، میلی فاجیعه کیمی قارشیلادیلار. ۴۰ گون یاس ساخلادیلار، مسجدلرده باکی شهیدلری نین روحونا دوعا اوخوندو، احسانلار و نرتمکله اؤزلرینی اوووتدولار. گونئی آذربایجاندا کی بو کدر و ایضطیرابلارین عکس- صداسینی «وارلیغین» صحیفه لرینده تاپیریق. مؤحترم جنوبلو- شماللی شاعیریمیز حکیمه بلوری نین «قامتی بو کولدو حیدر بابانین» شعرینده یازدیغی کیمی، حقیقتاً ده «باکی نین دردینه تبریز آغلا ییر» («وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۷۹-۴، ص ۴۸).

درگی قارا یانوارین بیرینجی ایل دؤنومونو قارا حاشیه ده کی خصوصی یازی ایله یاد اندیردی: «بیر ایل بوندان اول یانوارین ۱۹- ۲۰ سی گنجه لری، شمالی آذربایجانین دویون قلبی سایلان باکی شهری نین باشیندا

ایلدیریمیلار چاخدی، اؤلکه نین ناموسلو خالقن نین اوزون عصرلردن باش آلیب گلن میلی- تاریخی ایستکلرینه عدالت و منطق ایله جاواب وئرمک یئرینه توفنگ و تانکلا جاواب وئریلدی...» (۱۹۹۱، ن ۷۹-۴، ص ۴۰).

داها بیر ایل، ایکی ایل... کئچدی. شیمالدا خالقین یارالاری ساغال میر، کؤهنه یارالار اوستوندن ینیلری وورولوردو. آزادلیغین یوللاری شیمال اوچون چوخ اولوملو- ایتملی کئچیلردی. «وارلیق» دا دوکتور جواد هیئت وطنین ایتریلن دیرلی اوغول و قیزلاری ساریدان اونلاری آیری- آیریلیقدان عزیزله مکله آذربایجان خالقینا باش ساغلیغی وئریر، مرحوملارین روحونا اولو تانیردان رحمت دیله بیردی (باخ: «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۸۰-۱، ص ۱۲۹).

سون ایللرده شیمالدا کدر و حزن لو حادثه لر چوخ اولدوغو اوچون «وارلیق» دان، اونون ناشیری جواد هیئت دن رئسپوبلیکامیزداکی حادثه لرله علاقه دار کدرلی سؤزلر چوخ ائشیمه گیمیز طبیعی ایدی. لاکین شیمالدا بو ایللرده سنونجلی و فرحلی، بیر گوزوموز آغلاسادا، اویری گوزوموز گولدیو گولریمیز ده آز اولمامیشدیر. بو گونلرله باغلی جواد هیئت اوچون ان سنوندیریجی حاللارین حاضریدا دنیا آذربایجانلیلاری نین هم رألیک گونو کیمی قئید ائدیگیمیز سرحدلرین آچیلماسی، آذربایجان رئسپوبلیکاسی نین اوز مستقیلیگینی اعلان ائتمه سی، بو اوغوردا مباریزه نی دبانتله داوام ائدیرمه سی و بو کیمی فرحلی حادثه لر، بویوک صنعت دوھالاری نین یوبیئیلری نین کئچیرلمه سی و ای. آ. فاکتار اولدوغونو دئسم، ظنیمجه یانیلما رام.

جنوبلا باغلی ایسه دوکتور جواد هیئت ۱۹۷۸-۱۹۷۹ اونجو ایللر اینقیلابیندان سونرا اوزونو داها بویوک مسؤلیت و وظیفه لر قارشیسیندا حیس ائتمیشدیر. قارشیدا اوزون ایللر پهلوی حاکیمیتی نین آذربایجانلیلاری فارسلاشدیرماق سیاستی نتیجه سینده خالقین اوز صیرف میلی- معنوی اینکیشافیندان محروم ائدیلمیش بو بویوک حصه سینین مدنی حیاتی نین بوتون ساحه لری اوزره اینکیشاف یوللاری نین موغئشلدیرلمه سی و حاضریرلانماسی کیمی موھوم مسأله لر دوروب. آذربایجانین واحید تاریخی، ادبیاتی و مدنیتی نین دیگر ساحه لری نین پروبلملری خالقا چاتدیریلمالی، یازیلی و ادبی دیلین فورمالاشماسی ساحه سینده چتین و مورکب ایش گورولمه لی ایدی. بوتون بو ایشلرین اساس آغیرلیغینی جواد هیئت اوز اوزه رینه گوتورمکله یونخاریدا آدلاری چکیلن مسلک، آمال دوستلاری نین بیرگه فعالیتی ایله قارشیسیندا دوران مسؤل ایشه باشلادی. «وارلیق» درگی سینین نشری بو مسؤلیتلی ایشین باشلانغیجی ایدی. جنوبی آذربایجانلیلاری اوزونه تانیتدیرماق، اونلاری اوز واحید مدنیتی نین صاحبی ائتمک ایشینده ایلك آددیم کیمی آنا دیلی پروبلیمینی حل ائتمک ضروری ایدی. بورادا غئیری فارس خالقلارین او جومله دن، آذربایجانلیلارین اوز آنا دیلرینده کوتله وی معلومات اوزقانلارینی یاراتماق، مکتبلرده ائتنیک دیلدرده تحصیل آلماق حوقوقلاری نین الدهه ائدیلمه سی، همین ائتنیک دیلدرین علمی جهتدن ایشله نیب حاضریرلانماسی و بو اساسدا درسلیکلرین یارادیلماسی و س. کیمی ایشلر

قارشیدا دوروردو. جنوبی آذربایجانین قوجامان یازیچی و شاعیری حبیب ساحرین دندیگی کیمی، خالقا «اینقیلابدان سوئرا و ئیرلمیش نیسی بیر آزادلیقدان» ایستیفاده ائده رک، ایلک نوبه ده جواد هیئت و حمید نطقی بیر چوخ اوغورلار قازانا بیلدیلر. لاکین ان چتین مسأله ائنتیک دیللرین وضعیتینی نین موغین ائدیلمه سی ایدی. جواد هیئت اوزو «وارلیق» ین ایلک سایلاریندان محلی (میلی) دیللرین یئرلرده غئیری فارس اهالی نین آنا دیلی کیمی مکتبلرده آزاد صورتده تدریس اولونماسی طلبینی تأکیدله ایرکی سورموشدور (باخ: «وارلیق» ، ۱۹۷۹، ن ۵، ص ۲۲). آذربایجانلی ضیالیلارین بویوک بیر دسته سینین عمومی رأینی بیلدیرن بو و بو قیلدن اولان دیگر طلبلر ۱۹۷۹ اونجو ایل دنکابرین اوللرینده عموم رأی سورغوسو ایله قبول ائدیلمیش ایران اسلام جمهوریتی اساس قانونندا (کونستیتوسیاسیندا) اوز عکسینی چوخ محدود شکیلده تاپیب. بئله کی، کونستیتوسیاین ۱۵ ماده سینده میلی دیللردن دانشیلدیقدان قئید اولونور کی، مکتبلرده فارس دیلی ایله یاناشی، میلی ادبیاتلارین تدریسی آزاد دیر. آیدیندیر کی، بو محدود حقوق میلی مکتبلرده، او جمله دن، آذربایجان مکتبلرینده یالنیز آنا دیلی و ادبیاتی نین تدریسیه عائد دیر، تحصیلین آنا دیلینده آپاریلماسینا ایسه ایمکان وئرمیر (قئید ائتمک لازیمدیر کی، کونستیتوسیاین دها دموکراتیک لایحه سینده ایبتیدایی تحصیلین آنا دیلینده آپاریلماسی نظرده توتولموشدو). قاباقجیل ضیالیلارین آذربایجان دیلی نین آذربایجان خالقینی نین رسمی دیلی حساب ائدیلمه سی، ایران اونورسیتیه لرینده آذربایجان دیلی نین رسماً تانینماسی، اونلاردا آذربایجان دیلی و ادبیاتی کافندرالاری نین یارادیلماسی، میلیونلارلا آذربایجانلی نین یاشادیغی تهراندا ایکی دیلی مکتبلرین آچیلماسی و درس کیتابلاری نین حاضرلانماسی، حاقیندا حاقلی طلبلری (باخ: «کیهان» قزنتی، ۶ مای ۱۹۷۹) ایسه، اصلینده، جاوابسیز قالمیشدیر. ۱۵ ماده نین گؤستریلن محدود ایمکانیندان بئله رئال ایستیفاده اولونمامیشدیر.

گؤستریلن طلبلر حیاتا کنچیریللمسه ده، قاباقجیل ضیالیلارین اون جرگه سینده گئدن جواد هیئت اوچلویو و «وارلیق» درگیسی بو ساحه ده اوز ایشینی و تدبیرلرینی داوام ائتدیرمیشدیر. آذربایجانین میلی، مدنی احتیاجلاریندان بحث ائدن تورک دیلی درگیلر آرتیق ۱۹۸۲ اینجی ایلدن اعتیارن باغلاندیغی حالدا، بونلاردان تکجه «وارلیق» ین اوز فعالیتینی بو گونه دک داوام ائتدیرمه سینی نظره آلساق، اونون ناشیر و یازارلاری اوزه رینه نه درجه ده بویوک مسئولیت دوشدو گونو تصوور ائتمک اولار. «وارلیق» رداکسیاسی نین سؤنمه ین فعالیتینی نین هانسی یونده تشکیل ائدیلدیگینی، قیسماً ده اولسا، بیلیمک ' چون ۱۹۸۶ اینجی ایل اییون آیی نین ۱۸ ده تبریز اونورسیتیه سینده «آذربایجان تورکجه سی و ادبی دیل اوزره آراشدیرمالار» آدئ ایله بریا ائدیلمیش سمینار حاقیندا «وارلیق» دا گتمیش گنیش معلوماتا «وارلیق» ، ۱۹۸۷، ن ۶۲-۶۳، ص ۳-۴۶) نظر سالماق کیفایتدیر. سمیناردا جنوبی آذربایجاندان و تهراندان ایکی مین نفردن عبارت گنیش علمی- ادبی ایجتیماعیت او جمله دن، بویوک محمد حسین شهریار، ائله جه ده رسمی دؤولت نوماینده لری فعال ایشیراک

اتمیشر. توپلاتیدا دوکتور جواد هیئت و دوکتور حمید نطقی معروضه و مواضیره لرله چیخیش اتمیشلر. جنوبدا آذربایجان تورکجه سینین یازیلی و ادبی دیلی نین فورمالاشماسیندا، بو دیلین بیلاواسیطه اؤیره دیلمه سینده (ایستر تبریز، ایستر سه ده تهراند)، عرب قرافیکاسی نین آذربایجان دیلیته اویغونلاشدیریلماسیندا ای. آ. بؤیوک رول اؤنایان هر ایکی عالیمین گله جک ایش اوچون تقدیم اتدیگی تکلیفلرین تکجه صادالانماسی بو دیلین اینکیشافی و رسمیشدیریلمه سی ساحه سینده گؤرولن و پلانلاشدیریلان ایشلرین میقیاسیندان خبر وئریز: «دیلمیزین بدیعی شکله گتیریلمه سی، ادبی بیر دیلین طنطنه میزی و ادبیات تاریخمیزین ترتیب ائدیلمه سی، دولغون، پرنسیپال و موکمل بیر سؤزلوگون یازیلماسی، دیل و ادبیاتیمیزین اونورسیته لرده تدریس ائدیلمه سی» (یشنه اورادا، ص ۴). لاکین تأسوف کی، قالدیریلان بو مسأله لر سمیناردا ایشتیراک اتمیش رسمی حؤکومت نوماینده لری طرفیندن ظاهیراً رغبتله قارشیلانسا دا، بونلار حیاتا کئچیریلمه دن قالمیشدیر. همین و بو قییلدن دیگر طلبلر آذربایجانلیلار طرفیندن بو گونه دک ایرکی سورولمکده دیر (باخ: «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۹۲-۱، ص ۹۳-۹۶). دنمه لی ایراندان ان چوخ سایی خالق اولان ۲۷ میلیونلوق آذربایجان تورکلری هله ده تام اولاراق اؤز مدنی حوقوقلارینا صاحب دئییلدیرلر.

سون ایکی ایلمه بو موهوم مسأله ایله علاقه دار بیز یینه ده بیر قروپ ضیالیلارین اؤنونده اوستاد جواد هیئتین سسینی ائشیدیریک. باشدا دوکتور جواد هیئت اولماقلا ۶۴ گونئی آذربایجان یازارلاری و شاعیرلری نین آذربایجان تورکجه سینین ایراندان وضعیتی ایله علاقه دار اولکده نین یئنی پرزیدنتی محمد خاتمی یه مکتوبونو نومونه کمی گؤستمک اولار (باخ: «وارلیق»، ۱۳۷۷، باهار، سایه ۱۰۸-۱، ص ۵۱-۵۴؛ «تریبون»، ۱۹۹۹، قیش، سایه ۴، ص ۱۴۴-۱۴۸).

دوکتور جواد هیئتین و «وارلیق» درگیسی نین جنوبی آذربایجانین پروبلملرینه موناسیبتی حاقیندا بو قیسا سئیری بیتیرمزدن اول داها بیر موهوم مسأله نی قئید ائتمک ایستردیم. همین مسأله ایسه بوندان عیبارت دیر کی، ۱۹۷۸-۱۹۷۹ اونجو ایللر ایران اینقیلابیندا جنوبی آذربایجانین، آذربایجان تورکلری نین اؤنایدیغی رول، حرکتین باشلانماسی و غلبه یه چاتماسیندا تبریزدکی ۲۹ بهمن عوصیانی نین (۱۸ فتورال ۱۹۷۸) حل ائدیجی اهمیتی ایلك دوزگون قیمتی وئرن محض آذربایجان دیللی نشریه لر او جمله دن، «وارلیق» درگیسی اولموشدور. اصلینده ۱۹۷۸-۱۹۷۹ اونجو ایللر اینقیلابی نین باشلانماسیندا ایلك موهوم آددیمی تبریزلیلر آتمیش و ۱۹۷۸ اینجی ایل فتورالین ۱۸-۱۹ دا تبریزده باش وئرمیش عظمتلی عوصیان ایراندان اینقیلابین آلونانماسی اوچون قیغیلمه اولموشدور (عوصیان فتورالین ۱۹ دا مرکزدن گؤندرلیمیش سیلاحلی قوه لر طرفیندن یاتیرلیمشدیر). بو باخیمدان «وارلیق» ین عوصیانا وئردیگی لاکونیک قیمت اونودولماز دیر: «۲۹ بهمن طوفانی منفور قارا سلطنتین دایاقلارینی لرزه یه گئیردی». («وارلیق»، ۱۹۸۰، ن ۱۰، ص ۳). حال بوکی ایستر ایرانین اؤزونده، ایستر سه ده خاریجده او جمله دن، گورکملی ایرانشوناسلیق مرکز لریندن اولان

موسکوادا، همین اینقیلابا دائیر چوڭ ساییل کیتابلاردا بو موهوم عوصیانین آدی بیر قایدا اولاراق هنج خاطر لانیمر دا. قئید اتمک یئرینه دوشه ر کی، یالینز رئسپوبلیکامیزدا آپاریلان خصوصی آراشدیرمالاردا ۲۹ بهمن عوصیانین لایقلى تاریخی قیمت وئرلیمشدیر (باخ: ائ.ج. بابایف ۱۹۷۸ اینجی ایل ۱۸-۱۹ فنورال تبریز عوصیانى حاقیندا. آذربایجان ای. آ خبر لری، ۱۹۸۴، ن ۱، ص ۲۱-۲۲؛ ائ.ج. بابایف جنوبی آذربایجان ۱۹۷۸-۱۹۷۹ اونجو ایللر ایران اینقیلابیندا. «جنوبی آذربایجان تاریخی مسأله لری» کیتابیندا، باکی، ۱۹۸۹، ص ۹۸-۱۴۲. مقاله لر روس دیلینده دیر).

بنله لیکله، بو کیچیک مقاله ده حؤرمتلى عالم- دوکتور جواد هیئتین علمی پوبلیستیک فعالیتینده کی بیر سیرا یازیلاری، اولاردا کی بعضی موهوم مسأله لره سالینان اؤته ری نظر، بونلارا وئرلن قیسا شرحلر بنله اوستادین بوتؤو آذربایجان اوغوروندا یانان اوره گی نین دؤیونتولرینی ائشیتدیریر، شیماللی- جنوبلو بوتون آذربایجان تورکلری اوچون یوزولماق بیلمه دن چالیشدیغینی، یازیب- یاراتدیغینی نیشان وئریر و «وارلیق» ین بو گونه دک اؤز وارلیغینی یاشاتماسی دا درگینی تمنا سیز، اؤز شخصی وسایطی ایله نشر ائدن دوکتور جواد هیئتین همین غیظه اندیله جک دیانتی ایله باغلی دیر.

دوکتور جواد هیئت تک آذربایجان خالقى اوچون دئیبل، بلکه بوتون ایران خالقلاری، هم ده موسلمان و تورک دونیاسی اوچون قیمتلى، عوض اندیلمز شخصیت دیر. «وارلیق» دا بونو ثبوت ائده جک ساییز یازیلار وار. یازیمین مقصدی باشقا اولدوغوندان همین مسأله لری شرح ائده بیلمه دیم.

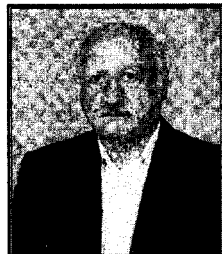
موعاصیرلری اولان بیزلر اوچون دوکتور جواد هیئت دوغمادان- دوغما، اوتون شخصیتیندن هنج جوره آیرا بیلمه دیگیم «وارلیق» ایسه آذربایجانین آرادا سرحد اولان ایکی حیصه سینی روحاً ده اولسا، بیرلشدیرن مؤحکم معنوی کؤرپودور. دوکتور جواد هیئت بوتؤو آذربایجانین پرولئمری ایله یاشادیغی کیمی، آذربایجانین (قوزئیلی- گونئیلی) میلی- مدنی وارلیغی نین سؤنسوز مسأله لری نین چؤزولمه سی ده اؤتسوز و «وارلیق» سیز تصوور اندیله بیلمز. گونئیده بو جهت مثلاً اؤتن ایللرده تئهراندا آذربایجانلی ضیالیلارین نؤبته تۇپلانتیسیندا دوکتور جواد هیئتین آذربایجان تورکلری نین «ده ده سی» فخری آدینا لایق گؤرولمه سینده نومایش ائتدیریلیمشیدسه، قوزئیده آذربایجان رئسپوبلیکاسیندا همین دوغما موناسیبت باشقا طرزده و اوصولارلا اؤز عکسینی تاپیر. مثلاً اوتلاردان بیرى: حاضریدا رئسپوبلیکانین عالی تحصیل و علمی ایداره لرینده دوکتور جواد هیئتین علمی- ایجتیماعی فعالیتی، نشر ائدیگی «وارلیق» درگیسی حاقیندا موختلیف یاناشمالارلا بیر سیرا آراشدیرمالار آپاریلماقدا، دیسرتاسیالار یازیلماقدا دیر و من امینم کی، گله جکده بو ایشلر داها گنیش آپاریلاجاقدیر.

۷۵ ایللیک یویلیئی عرفه سینده اوستاد جواد هیته جان ساغلیغی، اوزون عؤمور، مؤحکم جراح اللری ایله یاناشی، آذربایجان خالقئ نین دوشمنلرینه قارشئ دورومدا ایندییه دک اولدوغو کیمی دیانتلی و یوزولماز اورک آرزولاییرام.

«وارلیق» درگیسینه ایسه اونون ناشیری و رداکتورونا لاییق یاشارلیق و موباریزلیک دیله بیرم.

منبع: **Bıçaq və qələm**

«وارلیق» اییرمی بیر* یاشیندا

حمید محمد زاده

فیلولوژی علملری دوکتورو، پروفیسور

آذربایجاندا آنادیللی مطبوعاتین تاریخی اون دو ققوزونجو عصرین سون روعوندان ۱۹۷۵ اینجی ایلده حسن بیک زردآبی نین «اکینچی» قزتی نین نشری ایله باشلانیر. او واختدان ایندییه دک بعضاً اوزون عؤمورلو، بعضاً ده قیسا عؤمورلو اوتلار جاقزنت و ژورنال دوغولموشدور.

رضا خان دیکتاتوراسینا دک آذربایجان دیلی و بو دیلده کیتاب و مطبوعات نشری اوزه رینده رسمی یاساق و سیخینتی اولمالمیشدیر. بله کی، چاپ صنعتی تیریزده تاسیس اولونان کیمی ایلک چاپ اولونان کیتابلاردان بیر داهی شاعیر محمد فضولی نین هیجری قمری ۱۲۳۴ اونجو (۱۸۱۹) ایلده باسیلمیش «لئیلی و مجنون» پوئماسی اولموشدور.

مشروطه حرکاتی، دؤورونده مطبوعات عالمینده جانلانا نظره چاریسا دا، بو دیرچلمه مورجع حاکیم داییره لر و خارجی ایستیلارین تضحیقی قارشیسیندا سوزکلی اولای بیلمه میشدیر. رضاخان حاکیمیتی ایلرینده آذربایجان دیلی و ادبیاتینا عومومیتله وارلیغینا قارشئی آغیر ضربه لر و کسکین هوجوملار داوام ائتمیشدیر. بو ایلرده اوخوجوسو اولمایان، رنکلام پولو و حؤکومت حنسابینا چیخان بیر-ایکی فارس دیللی قزنتدن باشقا مطبوعات عالمینده تام بو شلوق یارانمیشدئ.

رضاخان دیکتاتوراسی نین ۱۹۴۱ اینجی ایلده سوقوطو ایله آذربایجاندا آنادیللی مطبوعاتین یثیدن دیرچلمه سی اوچون نسبتاً ال وثریشلی شرایط یاراندئ. بو دیرچلمه اؤز زیروه سینه ۱۹۴۵-۱۹۴۶ اینجی ایلرده یوکسله بیلدی. بیرجه ایلده تاسیس اولونموش مطبوعات اییرمی ایلیک رضاخان دیکتاتوراسی دؤورونده کی بو شلوغو دولدوردو. آنجاق بو دؤورون ده عؤمر و گؤده ک اولدو. شاه قوشونلاری نین هوجومو ایله آذربایجاندا

* وارلیق بو گون ۳۱ یاشیندادیر.

آنادیल्ली مطبوعات قاداغان ائدیلدی، آنا دیلینده اولان کیتابلار و درسلیکلر یاندریلدی، مطبوعات عالمینه یئنه ده اولوم سوکوتو چؤکدو.

۱۹۷۹ اونجو ایل فنورال (بهمن) اینقیلابی ایراندا شاهلیق رژیمینه سون قویدو، ایران ایسلام جمهوریتی یاراندى. قیسا مودت ایچینده اونلار جانا آنادیल्ली مطبوعات اورقانی تاسیس ائدیلدی، «وارلیق» ژورنالی دا اینقیلابین ایلك باهاریندا دوغولدو. ایندی اونون اییرمی بیر یاشی وار.

«وارلیق» ژورنالی نشر اولونماغا باشلاياندا اونون اوزون یاشاماسینا اومید ائندلر آز ایدی. اوئا گؤره کی، اینقیلابین ایلك واختلاریندا بیر چوخ قزئت و ژورنال ایلی باشا وورمامیش قاپانلمیشدی. بونلارین یاشایا بیللمه سینین سیبلری موختلیف ایدی. چوخونون قاپانلماسی مادی چتینلیکلر اوزوندن ایدی. اوزون ایللر بوئو آنا دیلینده تحصیل قاداغان اولوندوغو اولکه ده آنادیल्ली قزئت و ژورنالی اوخویان یا هنج اولمور، یا آز اولور. فارس دیلینده تحصیل آلمیش آذربایجانلیلار اوچون آنا دیلینده قزئت، کیتاب اوخوماق او قدر ده آسان دئییلدی. بو چتینلیگی یالنیز آنا دیلینه اولان سئوگی آرادان قالدیریر، اوخوجو و یازار چئوره سی گوندن- گونه گنیشله نیردی.

آذربایجان ضیالیلاری «وارلیق» ین نشرینی سئوینچ و محبتله قارشیلادی. یالنیز ایراندا اولان آذربایجانلیلار دئییل، خاریجده یاشایان آذربایجانلیلار دا ژورنالین تاسیسینی تبریک ائتمکله برابر، اوئا آبونه یازیلیر، مقاله و شعرلر گونده ریر؛ هر جور مادی یاردم ائتمه یه حاضر اولدوقلارینی بیلدیردیلر. استاد شهریار «آزادلیق قوشو «وارلیق» شعرینی یازیب اوئا خئیر دوعا وئردی. سهند «امام خمینی یه سلام» شعری ایله ژورنالین یازارلاری جرگه سینده دایاندى. سئوینچ، ساوالانین گؤزل شعرلری اوخوجولارین رغبتینی قازاندى. فرزانه نین مقاله لری، آنا دیلی اوغروندا سعی لر و موباریزه لرین آجیلی- شیرینلی خاطریره لری، گنجه لی صباحی نین حکایه لری و ادبی- تنقیدی مقاله لری، کلاسیک ادبیاتدان نومونه لر ژورنالین ایلك نؤمره لرینین صحیفه لرینی بزدی.

«وارلیق» ین تحریریه هیاتی ایلك نؤبه ده آنا دیلی نین ایملاسی قایغیسینا قالدی. عرب الیفباسینی ایشله دن تورک خالقلاری دیلریندکی لهجه فرقلرینه گؤره بو الیفبانی موعین فرقلره یازیرلار. بوندان علاوه، آنادیल्ली مطبوعاتین اوزونه ده واحید یازی قایداسی یوخ ایدی. خصوصیله، صائتلرین یازیلما سیندا کئی فرقلر داها باریز گؤزه چاریردی. «وارلیق» بو مسأله نین حللی اوچون بؤیوک سعی گؤستریش و دئمک اولار کی، دیرلی نتیجه لر الله ائتمیشدیر. بونون اوچون دیل ساحه سینده سریشته سی اولانلار دورغو ایشاره لریندن فایدالانماقلا سؤزلرین دوزگون و آسان اوخونماسی کیمی چوخ واجیب مسأله نی حل ائده بیلدیلر.

شاهلیق رژیمى دؤورونده آذربایجان دیلینه قارشى آپاریلان تبلیغاتین تأثیرى ایله بئله بیر یانلیش تصوور یارانمیشدی کی، گویا آذری تورکجه سی نین قراماتیکاسی یوخدور، بو دیل یازی دیلی دئییل، کوچه- بازاردا ایشله نن دیل دیر. بو کیمی اویدورمالاری آرادان قالدیرماق، هم ده اوخوجولاری دیلیمیزین زنگین

فونئتيكاسى، صرفى و نحوى ايله تانيش ائتمك مقصديله «وارلىق» ژورناليندا بو حاقدى گئنىش بحث آچىلدى، تورك دىلى، او جومله دن آذرى توركجه سى نىن قراماتيكاسى نىن آز قالا مین ایللىك تاريخه ماليك اولماسى، محمود كاشغارى نىن «ديوان لغات الترك» وندى اونون پارلاق نومونه سىنىن وئريلمه سى يو كسك علمى سويته ده نومايش ائتديرىلدى. تاريخى تحريف ائندىلر، ساختالاشديرانلار بۇ يوك بير خالقين دىلىنى و وارلىغىنى تحقير ائندىلر، ديش سىندىرىجى جاواب وئرىلدى. عىنى زاماندا، آذرى توركجه سى نىن سون درجه مونظم، صئقللنمىش، متين و علمى قراماتيكايا ماليك اولدوغونو گؤسترمك، ائله جه ده او واختا قدر بو ساحه ده آنا دىلىنده يازىلى و سايط، دئمك اولار كى، تاپىلمادىغى اوچون اوستاد دوكتور حميد نطقى نىن سىلسيله مقاله لرى درج اولونماغا باشلادى. بو مقاله لر آذرى توركجه سى نىن علمى جهتنن اؤيرنيلمه سىنه دىرلى يارديم ائتدى. همين مقاله لرى اوخوياندىن سوترا سانكى آنا دىلى نىن گؤزلىگى، شىرىنلىگى، عظمتى چوخلارنى نىن گؤزلىرى قارشىسىندا جانلاندى، بو دوغما دىلىن اوزه رينه چكىلمىش بۇهتان و ايفتىرالار اؤرتويو چكىلىب آتيلدى، اونون اصلتى،

قودرتى، توكنمز ايمكانلارنى دوستا دا، دوشمنه ده بللى اولدو.

آذرى توركجه سى نىن زنگين و چوخ عصرلى ادبيات، توكنمز سؤز خزىنه سىنه ماليك اولدوغو دا گؤستىرلمه لى ايدى. بونون اوچون «وارلىق» بوتون وارلىغى ايله چالشمىشدير. دوكتور جواد هيئت بونون اوچون «آذربايجان ادبياتىنا بير باخيش» سىلسيله مقاله لرىنى درج ائتديردى. بو مقاله لر تورك خالقلارنى نىن زنگين موشرتراك شىفاهى ادبيات، ماليك اولدوغونو، يازىلى ادبياتلارنى ديفرنسايىسىندان سوترا هر بير تورك دىلى خالقين او جومله دن، آذربايجان توركلرى نىن اؤزونه مخصوص ادبياتى اولماسىنى، اونون نسيمى، فضولى، حىببى، ختايبى، كشورى، قوسى، صائب تبريزى، واقيف، باهارشىروانى، نباتى، سيدعظيم شىروانى، صابىر شكوهى، لعلى، خازين، صراف و اونلارغا باشقا نوماينده لرى نىن قىسا ترجمه يى حالى و اثرلرىنىن نومونه لر گئتىرمله دىلمىزى، ادبياتىمىزنى، بير سؤزله مىلى وارلىغىمىزنى اينكار ائندىلر سوسدوردو، موعاصىر گئچلىگىن غورور حىسىنى چوشدوردو.

شىفاهى ادبيات دا «وارلىق» درگىسى نىن آردىجيل آراشديرديغى و تبليغ ائتدىگى ساحه لردن اولموشدور. بو يولدا دوكتور جواد هيئت، محمدعلى فرزانه، عبدالكريم منظورى نىن چالشمالارنى خصوصيله قئيد ائدىلملى دير. آذربايجان شىفاهى ادبياتى «وارلىق» دا هم علمى جهتنن آراشديريلير، هم ده اونون توپلانماسى و نشر اولونماسى قايعىسىنا قالانلارنى سايى گوندن گونه چوخالير.

ايبىرمى بير ياشلى «وارلىق» حاقىندا بير و يا نئجه مقاله ده سؤز آچماق مومكون دئيل. اونون احاطه ائتدىگى مؤوضوعلار گئنىش و چوخ جهتلى دير. بونلارنى هر بيرىسى آيرىلىقتا آراشديريلمالى دير. بىز يالنىز بو دىرلى ژورنالنىن بيرجه اىلى، ۱۵ اينجى سايلارنى و اونلاردا گئندن مؤوضوعلارنى هامىسى حاقىندا دئيل، يالنىز بير-

ایکیسی حاقیندا عمومی معلومات وئرملک ایستردیک.همین ایلین بیرینجی سایئ نین موندربجاتینا نظر سالاق:
 «سوئقور تورکجه سی» (دوکتور جواد هیئت)، «آذربایجان ائل ادبیاتیندا آتالار سؤزو و مثلره عائد بیر اورژینال اثر» (م. فرزانه)، «شهریار کونفرئسی باکیده» (دوکتور جواد هیئت)، «کلبه جر فاجیعه سی» (ح.ممدزاده غریب)، «قاراباغ بایاتیلارئ» (احد فرهمندی)، «بیر محمد اومتی» (نریمان حسن زاده)، «گؤروشوم «آراز» ایله» (رضا پاشازاده)، «پروفوسور عباس زامانوف وفات اتندی» («وارلیق»)، «گئجه دؤیولن قاپیلار» (نبی خزری)، «آنا دیلی» (بهرام اسدی)، «وحدت ملی و کثرت قومی - تباری» (دوکتور ضیا صدرالاشرافی، پاریس)، «یاشا ای حاق» (محمدامین رسولزاده حاقیندا) (ناهد حاجی زاده)، «ینی چیخان کیتابلار» (عزیز محسنی)، «داغلار، آ داغلار» (شعر - محمدرضا مقدسی)، «گتیر میشم» (شعر ح.م ساوالان)، «سوئددن بیر مکتوب» (اسد صادقی)، «جناب آقای هاشمی مدیر عامل صدا و سیما» (ن. الف. تبریز)، «تبریز در نهضت تنباکو» (صمد سرداری نیا).

موضوعلارین احاطه داییره سی و یازیلارین جوغرافی ووسعتی گؤز قاباغیندادیر. بورادا و دئمک اولار، بوتون سایلاردا اساس ایستقامت آذربایجان خالقی نین میلی وارلیغی، دوغما دیلی و ادبیاتی نین تبلیغی اولموشدور.
 «وارلیق» اوزون ایللر بوئو خصوصیه، پهلولی رژیمی دؤورونده شووینستلرین کسکین هوجومونا معروض قالمیش آذربایجان دیلی، ادبیاتی، مدنیتی و تاریخی اوزه رینه چکیلمیش ایفتیرا و ساختلاشدیرما اؤرتوکلرینی باجاریقلا چکیب بیر طرفه آتدی، ایرانین تاریخ بوئو چوخ خالقی اولدوغونو، بونلارین هامیسی نین برابر حوقوقا مالیک اولدوغونو بیر داها ثبوت یئتیردی.

ایران اسلام جمهوریتی بو حقیقتی نظره آلاق قانونی اساسی نین ۱۵ اینجی ماده سینده ایرانین هر طرفینده یاشایان اتنیک قؤوملرین تام حوقوقونو تأمین اتمیشدیر. لاکین کئچمیشین آغیر ضیدی میلی سیاستی نین ورودوغو ضربه لرین یاراسی بو تنزلیکه ساغالان دنیل. میلی کادرلارین حاضرلانماسی، مکتبلرین آنا دیلینده درسلیکلر و موعلیملرله تأمین ائدیلمه سی، آنادیلمی مطبوعاتین و کیتابلارین نشری، موساعید زمین یارانسادا، موعتین مودت طلب ائدیر.

۱۹۹۳ اونجو ایلین سایلارینی ورقله بیریک؛ همین ایلین یای سایئ نین موندربجاتی «آذربایجان بیر داها اؤز شانلی رهبرینی باغرینا باندی» (میرزه رسول اسماعیل زاده)، «ابوالقاسم نباتی» (دوکتور جواد هیئت)، «محمود کاشغری» (ابوالفضل آمان اوغلو قولی یئف)، «کوراوغلو کیمدیر» (دوکتور حبیب ادیسی)، «خلیل رضایا آچیق مکتوب» (پروفوسور ح. محمدزاده)، «شهریار کونفرئسی باکیده» (ذکریا طرزمی)، «حکیم ابوالقاسم نباتی نین اوغورلاما قورولتایی»، «ایران آرازین شیمالیندا یاردیم اوردوگاهئی قورور»، «یاشائنی حاق» (ناهد حاجی زاده)، «سولدوز ویلاتینه بیر باخیش» (علی خلخالئی، عیسی یگانه)، «ده ده قورقود» (بیت ... جعفری)، «قومیت مردمی آذربایجان و تشکیل زبان تورکی آذربایجانی»، «جنوبدان سسلر» (عزیزه جعفرزاده)، «آغا به بیم جاوانشیر» (میرهدایت حصارئی)، «احمد جوادین دوغومونون یوز ایلیگی» (ح.م. غریب)، «خوجالی فاجیعه سی

نین دیری شهیدلری» (بویوک رسولوند)، «تورکجه حافظانه لر» کیتابی، حاقیندا (پروفور غلامحسین بیگدلی)، «یئنی چیخان کیتابلار» (عزیز محسنی)، «محمد آرازین ۶۰ ایللیگی» (دوکتور جواد هیئت)، ساوالان، آیدین آی تکین، مصطفی قلی زاده، حاجی حسین دانشی، گونئیلی، فریبا ابراهیمی، دالغینین شعرلری و نهایت موعاصیر آذربایجان تاریخی نین خصوصیه مشروطه حرکتی دؤرونون آردیجیل آراشدیریجیسی صمد سرداری نیانین «میرزه محمد حسین فانی زنوزی» مقاله سی، عزیز محسنی نین «آتا و اوغول» حنکایه سی، دوکتور کریم رفیع زاده نین «اؤلوم مندن قاچیردئ» خاطیره رؤمانی.

بو موندیریجات «وارلیق» نین مضمون رنگارنگلیگینی نومایش ائتدیرمکله برابر، اوز اطرافینا بویوک یازارلار دسته سی ییغا بیلمه سینی، بو نئجه ایل عرضینده ایستعدادلی قلم صاحبیلری یشتیرمه سینی ده گؤسته ریر. «وارلیق» نین ایلك ایللرذکی سایلاریندا مولایف محدودیتی نظره چاریرسا، ایللر کئچدیکجه ژورنال یئنی یازیچی نسیل یاراتدئ، ایلدن ایله بوئی آتدیقجا قلم توماغا باشلایان جوان شاعیر و یازیچیلارین یتکینلشمه سینی ده تأمین ائتدی، صحیفه لرینی اوئلارین اوزونه گئنیش آچماقلا آتا دیلینده یازیب یاراتماق مزیتی و ضرورتینی باشا سالماغا نائیل اولدو. بو باخیمدان «وارلیق» تک جانینا سؤزون حقیقی معناسیندا میلی اونورسیته وظیفه سینی ایفا ائتدی.

«وارلیق» نین بحث ائتدیگیمیز ایلین پاییز سایی دوکتور جواد هیئتین «آذربایجانین آدی و سرحدلری» عونولئی مقاله سی ایله باشلانیر. بئله بیر مؤوضوعدا مقاله نین یازیلماسی لوزمو آذربایجان خالقئ نین وارلیغینی اینکار ائتمه یه چالیشان، اوئون آدی و سرحدلرینی تحریف ائتمک اوچون دریدن- قایقیدان چیخیب، یالانلار اویدوران تاریخی سندلری و قاینقلاری ترسینه چنوبریب مسخ ائندلره جواب وئرمک، اوئلاری سوسدورماق ضرورتیندن ایرکی گلمیشدیر. مقاله ده میلاددان اول یاشامیش مشهور یونان جوغرافیاجیسی سترابوندان باشلانمیش، طبری، یاقوت حموی، یعقوبی، بلعی، مسعودی، ابن اثیر، حمدا... مستوفی، «برهان قاطع» مولیفی محمدحسین ابن خلف تبریزی و اوئلارلا باشقا عالیملرین اثرلریندن فاکتور گتیریلیر و آراز چایی نین شمال حیصه سینین گویا آذربایجان دئییل، آران و یا آلیان اولماسی ایدعاسی علمی دلیلرله رد ائدیلیر. مقاله مولیفی یازیز: «آذربایجان اوزونون تاریخی کئچمیشینده سیاسی- جوغرافی و ائتیک بیر واحدیمی فؤرمالاشارکن موختلیف دؤورلرده قورولان دؤولتلر زامانیندا حودودو ائتیک ذیشمه لره معروض قالمیش و بونا گوره ده تاریخچیلر طرفیندن اوئون حاقیندا موختلیف روایتلر یازلمیش و بو مقاله بوگونکو عالیملر و تاریخچیلر آراسیندا فیکیر آیریلیغینا و موناقیشه لره سبب اولموشدور. لاکین چاغیمیزدا مؤد اولان میلی- قومی تعصوبکئشلیک و بعضی سیاسی مسأله لر ده بو علمی- تاریخی موناقیشه یه سیاسی رنگ و ماهیت وئرمیشدیر.

بو سون قروپدان بعضی لری ایدعا ائدیرلر کی، گویا آرازین شمالی هئچ واخت آذربایجان یوخ، آران آدلانمیش و آذربایجان آدی ایلك دفعه موساوات حؤکومتی ۱۹۱۸ اینجی ایلده قورولدوغو زامان سیاسی

مقصد و ایرانا تجااوز نیتی ایله وئرلیمیش و ۱۹۲۰ اینجی ایله بولشویکلر ایش باشینا گلندن سوئرا دا بو آد عینی سیاسی مقصدله ساخلانیمیشدیر!»

موالیف بو قوئندارما، میلتچیلیک تعصوبوندن دوغان غئیری علمی ایدئاعی تاریخی منبعلر اساسیندا قطعی شکیلده رد آندیر، بو سیرادا سامانی لرین وزیرى محمد بلعمی نین تاریخیندن فارسجا گئیردیگی سطرلرین ترجمه سینی وئریر: «حدودو همدان، ابهر و زنجاندان باشلانیر و سوئو خزرلرین دربندینه قدر اوزانیر. بو آرادا اولان بوتون شهرلر آذربایجان آدلانیر».

بو کیمی آیدین فاکتورلار گؤز یومان، وحدت پرده سی دالیندا گیزله نیب ایرانین موختلیف دیللی موسلمان خالقلائی آراسیندا نیفاق یارادانلارین خیانتکار تئتری ایفشا ائدیلمیر: «پهلوی شاهلاری و اونلارین اطرافیندا توپلاشان موفریط میلتچی پان ایرانیستلر ایرانلیلیغی فارسلیقلا عینی شئی قبول ائله دیکلری اوچون ایراندا فارس دیلینی یایماقلا برابر، باشقا دیللی، خصوصیله تورک دیلینی محو ائتمه یی اؤزلرینه سیاسی - مدنی پروگرام سئچمیشلر. اونلار تورکلری اؤزلرینه دوشمن ساییر، اویدورما نظریه لرله ایرانلی تورکلری تورک یوخ، تورکلشمیش ایرانلی قبول ائدیر و نتیجه ده اونلارا دیلرینی اونوتدوروب فارسلاشدیریلمالارینی اؤزلرینه میلی بیر وظیفه ساییرلار.» بو چیرکین و ایرنج سیاست اسلام اینقیلابی و پهلوی لرین قاچماسیندان سوئرا بیر مودت ضعیفلیسه ده، سوئن ایللرده یئنه جانلاناغا باشلامیشدیر. پهلوی دؤورونون آداملاری و تبلیغاتچیلاری قایقلارینی دیشبه رک حؤکومت مواسیسلرینه گیرمیشلر و یا اؤرادا بیر مودت سس سیز قالدیقلائی حالدا، یئشیدن غیرقچیلیک و پان ایرانیست تبلیغاتینی آپارماغا و اسکی اویدورما حکایه لری یئشیدن یایماغا و تبلیغ ائتمه یه باشلامیشلار. بونلار سوئت ایمپریاسی، نین داغیلماسی، آذربایجان و دیگر موسلمان تورک میلت لرین آزادلیغا و ایستقلاللا قوووشمالارینی یاخشی قارشیلاییب هله مستقبل آذربایجان جمهوریتینی ایرانا تهلوکه کیمی گؤرورلر! ایرانلا آذربایجان جمهوریتی نین علاقه لری نین اینکیشافینا و گئیشلمه سینه اللریندن گلدیگی قدر مانع چیلیک توره دیرلر. مقاله یه یئکون وورولاراق دئییلیر: «بیز اؤزوموزو اونلار قدر ایرانلی و اونلاردان چوخ ایرانا باغلی بیلدیگیمیز حالدا، گون کیمی آیدین و آشکار اولان حقیقتلری ده دانا بیلمه ریک. بیز آرازین شمال حیصه سینی ده آذربایجانین بیر پارچاسی بیلیریک، لاکین او تاین خالقینی یالنیز آذربایجانلی آدینی داشیدیقی اوچون یوخ، بلکه هر شیلری دلیل، دین و مذهب، مدیت، عنعنه و تاریخلری ده بیزیمله عینی اولدوغو و قیسا سؤزله، بیر خالقین ایکی یه بؤلونموش پارچالاری اولدوغوموز اوچون اونلاری اؤزوموزه قارداش بیلیریک و سویریک».

«وارلیق» آذربایجان خالق نین وارلیغی اوغروندا نشر ائدیلمیگی ایلمک ساینندان بوگونه دک آردیجیل مباریزه سینی بیر آن بئله اونوتمامیش، ایلدن ایله اونون کسرنی و تأثیرینی، علمی دیرینی داها دا آرتیرمیشدیر. بو سیاسی - مدنی مؤوضوع یالنیز جیدی مقاله لرله دئییل، حنکایه، شعر، مکتوب، موراجیعت نامه

لرده ده اؤز عكسینی تاپمیش، اوزون مودت اوستو اؤرتمولموش حقیقتین پارلاق سیماسی، کوتله لره
 گؤسترلمیشدیر. ایندی آرتیق اؤز میلی وارلیغینی ایسته ینلره «سپاراتچی- تجزیه طلب»، «موتجاسیر»، «پان
 تورکیست» کیمی چاخیر سپمه لردن قورخان یؤخدور. بونلاری اینده دسته ووز ائندلرین شاهنشاه رژیمی نین
 تۆر- تۆکونولری اولدوغو هامییا بللی دیر. ایندی تک تک شخصلر دئییل، عالی روحانی مکتبلرده، اونورسیتیه
 لرده، موختلیف علم و صنعت اوْجالاریندا اولان مینلره، اوْن مینلره تورک دیللی طلبه، ضیالی، هونر صاحبیلری
 تورک دیلی و ادبیاتی نین مکتبلرده و دانشگاهلاردا تدریسی، رادیو- تلویزیادا تبلیغینی طلب ائدیرلر. اوْنلار
 ایرانی پان ایرانستلردن داها چؤخ و ساغلام محبتله سؤیرلر، ایراندا یاشایان خالقلار آراسیندا نیفاق دئییل،
 قارشیلیق حؤرمت و بیرلیک ایسته یرلر. بودور، تبریز «پیام نور» دانشگاهی علمی هیأتی نین عوضو دوکتور
 حسینقلی سلیمی آذری تورکجه سینین مکتبلرده فارس دیلی ایله بیر سیرادا تدریسی لوزومونو، اوْتون رادیو و
 تلویزیالاردا ایندیکی مسخ اولونموش شکیلده دئییل، قایدا- قانونلارینا دوزگون ریعايت ائتمک شرطیله ایشلمه
 سی ضرورتینی ایرکی سوردوگو فارسجا مقاله سینده یازیر: «یاریم عصردن آرتیق دیر کی، طاغوت دؤورونده
 آذری تورکجه سی نین مدرسه لرده اوْخونماسی و یازیلماسی قاداغان اولدوغو، سوْترا سوپر قودرتلرین تحمیل
 ائندیکلری چتینلیکلر او جومله دن، سککیز ایلیک تحمیلی موحاریبه بو مانعه نی تامامیله آرادان آپارماق
 ایمكانینی وئرمه دی، بیر طرفدن ده رادیو و تلویزیادا آذری تورکجه سی نین پوزولماسی و تحریف ائدیلمه سی
 نتیجه سینده ایران موسلمان میلتی نین آز قالا یاریسی نین دیلی مسخ اولماق و آرادان گنتمک فاجیعه سی
 بورولغانیندا چاپالاییر. اوْلا بیلسین، عزیز دیلداشلاریمیزین اؤز مدنی حقوقلاریندان خبرسیز اولان ایدهعاسی،
 قفسده دؤغولوب آزاد اوچوش تصوورلری اولمایان قوشلار کیمی، آنا دیلینده ساوادسیزلیغی عادی و مقبول
 حساب ائدیپ، ساوادلانماغی یالنیز فارس دیلینده یازیب اوْخوماقدان عیبارت بیلسینلر و آذری تورکجه سی
 نین ایراندا مسخ اولونوب آرادان گنتمه سی خطری نین نه درجه ده جیدی اولماسینی، تصوور ائده بیلمه سینلر...
 بو تحریفلرین و خارابکارلیقلارین آنجاق بیرجه نتیجه سی اوْلا بیلر: آذربایجان تورکجه سی نین ایراندا داغیلیب
 محو ائدیلمه سی! ایران اسلام جمهوریتی نین رادیو و تلویزیو مسئول لاری بیلملی دیرلر کی، بو، دئوریلش
 طاغوتی پهلوی رژیمی نین هدفلریندن بیر ایدی و بنله بیر سیاستی تعقیب ائتمک ایران اسلام جمهوریتی
 قانونی اساسی سینین ۱۹ اونجو ماده سینین ضیدینه دیر. بو ماده ده دئییلیر: «ایران خالق هر قوم و قبیله دن
 اولور- اولسون، برابر حقوقدان فایدالانمالیدیر، رنگ، عیرق، دیل و بونون کیمیلر اوستونلوگه سبب اوْلا بیلمز».
 «وارلیق» ارمنی تجاوووزکارلاری نین آذربایجان خالقینا قارشى ایشلتدیکلری جینایتلری، ارمنی میلتچیلری نین
 آذربایجان تۇرپاقلارینی ایشغال ائتمه سینی، تۆره تدیکلری وحشیلکلی، دینج اهالی نین یورد- یواسیندان
 دیدرگین سالمالارینی، بؤیوک ارمنیستان خولیا لارینی آردیجیل شکیلده ایفشا ائتمیش، هر بیر سایندا
 خالقیمیزین معروض قالدیغی فاجیعه لره قارشى اعتراض سسینی اوچالتمیشدیر. «وارلیق» ین ائله بیر سای

یوڭدور کی،قاراباغدا تۆره دیلمیش فاجیعه لردن اؤرادا بیر مقاله،اعتیراض،حئکایه و شعرده بحث ائدیلمه میش اؤلسون.بو دا «وارلیق» ین اؤز وطنداشلیق و دینداشلیق بۇرجونو لایقینجه یتربنه یتتیرمه سی یولوندا آتدیغی آددیملاردان بیرى دیر.

مطبوعات جمعیتین گوزگوسودور.بو گوزگوده مونهکس اولونان ناخیشلار،عادی گوزگوده اولدوغونون عکسینه،آنى،موقتى دئیل،ابدی قورونوب ساخلانیلیر.ایبیرمی بیر یاشلی «وارلیق» دا خالقیمیزین آجیلی- شیرینلی حیاتی نین گۆزل،سیلینمز ناخیشلاری وار،گله جک نسیللر اوچون بونلار اولدوقجا دیرلی دیر.

منبع: **Bıçaq və qələm**

جواد هیئتی قوتلاماق بوتون تورکلری قوتلاماقدیر

۱۶ مارت ۲۰۰۵ چارشنبه گونو تاریخی تورک اوچاغی بیناسیندا گرچکلشن پروقراما، تورک دونیاسیندان بیر چوخ سیاستچی، فیکیر و بیلم آدمای قاتیلدی. ایکی اولکه نین میکی مارشلاری نین اوخونماسی ایله باشلایان پروقرام، جواد هیئتین حیاتی نین آنلاتیلدیغی گورونتولو سونوم ایله داوام اتندی.

متوکی هیئت باشقانی نامیق کمال زئییک، پروقرامین آچیلیش دانیشماسینا ایکی اولکه نین قارداشلیغینا وورغو یاپاراق باشلادی. "تورکیه جومهوریتی و ایران اسلام جومهوریتی قوشو و قارداش ایکی دؤولت دیر. تورک میلتی و فارس میلتی قوشو و دین قارداش ایکی میلت دیر. ایران، جواد هیئت "بیزدندیر" دئییرسه حاقلیدیر. جواد هیئت اوئلارین دیر. آذربایجانلیلار جواد هیئت "بیزدندیر" دئییرسه حاقلیدیر، چونکی هیئت اوئلارین دیر... تورکیه اولاراق جواد هیئت "بیزدندیر" دئییریک. ایران و آذربایجان یالانلامیریق، آما بیز ده دؤغرونو سؤیله بیریک" دندی.

خوراسان مدنیته نین یتته ری قدر اینجه لنمه دیگی نین آلتینی چیزن زئییک، "ایران، آذربایجان و تورکیه عینی تاریخین، عینی میراثین اوزه رینده اوئوران اوج قارداش اولکه دیر. خوراسان مدنیته بیرلیکده قورموشلاردیر. خوراسان مدنیته باشلی باشینا بیر مدنیته دیر. بو مدنیته، ابن سینانی، فارابی نی، خوارزمینی یتیشدیردی. یعنی اینسانلیغین بوگونکو مدنیته نین تمللری خوراساندا آتیلدی" دندی. ابن سینانین تاریخمیزین درینلیکلریندن گلن مینلرجه ایلیک بیر بیرلیکده لیگین محصولو اولدوغونا توخونان زئییک دانیشماسیندا ابن سینانین "علم وصنعت، ایلگی و التفات گورمه دیگی یتردن کؤچ اندر، گنذر" سؤزلرینی خاطیرلاداراق، احمد یسوی اونورسیتته سی نین بئله بیر پروقرام دوزنله یه رک علم وصنعت اوئان بورجونو یتیرنه گتیرمگه چالیشدیغینی سؤیله دی. "جواد هیئت هم عالیم، هم صنعتچی، هم علمه بؤیوک خیدمت ائتمیش بیر بؤیوک موزدور، دولایسی ایله اوئون ایکینجی قیرخ یاشینی اورکدن قوتلاییرام. اینشالله اوچونجو قیرخینی دا قوتلاریق" سؤزلریله هیئت اوچون اوزون عؤمور تمنا سیندا بولوندو.

جواد هیئتی «وارلیق» درگیسی ایله تانیدیلارینی سؤیله یه رک، سؤزلرینی "او هپ وار اولماغا داوام ائتسین، اوئون ایدئاللاری، خیدمتلری هپ اوئو کیمی اوزون یاشاسین" سؤزلری ایله نوقطالاندی.

پروقراما آذربایجاندان گله رک قاتیلان آذربایجان تحصیل ناظیری پروفوسور میصیر مردانوف، تورکیه یه مینتداریغینی دیله گتیره رک سؤزلرینه باشلادی. جواد هیئتین ۸۰ اینجی دؤغوم ایلی نین تورک دونیاسی نین باشکندی آنکارادا قوتلانماسی نین اوئلار اوچون آیری بیر اوئم داشیددیغینی سؤیله دی.

ایران بۇیوک انلچىسى فيروز دولت آبادى ده ايران يتكىلىسى اولاراق، ايران و توركلره خىدمت ائدن بئله بير بۇيوگون تۇره نينه قاتيلماقدان غورور دويدوغونو ايفاده ائده رك باشلادىغى سۇزلىرینه، هيئتین، بير چوخ اينسانا حيات باغيشلادىغى كىمى ايران و توركيه آراسيندا كۆنول بيرلىگى قوردوغونو و قارداشلىق روحونو تمثيل ائتديگىنى سۇيله يه رك، "حياتىنى بو يولا آدايان (حصر ائدن) ايران و توركيه نين عظمتىنى و بۇيوكلوگونو، بو ايكى ميلتىن بيرلىگينده گۆرن هيئت كىمى بۇيوك شخصيتلر، بو ايكى اۆلكه نين گرچك سرمايه و خزينه لريدير. اوئلارنى قوتلاماق بوتون ايرانلىلارنى و توركلرى قوتلاماق دئمكدير" سۇزلىريله تاماملادى.

آذربايجان بۇيوك انلچىسى پروفور دوكتور محمد نوروز اوغلو، "عالىملرين عالمى، حكىملرين حكىمى ايله ايلگىلى سۇز سۇيله مكده سيختىنى چكىرم، توركيه ده بۇيوك بير عالمين دۇغوم گونونون قوتلانماسيندان دويدوغوم غورورو ديله گتيرمك ايسته بيرم، بوتون آذربايجان توركلرى آدينا شوكرانلاريمى سونورام" سۇزلىريله گونون اؤنمىنى وورغولادى.

آتاتورك كولتور، ديل و تاريخ يوكسك قورومو باشقانى پروفور دوكتور صادق كمال تورال، هيئتین يازيچى و جراح اولماسى نين ديشيندا، دونانين توركولوق دندىگى مسلك (پشه) اربابى ايچينده ۱۱ عدد كىتابى ايله بۇيوك توركولوق عاييله سىنين پارچاسى اولدوغونو سۇيله يه رك، "سىزى آلقيشلاماق دۇولتدير، دۇوقدور" التفاتيندا بولوندو.

آذربايجان يازارلار بيرلىگى باشقانى و ميلت و كىلى پروفور دوكتور آناز رضا، جواد هيئتین هم ايران هم آذربايجان هم ده توركيه آراسيندا كولتور و ادبيات كۆرپوسو اولدوغونا دىقت چكدى. جراحلار نين بيچاغى ايله اينسانلارا حيات قازانديرديغىنا، يازارلار نين دا قلملريله ادبيات و دىلى ياشانديغىنا وورغو ياپدى. رضا، بير بنزتمه ياپاراق، "هيئت توركيه جومهوريتى ايله ياقلاشيق عىنى ياشادير. هر ايكىسى ده ۸۰ ياشيندا، هر ايكىسى ده گنج، بيريل - بيريل و گوجلودور" دندى.

بيل كنت اونيورسيته سى ركتورو پروفور دوكتور على دوغراماجى، جواد هيئتین زورو سچن بيرى اولدوغونا توخوناراق، "او سىنيرلار اؤته سينده باشاريلار سرگيله بير. اؤز اۆلكه سينده هپ ايلكلره ايمضا آتدى. ياپماق زوردور، يىخماق قولاي دير (آساندير). او ياپيچى بير اينساندير، صولح اوچون ياشايان بير اينسان اولموشدور" دنيه رك، هيئتى باريش اوچون ياشايان اينسان اولاراق تايملادى.

احمد يسوى اونيورسيته سى متوكى هيأت عوضو فيض الله بوداق، بير اۆلكه نين، بۇيوك اؤولادى اولاراق، ياشاركن تاريخه گئچمه نين چوخ آز اينسانا نصيب اولاجاغىنى بليرته رك، "اوج بۇيوك اۆلكه نين، اوج بۇيوك دؤولتين بۇيوك اؤولادى اولاراق، ياشاركن تاريخه گئچمك اوچون، آدامين آدى آنجاق جواد هيئت اولمايدير" دندى. بوداق نين جواد هيئت اوچون شاعير نريمان حسن زاده طرفيندن يازيلان «گتيرين» آدلى شعرى اوخوماسى ايسه دويغولو آنلار ياشانماسينا وسيله اولدو.

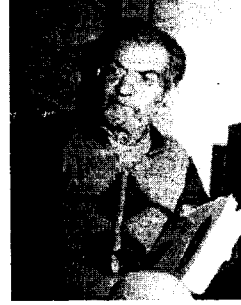
جواد هیئتین قیزی دوکتور مارال هیئت، بنله بیر پروگرام دوزنلدیگی اوچون عایله سی آدینا احمد یسوی اونیورسیتیه سینه تشکوراتندی.

کورسویه دعوت اندیلن جواد هیئت دوغوللو بیر دانشما یاپدی. دؤردونجو بویوتو (بوعدو) تورکیه ده قازاندىغینی، بوتون وارلیغی ایله بونو تورکیه و باباسینا بوزجلو اولدوغونو آنلاتدی. "تورکیه ده اوخومایب دا تهراندان پاريسه و یا آمریکا یا گنتمیش اولسایدیم، بلکه دونیانین ان مشهور جراحی اولوردوم آما جواد هیئت اولمازیم و بوگون سیزلرین لوطف و سئوگیسینه مظهر اولمازیم" دئین هیئت آياقدا آلقیشلاندی. جواد هیئته متولی باشقانیمیز نامیق کمال زئییک طرفیندن شرف بلگه سی و میدال تقدیم اندیلدی. قاتلمجیلارین هیئته هدیه لرینی سونمالاری نین آردیندان تۇرن سوئا اردی.

منبع: AYHABER، دوشونجه و خبر درگیسی، ۲۰۰۵ Haziran، سایه ۳۰، احمد یسوی اونیورسیتیه

سی: اسکی کولتور باکانی «نامیق کمال زئییک» ین چیخیشی

دو کتور جواد هیئته
و « وارلیق » در گیسینه
حصر اولونموش
شعر لر

آزادليق قوشو « وارليق »

هر چند قورتولماق هله بوخ دارليغيميزدان
آما بير آزادليق دوغولوب وارليغيميزدان
« وارليق » نه ييزيم تڪجه آزادليق قوشوموزدور
بير موزده ده وئرميش بيزه همكارليغيميزدان
نه شيرين ديللى بو جنت قوشو طوطى
قتدين آلب ايلهام ايله ديندارليغيميزدان
ديل آچمادا كارليق دا گنذر لالليغيميزدا
چون لالليغيميز دوغوموش ايدى كارليغيميزدان
دوشمن بيزى ال بير گوره تسليم اولو ناچار
تسليم اولوروق دوشمنه ناچارليغيميزدان
هر اينقيلابين وور - ييخى سون بناليق ايستر
دستور گرک آلماق داها معمارليغيميزدان
هم شيار اولاسيز دوشمنى مغلوب ائده چكسيز
دوشمنلريميز قورخورى هوشيارليغيميزدان
«بيرليک» يارادين ، سؤز، بير اولار بيز كيشيلرده
بوخلوقلاريميز بيتديره چك وارليغيميزدان

بیچاق - قلم

« وارلیق » مجلہ سی نین ناشیری جراح - ادیب جواد ہیثہ

اینسانا خیدمتدیر مرامین سنین
سن عؤمرون بویونجا عؤمور اوزاتمیسان.
جراح بیچاغیلا مین - مین خسته نین
آغری - آجیسینی کسبب آتمیسان

خسته یله برابر سئویندین سنده
جیسمانی بیر درده علاج ائدنده...

معنوی درد لرسه قالدئ علاجسیز
بس اونون درمانی نه ایمیش گؤرن؟
جراح بیچاغیلا گؤردون کی یالنیز
جیسمانی آغرینئ کسه ییلرسن...

بیر خالقین معنوی آغریلارینا
علاجی، قارداشیم قلمده گؤردون
گوندوزلر بیچاقلا کسمکک بیر یانا
گنججه لر الینه قلم گؤتوردون.

یاری یا بؤلونموش آنا وطنین
بو گون سندن اومور دردینه ملهم.

قارداش قوشالاشدئ سیلاحین سنین
گوندوزلر - بیچاقدیر، گنججه لر - قلم.

سن سۇزە چئویردین ایضطیرابلارئ
یازدین ، بیر حسرتدن مین درد گۆیردی.
الینده بیرینین آزار - بئزارئ
ایچینده بیر خالقین یوز ایللیک دردی.

گئجه ده ، گوندوزده هئی دؤیوشورسن
معنوی ، جیسمانی آغریلارلا سن.
حکیم نوسخه لری یازدین همیشه
خسته ن شفا تاییب ساغالدئ...فقط
ادیب قلمیله یازدیغین نوسخه
بیر خالقین دردینه شفادیر البت!

یاز کی ، بوتؤو ایدیک ، پارچالانمیشیق
او تایدان دونیا یا سسین اوجالسن.
یاز کی ، قلمیندن سوزولن ایشیق
وطنندن وطنه بیر کۆرپو سالسن!

۱۰ اؤکتیابر ۱۹۸۲

زليم خان يعقوب

جواد هيئت كۆرپوسو

مارت آيى نين ۱۸ دە آنكارا نين قاضى اونيورسيته سينده منيم ياراديجيلىق گنجە م كنجيريلدى. بۇيوك ضيالىمىز جواد هيئت بو خبرى انشىديب اوز عۇمور- گون يولداشايلا مجلسيمزە تشرىف گتيرميشدى. حۇرماتلى آغ ساققاليمىزىن بورادا اولماسى اورە يىمى داغا دۇندردى. حاقىمدا بير گۆزل چيخيش ائله دى ، اورك سۇزو سۇيله دى. بو منظرە نين عكس صداسى آشاغيداكى سطرلر اولدو.

بير كۆرپو وار اوتاي ، بوتاي آراسيندا ،
آغرى - عذاب ، گۇروش - حسرت كۆرپوسودور.
نه اوچاندئ نه سۇكولن نه داغيلان ،
همى خئيرت ، همى غئيرت كۆرپوسودور.

باكى - تبريز جوت قانادئ ساغى - سولو ،
سون هدى آلتاي ايله آنادولو ،
حاقين روحو ، حاقين سسى ، حاقين يولو ،
حلال سئوگى ، حاق - عدالت كۆرپوسودور.

بوخا چيخدئ لالليغيمىز ، كارليغيمىز ،
« وارلىق » ييلا ديله گلدى وارليغيمىز ،
نفسيله گئيشلندى دارليغيمىز ،
ظفر گونو بير سلطنت كۆرپوسودور.

ساجلاريندان ديرناغينا تورك اوغلو تورك ،
آرزولارئ گۆيچە ، دربند ، موصول ، كركوك ،
چيييندىكى بير داشينماز ، داغ بويدا يوك ،
ايلقار - ايمان ، دۇزوم طاقت كۆرپوسودور.

حسرت آتلى بوزدان - قاردان كنجىب گندىر،
مىن سىناقدان ، مىن بىر داردان كنجىب گندىر،
شهر ياردان - بختياردان كنجىب گندىر،
علمى - عورفان ، شعر - صنعت كۆرپوسودور.

روحوموزون سазى ، ئىشى ، اودو كنجىدى،
گۆز ياشلارنى داشلارنى يودو كنجىدى،
او كۆرپودن شاهمار كنجىدى ، خودو كنجىدى،
همى رحمت ، هم مرحمت كۆرپوسودور.

دويفولارنى ناخىشلىدى ، جىلالى دى،
وار اولماغى ، يترىن - گۆيون جلالى دى،
اىل سئوگىسى نه قازانىب ، حالالى دى،
ياراتدىغى اولو مىلت كۆرپوسودور.

يارالارا ملهم قۇيان جراحىمىز ،
دۆيوش گونو سنگرىمىز ، سىلاحىمىز،
اونو بىزه چۇخ گۆرمه سىن آلاهمىز،
تارىخ اوچون قدىر - قىمت كۆرپوسودور.
اوجا دويفو ، صاف محبت كۆرپوسودور.
اى اوخوجو ، نه داغا دوش نه آرانا،
باخ ، بو كۆرپو جواد هىت كۆرپوسودور!

۰۳/۰۴/۲۰۰۵

پروفیسور اکبر حسین اوف
مشہور پروفیسور جواد ہیئتین ۸۰ ایلیک
یوبیلیئینہ ایتحاف اندیرم

شیمال ، جنوب آراسیندا
مایاک اولدوم جواد ہیئت!
یارالی یا ، قاققینلارا،
دایاق اولدوم ، جواد ہیئت!

میرزه علی آرزولاری،
بیخدئی دمیر دیوارلاری.
سنی دوغما اولاد بیلیر،
آزاد آذربایجان دیاری.

اکیزلردیر حیدریابا ، قوشقار ، کپز،
گل بو ائلین داغلارینی آیاقلا گز.
آیاق ساخلا ، آلا گوزلو گوی گولومه چاتهاچاتدا،
کاباب بیشیر مرجان گوزلو باتاباتدا،
اوجاق سونسون ، کوزون قالسین ،
وطنینده گوزون قالسین.

شفالی دیر الین سنین،
دور تو کولن دیلین سنین،
بو کولمسین بئلین سنین،
یوز یاشیندا بو قامتده،
گوروم سنی جواد ہیئت!

اولو تورکون ووقاریسان!
ده ده قورقود اوولادیسان!
سنکسن باهار یاشامیشان
سنکسن اینده یاشا جواد!
***

نریمان حسن زاده

گتیرین

عزیزیم دوکتور جواد هیئته

جواد هیئت باکئی دادئی دئیر لر
دعوت ائدین ، گنئدین قوناق گتیرین.
تبریز ، تهرآن هاواسی وار سسینده
سوراقلاشین ، بیر سس - سوراق گتیرین

گوزومده دی آیرلیغین خیفئی
آیرماین او تائی ، بو تائی میلتی
ائلچی گنئدین آتا بابا عادتئی
باختی یشین یونگول یالاق گتیرین.

باکئی دئییب حسرت گنئدی شهریار
جواد هیئت قالب بیزه یادگار.
دئین « وارلیق » وارلیغینی یاشادار
بیواخت اولسا ، ائله بیواخت گتیرین

آذربایجان شهید وئریر بیر الدن
ایمتاحانا چکیر تاریخ یثنیدن.
ایکی سرحد دیره یی وار ، بیر وطن.
اوردان منه بیر آز تورباق گتیرین.

يارى جانين او تايدادى ، جوادىم
يارى جانين بو تايدادى ، جوادىم
گۆر نريمان نه حالدادى ، جوادىم
سینه م دولوب ، بير آغ وراق گتيرين.

۲۰۰۰

***

دوكتور على اوسط ميرزه يثف

سن ائله اولكى جواد هيئت سن!

سینه ندكى وطن اودون - آتئين
عالم ييغيشسا دا سؤندوره بيلمز
اوجالدين گؤيلره خالق ايسته ييله
قارتالسان ، بير كيمسه انديره بيلمز.

آدم اؤولاديسان حاقين نؤكرى
يولون دوز يول اولوب ازلدن برى
دؤنسه ده گنرييه چرخين ته كرى
سنى عقیده ندن دؤندره بيلمز.

زيروه سن مغورورسان ، اوجا بير داغسان
سوزولموش دورولموش بولور بولاتسان
كؤكون پاليد اولوب ، مؤحكىم بوداقسان
طوفان قوپسا بئله سينديرا بيلمز.

خالقينا باغليسان تاكى ازلدن
مىلتين يولوندا جانيندان كئچن

بو گون سنين ياشين اولسادا سنكسن
سن ائله اولكى جواد هيئت سن!

اژدرقياسلى

ايقتصادچى - عاليم ، شاعير

بؤيوك شخصيت سن تورك دونياسينا

دونيا شؤهرتلى مشهور عاليم ، جراح ، شرفلى
عؤمور يولو كنجميش دوكتور جواد هييتين
آنادان اولماسى نين ۸۰ يلليگينه ايتحاف ائديرم

تبريز توپراغيندا دونيايا گلدين
ايشيقلئ ذكانلا گويه يو كسلدين
گنجه لى - گوندوزلو يازدين ، ياراتدين
آرزولار گول آچدئ... كامينا چاتدين!
مين جوره بلادان ، غم دن سوووشدون
طبيليگين ووصالينا قووشدون
باشلاياندا علمه قابنار بير چاغين
آچدين سيرلرينى سن جراحليغين!
ائله سيرلرى كى ، آچيلماميشدئ
شفالئ نورو دا ساچيلماميشدئ!
اوره يى ، بؤيره يى كؤچورن آندا
يئنى گونش دوغدو سانكى جهاندا!
مسلكين دوز اولدو ، اينامين قطعى
قازاندين ابدى دونيا شؤهرتى!

مۇعجوزە يارادان جراح بېچاغىن
 ياندىردى خستە نىن سۇنن چىراغىن
 شفا بېچاغىنا دۇندو الينده
 مین آلقىش ياراتدى ائلىن دېلىنده!
 او قدر زنگىن دىر سنىن خىدمتىن
 شعرله وصف ائتمك چتىندىر چتىن!
 ائله وورغونوسان ادبىياتىن
 اوئندان يوغرولوبدور سنىن حياتىن!
 جراحلىقلا قوشا ادبىياتى
 سانىرسان اوزونه حزين باياتى.
 اونلارنى بىر جاندا قووشدوراندا
 سئوئىنجىن ، فرحىن جوئشور او آندا!
 دىلىنه تشنه سن آذربايجانىن
 اوئونلا باغلى دىر شؤهرتىن ، شانين
 آتان على هىث تؤولوصيه ائتدى
 دىلى قوروماغى سنه اؤيرتدى.
 سنده صادىق اؤلدون او نصيحتە
 دؤزدون متانتله آغىر زحمتە!
 هم طىبى ، هم دىلى ، هم كؤكو ، سؤيو
 كامىل اؤيرنمىسن حياتىن بوئو.
 بؤيوك وورغونوسان شعرىن ، صنعتىن
 زرگر تك بىلىرسن قدىر - قيمتىن
 ائوينده قوردوغون شعر مجلىسى
 معنوى عالم دىر ، حياتدىر سسى!
 بوندان بهره لئدى نه قدر اوستاد
 سهند ، شهريارا وئردى قول قانادا!
 سسىنه سس وئردى جوئشان آراز ، كور...
 اوئانئب جانلاندى مىلى تفگور

ناشیری اولدوغون « وارلیق » درگیسی
 حیات موژده سیدیر، خالقین حاق سسی!
 اوئونلا خوش کنچدی هر بیر ایلمیز
 یئیدن جانلاندی آنا دیلمیز
 پروانه سی اولدو بدن ده جانین
 اوره ییمیز گونئی آذربایجانین!
 بؤیوک خیدمتین وار اوئون نشرینده
 میلی اوْیانشین یئنی عصرینده.
 یئنی بیر نسلین یئتیشمسینده
 مشعله چئویردین قلیینی سنده
 چوخ خیدمت اتمیسن سن اوز پایینا
 تاپدانان تورباغین های - هارایینا
 نجیب قلیین حزین - حزین سیزلاییر
 دئییر سن: گل حاقی ناحاقدان آیر!
 ایندی آز تاپیلار باشین توتان دیک
 بیلکده سنین تک آنسیکلونپندیک
 ذکان چوخ سؤیکنیر گوجلو منطقه
 بو داهیلیک عنتیقه دیر عنتیقه!
 او قدر گئیش دیر نجیب اوره بین
 سوفره نده بول اولور حالال چوره بین
 آلاه وئرگیسیدیر ازلدن سنده
 عملین گورونور صداقتینده
 چتین گونده تئز هارایا چاتانسان
 ائل شاد اولسا غم غوصه نی آتانسان
 حاق سوزونو سن اوجادان دئینسن
 دوز چوره بی دوستلا بیرگه یئینسن
 دوغما تورباغینی قلبن سئویر سن
 « ذره سینه قوربان اولوم » دئییر سن!

چوڭ اوجا توتارسان حاق - عدالتى
آمالين ختيردى ، اينامين قطعى!
بو گۈزل مراما مين دفعه « احسن »
بونا قادير اولان موتفگير سن
كۈنول آچان دادلى دوزلو سۈزلرين
بولاق تىك شفاف دى ، دريا تىك درين
بىز حثيرانىق هر سۈزونون زرينه
حىكىمتلى ، چوڭ كامىل صۇحتلرينه
دىنلدىكچه هر آرزوموز اويانىر
اوره يىمىز شفا - نورا بويانىر
سنسن خالقىمىزىن بختيارلىغى
تانىنين ده يرلى گۈزل وارلىغى
زىروه لرفتح ائتمك دئىلدىر آسان
مشهور سىمالارين نور سىمولوسان!
سنىكسنى چاتمىسان شو كور آلاها
گۈرونور بايين وار بوندان دا داها!
دوخسانىنا چاتماغى ايندى گل سىنا
هله چوڭ گرە كسن تورك دونياسىنا!

باكى، ۲۶ مارت ۲۰۰۵ اينجى ايل

دوكتور جواد ھيئته

گۆزۈندە حسرت وار ، قلىبنده الم
نئچه حيات وئردىن اومىدسىز جانا
بىر الينده بىچاق ، بىرىندە قلم
عملين شرفدير آذربايجانا.

بىر ناقىص جراح دا اۆز بىچاغىيلا
بو آنا وطنى دوغراى ، بۆلدو.
آيرىلىق حسرتى ، تورپاق داغىيلا
مىليونلار اينله دى مىليونلار اۆلدو.

ظالمىلار مىلتى سالدىلار درده
يوز ايلدير گۆز ياشى آشيمىز دادير.
فلكىن ناخيشى شىمالدا ، غربده
قارا داشى بىزىم باشيمىز دادير.

دونيا فانى دئيبيل ، حيات اوئونجاق
ايندى اوئونجاق دا دانىشير ، دينير.
يادلار قوهوملاشير ، بىرلشیر آنجاق
ايكى يه بۆلونموش قارداشلار دينمير.

آلاهين مين حؤكمو ، مين بىر سىرى وار
مين ايكىنجى سىرى گرک اندك فاش.
ايكى يه بۆلونموش بو دوغما ديار
عاغىللى عملله بىرلش قارداش!

مىن عۆمور اوزاتىدىن ، بخش ائىدىن حيات
نه بىر اينسان اۆلسون ، نه بىر گول سۆلسون.
گون او گون اۆلسون كى آى جواد هيئت
بۆلۈنموش اوركلر يىئنه بىر اۆلسون.

***

شيكار مستعلى

آنا باياتىسى

« جواد هيئته ايتحاف »

بو گون قوناق اۆلدوم قارداش « وارلىق » ا
دوشمه سين « وارلىق » ين گۆروم دارلىغا.
اۆزونو ستلله ، سولارا وورور
وطن چاتسين دئيه بختيارلىغا.

كۆرپه يه ديل وئرن بىر آنا دير او
اورك بىر يانادير ، بىر يانادير او
دالغالار قوينوندان ، طوفاندان كىچىب
ووصالاته سن بىر سوئنا دير او.

ملهم دير ، شفا دير اورك داغينا
بولاقدير ، چاغلاير خزان باغينا.
اۆزونو دؤندريب بىر داغ چايينا
جان وئير ، قان وئير غم اؤيلاغينا.

اولودور مرامی، اولودور سۆزو
اؤدلاردیاری نین اؤجاغی، کۆزو.
سویوق اورکلره نور وئرمک اوچون
اؤد توتوب آلیشیر، اؤدلانیر اؤزو.

آرزوسو موقدّس، اؤدو موقدّس
اورکلر قیزدیران اؤدلو بیر نفس.
آنامیز سودونو ایلرمی حالال
بیز اؤنو قورویوب یاشاتماساق بس؟

قارتال دیر، قانادی برکیسین گرک
قارتالی همیشه زیروه ده گؤرک.
اؤتون او موقدّس وراقلاریندا
بو تایدان او تایا موژده گؤنده رک.

ائلمین، اوبامین حیاتی دیر او
آتامین، بابامین قیر آتی دیر او
قورویاق « وارلیق » ئ جانیمیز کیمی
آنامیز سؤیله ین بایاتی دیر او.

***

محمدعلی موصدق

عزیز قارداشیم جواد هیئته

ایجازه وئر دئییم هیئت قارداشیم!

وطندن وطنه خوش گلیسینیز.
اؤز دوغما ائلینه حسرت قارداشیم
بو سولماز چمنه خوش گلیسینیز.

ااشیتدیک بیر زامان گلیر شهریار
گلمدی ، قلیمی بورودو غوبار
دونیا سئوینج وئردی ییزه بو دیدار
بو دوغما وطنه خوش گلیسینیز
بو باغا ، چمنه خوش گلیسینیز.

اوتوز بئش ایلدیر کی حسرتیک سیزه
گلمیشیک وطنه ، بیر گئدک بیزه.
جان قوربان ائله بیم قدملریزه
دئیم بو گولشنه خوش گلیسینیز
بو دوغما وطنه خوش گلیسینیز.

گل ، ای قارداشینا حسرت قارداشیم
حسرت سیرداشینا حسرت قارداشیم
اؤپه دیدیم الیندن هر واخت قارداشیم
دئییه دیدیم وطنه خوش گلیسینیز
بو سولماز چمنه خوش گلیسینیز.

تبریزدن باکی یا سلام گتیرن
آیری دوشلردن پیام گتیرن
لعل دن قیمتلی کلام گتیرن
بو دوغما وطنه خوش گلیسینیز
بو گوللو چمنه خوش گلیسینیز.

اينتظارلا دولو گوزونه قوربان
بيزلری ياد ائدن اوزونه قوربان
ائللره روح وئرن سوزونه قوربان
بو دوغما وطنه خوش گليسينيز
چيچکلی چمنه خوش گليسينيز.

« وارليق » دان آليرديق بيز عطرينيزی
سونسوز حسرت ايله گوزلرديك سيزی .
نئجه کی تبريزيم گوزله بير بيزی
دئسين کی ، وطنه خوش گليسينيز
بو قديم چمنه خوش گليسينيز.

ايتن قارداشيني آختاران جواد
تاييب مصديقي ائلميسن ياد
دوغما وطنده يم ، دئيرم آزاد:
وطندن وطنه خوش گليسينيز
بو سولماز چمنه خوش گليسينيز.

***

حسين كورد اوغلو

دوست گليشى

باكى نين نوباھارئي گلدی جواد هيئت ايله
گوزله بيرديك يولونو گور نئجه ده حسرت ايله!

گونئی ائلدن قوزئیه نور گئیریر یاز گونئی
ایسیدیر قلیمیمیزی دوغماجا بیر شفقت ایله.

خوش تېسۆملری نوروز شمعی نین شۆعله لری
ساجیلیر دوست انوینه دوپ دورو بیر اولفت ایله.

دولانیر بوینوموزا قوللاری قارداش قولو تک
بیزی قویمور سیخیلاق داغدان آغیر مؤحت ایله.

قلم اهلی بیغیشیر دؤوره سینه اوستادیمین
اوزانیر مجلیسیمیز صوبحه کیمی صؤحبت ایله.

هر گلنده نئچه درده علاج ائیلر بو طیب
نه بی وارسا بؤلوشور درده دوشن میلت ایله.

یاخشی دوستون گلشی بؤیله جه توی - بایرام اولور
یاشارین سوفره سی گل - گل دئیر هر نعمت ایله.

مورشودون شانینه قوی شعر اوخوسون کورد اوغلو
فئض یاب ائيله سین اوستادئ لذید شربت ایله.

***

علی عبدی

« وارلیق » درگیسینه

وورولدوم سن کیمی نیگاره « وارلیق »

دوستا شفق ، یادا شراره « وارلیق »

دئمىشم يولوندا قوربان جانىمى
سىناماق ايسته سن بو پشيمانىمى
چكىسەن قىلىنچى تۆكە سن قانىمى
يازارام قانىملا دىواره « وارلىق » .

ايللر بويو ياتمىشلارنى اوياتدىن
ائلىن آدىن دونيالارا اوجالتدىن
پارلادىقجا دوشمن اوزو قارالتدىن
آلا دنوى سالدىن حىصاره « وارلىق » .

ائلىنه يابانچى قوروب تله نى
ساليردى تله يه يولدان گلىنى
سن هيدايەت ائتدىن بو قافيله نى
تاپدى حياتىنى دوباره « وارلىق » .

اىيرمى بيرده تئلىن يانا وورورسان
كوزراوغلو تىك ياغى بوينو وورورسان.
ائلىمىزده شادلىق ، شىلىك قورورسان
ايفتىخارسان بىزىم دياره « وارلىق » .

آصلان كىمى نعره سالان چۆللره
سسنى چاتدىران اوزاق ائللره
دىللىمىزى سالان دىلدن — دىللره
ائللرىن باغىنا هزاره « وارلىق » .

سۇزچونون دىلىنە قۇيورسان سۇزۇ
سازچى آلېر سىندىن اېلھامى اۋزۇ.
يۇرولماز ائلىمىن سىندە دىر گۈزۇ
ائلىمىن بىختىنە سىتارە « وارلىق »...

نبى خزرى

عزىز قارداشىم دوكتور جواد هىتتە

وفالى اورك ، شفالى اللر

مگر ابدىلىك

بىز آىرى دوشدوك؟

عئىنى دىر موقدس اوفوقلرئىمىز.

سانىرام اىلك دفعه دونن گۇرۇشدوك

سانىرام يوز اىلدىر بىر يىردە بىك بىز.

آىرلىق گۇرۇشه سجدە يە گلر

بىختىمىز اولسا دا نه قدر چتىن!

وفالى اوركله ، اوزون گىنجە لر

يازدىن تارىخىنى دوغما مىلتىن.

هيجران كۇرپوسوندىن اۋتوب كىچىندە

سن كى ، اوجا توتدون اۋز ووقارىنى

شفالى اللرله قان - تر ايچينده
ساريدين ميلتين يارالارينى.

جان مؤحتته دؤزمز ، اورك دارليغا
نتجه يول قارتال تك سرحدلر آشدين.
بوتون وارليغينى وئريب « وارلىق »
دونيايا سن وطن قايسى آچدين.

موقدس بير آنا سسله بير سنى
اوركلر مؤحتاجدير اوولاد سؤزوننه.
تبريزين يوللارنى گؤزله بير سنى
باكى يوللارنى دا حسرتدير سنه.

سن اورا چاتاندا بو ساحيلده سن
سن بوردا ياتاندا او ساحيلده سن.

اؤز آنا ديلينه كيم انديب سجده
او ، تاريخ بويونجا مودريك سايليب.
قان ايچن شاهلارا لعنت دئديكجه
سن توتدون گؤز اوسته شاه اسماعيل!

سن بيزه دوغماسان
اي دوغما اينسان

دوغمالیق عشقینی قورۇ اۋزونده.
شهریار اوزونه حئیران باخمیسان
قالیب او گۈزترین نورو اوزونده.
آ یاشید قارداشیم ، گل گل اۋپوشک!
قوی سنه بنزه سین تزه نسیلر!
یوز ایل ده دۋیونسون وفالی اورک
خالقا حیات وئرسین شفالی اللر!

پروفیسور دوكتور جواد هيئته

گوندريلميش مكتوب

وتبريكلردن سئچيلميشلر

ایران ایسلام جوهوریتی جوهور

ریسلیگیندن*

اولو تانری نین آدیلا!

حورمتلی عالیم ، دوکتور جواد هیئت جنابلاری! عزت و اوغورلارینیز داواملی اولسون! سلام، جوهور باشقانینا گوندردیگینیز مکتوب و « تورک دلی و لهجه لرینین تاریخی » ، « تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش » کیتابلارینیز چاتدی و جوهور باشقانینین مبارک نظربندن کنجیدی. منه بویوردولار کی کیتابلارینیزدا، ائله جه ده « وارلیق » ین سایلارینداکی مقاله لرینیزده آپاردیغینیز قیمتلی و فایدالی آراشدیرمالارا گوره سیزه جوهور باشقانی نین تشکورو نو چاتدیرام. « وارلیق » درگینیزین و اثرلرینیزین هر بیرینی ایران ایسلام وطنین ادبیات تاریخینده یئنی صحیفه لر آچمیش ، آذری تورکجه سینی و غئیرتلی آذربایجانلیلارین درین مضمونلو ادبیاتینی تزه دن دیرچلتمیشدیر. آرزو اولونور کی ، « وارلیق » داکی مقاله لرین اینقیلابی و ایسلامی رنگی داها چوخ اولسون. جوهور باشقانی نین تشکور و قدردانلیق مکتوبونو چاتدیرارکن سیزه - ده یرلی اینسان و حورمتلی عالیمه - علمی ، مدنی و ادبی فعالیتینیزده اولو تانری دان سونسوز اوغورلار دیله بیرم.

جوهور ریسیلیگینین مدنیت موشاویری

محمد جواد حجتی کرمانی

تهران ۱۹۸۷

***

• مکتوبون اورژینالی فارسجادیر

سايىن « وارلىق » درگىسى يۇنە تىجىلىرى!

درگىنىزى گۇروب چۇخ بە يىندىك. سىزلىرى اۋنجه تىرىك اندر و درگىنىزىن داواملىق يايىلماسىنى دىلە رم.بىزىم اونىورسىتە دە «توركجە» بۇلومو وار.بو بۇلومدە هم فارسجا هم دە آذرى توركجە سى درسلىرىمىز وار و بو دىللىرى اوخويان تقريباً ايكى يوز اۋىرنجىمىز ائىتتىم گۇرور.بونا گۇره اگر مومكونسە چىخان هر «وارلىق» سايىندان بىر عدد گۇندره بىلىرسىنيز،هم بىز ايستيفاده انده رىز،هم دە اۋىرنجىلىرىمىز بو گونكو فارسجايى،آذرى توركجە سىنى و ادبىياتىنى ياخىندان اۋىرنە بىلىرلر.

جنابى آلاهدان باشاريلارنىزىن سورمه سىنى دىلركن ان درىن سايقىلارىمىق تقديم انده رىم.
دوكتۇر اوميد توكاتلى

توركيه ، كاپىشرى ، ارجىئىز اونىورسىتە سى

۲۵ ماى ، ۱۹۹۸

***

عزيز دوستوم!

ايراندا ايلك دفعه آپاردىغىنىز آچىق اورك عملياتىنى سوراغىنى سوتسوز سئوئىنجلە قارشىلاديم.بۇيوك اوغور قازانماغىنىزلا باغلى سىزى اوركدن تىرىك اندىرم.سىزىن لياقت و ايستعدادىنىز پارىس دە آلدىغىنىز تحصيل و تعليمى گرچكلشديره بىلمىشدير.

خوش خاطيره لرله ، پروفىسور آندره سىقارد

فرانسا جراحلىق آكادئمىياسى نىن پىزىدنتى

۱۰ ايون ۱۹۶۳

***

عزیز دوكتور هيته

"يراندا آچيق اورك جراحليغي" آدلى مقاله نيزى چوخ بويوك ممنونيتله آلديق. چوخ ماراقلق دير. مقاله نيزى بئن الخالق ژورنالين باش رداكتورو فيليب تورنكه (Filip toreka) چاتديرديم. گلن ساييميزدا چاپ انديلجكدير. مقاله نيزه گوره سيزى تبريك و درين تشكورومو بيلديريرم.

ان صميمى دوغولاريملا Horace Turner

باش كاتيب، چيكافو، ۱۲ ايون ۱۹۶۳

***

عزیز دوكتور هيته!

تئهراندا آچيق اورك عملياتينا باشلاماغينيزلا باغلى منه گوندرديگينيز مقاله يه درين تشكورومو بيلديريرم. بو خبرى اثشتمكدن چوخ شادام، چونكى يراندا بو ايشى باشلاماغين نه قدر اهميتلى اولدوغونو بيليرم.

صميميتله، *Rassel Brok

۲۸ ماي ۱۹۶۳

***

مؤحترم جناب جواد هيته!

آنكارادا مؤحترم يولداشيم حسن اره ن سيزين سون درجه بويوك اهميته ماليك اولان « تاريخ زبان و لهجه هاى تركى » كيتابينيزى منه گؤستردى. بو كيتاب منه چوخ خوش گلدى، عظمتلى بير اثردير. منيم سيزدن بير خاهيشيم وار: اگر مومكوندورسه بو قيمتلى كيتابدان بير نوسخه منه گوندره سينيز. من ده اوزومون سون كيتابيمى سيزه گوندرمه يى شرف بيليرم.

درين حؤرمته، پروفيسور دوكتور *Gerhard Dorfer

آلمانيا، ۲۱ نوياير ۱۹۸۷

***

* اينگيلتره ده آچيق اورك عملياتى آبارميش ايلك جراح دير.

** گرهارد دورفتر گؤتينگن اونيورسيته سى نين توركولوگيا پروفيسورودور.

ایران ، تهران ، جاوید خسته خاناسی ،

دوکتور جواد هیثه

عزیز همکارا!

منه اوستادیم رنه بورگنون (Rene Burgeon) ایله بیرلیکده " تترایا و جراحیّه آنسیکلوپئدیاسی " اوچون قاراجیگر آمیبی خسته لیگی اوچنرکینی یئیدن یازماق تاپشیریلیمیشدیر. بو سیزین ده ماراقلاندیغینیز مؤوضوعدور. بیزه بو باره ده مقاله گؤندرسنیز و علاوه ملاحظه لرینیزی بیلدیرسنیز مینتدار اولوروق. سیزین ایجازه نیزله اونلاردان یازیمیزدا علمی قایناق کیمی ایستیفاده ائتمک ایسته بیریک. اگر اوریژینال چالیشمالارینیزلا روئتیتیر، میکروسکوپیک شکیللری ده گؤندرسنیز ، درین تشکور و مینتدارلیغیمیزی بیلدیره ریک.

سئوگی و صمیمیتیمیزله ، پروفور Jan Rive

فرانسا ، ۱۴ آپرئل ۱۹۶۶

قئید: دوکتور جواد هیثین گؤندردیگی مقاله دن پارچالار و میکروقرافیالار "Mediko Chirurgical" آنسیکلوپئدیاسی نین ۱۹۷۷ اینجی چاپیندا درج اندیلیمیشدیر.

***

آقای مؤحترم دوکتور جواد هیث جنابلارینا سلام و ائحترام!

دوون آذربایجان علملر آکادئمیاسی نین نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتونون بیناسیندا « وارلیق » مجله سی نین ۱۰ یاشینین تامام اولماسی موناسبتیه یوبیلئی ییغینجاغی کئچیریلدی.

ییغینجاغ علملر آکادئمیاسی ، یازیچیلار ایتفاقی ، آذربایجان دؤولت اونیورسیتیه سی طرفیندن چاغیریلیمیشدی. ییغینجاغدا چیخیش ائدنلر وارلیغیمیزی یاشادان « وارلیق » مجله سی نین عونوانینا صمیمی سؤزلر سؤیله دیرلر، اونون وطن قارشیسیندا ، میلت قارشیسیندا خیدمتلریندن آغیز دولوسو دانیشدیلار.

ییغینجاغدا ایشتیراک ائدنلر منه تاپشیردیلار کی ، مکتوب یازیب اونلارین تبریکینی ، خوش دیلکلرینی سیزه چاتدیریم.

من ییغینجاغین قرارینا عمل ائده رک ، بو کیچیک تبریک مکتوبونو سیزه یازدیم . ییغینجاغ حاقیندا اطرافلی معلومات مطبوعاتدا چیخاقدیر.

ھامیمیزین حۇرمترلرینی و ان صمیمی دیلکلرینی قبول ائدین.
حۇرمتلی دوکتور ، سیزه و سیزین اطرافینیزدا سیخ بیرلشیب « وارلیق » مجله سینی نشر ائدن عزیز
ھمکارلاریمیزا عشق اولسون!
گله جک فعالیتینیزده سیزه یئنی - یئنی موققیتلر دیله بیریک.

سیزین عباس زامانوف

پروفسور

باکی، ۱۵ آپریل ۱۹۸۹

***

چوخ حۇرمتلی جواد هیئت موعلیم!

چوخدان سیزه مکتوب یازمادیغیما حنیفسیلنیرم. نه ائتملی ، واخت آز ، ایش و فیکیرلر چوخ ، زامانین ایره لی
آرتدیغی مسئله لر ساییز حساسییز. بونا باخمایاراق « وارلیق » ژورنالینی صبرسیزلیکله گۆزله بیر و هر بیر یئنی
نؤمره سینی تشنه آدام بولاق سویونو ایچن کیمی ایچیرم. واختی ایله میرعلی منافی واسیطه سیله ادبیاتیمیز باره
ده بعضی معلومات و کیتابلارئ سیزه گؤندرمیشم، یقین آلیسینیز. قیمتلی و فایدالی یازیلارینیزا آز - چوخ
کۆمه یی ده بیسه خوشبختم.

ایندی سیزه ایکی قزئت گؤندیریم: " آذربایجان موعلیمی " و " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتینی. هر ایکیسینده
جنوبدا بعضی ادبی حادیثه لر باره ده یازیلاریم چاپ اولونوب. اونلارا نظر یتیریب ، واخت تاپاندا نظرییزی
منه ییلدیرسنیز، ممنون اولارام. ادبیاتیمیز اوچون چوخ فایدالی و لازیملی ایشینیزده سیزه اوغورلار و جان
ساغلیغی آرزو ائدیرم.

حۇرمته ، میرزه ابراهیموف

آذربایجان یازیچیلار ایتیفاقی ایداره هیأتی نین صدری،

رئسپوبلیکانین خالق یازیچیسی

باکی، ۱۰ سئنتیابر ۱۹۸۲

آلاهين آديلا

« وارليق » نشريه سى نين حؤرمتملى يازيچيلار هيأتي!

سلام وسلامتلىق آرزوسويلا. من « وارليق » ين تئهراندا بير اوخوجوسويام و بو ايکينجى مکتوبدور کى ، سيزه يازيرام . اوّل مکتوبو فارسجا يازميشديم ، آنجاق بو مکتوبو تورکجه يازماق اوميدى ايله باشلايرام . من « وارليق » ين عاليم يازارلارينين تورکولوژی چئوره سينده چئشيدلى آچيلاردان سؤز آپاران مقاله لرینی ماراقلا اوخويورام. « وارليق » دا بؤيوک اوستادلاريميز بئله مقاله لرین نشرينى اؤزلرينه بير بؤرج بيلير و يازماغيندا دا اولدوقجا بؤيوک سعى گؤستريرلر. بئله ليکله ، ايندييه قدر چؤخلو وطنداشلار آنا ديلي چئوره سينده اولان مقاله لرى اوخوماقلا « وارليق » واسيطه سيله تحصيل آليرلار ...

داوود شعبانى

تئهران

دوكتور جواد هيٽين
اثرلري نين بيليو قرافياسئ

دو کتور جواد هیئتین اثر لری نین بیلیوقرافیاسی

I. طیه داییر اثر لری

کیتابلار

1. Tromboflebit. ین موعالیجه سی . تهران ۱۹۵۷ (فارسجا)

۲. عمومی جراحیق ، ۱۹۶۵ (فارسجا)

۳. جراحیه درس لری. تهران ، ۱۹۹۷ (فارسجا)

مقاله لری

۴. ینتی Anesteziya ایشلندیکن سونرا M.P.O. عملیاتدان سونرا خسته لیکده ده بیشیکلیکلر . Tezis ، پاریس ، ۱۹۵۲ (فرانسیزجا).

۵. اورک جراحیه سی. «کیهان سالنامه سی» ، تهران ، ۱۹۵۶ مارت.

۶. اورک جراحیه سی. «نادر سالنامه سی» ، تهران ، ۱۹۵۹ مارت.

۷. ایراندا آچیق اورک جراحیه سی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۲.

۸. تهراندا حکیملیگین چتینلیکلری. «سخن پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۲.

۹. معده - اون ایکی بارماق باغیرساق خورالارینین جراحی معالجه سی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۲.

۱۰. ایراندا آچیق اورک جراحیه سی. (بیر arteriya pulmonaris دارلیغی خسته سینین سویوتما مثنودو ایله عملیات). ۱۹۶۲ (فرانسیزجا).

۱۱. چوخ ساییل trauma خسته لیبی قارشیسیندا. «ایران جراحیق ژورنالی» ، تهران ، ۱۹۶۳.

۱۲. یانیقلا. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۳. kiynqrak سیستمی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۴. آنادان کلمه بود چیخیفی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۵. فقره لر آراسی دیسک بیرتیغی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۶. عملیاتدان سونرا venoz tromboz لارین معالجه سی. «دانش پزشکی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۷. بیر معده eozinofil granuloma معالجه سی. «ایران جراحیق ژورنالی» ، تهران ، ۱۹۶۴.

۱۸. اورتا و یاخین دوغو طیب گونلری، دوکتور ح.حیکمتله بیرلیکده. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۴.
۱۹. عملیاتدان سونرا venoz tromboz لارین معالجه سی. «journal of kardiovaskular surgery»، ۱۹۶۴ (اینگلیسجه).
۲۰. چوخ ساییلئ arterio-venoz fistular «journal of kardiovaskular surgery»، ۱۹۶۴ (اینگلیسجه).
۲۱. قاراجیگر آبه لرینین کلینیکاسی و معالجه سی. «Lion chirurgikal»، پاریس ۱۹۶۴ (فرانسیزجا).
۲۲. ایراندا آچیق اورک جراحیه سی. «journal of the international collage of surgeons»، ۱۹۶۴ (اینگلیسجه).
۲۳. تیروئید وزی نین جراحیه سی. «ایران اندوکرینولوژی درنه یی سیمپوزیومونون ماتریال لاری»، «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۵.
۲۴. ساغ plevra دا قان توپلانماسی فسادئ وئرمیش هموراجیک پانکراتیت. «۲۱ اینجی بئین الخالق جراحیلار قورولتایی»، فیلادلفیا، ۱۹۶۵.
۲۵. فیلادلفیا عومومی و اورک جراحیه سی قورولتایی. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۵.
۲۶. بؤیرک کؤچورولمه سی. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۲۷. قاراجیگرین آمیب آبه لری. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۲۸. چوخ ساییلئ arterio-venoz فستولالار. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۲۹. مشهد طیب فاکولته سی - طیب گونلری باره ده. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۳۰. عملیاتدان سونراکی venoz tromboz لارین معالجه سی. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۳۱. معده - اون ایکی بارماق باغیرساق خورا لارینین جراحی معالجه سی. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۶.
۳۲. جراحیه نین قیسا تاریخی (۶مقاله). «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۷.
۳۳. اینساندا اورقان کؤچورمه عملیاتئ. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۷.
۳۴. چوخ ساییلئ arterio-venoz فستولالار. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۷.
۳۵. ویانادا بئین الخالق جراحیلار قورولتایی. «دانش پزشکی»، تهران، ۱۹۶۷.
۳۶. اون ایکی بارماق باغیرساق خورال لارینین جراحی معالجه سی. «۲۲ اینجی بئین الخالق جراحیلار قورولتایی»، ویانا، ۱۹۶۷.
۳۷. توکسیک اورلارین جراحی موعالیجه سی. «بئین الخالق جراحیلیق جمعیتی بولتنی». پاریس، ۱۹۶۷ (فرانسیزجا).

۳۸. پانکراس باشی خرچنگینده . فاسترو دوؤدنتو - پانکراتکتومی . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۷ .
۳۹. ایراندا ایلک بؤبرک کؤچورمه عملیاتی . مشهد ده اورقان کؤچورمه گونلری . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۰. لوئندرا دا بئین الخالق اورک - دامار جراحیغی قورولتایی . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۱. ایراندا اورک کؤچورمه عملیاتی . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۲. دونیادا ایلک اورک کؤچورمه عملیاتی . یازان: دوکتور کریستیان بارنارد ، ترجمه ائدن: دوکتور جواد هیئت ، « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۳. اورک کؤچورمه عملیاتیندا دوئورون سئچیلمه سی . یازان: دوکتور بوئسمان ، ترجمه ائدن: دوکتور جواد هیئت ، « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۴. اورک کؤچورمه عملیاتی عاید تجروبی و تنقیدی اینجه لمه . یازان: دوکتور کریستیان بارنارد ، ترجمه ائدن: دوکتور جواد هیئت ، « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۸ .
۴۵. ایراندا اورک کؤچورمه عملیاتی . « ایران حکیملر درنه بی ژورنالی » . تهران ، ۱۹۶۹ .
۴۶. تتهراندا ایلک بؤبرک کؤچورمه عملیاتی . مشهد ده اورقان کؤچورمه گونلری . « شهربانی خسته خاناسی طبیب درگیسی » ، تهران ، ۱۹۶۹ .
۴۷. پانکراسین قاپالی تراوماتیک زده لنمه لری . یازان: پروفسوری . آ . مراد ، ترجمه ائدن: دوکتور جواد هیئت ، « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۶۹ .
۴۸. اورک exinokokkoz د. کتور جواد هیئت ، دوکتور مختاری و دوکتور حاج علی لویله بیرگه . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۷۰ .
۴۹. اورک exinokokkoz ونون جراحی موعالیجه سی . « the journal of thorasik & kardiovaskular surgery » ، ۱۹۷۱ (اینگیلیسجه) .
۵۰. اورک جراحیّه سی . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۷۲ .
۵۱. دیابت خسته لرده جراحی عملیات . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۷۲ .
۵۲. باش و بئین تراومالاری . « دانش پزشکی » ، تهران ، ۱۹۷۳ .
۵۳. عملیات اثناسیندا اوره بین دایناماسی . « chirurgie » ، پاریس ۱۹۷۷ (فرانسیزجا) .
۵۴. ۵۲۲ خسته ده تیروئید کتومیا . « شخصی جراحیق تجروبه آکادئمیاسی ژورنالی » . ۱۹۷۹ .
۵۵. غیدا بؤروسو (ezofagus) خرچنگینین جراحی موعالیجه سی . « دانش پزشکی » ، تهران .
۵۶. تراوماتیک شوکون مٹکانیزی و موعالیجه سی حاقیندا یئنی دوشونجه لر . « دانش پزشکی » ، تهران .
۵۷. معده و اون ایکی بارماق باغیرساق خورالاری نین جراحیّه سی . « علوم پزشکی » ، تهران ، ۱۹۹۲ .

۵۸. تیروئید جراحیہ سینده ۶۰۰ شخصی تجروبه. «ایران جراحیق ژورنالی»، تهران، ۱۹۹۲.
۵۹. معده و اوژن ایکی بارماق باغیرساق خورالاری نین جراحیہ سی. «آزاد ایسلام اونیورسیتہ سی علملر درگیسی»، تهران، ۱۹۹۲.
۶۰. معده نین خوش خاصه لی شیشلری و ائوزینوفیل قرانولوماسی. «علوم پزشکی»، تهران، ۱۹۹۴.
۶۱. اورک جراحیہ سینده سون دیشیکلیکلر. تهران، ۱۹۹۴.
۶۲. ایراندا و دونیادا اورک جراحیغی. «علوم پزشکی»، تهران، ۱۹۹۵.
۶۳. اکتوبیک گوئیترس (یئرینده اولمایان زوبلار). «علوم پزشکی»، تهران، ۱۹۹۷.
۶۴. ۳۸ اینجی میئلر آراسی تاریخی کونفرسی. «وارلیق»، ۱۲۶ - ۳، تهران، ۲۰۰۲.
۶۵. ایراندا اورک جراحیہ سی نین تاریخی. ایستانبول بشین الخالق طیب تاریخی کونفرانسی.

II. تورک دیلی، ادبیاتی، تاریخی و سوسیال مؤوضوعلو اثرلری

کیتابلار

۱. آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش (۱ اینجی جیلد). تهران، ۱۹۸۰.
۲. مقایسه اللغتين. تهران، ۱۹۸۴ (فارسجا).
۳. تورک دیلی ولهجه لری نین تاریخی سئیری. تهران، ۱۹۸۷ (فارسجا).
۴. تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش. تهران، ۱۹۸۷.
۵. آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی. تهران، ۱۹۸۸.
۶. ایکی دیلین مقایسه سی. باکی، ۱۹۸۹ (فارسجادان ترجمه).
۷. آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش (۲ اینجی جیلد). تهران، ۱۹۹۰.
۸. آذربایجان شیفاهی خالق ادبیاتی. باکی، ۱۹۹۰.
۹. آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش. باکی، ۱۹۹۳.
۱۰. تورکلرین تاریخ و مدنیتینه بیر باخیش. باکی، ۱۹۹۳.
۱۱. تورک دیلی ولهجه لری نین تاریخی سئیری. تورک دیل فورومو. آنکارا، ۲۰۰۸.
۱۲. ایکی دیلین مقایسه سی. (تورکیه تورکجه سینہ ترجمه)
۱۳. تورک دیلی نین اوستونلویو.
۱۴. تورکلرین تاریخ و کولتورونه بیر باخیش. (تورکیه تورکجه سینہ ترجمه). کولتور باکانلیغی. آنکارا
۱۵. غرب فلسفه سی نین تاریخی (فارسجا)، چاپا حاضر.

مقاله لر

۱۱. وطن و ایسلام ایرانلیغین اساسلاری. «اطلاعات»، تهران، مارت ۱۹۷۹ (فارسجا).
۱۲. آذری تورکجه سی نین تاریخینه بیر باخیش. «وارلیق»، ۱۹۷۹.
۱۳. ایران ایسلام جمهوریتینده میلتین اساسلاری (وطن و ایسلام) (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۷۹، ن: ۵.
۱۴. ایسلام مدنیتی نین غرب مدنیتینه تأثیری (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۷۹، ن: ۱۰.
۱۵. ایسلام، اینسان «سارتر» و شریعتی (فارسجا). «اطلاعات»، تهران، آپریل ۱۹۷۹.
۱۶. غرب کولتورونو گوزو باغلی قبول اتمک اولماز. (فارسجا). «بامداد»، تهران، فتورال، ۱۹۷۹.
۱۷. افلاطون اخلاقیاتی و نه اتمک گرک بیلگی. «اطلاعات»، مای، ۱۹۷۹.
۱۸. تبریزده آذربایجان شاعیر و یازیچیلار توپلانتیشیندا. «وارلیق»، ۱۹۸۰، ن ۶.
۱۹. ینگانه سفر. پروفیسور روستم علی ینفین مقاله سینه موقدیمه دیر. «وارلیق»، ۱۹۸۰، ن ۸.
۲۰. حضرت علی نین او یودلری (عربجه دن ترجمه). «وارلیق»، ۱۹۸۰، ن ۶.
۲۱. آذربایجان شیفاهی خالقی ادبیاتی (مقاله لر سیلسیله سی. ۱۲ مقاله). «وارلیق»، ۱۹۸۱.
۲۲. آذربایجانین تانینمامیش بؤیوک شاعیری مرتضی قولو خان ظفر. «وارلیق»، ۱۹۸۱.
۲۳. ده ده قورقود کیتابی، اؤلمز سؤز خزینه میزدن اینجیلر. «وارلیق»، ۱۹۸۱، ن ۴.
۲۴. ۱۴ عصر آذربایجانین بؤیوک شاعیری قاضی ضریر حاقیندا بیر نئچه سؤز. «وارلیق»، ۱۹۸۱، ن ۹.
۲۵. نصیر باکویی دن بیر موخمس. «وارلیق»، ۱۹۸۱، ن ۱۱ و ۱۲.
۲۶. کؤنول دردی - حامیددن اؤن سؤز. «وارلیق»، ۱۹۸۱، ن ۱۱ و ۱۲.
۲۷. ایضاح («آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» کیتابینا دایر). «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۱.
۲۸. «تورک دیلی و لهجه لری نین تاریخی» کیتابیندان بیر بؤلمه: آذربایجان تورکجه سی نین آدئی و مؤوقعی حاقیندا (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۳ - ۴.
۲۹. تورک دیلی و لهجه لری نین تاریخی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۹ - ۱۰.
۳۰. تورکمن دیلی و ادبیاتی نین تاریخی حاقیندا بیر نئچه سؤز. «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۱۱ - ۱۲ (فارسجا).
۳۱. ایسلامدا و باشقا مکتبلرده اخلاقیاتین اساسلاری. «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۱۱ - ۱۲ (فارسجا).
۳۲. بوغونتولو پهلوی دؤورونده آذربایجان دیلی و ادبیاتی نین گثریله مه سی و ایسلامی اینقیلابدان سوئرا اونون یشیدن چیچکلنمه سی (ایندیانا اونیورسیتیه سی - بیرینجی تورک آراشدیرمالاری بئین الخالق کونفرانسیندا کی معروضه) (اینگلیسجه). ۱۹۸۲.
۳۳. آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش (مقاله لر سیلسیله سی. ۳۸ مقاله). «وارلیق»، ۱۹۸۳.

۳۴. مؤمین و اعتقادلی شاعیر محمد عاکیف (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۳، ن ۱ - ۲.
۳۵. یونس امره موصوف، خلقی تورکیه شاعیری (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۳، ن ۵ - ۶.
۳۶. اسکی تورک شعرینده وزن، شکیل و قافیه. «وارلیق»، ۱۹۸۳، ن ۷ - ۸.
۳۷. اوغوزلار (فارسجا) بئش مقاله. «وارلیق»، ۱۹۸۳.
۳۸. «قوتادغو بیلک» و یا سعادت علمی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۳، ن ۹ - ۱۰.
۳۹. محمود کاشغری نین «دیوان لغات الترک» و (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۳، ن ۱۱ - ۱۲.
۴۰. حضرت محمدین اؤیودلری (عربجه دن ترجمه). «وارلیق»، ۱۹۸۳.
۴۱. نسیمی دن روباغیلر (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۴، ن ۹ - ۱۰.
۴۲. محمد امانی. «وارلیق»، ۱۹۸۴، ن ۱۱ - ۱۲.
۴۳. نوایی. «وارلیق»، ۱۹۸۵، ن ۱ - ۲.
۴۴. ادبیات بیزیم دؤوروموزده (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۵، ن ۵ - ۶.
۴۵. ۲۰ عصرده گونئی آذربایجان ادبیاتی. «وارلیق»، ۱۹۸۵، ن ۹ - ۱۲.
۴۶. ۲۰ عصرده آذربایجان ادبیاتی. «وارلیق»، (بیرینجی میلئر آراسی تورکولوژی کونفرسی). ایستانبول، ۱۹۸۵.
۴۷. آغ قویونلار. «وارلیق»، ۱۹۸۶، ن ۱ - ۲.
۴۸. اسکی تورک کیتابه لری. «وارلیق»، ۱۹۸۶، ن ۳ - ۵.
۴۹. ایسلام دؤورو تورک ادبیاتی (۳ مقاله). «وارلیق»، ۱۹۸۶.
۵۰. تورک دلی نین قیسا تاریخی. (تبریز اونیورسته سینده قورولان «آذربایجان-تورک دلی نین تدقیقی» سمیناریندا اوخونان معروضه) (فارسجا). تبریز، ۱۹۸۷.
۵۱. آذربایجان تورکجه سی نین تاریخی. «وارلیق»، ۱۹۸۷، ن ۲.
۵۲. فضولی نین دلی. (۱ - ۲)، «وارلیق»، ۱۹۸۷، ن ۳ - ۴.
۵۳. فضولی نین ادبی شخصیتی. «وارلیق»، ۱۹۸۷، ن ۵.
۵۴. تبریز اونیورسته سینده آذربایجان-تورک دلی نین تاریخی حاقیندا دوکتور جواد هیشتین چیخیشی (فارسجا). «اطلاعات»، ایون، ۱۹۸۷.
۵۵. فضولی نین ادبی تأثیری و تأثورو. «وارلیق»، ۱۹۸۸، ن ۱.
۵۶. اوستاد محمد حسین شهریار. «وارلیق»، ۱۹۸۸، ن ۳.
۵۷. خلیج تورکجه سی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۸، ن ۴.
۵۸. خراسان تورکجه سی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۸۸، ن ۵.

۵۹. لهجه و ديل (فارسجا). «شرقی آذربایجان اوستانی نین جوغرافیاسی» (درس کیتابی). ۱۹۸۸.
۶۰. شهریار. «تورک دیلی». تورکجه، ۱۹۸۸، ن ۴۴۲.
۶۱. «اوغوز نامه» مجمع الامثال - محمدعلی. «تورک کولتورو» درگیسی. تورکجه، ۱۹۸۸، ن ۳۰۷.
۶۲. «اوغوز نامه» یه اوغوز سوزو و مثللری. «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۱.
۶۳. تبریز لهجه سی حاقیندا. (دوکتور م. محمدوفلا بیرلیکده)، «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۱.
۶۴. جهانشاه قاراقویونلو و شعرلری. «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۲.
۶۵. محبت نامه ی خوارزمی. «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۲.
۶۶. باکی سفری. «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۳.
۶۷. شیمالی آذربایجاندا کنچن قانلی حادثه لرو قیرغینلار. «وارلیق»، ۱۹۸۹، ن ۴.
۶۸. فضولی نین سوز داغارچیغی (۴ اونجو میلتر آراسی تورکولوژی کوئقره سینده اوخونان معروضه). «تورک کولتورو آراشدیرمالاری» درگیسی. تورکجه، ۱۹۸۹، ن ۲.
۶۹. قوزئی آذربایجاندا کنچن قانلی حادثه لر و قیرغینلار. «خزر»، آوگوست، باکی، ۱۹۹۰.
۷۰. باکی سفری. «تورک یوردو». تورکجه، آپرنل، ۱۹۹۰.
۷۱. ایرانلیق و ائتیک دیلر (فارسجا). «کیهان هوایی» قزتی، تهران، آوگوست، ۱۹۹۰.
۷۲. ایسلام مدیتی نین غرب مدیتی نین اینکیشافینا تأثیری. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۱.
۷۳. ایرانلیق و ائتیک دیلر. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۲.
۷۴. باکیدان گلن عزیز قوناقلار. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۱.
۷۵. سوونت آذربایجاندا ایفا مسأله سی. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۲.
۷۶. آنکارادا تورک دیلی فورولتایی. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۳.
۷۷. عالیم قارداشیم آلبای (پولکونیک) دوکتور مرتضی هیئتین یاسیندا (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۳.
۷۸. ممد امین رسولزاده. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۴.
۷۹. موعاصیر شعرین حافیظی. «کاروان» ژورنالی، باکی، سنتیابر، ۱۹۹۰.
۸۰. ایسلام مدیتی نین غرب مدیتیته تأثیری. «مدیت»، باکی، مارت، ۱۹۹۰.
۸۱. ممد امین رسولزاده (ایکی حیصه ده). «ادبیات قزتی»، باکی، ایول - آوگوست، ۱۹۹۱.
۸۲. سوونت آذربایجاندا ایفا مسأله سی. «کیهان هوایی»، ۱۹۹۰، ن ۱۹۱.
۸۳. پان تورکیزم - اعتبارسز ایده آل (فارسجا). «فروغ آزادی»، تبریز، ۱۹۹۱.
۸۴. «خمسه» ده تورکجه سوزلر (ایکی حیصه). «ادبیات قزتی»، باکی، ایول - آوگوست، ۱۹۹۱.
۸۵. تورکلرده ایفا مسأله سی. «ادبیات قزتی»، مارت، ۱۹۹۱.

۸۶. تئهراندان مکتوب. «دالغا» نین ایلکک سایندا، «دالغا» قزتی، فنورال، ۱۹۹۱.
۸۷. حکیم نظامی نین اثرلرینده تورکجه سۆزلر، مفهوملار و آتالار سۆزلری (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۱.
۸۸. قورآن و ایسلام. «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۱-۳.
۸۹. فضیلت گونشی نین بایشی، دوکتور غلامحسین صدیقی نین وفاتی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۱.
۹۰. یونس امره، موتصویف تورک شاعیری (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۲.
۹۱. یئنی تاپینتی: بالتازار سپارونفلد مجموعه سی. «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۲.
۹۲. آذربایجانین باش ناظیرینه «وارلیق» ین تلقرامی. «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۳ (فارسجا).
۹۳. تورک دلی نین تاریخی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۴.
۹۴. «قوتادغو بیلک» ده قورآن و حدیثین تأثیری. (یازان: ممد قوجا، کۆچوروب تلخیص ائدن: دوکتور جواد هیئت)، «وارلیق»، ۱۹۹۱، ن ۴.
۹۵. ممد امین رسولزاده. «میلی کولتور» درگیسی، تورکیه، ۱۹۹۱، ن ۸۷.
۹۶. گنجوی نظامی نین «خمسه» سینده تورکجه سۆزلر، مفهوملار و آتا سۆزلری. «میلی کولتور»، تورکیه، ۱۹۹۱، ن ۹۰.
۹۷. حکیم نظامی نین اثرلرینده تورکجه سۆزلر، مفهوملار و آتا سۆزلری. (فارسجا). «فروغ آزادی»، تبریز، ۱۹۹۱.
۹۸. قورآن و ایسلام (اوج حیصه ده). «ادبیات قزتی»، سنتیابر ۱۹۹۱، یانوار ۱۹۹۲، اییول ۱۹۹۲.
۹۹. «وارلیق» اون دؤرد یاشیندا. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۱.
۱۰۰. قاراباغ فاجیعه سی. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۱.
۱۰۱. آلماس ایلدیریم و شعرلر مجموعه سی. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۲.
۱۰۲. چاغداش ادبی آذری دلی کیتابی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۲.
۱۰۳. فخری دوکتورا. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۲.
۱۰۴. گونون سۆزو (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۳.
۱۰۵. نظامی گنجوی نین ۸۵۰ ایلیگی. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۳.
۱۰۶. تئهراندا و تبریزده اوستاد شهریارین آغیرلاما قورولتایی. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۳.
۱۰۷. آنکارادا میلتلر آراسی تورک دلی قورولتایی. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۳.
۱۰۸. آذربایجانین تورککشمه سی و آذری تورکجه سینین تشکولو. «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۴.
۱۰۹. فضولی نین ادبی شخصیتی. «دیریلیک»، آمریکا، ۱۹۹۲، ن ۱.
۱۱۰. اسکی تورک ادبیاتی. «آذربایجان ادبیات تاریخی»، باکی، ۱۹۹۲.

۱۱۱. آچقلاما («محمود غزنوی نین سیاسی حیاتی و شخصییتی حاقیندا» آدلی مقاله یه ایضاحات) (فارسجا). ادبیات فاکولته سی نین نشریاتی، تبریز، ۱۹۹۲، ن ۱-۲.
۱۱۲. اؤن سؤز (آلماس ایلدیریمین سئچلمیش شعرلر کیتابینا). تهران، ۱۹۹۲.
۱۱۳. گنج لی نظامی نین «خمسه» سینده تورکجه سؤزلر، مفهوملار و آتالار سؤزو. «میلی کولتور». تورکیه، ۱۹۹۲.
۱۱۴. اؤن سؤز («قانلی سنه لر» کیتابینا). تهران، ۱۹۹۳.
۱۱۵. آذربایجانین آدئ و سرحدلری (فارسجا). «امید زنجان» قزئی زنجان ۱۹۹۳، ۲۲.
۱۱۶. حقیقت و وطنداشلیق نغمه کارئ ممد آراز. «قارداش ادبیاتلار» درگیسی، تورکیه، کاسیم آیی ۱۹۹۳.
۱۱۷. سونقور تورکجه سی. «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۱.
۱۱۸. شهریار کونقره سی باکیذا. «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۱.
۱۱۹. ابوالقاسم نباتی. «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۲.
۱۲۰. ممد آرازین ۶۰ ایللیگی. «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۳.
۱۲۱. آذربایجانین آدئ و سرحدلری. «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۳.
۱۲۲. خلیج تورکلری (آلمانجا). «Central Asiatic journal»، آلمانیا، ۱۹۹۳، ن ۱-۲.
۱۲۳. ده ده قورقود داستانلاری نه واخت هارادا یارانندی؟ «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۴.
۱۲۴. «غرائیق» ناغیلی و اونون تاریخی اهمیتی (فارسجا). یازان: دوکتور س. شیمشک، ترجمه ائندن: دوکتور جواد هیئت و اسماعیل هادی، «وارلیق» ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۲۵. دوکتور جواد هیئتن جومهور ریسی سلیمان دمیراله مکتوب. «وارلیق» ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۲۶. پروفوسور روستم علی یثفین یاسیندا. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۲۷. «غئیرت» قزئی و بورچالیلی قارداشلارا تبریک. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۲۸. آنکارادا «ایران کولتور- صنعت- خبر بولتنی». «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۲۹. فضولی نین دلی و سؤز خزینه سی باره ده. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۲.
۱۳۰. فضولی نین ادبی شخصییتی. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۳.
۱۳۱. آذربایجانین آدئ و سینیرلاری. «Avrasiya etüdleri» درگیسی، تورکیه ۱۹۹۴.
۱۳۲. آذربایجانین آدئ و سینیرلاری (اینگلیسجه). «Eurasian Studies» درگیسی، تورکیه ۱۹۹۴.
۱۳۳. تبریک ائدیریک (بورچالیدا «غئیرت» قزئی نین نشر موناسیبتله). «غئیرت»، بورچالی، آپرئل-مای، ۱۹۹۴.
۱۳۴. شهریار چاغیمیزین حافظی دیر. «کولتور- صنعت»، تورکیه، مارت، ۱۹۹۴.

۱۳۵. آذربایجان آدئ و خودودلاری. «ادبیات قرنتی»، فنورال، ۱۹۹۴.
۱۳۶. یارب بو قارانلیق گنجه نین یوخ مو صاباحی؟ نور ایسته بیریک سن بیزه یانقین می وثریرسن. (تورکیه جومهور باشقانی سلیمان دمیر اله مکتوب). «آذربایجان تورک کولتورو»، تورکیه، آوگوست، ۱۹۹۴.
۱۳۷. تورکیه جومهور باشقانی سلیمان دمیر الدن دوکتور جواد هیئتین یاردیم ایسته مسی. «امید زنجان»، اییول، ۱۹۹۴.
۱۳۸. گوز یاشلاری ایله یازیلان مکتوب. «ایسلام»، باکی، یانوار، ۱۹۹۴.
۱۳۹. خوراسان تورکجه سی. «تورک دونیاسی»، تورکیه، ۱۹۹۴، ن ۵.
۱۴۰. آذربایجان آدئ و سینیرلاری. «چاغداش آذربایجان»، تورکیه، ۱۹۹۴، ن ۴-۶.
۱۴۱. آذری ادبیاتی. «ایسلام آنسیکلوپدیاسی»، تورکیه، ۱۹۹۴.
۱۴۲. آذربایجان تورکجه سی ادبی دیلی (فارسجا). «ارک»، تبریز، ۱۹۹۴، ن ۱۹۳-۱۹۴.
۱۴۳. خوراسان تورکجه سی. «تور کولوگیا» ژورنالی، باکی، ۱۹۹۴، ن ۱.
۱۴۴. حقیقت و وطنداشلیق نغمه کاری. «ممد آراز-۶۰»: میلیلیک و بشرلیک کیتابی، باکی، ۱۹۹۴.
۱۴۵. فضولی نین ادبی شخصیتی. «فضولینی آنما» مراسیمی نین سنجیلمیش مقاله لری، کرج، ۱۹۹۴.
۱۴۶. فضولی نین ادبی شخصیتی. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۳.
۱۴۷. چاغداش آذربایجان. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۳.
۱۴۸. اوستاد حمید نیطقی دن تجلیل. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۳.
۱۴۹. یانلیش بیر ایدیعا. «وارلیق»، ۱۹۹۴، ن ۳.
۱۵۰. آذربایجان آدئ و سرحدلری. «رفورم»، آمریکا، مارت، ۱۹۹۵.
۱۵۱. ایراندا نوروز. تورکیه ده بیرینجی بشین الخالق نوروز سیمپوزیومو، ۱۹۹۵.
۱۵۲. یئنی تاپینتی: دیلمیزین ۱۷ عصره عاید ال یازماسی. «گونئی»، باکی، ۱۹۹۵، ن ۴۱.
۱۵۳. نوروز بایرامی ایراندا. «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۵-۴.
۱۵۴. فضولی نین ادبی تأثیر و تأثورو (فضولیه تأثیر اندن شاعیرلر). «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۶-۱.
۱۵۵. «آشینا» درگیسی، اورتاق مدنیت میراثی نین آختاریشیندا. «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۶-۱.
۱۵۶. فارس (ایراندا ایالت و اسکی دن بری بورادا یاشایان بیر قوم). ایسلام آنسیکلوپدیاسی. جیلد ۱۲، ایستانبول، ۱۹۹۵.
۱۵۷. یونس امره یه عومومی بیر باخیش. «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۸-۳.
۱۵۸. ۷۰ ایلیلیک یوبیلئی مراسیمینده دوکتور جواد هیئتین تشکور نیطقی. «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۸-۳.

۱۵۹. موقدّیمه یثربنه. «هر رنگدن»، تبریز ۱۹۹۶.
۱۶۰. یئنی دیلچیلیک و دیلیمیزه تطبیقی مسأله سی. «وارلیق»، ۱۹۹۶، ن ۱۰۰ - ۱.
۱۶۱. عصریمیزین شیخ شامیلی جوهر دودایشف. «وارلیق»، ۱۹۹۶، ن ۱۰۰ - ۱.
۱۶۲. یئنی دیلچیلیک (۲). «وارلیق»، ۱۹۹۶، ن ۱۰۱ - ۲.
۱۶۳. یئنی دیلچیلیک (۳). «وارلیق»، ۱۹۹۶، ن ۱۰۲ - ۳.
۱۶۴. ناخچیواندا حسین جاوید مقبره سی نین آچیلش مراسیمی. «وارلیق»، ۱۹۹۶، ن ۱۰۲ - ۳.
۱۶۵. یئنی دیلچیلیک (۴). «وارلیق»، ۱۹۹۷، ن ۱۰۳ - ۴.
۱۶۶. تور کلرین تاریخینده رنگلرین یئری. «وارلیق»، ۱۹۹۷، ن ۱۰۵ - ۲.
۱۶۷. بؤیوک بیر ایتکی (منظوری خامنه نین وفاتی مونا سیبته)، «وارلیق»، ۱۹۹۷، ن ۱۰۳ - ۳.
۱۶۸. باکیدا بن الخالق ده ده قورقود سیمپوزیومو. «وارلیق»، ۱۹۹۷، ن ۱۰۶ - ۳.
۱۶۹. یئنی دیلچیلیک (۵). «وارلیق»، ۱۹۹۷، ن ۱۰۷ - ۴.
۷۰. فارسجانی قوزویاق آنجاق ایران تورک و عربلرین دیلینی تاپدالامایاق. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۷ - ۴.
۱۷۱. «وارلیق» ۲۰ یاشیندا. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۸ - ۱.
۱۷۲. آذربایجان یازچی و شاعیرلری نین پرزیدنت خاتمی یه مکتوب. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۸ - ۱.
۱۷۳. صائب تبریزی نین عوئمانلی شاعیرلرینه تأئیری (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۸ - ۱.
۱۷۴. ملا نصرالدین ایراندا. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۹ - ۲.
۱۷۵. آذری و یا آذربایجانین اسکی دیلی (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۹ - ۲.
۱۷۶. پروفور غلامحسین بیگدلی نین اولومو مونا سیبته ایله. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۹ - ۲.
۱۷۷. پروفور غلامحسین بیگدلی نین اولومو مونا سیبته ایله دوکتور جواد هیئتین منساز (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۰۹ - ۲.
۱۷۸. ده ده قورقود داستانلاری نین دیلینده تورکیه تورکجه سی اؤزلیکلری. «وارلیق»، ۱۹۹۸، ن ۱۱۰ - ۳.
۱۷۹. قاشقارلی محمودا گۆره ۱۱ یوز ایلده تورک دونیاسی (۱). «وارلیق»، ۱۹۹۹، ن ۱۱۲ - ۱.
۱۸۰. اوئن سؤز. «تورک دیلی درس اوچاغی»، تهران، ۱۹۹۹.
۱۸۱. پروفور حمید نطق نین ماتمینده. «وارلیق»، ۱۹۹۹، ن ۱۱۳ - ۲.
۱۸۲. پروفور حمید نطق نین ماتمینده (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۹، ن ۱۱۳ - ۲.
۱۸۳. قاشقارلی محمودا گۆره ۱۱ یوز ایلده تورک دونیاسی (۲). «وارلیق»، ۱۹۹۹، ن ۱۱۴ - ۳.
۱۸۴. یئنی دیلچیلیک (۶). اوشاغین دیل اؤیرنمه سی. «وارلیق»، ۱۹۹۹، ن ۱۱۴ - ۳.
۱۸۵. قاشقارلی محمودا گۆره ۱۱ یوز ایلده تورک دونیاسی. «وارلیق»، ۱۱۲ - ۱۱۳، تهران، ۱۹۹۹.

۱۸۶. پروفیسور حمید نیطقی نین ماتمینده. «وارلیق»، ۱۱۳-۲، تئهران، ۱۹۹۹.
۱۸۷. دیلترین یثنی تصنیفی. «وارلیق»، ۲۰۰۰، ۱۱۵-۴.
۱۸۸. بو گلن نوروزو ایکی دفعه قوتلاییب، جشن توتمالییق. «نوید آذربایجان»، اورمیہ ۲۰۰۰، ۷۷-۷۸.
۱۸۹. تورک دیلیری نین یثنی تصنیفی. «وارلیق»، ۱۱۵-۴، تئهران ۲۰۰۰.
۱۹۰. حضرت علی اهل سنت قاینقلاریندا. «وارلیق»، ۱۱۶-۱، تئهران ۲۰۰۰.
۱۹۱. نثریمیز هارا گئدیر. «وارلیق»، ۱۱۷-۲، تئهران، ۲۰۰۰.
۱۹۲. پروفیسور حمید ممدزاده نین ماتمینده. «وارلیق»، ۱۱۷-۲، تئهران ۲۰۰۰.
۱۹۳. پروفیسور برناردین اولومو موناسیبتله (فارسجا). «وارلیق»، ۱۱۹-۴، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۴. آریا فاشیزمی و پان فارسیم دؤنوشو (فارسجا). «وارلیق»، ۱۱۹-۴، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۵. یثنی تورکجه نین اثیمولوژی سؤزلوگو حاقیندا بیر نچجه سؤز (فارسجا). «وارلیق»، ۱۱۹-۴، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۶. اوشاغین دیل آچماسی. «وارلیق»، ۱۲۰-۱، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۷. دوکتور تورج آتابیگی نین آذربایجان کیتابینا بیر دوزلیش و تاماملاما (فارسجا). «وارلیق»، ۱۲۰-۱، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۸. ایسلامین تئوروا موناسیبتی. «وارلیق»، ۱۲۱-۲، تئهران ۲۰۰۱.
۱۹۹. آذری آیدینی و میلی و قومی کیملیک کیتابینا تنقید (فارسجا). «وارلیق»، ۱۲۱-۲، ۱۲۲-۳، تئهران ۲۰۰۱.
۲۰۰. اورتوقرافیا مؤوضوعسوندا. «وارلیق»، ۱۲۲-۳، تئهران ۲۰۰۱.
۲۰۱. ماینس اونیورسیتته سینده تورکولوژی سمیناری. «وارلیق»، ۱۲۲-۳، تئهران ۲۰۰۱.
۲۰۲. ویلایت قولی یئفین تاریخده ایز قوبان شخصیتلر کیتابینا اؤن سؤز. «وارلیق»، ۱۲۳-۴، تئهران ۲۰۰۱.
۲۰۳. سهند ایله تانیشلیغیم. «وارلیق»، ۱۲۴-۱، تئهران ۲۰۰۲.
۲۰۴. طلعت تکین و محمد اولمزین تورک دیلیری کیتابی باره ده ایضاح. «وارلیق»، تئهران ۲۰۰۲.
۲۰۵. بؤیوک اینسان، گؤرکملی عالم و ادبیات شوناس پروفیسور یاشار قارایئفین واختسیز اولومو موناسیبتله. «وارلیق»، ۱۲۶-۳، تئهران ۲۰۰۲.
۲۰۶. یثنی تورک دیلیری دؤورو (۳). «وارلیق»، ۱۲۷-۲، تئهران ۲۰۰۳.

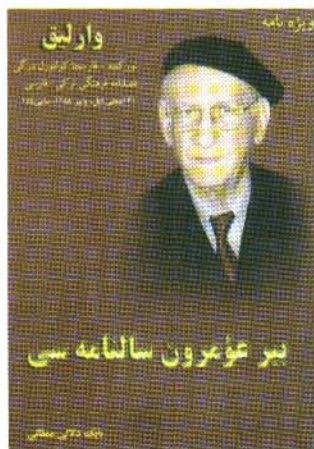
پولٹمیک مقالہ لری

۱. «فارس دہلی ایرانلیغین اوستون علامتی» مقالہ سی حاقیندا بیر نچہ سؤز. «وارلیق»، ۱۹۸۲، ن ۵ و ۶ (فارسجا).
۲. «ایران و تورکلر ساسانیلر دؤورونده» کیتابی حاقیندا بیر نچہ سؤز. «وارلیق»، ۱۹۸۶، ن ۶، ۷، ۸.
۳. ینتہ ده مظلوم ایران. «نشر دانش»، تهرآن، ۱۹۸۷، ن ۶.
۴. «تورک ادبیاتی، آذربایجان بؤلوجولری نین نیداسی» مقالہ سینہ جاواب (فارسجا).
۵. «آذربایجان هارادیر؟» مقالہ سینہ جاواب. «وارلیق»، ۱۹۹۰، ن ۳.
۶. «آذربایجان هارادیر؟» مقالہ سینہ جاواب. «کیهان هوایی»، تهرآن، یانوار ۱۹۹۱.
۷. «آذربایجان هارادیر؟» مقالہ سینہ جاواب. «دیرلیک»، آمریکا، ۱۹۹۲، ن ۱.
۸. آذربایجان آدی حاقیندا تدقیق - «دمیر میسمار داشا کنچمز» و «آذربایجان» مقالہ لرینہ جاواب. «کھکشان»، تهرآن، ۱۹۹۲، ن ۱۸.
۹. «بوژ قوردون دیشی» نیفاقین ایتی قایچیسی - «بوژ قوردون افسانہ سی» مقالہ سینہ جاواب (فارسجا). «کیهان هوایی»، تهرآن، مارت ۱۹۹۲.
۱۰. «پارلامنتین دیلچیلیک حاقیندا کی قراری» مقالہ سینہ جاواب. «بهار آذربایجان»، تهرآن، یانوار ۱۹۹۲.
۱۱. گون سؤزو (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۲، ن ۳.
۱۲. گرچگی سؤیله مک و یا خیالا دالماق. «موهندیس بازرگان و سیمالارین او بیرى اوزو» مقالہ سینہ جاواب. «کیهان هوایی»، سستیاپر ۱۹۹۳.
۱۳. گرچگی سؤیله مک و یا خیالا دالماق. «موهندیس بازرگان و سیمالارین او بیرى اوزو» مقالہ سینہ جاواب (فارسجا). «وارلیق»، ۱۹۹۳، ن ۲.
۱۴. اینکار دیواری نین آرخاسیندا یا هامی نین گؤزو اؤنونده «حقیقتین پارلاق سیماسی تاریخی حادیتہ لرین اؤتہ سینده» مقالہ سینہ جاواب (فارسجا). «کیهان هوایی»، تهرآن ۱۹۹۳.

صوحت و رپورتاژلار

۱. ایرانین یاریسی تورکجه قونوشویور. «بایراق»، تورکیه، ۱۹۸۸.
۲. هر شئی مدیتندن باشلاپیر. «ادیات و اینجه صنعت»، سستیاپر، ۱۹۸۹.
۳. آنکارادا بیرینجی تورک دہلی کونقرہ سینین راپورتو. (دوکتور جواد هیثله مواحیه) (فارسجا). «کیهان»، تهرآن، اوکتیاپر، ۱۹۹۰.

۴. امکداشلیق اوڤریتینده: جراحلارین ثمره لی علاقه لری. باکی، فنورال، ۱۹۹۰.
۵. ایرانلی تور کولوق: حؤکومت بیزه یاردیمچی اولور. «ترجومان»، تورکیه ۱۹۹۰.
۶. ایفبا حاقیندا آمریکا رادیوسو ایله موصاحیه. «ابرار»، تئهران، یانوار ۱۹۹۱.
۷. دانیشیر سیمپوزیوم ایشتیراکیچیلاری. «ادبیات قرنتی»، آپرئل ۱۹۹۱.
۸. سؤزدن ایشه کنجکمگیمیز منی چوخ سنویندیردی. «دالقا»، باکی، آپرئل ۱۹۹۱.
۹. عاغلیمیزی حیسلریمیزه حاکیم قیلاق. «مدنیت»، باکی، اییون ۱۹۹۱.
۱۰. ارمنی تخریباتی هر یترده مؤوجوددور. «آذربایجان موعلیمی»، اییون ۱۹۹۲.
۱۱. خالقیمیزین ایستقبالی پارلاق دیر. «دوغرو یول»، باکی، یانوار ۱۹۹۳.
۱۲. رداکسیامیزین قوناغی: کربلایا گئدن جیغیر. «ادبیات قرنتی»، آپرئل ۱۹۹۴.
۱۳. شهریار چاغیمیزین حافیظی دیر. «کولتور و صنعت»، تورکیه، مارت ۱۹۹۴.
۱۴. شهریار بیر چیراق ایدی... «شهریار»، باکی، اوکتیابر ۱۹۹۴.
۱۵. شیماللیلارین ایفراط تعصوبکنشلیگی جنوبلولارین باشینی آغریدیر. «۷ گون»، باکی، دئکابر ۱۹۹۴.
۱۶. جواد هیئتله موصاحیه. «وارلیق»، ۱۹۹۵، ن ۹۸-۳.
۱۷. جواد هیئت. «یونوس»، ترابزون، ۱۹۹۷، ن ۱۷.
۱۸. جواد هیئتله اؤزل موصاحیه. «مین»، تئهران، تئهران ۱۹۹۹، ن ۲.
۱۹. جواد هیئت باکیدادیر. «گون آیدین»، ۶-۷ آپرئل، ۲۰۰۰.
۲۰. «کیتابی ده ده قورقود» داستانی خالقیمیزین شاه اثری دیر. «خالق قرنتی»، ۲ آپرئل ۲۰۰۰.

وارلیق

مجله فرهنگی، ادبی، هنری به زبان ترکی و فارسی

شماره ۱۵۴ و ۱۵۵ - پاییز و زمستان ۱۳۸۸

شماره امتیاز: ۸۵۳۸

صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر: دکتر جواد هیات

Bir ömrün salnaməsi

Dr. Cavad Heyat

Toplayan və köçürən: Babək D. Məməqani

VARLIQ – Quarterly Journal in Persian and Turkish

Chief Editor: **Dr. Javad HEYAT**

Email: mrheyet@yahoo.com

00982188090950

Tehran. IRAN

ISSN 1023-7186

قیمت: ۲۰۰۰ تومان